

**AGAGELDİ ALLANAZAROV’UN “SÜRGÜNLER” ADLI
ROMANININ I. BÖLÜMÜNÜN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ: EYLEMLER**

Ceyda MADEN

Nisan, 2022

DENİZLİ

**AGAGELDİ ALLANAZAROV’UN “SÜRGÜNLER” ADLI ROMANININ
I. BÖLÜMÜNÜN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ: EYLEMLER**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

Ceyda MADEN

Danışman: Doç. Dr. Soner SAĞLAM

Nisan, 2022

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Ceyda MADEN

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, “Sürgünler” adlı romanın bağlam sözlüğü eylemler kapsamında oluşturulmuştur. Eser önce PDF formatından Word formatına aktarılmış, ardından sistemin gerektirdiği yazım kuralları gereğince düzenlenerek TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Daha sonra bağlam sözlüğü oluştururken TEBDİZ projesinden faydalanarak söz varlığını oluşturan eylemlerin yanında deyim, atasözü, dua ve beddua gibi kalıp sözler de anlamlandırılmıştır. Sisteme yüklenen sözcükler üzerinde sistemli bir çalışma gerçekleştirilerek eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuştur.

Tez çalışma süresince öncelikle, tez konusunun belirlenmesi, ilerleyen safhalarda beni yönlendirmesi, anlamlandırma aşamalarındaki materyal desteği ve karşılaştığım problemleri en iyi şekilde aşmamı sağlayan, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım sayın Doç. Dr. Soner SAĞLAM’A ve TEBDİZ projesini yürüten Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK’A teşekkürü borç bilirim.

Hayatımın her anında olduğu gibi bu süreçte de aldığım her kararda yanımda duran, beni destekleyen, cesaretlendiren aileme ve eşime de çok teşekkür ederim.

ÖZET

AGAGELDİ ALLANAZAROV’UN “SÜRGÜNLER” ADLI ROMANININ I. BÖLÜMÜNÜN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ: EYLEMLER

Maden Ceyda

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ABD

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Soner Sağlam

Nisan 2022, VII+310 sayfa

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan önemli bir haberleşme aracı olan dilin, anlamlı en küçük parçası olan sözcükler bir bağlamda anlam ve değer kazanır. Sözcükler farklı yerlerde, çok farklı anlamlarda kullanılabildiği için bir sözcüğün hangi anlamda kullanıldığı ancak ait olduğu cümle ve metinle ilişkilendirilerek anlaşılabilir. Bu anlamda bağlam sözlükleri oldukça önemlidir. Sözcüklerin hangi bağlamda kullanıldıklarını saptamak için bağlam sözlüğü çalışmaları yapılmaktadır. Bu sözlük çalışmaları TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) ile sistemleşmiştir. Bu çalışmada da Agageldi Allanazarov’un “Sürgünler” adlı romanının bağlam sözlüğü eylemler kapsamında TEBDİZ yardımı ile hazırlanmıştır. Bu çalışma ile Türkmen edebiyatında özellikle çocuk edebiyatında büyük önem kazanmış olan Agageldi Allanazarov’un farklı bir konuda kaleme aldığı “Sürgünler” romanı incelenerek yazarın üslubuna farklı bir açıdan bakmak amaçlanmıştır. Ayrıca Türkmen Türkçesinde bu alanda yapılan çalışmaların çok az olmasıyla birlikte Agageldi Allanazarov’un herhangi bir eserine ait daha önce yapılmış bağlam sözlüğü çalışmasının bulunmaması sebebiyle de özgün bir çalışma olmuştur. Agageldi Allanazarov’un, tüm Türk dünyasını derinden etkileyen “halkı uzak diyarlara sürgün etmek” meselesini bizzat yaşamış biri olmasının da etkisiyle tüm içtenliğiyle kaleme aldığı, Türkmen edebiyatında bu konuda yazılan ilk roman olma özelliğini taşıyan eserini çalışmış olmak hem Türkmen edebiyatına hem de Türkmen sözlükçülüğüne önemli katkı saylayacaktır. Bunlarla birlikte çalışmamıza konu olan yazar ve eseri hakkında aydınlatıcı bilgiler verilip Türkmenler ve Türkmen edebiyatına değinilmiştir. Böylelikle hem eserin kelime hazinesi hem de Agageldi Allanazarov’un üslup özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, Agageldi Allanazarov, Sürgünler, Türkmen edebiyatı, bağlam sözlüğü.

ABSTRACT

ACTIONS: THE CONTEXT DICTIONARY OF THE PART I OF AGAGELDİ ALLANAZAROV'S NOVEL NAMED "SÜRGÜNLER"

Maden, Ceyda

Master Thesis

Contemporary Turkish Dialects And Literatures Department

Adviser of Thesis: Doç. Dr. Soner Sağlam

April 2022, VII+310 Pages

Words, which are the smallest meaningful part of the language, which is an important communication tool that provides communication between people, gain meaning and value in a context. Since words can be used in different places and with very different meanings, the meaning of a word can only be understood by associating it with the sentence and text it belongs to. In this sense, context dictionaries are very important. Context dictionary studies are carried out to determine the context in which words are used. These dictionary studies have been systematized with TEBDİZ (Turkish Literature Contextual Indexes and Functional Dictionary). In this study, the context dictionary of Agageldi Allanazarov's novel "Sürgünler" was prepared in the scope of verbs with the help of TEBDİZ. With this study, it is aimed to look at his style from a different perspective, by examining Agageldi Allanazarov's novel "Sürgünler", which is written in a very different to picand which has gained great importance in Turkmen literature, especially in children's literature, and to be the first due to the absence of a previous context dictionary study belongs to his any work of art, with very few studies in this field in Turkmen Turkish. It is aimed to be the first due to the absence of a previous context dictionary study of a work of art. Having studied the work of Agageldi Allanazarov, which is the first novel written on this subject in Turkmen literature, with the effect of being a person who has personally experienced the issue of "exiling the people to distant lands", which deeply affects the entire Turkish world, will be contributed to both Turkmen literature and Turkmen lexicography. Along with these, enlightening information about the author and his work, which is the subject of our study, was given and Turkmen and Turkmen literature were mentioned. Thus, both the vocabulary of the work and the stylistic features of Agageldi Allanazarov were tried to be revealed.

Keywords: Turkmen Turkish, Agageldi Allanazarov, Sürgünler, Turkmen literature, context dictionary.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkmen Halkı	8
1.2. Türkmen Türkçesi	9
1.3. Türkmen Edebiyatı.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Agageldi Allanazarov.....	13
2.1.1. Eserleri	14
2.2. Sürgünler Romanı	16
2.2.1. Eserin Özeti.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Eserin Söz Varlığı	21
3.2. Eylemler	21
3.2.1. Sözcük Yapısındaki Eylemler	21
3.2.1.1. Tek Anlamli Sözcük Yapısındaki Eylemler.....	21
3.2.1.2. Çok Anlamli Sözcük Yapısındaki Eylemler	26
3.2.2. Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	28

3.2.2.1. Tek Anlamalı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler.....	28
3.2.2.2 Çok Anlamalı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	30
3.3. Kalıp Sözler.....	32
3.3.1. Deyimler.....	32
3.3.1.1. Tek Anlamalı Deyimler	32
3.3.1.2. Çok Anlamalı Deyimler.....	36
3.3.2. Atasözleri	37
3.3.3. Dualar ve Beddualar.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMANIN I. BÖLÜMÜNÜN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ: EYLEMLER.....	40
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	301
KAYNAKLAR	307
ÖZ GEÇMİŞ.....	310

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler.....	25
Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	27
Tablo 3. Tek anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler.....	29
Tablo 4. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	30
Tablo 5. Yardımcı/Yarı Yardımcı Eylemler.....	31
Tablo 6. Tek Anlamlı Deyimler	36
Tablo 7. İki Anlamlı Deyimler	37
Tablo 8. Atasözleri	38
Tablo 9. Dualar.....	39
Tablo 10. Beddualar	39
Tablo 11. İncelenen Ögeler	306

KISALTMALAR DİZİNİ

bk.	: bakınız
OGPU	: Obyedinyonnoye gosudarstvennoye političeskoye upravleniye (Halk Komiserleri Konseyi Birleşik Devlet Siyasi İdaresi)
p.	: Page
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSSR	: Sovyetler Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDKP	: Türkiye Devrimci Komünist Partisi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TEBDİZ	: Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Dil, duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örölü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir. Dili konuşan toplumun kültürünü, o kültürün düşünüş biçimini, dünyayı algılayışını yansıtan bir ayna, toplum içi ve toplumlar arası ilişkilerin ön koşulu, insanların karşılıklı haberleşme aracıdır.

Sözcük, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan dilin anlamlı en küçük parçasıdır. Anlamlı en küçük dil birimi olan sözcükler, bir bağlamda anlam ve değer kazanır. Sözcükler, cümle veya metin içerisinde değişik anlamlar ifade edecek şekilde kullanılabilir. Bu kullanımlara ise bağlam adı verilir. Zeynep Korkmaz bağlamı, “Bir cümlede, bir konuşmada veya bir metin içinde yer alan herhangi bir kelimenin anlamının daha iyi belirlenebilmesi ve başka anlamlarından ayırt edilebilmesi için kendisini çevreleyen ve karşılıklı ilişkide bulunduğu öteki öge veya ögelerle oluşturduğu bütün” olarak tanımlar (Korkmaz, 1992: 18).

Sözcükler, sözlükleri meydana getiren yapı taşlarıdır. Sözlükler ise, bir dilin söz varlığının kullanılabilir durumdaki sözcüklerinden oluşan temel kaynaklardır. Diğer bir deyişle ait oldukları dilin birer söz varlığı hazinesidir. Sözlük, bir dilin belli bir çağda ya da bütün çağlarda kullanılan sözcüklerini terimlerini ve kalıp kullanımlarını (deyimler, kalıp sözler, deyişler, atasözleri vb.), alfabetik düzen içinde, tanımları, örnek tümceleri, söylenişleri, kökenleri, dilbilgisi kategorileri, eşanlamlıları, karşıt anlamlıları, bir başka dildeki karşıtlarıyla, vb. yapıtlara denir. Sözlüklere aynı zamanda lügat veya eski deyişle kamus denir (Gelişim Hachett).

Sözlükler bir kelimenin anlamını veya başka dildeki karşılığını öğrenmek amacıyla kullanılmalarının yanı sıra içlerinde barındırdıkları dil malzemesiyle dil araştırmacılarının da vazgeçilmez başvuru kaynakları arasında olmasından dolayı günümüzde üzerinde çalışmaların gittikçe arttığı bir alandır.

İlk sözlüğün kimin tarafından, hangi yüzyılda hazırlandığı, hangi dili içerdiği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Fakat günümüzdeki sözlüklere bir benzer sözlük olarak nitelendirilebilecek ilk sözlük, kaynaklarda, İskenderiye Müzesi yöneticisi Bizanslı Aristophanes’in yaklaşık olarak İÖ 2. yüzyılda hazırladığı yapıt olarak gösterilmektedir. Yunancada seyrek kullanılan ve açıklaması güç birtakım sözcükleri bir araya getiren bir yapıttır. Bu sözlükte aynı zamanda tanımlara da yer verilmiştir. (Gelişim Hachett)

Sözlükçülükte en önemli gelişme 19. yüzyılda gerçekleşir. Sözlükçülüğün Almanya'daki kurucusu diyebileceğimiz Jakob Grimm ve Wilhelm Grimm kardeşler 1985'de Leipzig' de çalışmasına başladıkları ve 16 büyük cilt olarak düşünülen bu oylumlu eser “Deutsches Wörterbuch” un birkaç bölümü yayımlanmamış olsa da birçok bilim adamının da desteğiyle 1961 yılında tamamlanabilmiştir.

Türk bilim dünyasında sözlükçülük geleneği çok eski olmakla birlikte mevcut bilgilere göre ilk Türk sözlüğü Kaşgarlı Mahmud'un hazırladığı “Divan'ü Lügat-it Türk”tür (1072-1074). Bu sözlüğün hazırlanış amacı Araplara Türkçeyi öğretmektir. Türk dünyasında hazırlanan sözlükler, 19. yüzyıldan sonra Kıpçakça sözlükler, Çağatayca sözlükler ve Osmanlıca sözlükler olmak üzeri üç bölümde incelenmiştir.

Batı'da sözlük yazımı, araştırmacılığı ve kuramcılığı için leksikografi terimi kullanılırken ülkemizde sözlükbilim, sözlük bilimi, sözlükbilgisi ve sözlükçülük gibi terimler kullanılmaktadır. Sözlükbilim, bir dilin ya da karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymaya yönelik, bu amaçla yöntemler koyarak uygulama yollarını gösteren bir dilbilim dalıdır (Aksan, 1990: 71).

“Sözcükler, bir bağlamda anlam ve değer kazanır” demiştik. Bir sözcüğün hangi anlamda kullanıldığı ancak geçtiği metin ve cümleden anlaşılabilir. Bu anlamda bir sözlük türü olan bağlam sözlükleri oldukça önemlidir. Sözcüklerin hangi bağlamda kullanıldıklarını saptamak için bağlam sözlüğü çalışmaları yapılmaktadır. Batı'da bu tip çalışmalar “concordance” olarak isimlendirilmiş, Türkiye'de ise aynı sahada yapılan ve ilk olma özelliği taşıyan Furkan Öztürk'e ait “Bakî Divanı Sözlüğü” adlı çalışma, “bağlamli dizin ve işlevsel sözlük” olarak adlandırılmıştır.

Günümüzde. Bağlamsal sözlük ve dizin çalışmaları Aksoyak'ın öncülüğünde, Gazi Üniversitesinin desteği ile bilgisayar ortamına taşınarak TEBDİZ projesi ile sistemleşmiştir. Bu sistem sayesinde sözcüklerin daha önce hangi eserde ve hangi anlamda kullanıldığına kolayca erişmek mümkün olmuştur. Söz konusu proje dizin çalışmalarının artmasında da etkili olmuştur.

Bu konuda artan çalışmalar göze çarparken, Türkmen Türkçesinde birkaç bağlamli sözlük ve işlevsel dizin çalışmalarının varlığı saptansa da Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden olan Agageldi Allanazarov'un eserlerine dair herhangi bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Biz bu eksikliği gidermek adına böyle bir çalışma yapma gereği duyduk. “Agageldi Allanazarov'un “Sürgünler” Adlı Romanının Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması -Eylemler-” adlı tez çalışması, Agageldi Allanazarov'un söz konusu eserinde yer alan söz varlığının, eylemler ve eylemlerin kapsamında kalıp sözlere dâhil

edilen deyimler, atasözleri, dualar ve bedduaların incelenmesine yöneliktir. “Agageldi Allanazarov’un “Sürgünler” adlı romanının bağlam sözlüğü oluşturulurken, söz konusu unsurların hangi bağlamda ve ne sıklıkta kullanıldığı da belirlenmiştir. Çalışmamız, giriş bölümü ile birlikte dört ana bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın giriş bölümünde; araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almıştır. Bu konularda gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Birinci bölümde; Türkmen halkı, Türkmen Türkçesi, Türkmen edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; yazar, eserleri ve bu çalışmada esas alınan eserine dair bilgiler verilmiş, gerekli açıklamalar yapılmıştır. Hakkında çok fazla çalışma bulunmayan yazar ve hiç çalışılmamış eseriyle ilgili aydınlatıcı bilgiler bu bölümde verilmiştir.

Üçüncü bölümü bağlam sözlüğünün incelendiği kısım oluşturmaktadır. Söz konusu eserin söz varlığına dair sayısal veriler burada yer almaktadır.

Dördüncü bölümde ise bağlam sözlüğü alfabetik olarak verilmiştir.

Çalışmamız sonuç ve değerlendirmenin ardından kaynaklar ile son bulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma ile Agageldi Allanazarov’un “Sürgünler” adlı eserinin söz varlığı eylemler kapsamında incelenerek bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Söz konusu eserinin bağlam sözlüğü hazırlanarak Agageldi Allanazarov’un söz varlığının zenginliğini tanıqlarıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Söz varlığını oluşturan sözcüklerin kullanım sıklıklarının verilmesiyle yazarın üslubu hakkında sağlam ve somut veriler ortaya konulmuştur. Bu çalışma Türkmen edebiyatının ünlü yazarı Agageldi Allanazarov’un üslubu hakkında yapılacak daha kapsamlı bir çalışmaya katkı sağlayacaktır. Çalışmada sadece bağlam sözlüğü hazırlanmayıp, bununla birlikte Türkmen halkı, Türkmen Türkçesi, Türkmen edebiyatı ve Agageldi Allanazarov, eserleri ve tabii çalışmanın esasını oluşturan “Sürgünler” romanı hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bağlamı esas alan sözlük çalışmaları, hem bir sözcüğün gerçek anlamının belirlenmesini kolaylaştıracak hem de sözcüğe yüklenen diğer anlamların ortaya çıkarılmasına imkân tanıyacaktır.

Türkmen Türkçesinde bağlama dayalı sözlük ve dizin çalışmaları sahasında çok az çalışmanın olması ve Agageldi Allanazarov'un herhangi bir eserinin çalışılmamış olmasının yanında, özellikle çocuk edebiyatında önem kazanmış bir yazarın, çocuk edebiyatından farklı bir alanda kaleme aldığı ve öncesinde sadece bir makale dışında hakkında hiçbir çalışma bulunmayan bir eserini çalışmış olmamız hem Türkmen edebiyatına hem de Türkmen sözlükçülüğüne sağlayacağı katkı açısından çalışmamızı oldukça önemli kılmaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden olan Agageldi Allanazarov'un eserlerinden "Sürgünler" adlı eserden hareketle sözlüksel anlama sahip olan eylemler, deyimler, atasözleri, dualar ve beddualar incelenmiş, alfabetik olarak sıralanmıştır. Söz konusu eser dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızda eserin birinci bölümü eylemler kapsamında incelenerek veriler ortaya konulmuştur. Alfabetik olarak sıralanan verilerin kullanıldığı cümleden hareketle bağlamsal anlamı tespit edilmiştir. Bağlam sözlüklerinin amacı genel sözlükler gibi söz varlığını oluşturan dil öğelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için model alınan bağlam sözlüklerinde olduğu gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiştir. Sözcüklerin metinde kullanıldığı biçimi tanık gösterilerek anlamıyla birlikte verilmiştir. Söz konusu eserin orijinal haline çalışmada yer verilmemiştir.

Tanımlar

Söz Varlığı: Bir dilde bulunan yerli ve yabancı bütün sözcüklerin oluşturduğu bütünlük (Hengirmen, 1999: 342).

Genel Sözlük: Bir yazı dilinin kendisine mal edilmiş ve yaygınlaşarak genelnitelik kazanmış olan bütün kelime ve deyimlerini, özel bir alana yönelmeden tanımlayan ve açıklamalara bağlayan sözlüktür. Deyimler sözlüğü, mecazlar sözlüğü, terimler sözlüğü, tarama sözlüğü ve derleme sözlüğü gibi, sınırlı ve özel bir amaca hizmet eden sözlükler bunun dışında kalır (Korkmaz, 1992: 68).

Bağlamsal Sözlük: Bağlamsal sözlük, anlam-bağlam ilişkisine dayanan ve bir eserin söz varlığını en ince anlam farklılıklarına kadar ortaya çıkaran sözlüktür (Boz, 2011: 91).

Bağlamsal Dizin: Sözlükbilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge (Vardar, 2002: 32).

Yöntem

Bu çalışmada, önce roman PDF formatından Word formatına aktarılmış, ardından sistemin gerektirdiği yazım kuralları gereğince düzenlenerek TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Daha sonra bağlam sözlüğü oluştururken TEBDİZ projesinden faydalanarak söz varlığını oluşturan eylemlerin yanında deyim, atasözü, dua ve beddua gibi unsurlar da anlamlandırılmıştır. Böylelikle metinde geçen ve birden çok anlama sahip olan eylemlerin anlam farklılıkları ortaya konulmuştur. Bağlam sözlüğü oluşturulurken alfabetik sıralama yapılmıştır. Eylemlerin tamamen köküne inilmeksizin, metindeki anlamı veren kısım madde başı olarak alınmıştır. Madde başından hareketle türeyen yeni sözcükler alt madde başı olarak değerlendirilmiştir. Alt madde başları, madde başlarından bir paragraf içeride yazılmıştır. Bütün eylemlerin sonuna, mastar anlamı vermesi için kısa çizgi (-) konulmuştur. Oluşturulan bağlam sözlüğünde yer alan unsurların açıklamaları yapılırken büyük harf ile başlanmamıştır. Bağlam sözlüğünde, eserdeki sözcüklerin anlamlarıyla beraber kanıt cümleler ve sayfa ile satır sayıları verilmiştir. Kanıt cümleler madde başının altında, sayfa ile satır sayıları ise kanıt cümlelerinin yanında parantez içinde aralarına eğik çizgi (/) konularak verilmiştir. Söz konusu işaretin sol tarafı sayfa sayısını sağ tarafı ise satır sayısını ifade etmektedir. Örneğin;

çawja-: sekmek, sekerek gitmek.

öñünde ikiýana çawjap ýol açandan bolup gelyän jigitleriň (20/14)

Bu örnekte parantez içindeki sayılardan “20” sayfa sayısını, “14” ise sayfada kanıt cümlelerin geçtiği satır sayısını ifade etmektedir.

Madde başı olarak aldığımız eylemlere gelen ekler yeni bir eylem türetiyorsa bir madde başı olarak alınmıştır. Yeni bir eylem türetmiyorsa aynı madde başı altında yer verilmiştir.

açyl-: çiçeklenmek, çiçekle kaplanmak, çiçek açmak.

baýýrlaryň ýüzünde gyzyłçog melewşe gülleri açylardy haçan-da (98/11)

böl-: bölmek, ayırmak.

düñderilen ýarysy bölünip aýrylan suwkäda meñzeş haybatly (60/2)

Madde başı olan eylemlerin önüne sözcük eklenerek bir söz öbeği veya kalıp söz oluşuyorsa o unsurlar alt madde başı olarak verilmiştir. Ayrıca kanıt cümleler italik

yazılmış ve madde başı ve alt madde başı olarak verilen eylemler kanıt cümle içerisinde altı çizilerek gösterilmiştir:

et-: bir işi yapmak.

sürtüp geçmekçidi siziñem bu eden işiñiz hut şol Owgandan (68/27)

açyk-aýdyň et-: belli etmek, açığa vurmak.

sebäp bolan zady açyk-aýdyň edesi geldi haçan-da raýkomyň (66/3)

Birden çok anlama sahip olan sözcükler tek bir madde başı altında, anlamları numaralandırılarak verilmiştir. Tek anlama sahip sözcüklerde ise herhangi bir numaralandırma yapılmamıştır.

eşit-: 1. işitmek, duymak

barha joşgunly eşidilyärdi (19/6)

2. dinlemek.

soň olaryň arasynda bolan gürrüñiň anygyny eşidip (79/9)

3. haber almak.

gaýta serdaryň ölümi hakynda eşidip halk howsala düşüp (17/5)

Bağlam sözlüğü kısmında eylemlerin tekrar sayıları ve sıklıkları verilmemiştir. Eylemlerin daha sonra tekrar sayıları ve kullanım sıklıkları belirlenmiş, tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere iki başlık altında incelenerek veriler ortaya konulmuştur. Kalıp sözler başlığı altında yer alan deyimler için de aynı durum söz konusudur. Eserde atasözleri, dualar ve beddualar tek anlamda kullanıldığı için tek başlık altında incelenmiştir.

Yaptığımız çalışma neticesinde elde edilen bulgulara inceleme bölümünde yer verilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, eserin eylemler kapsamında söz varlığına dair bilgilere bu bölümde ulaşmak mümkündür. İncelenen unsurların anlam farklılıkları sayısal verilerle açıklanmıştır.

Bu çalışma, üretilmiş bir eser üzerinde tarama çerçevesinde betimsel bir çalışmadır. Var olan bir durumu, var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir

yaklaşım benimsenmiştir. Eser başka herhangi bir eserle karşılaştırılmamış, kendi bünyesinde tarama yapılarak sahip olduğu söz varlığı, eserde yer alan eylemler ve bu eylemlerden yola çıkılarak kalıp sözler başlığı altında incelediğimiz deyimler, atasözleri, dualar ve beddualar başlıklarıyla sınırlandırılmıştır.

Türkmen Türkçesi, uzun ünlüleri bu zamana kadar kurallı bir şekilde bünyesinde barındıran tek Türk lehçesidir. Yazıda gösterilmeyen ünlü uzunlukları, sözlüklerde gösterilmektedir. “Sürgünler” adlı eserden hareketle oluşturulan bağlam sözlüğünde ise bu ünlü uzunlukları belirtilmemiştir.

Eserde geçen eylemlerin ve kalıp sözlerin anlamlandırılması yapılırken çok sayıda sözlük, ayrıca çalışmadan yararlanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Gadymy Türkmen Sözlüğü”

“Güncel Türkçe Sözlük”

“Kubbealtı Lugatı “

“Mahtumkulu Eserlerinin Deyimler Sözlüğü” “Ötüken Türkçe Sözlük”

“Türkmen Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”

“Türkmen Dilinin Düşündürişli Sözlüğü”

“Türkmen Diliniñ Sözlüğü”

“Türkmen Klassıkı Edebiyatınıñ Sözlüğü”

“Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü”

“Türkmen Türkçesi Sözlüğü”

“Türkmen Türkçesinde Fiil”

“Türkmen Türkçesinde Kalıp Sözler”

“Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine”

“Türkmence Nakıllar (Atasözleri)”

“Türkmence - Türkçe Sözlük”

“Türkmence Sözlük”

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkmen Halkı

On birinci asır ortalarında, Yakın Doğu’da, Büyük Selçuklu İmparatorluğunu kurmak suretiyle Orta Çağ tarihinde çok ehemmiyetli bir rol oynamış olan Türk kabilelerine ‘Oğuz’ yanında ‘Türkmen’ de denilmektedir (Kafesoğlu, 1958: 121).

Seyhun (Siriderya) boylarında oturan Oğuzlar arasında X. yüzyıldan itibaren İslâmiyet’in yayılması sonucu ortaya çıkan Türkmen tanımlaması, Mâverâünnehirli yerli Müslümanlar tarafından İslâmiyet’e giren Oğuzlar için gayri müslim Oğuzlardan ayırt edilmek üzere kullanılmıştır. Türkmen adının yerlilerce “Müslüman Türk” anlamında yaygınlaşması bu addaki topluluğun İslâmiyet’i kabul eden ilk Türk kavmi olmasıyla ilgilidir (TDV İslam Ansiklopedisi, 2012: 607).

Günümüzde esas olarak Türkmenistan Türkleri için kullanılan "Türkmen" kelimesini bilindiği kadarıyla ilk defa, 11. yüzyılda kaleme aldığı Divânü Lûgâti’t-Türk adlı eserinde Kâşgarlı Mahmut zikretmiştir. Türkmen kelimesinin nereden geldiği konusunda başlıca iki görüş vardır. Bunlardan birine göre Türkmen, Türk adı ile Farsça “mân”dan (mânend) gelmiş olup “Türk’e benzer” demektir. Bîrûnî bu fikirde olduğu gibi Kâşgarlı Mahmud da Türkmen adının bu şekilde açıklanmasıyla ilgili bir hikâye anlatır. İkinci görüşe göre Türkmen, “Türkü’l-îmân”dan (ترك الإيمان) gelmektedir (TDV İslam Ansiklopedisi, 2012: 607).

Diğer bazı Türk grupları gibi uzun yıllar göçebe bir hayat süren Türkmenler, Oğuz grubuna mensup Türk boylarındandır. Teke, Yomut, Ersarı, Sarık, Salır, Göklen ve Çovdur en büyük Türkmen uruğlarıdır.

Özellikle Safevi Türk hükümdarı Nadir Şah’tan sonra çeşitli kavimlerin saldırılarına uğrayan Türkmenler 1835’ten sonra Merv bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. 1860’da da Kuşid Han’ın önderliğinde Farsları yenilgiye uğratmış ve bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

1873’te Ruslar Hive’yi işgal etmişler ise de, daha sonra yenilgiye uğramışlardır. 1916’da başlayan Türkistan ulusal ayaklanması devam etmiş, 1920’de de Türkmenler Hive’yi geri almışlardır.

1924’te Türkmenistan SSCB’ye bağlı bir cumhuriyet haline gelmiş ve Türkmen Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. 7 Ocak 1990 tarihinde ise Türkmenistan’da, seçimler yapılmış, resmi dil Türkmence kabul edilmiş, 22 Haziran 1990 tarihinde

Türkmenistan egemenliğine, 27 Ekim 1991 tarihinde de bağımsızlığına kavuşmuştur. Bugün gelişen ekonomisi ve genç nüfusu ile Orta Asya'nın en güçlü ülkelerinden biridir.

Bugün Türkmenler; Türkmenistan dışında İran ve Afganistan'ın kuzeyinde, Özbekistan'da, Kafkasya'nın kuzeyinde bulunan Stavropol bölgesinde ve Türkiye'de yaşamaktadırlar.

1.2. Türkmen Türkçesi

Türkmen Türkçesi ilgili ilk ayrıntılı bilgilere, bazı şarkiyatçıların 19. yüzyılda yaptığı çalışmalarda rastlanmaktadır. Ekim devriminden sonraki yıllarda S. Ağabekov, A. Alıyev ve İ. Belyayev gibi kimseler tarafından Türkmen Türkçesi üzerine bazı kılavuz kitaplar hazırlanmıştır. Türkmen Türkçesi ile ilgili ilk önemli eserler, 1920'li yılların sonuna doğru yayımlanır: M. Geldiyev ile G. Alparov, Türkmen Türkçesi grameriyle ilgili bir eser neşrederler. A. P. Potseluyevskiy, Türkmen Türkçesini öğreten bir kılavuz kitap yayımlar. A. Alıyev ve K. Böriyev, Rusça-Türkmence sözlük hazırlarlar.

Türkmenler; yazılı edebiyatlarının başlangıcından (18. yüzyıl) 1928'e kadar Arap, 1928-1940 yılları arasında Lâtin, 1940'tan sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır. Türkmenistan Meclisi, 12 Nisan 1993 tarihinde aldığı bir kararla, Lâtin alfabesini esas alan yeni Türkmen alfabesine geçmeyi kabul etmiştir. Bu karara göre yeni alfabe, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren resmen kullanılmaya başlanmıştır; daha sonra alınan bir kararla birkaç harfte değişiklik yapılarak 1 Ocak 2000'de bütünüyle Lâtin alfabesine geçilmiştir.

Türkmen Türkçesinin birçok ağız bulunmaktadır. Söz konusu ağızlar, şu şekilde sıralanabilir: Yomut, Teke, Ersarı, Sarık, Salır, Göklen, Çovdur, Alili, Nohur, Garadaşlı, Änev, Yemreli, Hasar, Ata, Nerezim, Çandır, Mukrı, Sakar, Bucak, Olam, İğdir, Surhı, Düyeci, Hatap, Eski, Bayat, Hıdırili, Mehin, Çärcev, Mürçe, Kıraç, Burkaz, Mücevür ve Arabacı.

Bünyesinde eski Oğuzcaya ait unsurları barındıran Türkmen Türkçesi, Çağataycanın tesirinde gelişmiş bir yazı dili olduğu için Türkçenin doğu ve kuzey kolunda yer alan lehçelere ait özellikler de taşımaktadır. Batı Türkçesinin diğer kollarında kelime başında "v-" bulunduran bazı kelimeler Türkmen Türkçesinde "b-"lidir: baar "var", bar- "gitmek", ber- "vermek". Öte yandan Batı Türkçesinin diğer kollarında ol-fiilinin başında "b-" bulunmazken Türkmen Türkçesinde bu fiil, Kuzey ve Doğu lehçelerinde olduğu gibi, bol- şeklindedir. Arapça ve Farsçadan alınma kelimelerde bulunan "f" ünsüzleri Batı Türkçesinin diğer kollarında korunurken Türkmen Türkçesinde, Kuzey ve Doğu lehçelerinin birçoğunda olduğu gibi, sistematik bir şekilde

“p”ye dönmektedir: Far. fermân >Tkm. permaan "ferman, emir", Ar. fikr Tkm. pikir "fikir, düşünce", Far. hefte Tkm. hepde "hafta", Ar. insâf» Tkm. ınsaap "insaf, vicdan".

Türkmen Türkçesi, bunların dışında birçok özelliğiyle Batı grubuna giren diğer lehçelerle benzerlik göstermektedir. Türkmen Türkçesinin kelime hazinesini, Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça, Farsça ve Rusça kelimeler oluşturmaktadır. Ekim devriminden sonra Arapça ve Farsça kelimelerin geçişi dururken Rusça kelimelerin sayısı hızlı bir şekilde artmıştır.

Türkmen Türkçesi, ana Türkçedeki aslî uzunlukları en iyi koruyan Türk lehçesidir. Aslî uzunluklar, kelimelerin ilk hecesinde bulunurlar: aaca- "acımak; ekşimek", aağı "ağıt", äädik "çizme, edik", daağa- "dağılmak", gaaba "etrafını çevirmek".

1.3. Türkmen Edebiyatı

Yazılı edebiyatlarının ortaya çıkışından önce zengin bir sözlü edebiyat geleneğine sahip olan Türkmenlerin ilk yazılı ürünleri 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Türkmen edebiyatının ilk orijinal örneklerini, büyük Türkmen şairi Mahtumkulu vermiştir. Mahtumkulu'dan önce de şiir yazan Türkmen şairleri olmuştur. Fakat bu şairler şiirlerini Çağatay Türkçesiyle kaleme almışlardır.

Mahtumkulu (1733-1783), Türkmen Türkçesinin edebî dil olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. "Pırağı" mahlâsını kullanan şair, Türkmen kültürünün zenginliklerine şiirlerinde geniş yer vermiş ve Türkmen Türkçesinin ifade imkânlarını genişletmiştir. Türkmen edebiyatının Mahtumkulu'dan sonra yetişen en önemli temsilcileri ise şunlardır: Seydi, Zelili, Mollanepes ve Kemine.

Türkmen Edebiyatı, 18-19. yüzyıllarda kaynağını halk kültüründen alan ve daha çok şiir türünde gelişmiş bir edebiyattır. Bu dönemde geleneğe bağlı olarak gelişen hem şekil hem de içerik açısından eski şiirin özelliklerini devam ettiren eserleri *klasik Türkmen edebiyatı* içinde ele almak gerekir. Hanlıklar döneminin hüküm sürdüğü 18-19. yüzyıllarda savaşların ard arda yaşanması, birçok aydının savaşlarda yitip gitmesi, kültür merkezlerinin olmaması Türkmen edebiyatının modern anlamda gelişmesini ve batılı tarzda eserler vermesini geciktirmiştir (Sağlam ve Biray, 2018: 425).

20. yüzyıl başlarının halk şairleri Sühan Övezberdi-Körmolla, Bayram Şahır ve Durdı Gılıç gibi isimlerdir. Bu halk şairleri, düğünlerde, ziyafetlerde ve şölenlerde sadece kendi şiirlerini okumakla kalmayıp Türkmen edebî mirasının örneklerini halk arasında yayma görevini de yerine getiriyorlardı.

Yeni Türkmen edebiyatına ait ürünler ve çağdaş tarzdaki şiirler 1920'li yıllarda verilmiştir. 1924 yılı başından itibaren, daha sonra düzyazı türünde başarı gösterecek olan Berdi Kerbabayev'in, Garaca Burunov ve Yakup Nasırlı'nın şiirleri Türkmenistan gazetesinin sayfalarında görülmeye başlar. Bu dönemin diğer şairleri arasında Oraz Täçnazarov, Hocanepes Çarıyev, Ata Nıyazov, Şalı Kekilov, Aman Kekilov, Amandurdı Alamışov, Hoca Şükürov ve Ruhı Alıyev gibi isimler yer almaktadır.

20. yüzyıl Türkmen edebiyatı her ne kadar klasik geleneğe bağlı olarak gelişimini sürdürse de o dönemde meydana gelen olaylar edebiyatın yeni bir yola girmesini, kendisine yeni bir yol çizmesini mecbur kılmıştır. Rusların Türkmenistan topraklarını işgali, toprakların zorla Rusya'ya bağlanması ve sonrasında yaşanan II. Dünya Savaşı'nın etkileri Türkmen edebiyatına ve eserlerinde işlenen konulara yansımıştır. Kadın hakları, toprak reformu, zengin fakir ayrımı ve eleştirileri, toplumun gündelik hayatında karşılaşılan her tür olaylar gibi sosyal konular, edebî eserlerin konuları olur. Böylece siyaset edebiyata girmiş olur. 20'li yılların sonlarına doğru Sovyet rejiminin baskılarının artmasıyla birlikte devlet yönetimi, yöneticiler ve rejim yanlısı, övgü dolu sözler içeren, sınıf kavramını dile getiren sanat değeri düşük eserler Türkmen edebiyatındaki yerini alır. Haliyle şiir rejime hizmet eden ideolojik propaganda aracı haline gelir.

Rejimin yanında veya karşısında olanlar mücadelesi 1930-1940'lı yıllarda iyice kızışmış, hapse atılan şairlerin bir kısmı sonradan salıverilmiş, bir kısmı ise yok edilmiştir. Eli kalem tutan kıymetli insanların sindirilmeye çalışılması ve bir kısmının yok edilmesiyle, Türkmen kültürüne büyük bir darbe indirilmiştir (Kara, 2002: 246). Türkmen insanının dramını gözler önüne seren, edebiyatı aracılığıyla gerçekleri yansıtan A. Gulmuhammedov, H. Durdıyev, B. Kerbabayev gibi isimler sürgüne gönderilmiş, türlü iftiralarla öldürülmüşlerdir. 1928 yılında Arap alfabesinden Latin alfabesine geçilmesinin ardından 1940 yılında Kiril alfabesinin kullanımının başlatılmasıyla birlikte sürekli olarak alfabe değişikliği yazı ve eser üretimini yavaşlatmıştır. Eski yeni çatışması da geleneğin beslediği şiir türünün zayıflamasına sebep olunca eserler yayımlanmış olsa da bu yıllar, Türkmen edebiyatı için durgunluk dönemi olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı patlak verince Türkmen şair ve yazarlarının birçoğu bu savaşa katılır. Bunlardan Nurmırat Sarıhanov, Şalı Kekilov, Ata Nıyazov ve Ahundov Gürgenli hayatlarının en verimli çağlarındayken savaş sırasında hayatlarını kaybederler.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yazılan ilk şiirlerde, düşmanların savaşa yönelik faaliyetleri ve onların kötü niyetleri işlenirken; savaş sırasında yazılanlarda düşmanların nasıl yenilgiye uğratıldıkları ve savaşanların ne gibi yiğitlikler gösterdikleri dile

getirilmiştir. Öte yandan Moskova'nın bütün dikkati İkinci Dünya Savaşı'nda yoğunlaşınca şairler, biraz serbest düşünme fırsatı bulmuşlar; şiir ve nesir kaybettiği izi tekrar bulmuştur.

1956-1966 yılları arası, çağdaş Türkmen şiirinin oldukça parlak bir dönemidir. Siyasî imajı ve çizgileri birinci plânda tutan, sadece şekilde millîliğe dokunmayan ve özde millî renkleri solduran rejim biraz yumuşamıştır. Dönemin şairleri, rejim veya rejimin başındaki kişinin anlatıldığı ideoloji propagandası şiirlerden az da olsa uzaklaşıp; yaşadıkları ülkenin dokularını, halkın gönlündeki zenginliği ve inceliği duyarlı bir sembolizmle şiirleştirme fırsatı bulmuşlardır.

Klâsik Türkmen şairlerinin çok işlediği sevgi teması, bu dönemin şiirinde de yaygındır. Artık Türkmen şiirinin teması çoğalmış, duygu yönü zenginleşmiş ve okuyucunun hafızasından silinmeyecek özelliğe sahip örneklerin sayısı artmaya başlamıştır. Eski şairler, canlandırdıkları tiplerin daha çok dış görünüşlerini ele alırken yeni şairler, onların iç dünyalarına yönelmişler ve iç zenginliklerini verebilmişlerdir.

1970'li yılların önde gelen şairleri; Kerim Gurbannepesov, Ata Atacanov, Berdinazar Hudaynazarov, Mâmmet Seyidov, Allaberdi Hayıdov ve Aman Kekilov'dur.

1980'li yıllardan itibaren Türkmen edebiyatında yenileşme rüzgârları esmeye başlar. Türkmenistan 27 Ekim 1991'de Sovyetler Birliği'nden ayrılarak Saparmırat Niyazov başkanlığında bağımsızlığını ilan eder. Edebiyat dünyasına adım atan genç yazarlar ve tecrübeli şahsiyetler Türkmenistan'ın bağımsızlığını elde etmesiyle birlikte her yönden millî bir edebiyatın teşekkülüne katkı sağlar (Sağlam, 2020: 162).

Bu dönemde kaleme alınmış edebî eserlerinde her türünde millî kimliğe, Türkmen ruhuna, tarihine, diline, örf ve âdetlerine ağırlık verilmiştir. Eserlerde en fazla işlenen konuları; bağımsızlık, Türkmenistan'ın ilk cumhurbaşkanı Saparmırat Niyazov ve onun ülkeyi kalkındırma çabaları, anadil, Türkmen tarihi, Türkmen han ve serdarları, Göktepe savaşları, vatan sevgisi, Türkmen halkının çalışkanlığı ve dayanıklılığı, Mahtumkulu gibi Türkmen edebiyatının büyük ve önemli isimleri ve hayatları vb. başlıklarıyla sıralayabiliriz.

Yine, 1990'lı yıllarda nesir tarzında kaleme alınmış eserlerde ahlâkî meseleler, ideolojinin etkisinden uzak tutularak işlenmeye çalışılmıştır. Övezdurdı Nepesov'un Zıyaarat "Ziyaret" ve Kıyaamata Çenli "Kıyamete Kadar" adlı romanları bu yaklaşımın en güzel örnekleridir. Bu dönemde millî tarihe yönelme konusunda da Kakacan Aşırov'un Dâli Dumrul, Oğuz Oynı "Oğuz Oyunu" ve Oğuz Han adlı piyesleri önemli eserlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Agageldi Allanazarov

Türkmen edebiyatının büyük yazarlarından Agageldi Allanazarov, 1948’de Tahtabazar yöresinin Marçak köyünde dünyaya gelmiştir. Eğitimine önce köydeki okulda, daha sonra da Merv’deki Öğretmen Okulunda devam etmiştir. Bu okulu tamamladıktan sonra Merv’de 6 numaralı okulda bir süre sınıf öğretmenliği yapan Allanazarov, 1969-1971 yılları arasında Litva’da (Pribaltika) askerlik görevini yerine getirmiş ve ardından 1971’de Moskova’daki Gorki Edebiyat Enstitüsüne kaydolmuştur. 1977’de Aşgabat’a gelip Türkmenistan Neşiryatı’nda redaktör olarak işe başlamıştır. Daha sonra farklı zamanlarda yayınevinin redaktörü ve yöneticisi olarak görev yapmıştır. 1971-1983 yılları arasında Türkmenistan Yazarlar Birliğinin edebiyatı geliştirme biriminde başkanlık yapmıştır. 1992’de Türkmenistan Bakanlar Kuruluna bağlı Matbuat Komitesinin Başkanvekili olmuştur. 2001’de Türkmen Devlet Kitap Yayınevinin başkanı olmuştur. Günümüzde de Türkmen Devlet Neşiryat Merkezinde görev yapmaktadır.

Agageldi Allanazarov yaratıcılık işine öğrencilik yıllarında başlamıştır. 1964 yılında onun “Ussanyň Jogaby” adlı şiiri ve “Lageriň Sährasy” adlı hikâyesi “Ýydam Tayýar” gazetesinin bir sayısında basılmıştır. Marı’da okuduğu yıllarda onun şiirleri matbuat sayfalarında sık sık görülmüştür. Agageldi’yi Moskova’nın Edebiyat Enstitüsü’ne getiren de onun bu eser yazma arzusu olmuştur. Enstitünün son sınıfında okurken onun, Aşgabat’da “Günün Öyi”, “Moskova’da Çal”, “Tüýdügim” adlı çocuklar için yazdığı kitapçıkları bir yılda basılmıştır.

Bugün Agageldi Allanazarov ”A” Ýazýan”, ”At Gaýraty”, ”Üç Murtlak Kapitan”, ”Ertekiler”, ”Şadyýan Harplyk”, ”Şol Bir Gezek Uçan Ít”, ”Çölün Deňiz Günleri” gibi çocuklar için yazdığı, buna benzer ”Ýedi Däne”, ”İner Ýüki”, ”Çat Açan Menzil”, ”Söýgi Pursatlary”, ”Ýoldan Gelen Hat”, ”Gyratyň Howalasy”, ”Kalbyma Ve Alysa Syýahat”, ”Ojak” gibi Türkmen dilinde neşredilen otuza yakın mensur şiir kitabının yazarıdır. Onun eserleri dünya halklarının birçoğunun dilinde neşredilmiştir. AgageldiAllanazarov’un “Yedi Däne”, “Çat Açan Menzil” adlı uzun öykülerinin, “Dogan” adlı hikâyesinin esasında üç tane sanatsal film yapılmıştır. ”Tilkiniň Doglan Güni” adlı piyesi birçok tiyatrodada sergilenmiştir (Sağlam, 2020: 176).

Türkmenistan bağımsızlığını aldıktan sonra yazarın kalemı çok daha verimli işlemiştir. O bu dönemde, Sürgünler romanının da yer aldığı “Ojak” destanının üç cildini, “Düwlen”, “Hazaryň Yssy Tomsy” romanlarını yazdı. Büyük bağımsızlığımızın bahtı yarlık zamanının beyanı olan “Täze Ýyl Heseri” adlı film öyküsünü, hikâyeler şiirler külliyyatını oluşturmuştur.

Yazar bu devirde “Vatana olan sevgisi için” (1996), Türkmenistan’ın bağımsızlığının 20. yıldönümü madalyası (2010), “Magtymguly Pyragy” madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Öğrenim gördüğü yılları derecelendirip, ona kendi şiirlerini bağışlayan öğrenci arkadaşları da vardı. Rusya’nın tanınmış şairi olarak yetişen Gennady Kuzmin de ona kendi şiirini bağışlamıştı. Sovyet edebiyatının klasikleri Cengiz Aytmatov, A. Barto vb. onun yaratıcılığına oldukça değer vermişlerdir. Gennady Kuzmin için Agageldi Allanazarov “Oğuz evladının ozanı”dır.

2.1.1. Eserleri

■ Agageldi Allanazarov’un Türkmen Türkçesinde neşredilen kitapları:

- 1). "Günün öýi" (goşgular we poema), 1976;
- 2). "At gaýraty" (goşgular we poema), 1977;
- 3). "Ýedi däne" (powest we hekaýalar), 1979;
- 4). "Pilotkaly gyz" (goşgular we poemalar), 1980;
- 5). "İner ýüki" (powest we hekaýalar), 1980;
- 6). "A" ýazýan" (goşgular we ertekiler), 1982;
- 7). "Çat açan menzil" (powestler), 1983;
- 8). "Şol bir gezek uçan it" (erteki-powest), 1985;
- 9). "Üç murtlak kapitan" (goşgular we ertekiler), 1986;
- 10). "Ýoldan gelen hat" (goşgular we poemalar), 1986;
- 11). "Ertokiler" (ertekiler), 1993;
- 12). "Kalbyma we alysa syýahat" (powestler we hekaýalar), 1994;
- 13). "Çölün deňiz günleri" (powestler we hekaýalar), 1985;
- 14). "Bir bar eken" (goşgular, ertekiler, poemalar), 1991;
- 15). "Şadyýan harplyk" (ertekiler, hekaýalar, goşgular), 1992;
- 16). "Söýgi pursatlary" (goşgular), 1992;
- 17). "Şadyýan harplyk" (türkmen milli elipbiýinde), 1995;

- 18). "Gyratyň howalasy" (saýlanan eserler, powestler, hekaýalar), 1998;
- 19). "Ojak" (romanlar toplumy: "Sürgünler", "Düwlen"), 2006;
- 20). "Ak ýelken" (powestler; nowellalar), 2008.

■ Agageldi Allanazarov'un dünýa halklarynyň dillerine çevrilen eserlerinden bazıları:

- 1). "Çal tüýdügim". Goşgular, poema (rusça), Moskwa-1977;
- 2). "Dagdanam beýik". Goşgular (rusça), Moskwa-1979;
- 3). "Çal tüýdügim". Goşgular, poema (serb-horwat dillerinde), Çernogoriýa-1979;
- 4). "Sähra ugradym". Goşgular (ukrainçe), Kiýew-1978;
- 5). "Mähriban at". Goşgular (özbekçe), Daşkent-1991;
- 6). "Enemiň äýnegi". Goşgular, erteki (parsça), Tähran-1993;
- 7). "Çogly Gün". Goşgular (rusça), Moskwa-1993;
- 8). "Men ussatlarynyň arasynda". Goşgular (rusça), Moskwa-1985;
- 9). "Iner ýüki". Powest (bolgarça), Sofiýa-1982;
- 10). "Mähriban at". Goşgular (litowça), Wilna-1986;
- 11). "Şol bir gezek uçan it". Erteki-powest (ýaponça), Tokio-1990;
- 12). "Ýagşy söz". Goşgular, ertekiler (belorusça), Minsk-1994;
- 13). "Gezelenje gelen Aý". Goşgular (gyrgyzça), Bişkek-1979;
- 14). "Goja". Hekaýalar (wengerçe), Budapeşt-1982;
- 15). "Şol bir gezek uçan it". Erteki-powest (rusça), Moskwa-1995;
- 16). "Düşüňize giren dälirbeýle zat". Goşgular-erteki (rusça), Moskwa-1991;
- 17). "Kowup ýetýän şemaly". Goşgular (rusça), Moskwa-1991;
- 18). "Iner ýüki". Powestler, hekaýalar (rusça), Aşgabat-1996;
- 19). "Şol bir gezek uçan it". Ertekiler, powestler (rusça), Aşgabat-1996;
- 20). "Iner ýüki". Powestler, hekaýalar (rusça), Moskwa-1988 (Rus we häzirki sowet klassyklarynyň eserlerinde zähmetiň waspy, 3 tomluk);
- 21). "Şadyýan harplyk" (iňlisçe), London-2010;
- 22). "Güneşli gämi". I tom. Goşgular, ertekiler; powest-erteki, hekaýalar, messa (rusça), Aşgabat-2006;
- "Iner ýüki". Powestler, hekaýalar (rusça), Aşgabat-2006.

2.2. Sürgünler Romanı

Agageldi Allanazarov “Sürgünler” adlı romanında, 20. yüzyılın başlarında Türkmenistan’ın güney ilçelerinde yarı göçebe, yarı yerleşik yaşam süren Türkmen toplumunun yeni Sovyet hükümetini kabul edişleri, kolhozlaştırma, bu uğurda uygulanan baskıcı, zorba siyasetler sonucunda harap edilen ailelerin ağır dramı tarihi malumatlar esasında beyan edilmiştir. Roman, Türkmen halkının belli bir dönemdeki tarihini yansıtmakla birlikte, okuyucularını şuan sahip oldukları mutlu hayatın “Büyük Kalkınış” döneminin değerini bilmeye çağırır.

Agageldi Allanazarov “Sürgünler” adlı romanını, kendi çocukluk yıllarından, o dönemde kendisinin, ailesinin, Türkmen halkının yaşadıklarından yola çıkarak gerçek, yaşanmış bir vaka üzerine kaleme almıştır. Eserin başkahramanları Kıymış tuzcu yazarın kendi ihtiyar babası ise, Jemal anne onun ihtiyar annesidir. Yazar en değerlilerini, her sözüne, söylemine sevgi katıp, hislerini nameye çevirip, tüm kalbiyle anlatmıştır.

Sürgünler romanında belirli bir derecede adından da anlaşılacağı gibi, tarihin emrine göre yabancı yurtlara sürülüp götürülen Türkmenlerin güç durumları, zor koşullarda: “İnsan başı taştan katı” sözü gerçeğe dönüp ikbal yolunun kıvrımlarından, dönemeçlerinden razılıkla, kararlılıkla geçişi gösterilir.

Eserde 1930’lu yılların başlarında gerçekleşen sıkıntılı olayların insan kaderi üzerindeki etkisi acı gerçeğe uygun sanatsal betimleme yoluyla verilir. O devir SSSR’nin devlet yönetimi sisteminde, insanları sınıf fikriyle gruplara ayırıp vasıflandırmayı hızlandırmak için zorbalığın marifet haline geldiği bir zamandı. Toprak işiyle geçimini sağlayan çiftlikler de tümüyle veya parça parça kulakçılığa çekilip, Sibiry’a, Kazakistan’a, Özbekistan’a yakınlarının akrabalarının ulaşamayacağı, gidemeyeceği yerlere Türkmenlerin deyimiyle “gümgidene (geri dönmek üzere)” gönderiliyorlardı.

Bu durum Murgap nehrinin boyundaki Pendi ovasında kendi halinde yaşayan ihtiyar Kıymış ve ailesinin de tepesine bir fırtına gibi düşer. İhtiyarın evli barklı iki oğlu da çocuklarıyla birlikte Kazakistan’a, Özbekistan’a sürgün edilir. Romanda ihtiyar Kıymış ailesine ayrıca dikkat çekilir. Yazar, bir ailenin kaderinde tüm tarihsel dönemin trajedisini, bu trajedinin neden olduğu insan doğasını, edebiyatın sanatsal genellemesi (tipleştirmesi) temelinde tasvir etmeyi amaçlamıştır. Amacına göre de kaleme almıştır.

İhtiyar Kıymış ve ailesi, tarihin şahidi olarak giderek daha mükemmel dereceye ulaştırılır. Tarihin şahidi olmak, daha doğrusu tarihin yaratıcısı olmak, halkla aynı çizgide olmak demektir. Sürgünler romanının temelinde “halk ikbali”nin yattığını vurguluyoruz.

2.2.1. Eserin Özeti

Romanın asıl vakası, bu çalkantılı olayların merkezinde yer alan Kımış tuzcunun geniş ailesinin tarihi, ailenin yaşlı atası, Türkmenlerin aslan yürekli, yetenekli ve ferasetli oğullarından biri olan Muhammetgılıç serdarın tarihi ile başlar.

Muhammetgılıç Serdar, Türkmenlerin devletsiz, padişahsız yaşayıp ‘’gün güçlü olanın, kavurga dişli olanın’’ denilen zamanları çevresine ar namus, adalet deyip eline kılıç alıp savaşa hazırlanan yiğitlere önder olup bir soyun serdarı olup yabancısından, beyinden, hanından sözünü esirgemeyen, mertçe yaşayan biridir. O yalnızca Türkmen hanlarına değil, Hive hanlarına da Buhara Emirliğine de Kerki Beyliğine de gerektiğinde destek veren gerektiğinde de onlara gerçekleri söyleyen biridir.

Kımış tuzcu kendi halinde yaşayan biridir. Yaşamın ağır yükünü güçlülükle çekip karısı Jemal anne, oğulları Orazgeldi, Orazgılıç, kızları, gelinleri, torunlarıyla birlikte pamuk, buğday, ekin ekip hayvancılıkla uğraşan, halkın örnek aldığı biriydi. O, ‘Yeroyulan’ denilen yerin tuzundan tuz getirip satarak geçimini sağladığı için ‘tuzcu’ lakabını almış, iyice yaşlanıp güçten düştükten sonra bu işini bırakıp ekine, hayvana ağırlık verir.

Kımış tuzcu, ailenin hamisi, her sorunu çözen bir kahraman olarak ortaya konmuştur. Eşi Jemal anne aileyi, komşuları, akrabaları, torunları, gelinleri ile halk arasında zengin aile mertebesini yöneten bir kahraman olarak işlenmiştir.

Ailenin en büyük oğlu Orazgeldi, ailenin dayanağıdır. O, köylülerle ilişki kurmanın yanı sıra, ailenin şerefi, haysiyetiyle ilgili her meseleyi ilk olarak kabul edip aileye iletilmesi gerekenleri iletip cevap verilmesi gerekenlere cevap verip köylü ve akrabalar arasında iletişimi koruyan ana şahsiyettir.

Orazgılıç, ağabeyinin sağ koludur. Ailenin getir götür işlerini zorlaştırmadan bitiren bir kahramandır. Gelinler ve küçük çocuklar çoğunlukla köyde meydana gelen küçük olaylara, gerektiğinde ise önemli olaylara dâhil olurlar.

Ülke genelinde kolhoz kurulmaya başladığında, kendi ayakları üzerinde duran, zengin bir aile olarak öncelikle Kımış tuzcunun zengin ailesi ortaya çıkar. Bütün çevre, fakir fukara, özel çiftlik, yaşlılar, düşkünler gibi kıtlık zamanı, yoksul, zavallılardan meydana gelen yeni hükümetin yüksek görevlilerinin gözüne bu durum ‘halktan çıkma(dışlanma)’ bir durum olarak görünür. Tembel, bağımlı, işe yaramaz olduğu için son derece yoksullaşan, evinde yiyeceği bulunmayan talihsizlerin dediği olup şimdi hükümet de “yok olsun zenginler, yaşasın fakirler!” diyerek çok ırkçı bir ideolojiyi savunuyorlardı. Artık SSSR’nin bütün köylerinde, çevresinde, vilayetlerinde olduğu gibi

Türkmenistan’da da Kımış tuzcunun köyünde de “sürü geri dönerse, topalı ortaya çıkar” denildiği gibi olmuştu. Bu işe yaramaz, kepekten bıkmış biçare insanların gözüne zengin, talihli, varlıklı insanlar artık düşman gibi görünüyordular. Onlar ellerinden gelse bu zengin, varlıklı insanlara her türlü zulmü etmekten geri durmazlardı.

Doğrusu, Kımış tuzcu gibi “zengin” insanlarda da özel bir şey yoktu, Onların geçimi kendiliğinden sağlanıyordu. Bunun için onlar gecesini gündüzüne katıp sıkıntı çekiyorlardı. Böylelikle bu zenginliği yitirmeden koruyorlardı. Yapabilirlerse bunu biraz daha arttırmaya çalışıyorlardı.

Sıkıntı çekmek, ele güne, kendince kimseye muhtaç olmadan yaşamak bu ailenin huyunda vardı. Ancak kolhoz kurulduktan sonra hükümet fakir fukaranın eline geçince Kımış tuzcu ve ailesi köyde ve çevresinde kötü, dışlanmış kimseler olarak kaldılar. Kolhoza kabul edilmediler.

O zamanlar, kolhoza kabul edilmemek, kelimenin tam anlamıyla " sen kulaksın (fakir işçileri sömüren varlıklı kişi)" anlamına geliyordu. Bu, aileyi haksız yere suçlayıp yeni kurulan hayattan tamamen uzaklaştırmak anlamına geliyordu. Bu durum öyle de olmuştur. Kımış tuzcunun ailesine mülklerine ekmeleri için pamuk tohumu verilmez. Bu durum da aileyi sonu laflı, dedikodulu eziyetin ortasında bırakır. Bu dedikodular sonunda bölge idarecilerine kadar ulaşır.

Nurjuma kolhozun başkanı, köyün gerçek bir soydaşı, akraba hamisidir. O, kardeşlerine gelip gereksiz laflar söyleyip canlarını sıkıp onların “bay-kulak (fakir işçileri sömüren zengin varlıklı kişi, bey)” olduğunu ortaya koyar. O, kardeşlerinin yanında iyi bir akraba gibi görünse de gerektiğinde onları destek olamaz. Fakat köy meclisi Yagdı ve Hardat birini desteklemekte de suçlamakta da Nurjuma’dan iyidir. Bunun nedeni ise onların arkasında OGPU, yürütme komitesi, partinin bölge komitesinin sekreteri ve diğer idareciler vardır. Ayrıca Hardat da Yagdı da köy beylerini karalamakta tıpkı kızgın bir kamçı gibidir. Onlar bütün nefretleriyle varlıklı insanlara iftira atmakta yarışır gibidirler. Bu yüzden her toplantıda onların sözleri doğru bulunur, dinlenir ve sonunda söyledikleri gerçekleşir.

Nurjuma’nın dışında, bölgenin akrabası, onun halkının hamisi olan, bölge komitesinin birinci sekreteri Ata Hımlı, yürütme komitesinin başkanı Memmet Pola, Söyünalı köy meclisinin başkanı, bölge OGPU’nun başkan yardımcısı Aman Orus gibi halka koruyuculuk yapan birçok kişi vardır.

Köy meclisinin başkanı Yagdı, Aşkabat'ta düzenlenen en büyük toplantılardan birine bölgenin en saygın kişisi hükmünde delege olarak seçilir. Bu toplantıda bölgenin

önemli zenginleri hakkında, önemli konular ele alınır. Ancak Yagdı köye döndüğünde bu meseleler hakkında tek bir söz söylemez. O çalkantılı günlerden birinde, kolhoz başkanı Nurjuma ve köy meclisi başkanı Yagdy, Nurjuma'nın atını köy meclisinin arabasına ekleyip önemli bir toplantı için ilçeye giderler. Toplantıda o devrin en önemli ve azaplı olayı gerçekleşir. Onların kolhozundan bazı insanların “kulak”ların listesinde adı geçer. O devirde, adının kulakların listesinde geçmesi üzerine “sürgün” belasının geldiği anlamına gelirdi.

Sürgün etmek meselesini de Kımış tuzcunun ailesine kolhoz başkanı Nurjuma haber verir. O, pamuk tarlasına dönerken, Kımış tuzcunun küçük oğlu Orazgılıç ile karşılaşır. Dün ilçede yapılan toplantıda kulakçılığa çekilenlerin arasında Orazgeldi ve Orazgılıç kardeşlerin ikisinin de adının geçtiğini, aileleriyle birlikte sürgün edileceklerini söyler. Bu konuşmada Orazgılıç bazı şeyleri netleştirmek ister. Fakat Nurjuma'dan belirli bir cevap alamaz. Bundan sonra Kımış tuzcunun ailesinin dünyasında korkunç trajedi başlar.

Jemal anne bütün derdini, endişesini aklına saklayıp dışından “halk ile gelen toy da bayram” deyip yaşar. Ancak bu meselede Oguljuma gelinin cesareti daha güçlüdür. Gelinin ağabeyi Afganistan'da zengin Kımış tuzcuların sürgün edileceğini işitip kardeşlerinden biri olan Mahmıt'ı bunların yanına gönderir. Mahmıt Akınyaz bayın haberini onlara aynen iletir. Baba yerine koyduğu ağabeyinin “Afganistan'a gelsinler, ben onların yakını, koruyucusu olurum” dediğini işitse de Oguljuma “ Ben Akınyaz ağabeyimden de, Hoja kardeşimden de senden de her iki dünyada da razıyım. Fakat biz gitmeliyiz. Ben Orazgeldi'nin olduğu yerde olurum, öldüğü yerde ölürüm” diyerek onu geri çevirir.

Kımış tuzcunun akrabaları, yenilmez kılıcı ve bilgeliğiyle hanlara, beylere, emirlere sözünü geçirip halkın derdine derman olan Muhammedgılıç serdar zamanından beri Türkmen topraklarında ağalar gibi yaşayan insanlardır. Fakat meclis devletinin gelişinin üzerinden daha beş gün geçmeden onların eskiden beri gelen geleneklerini bozmuşlardı. Sürgün mü? , herhangi bir yere göç ettirilmek mi? Meclis devletinin bu zorbalığına, zulmüne karşı gelemeyen, atalarının eskiden gelen geleneğini viran edip evini ocağını, ata yurdunu, baht, rızık, zenginlik bulduğu mukaddes yurdunu bırakıp Afganistan'a, İran'a, neresi olursa “iki göç bir talan” olup gitmeli mi?

Kımış tuzcunun sürgün edileceğini duyan yakınlar, yabancılar gelip ihtiyara fikirlerini söyleyip destek oluyorlardı. Afganistan'daki yakınlar deryanın öbür tarafına geçmeyi de teklif ediyorlardı. Fakat ihtiyar ve oğulları vatani, doğduğu toprağı terk edip

gitmelerinden, atalarının ruhu, onların geleneğe dönüşüp geride kalan izlerini bırakıp yabancı yurtlara gitmelerinden ölmelerini daha iyi görürler.

Nihayetinde, zorbalığın kötü ipinin ucu sürünüp sürünüp gelip ulaşır. İlçe OGPU'nun çalışanları, köyün vazifeli kişileri Yagdı'nın başkanlığında nitelikli bir iş yapıyormuş gibi bir grup atlı arabalı olup Kımış tuzcunun evini kuşatır.

Bu aile için asıl kötülük başlar. Fakat insanoğlu ağır bu derdi Kımış tuzcu da,onun oğulları karısı Jemal anne, gelinleri Oguljuma ve diğerleri tıpkı bir deve gibi bütün felakete tahammül ederek yaşarlar.

Sonunda ayrılık vakti gelir. Bundan sonra sürgün yolunda, Kımış tuzcunun oğullarının, gelinlerinin ve diğer Türkmen ailelerinin, Mary, Özbekistan ve Kazakistan yollarında çeşitli hayvan ve malların taşındığı tek katlı vagonlarda gördükleri işkence canlı, acı verici "köpek görse, gözleri aydınlanacak" derecede, ıstırap içinde, anlatılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Eserin Söz Varlığı

Bu çalışmada söz konusu eserde yer alan eylemler incelenmiştir. İncelemede yalnızca sözlüksel anlamlı eylemlere yer verilmiştir. Tespit edilen eylemler, sıklık sayıları çoktan aza olacak şekilde sıralanmıştır. Sıklık sayıları aynı olan sözcükler ise alfabetik olarak sıralanmıştır.

3.2. Eylemler

“Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekilleregirebilen kelime” (Korkmaz, 1992: 61).

Eylemler, sözcük yapısındaki eylemler ve söz öbeği yapısındaki eylemler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

3.2.1. Sözcük Yapısındaki Eylemler

Sözcük yapısındaki eylemler, tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemler ve çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemler olmak üzere sınıflandırılmıştır.

3.2.1.1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemler en fazla 211, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Bunların sıklıklarından hareketle çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir: et- (211), meñze- (85), ýatla- (71), eşit- (47), tap- (35), şeýt- (33), düşün- (32), söy- (28), geple- (27), ek- (25), ýylgyr- (25), geý- (24), öýlen- (24), beýt- (23), ynan- (23), hala- (21), nät- (21), öýt- (21) mün- (20), gyрк- (19), synla- (19), käýin- (17), elt- (16), oýan- (16), howluk- (15), or- (15), tana- (15), taýynla- (15), bak- (14), basyr- (13), oýlan- (13), sypa-/sypala- (13), unut- (13), çalyş- (12), böl- (11), çolaş- (11), dolan- (11), uzat- / uzalt- (11), üýş- (11), dillen- (10), gürleş- (10), süýş- (10), ýükle- (10), begen- (9), golda- (9), iber- (9), iç- (9), in- (9), syl (9), aç- (8), aladalan- (8), art- (8), belle- (8), doldur- (8), düşe- (8), dyza- (8), öjük- (8), üýtge- (8), atyn- (7), başar- (7), düñderil- (7), düýrük- (7), edin- (7), egil- (7), eglen- (7), em- (7), gaýtar- (7), güýmen- (7), mertebele- (7), syp- (7), topla- (7), uklaş- (7), ýuw- (7), ýöre- (6), aş- (6), dile- (6), gaýtala- (6), gaz- (6), hoşlaş- (6), naharla- (6), naharlan- (6), öl- (6), sag- (6), ýalman- (6), ýalñyş- (6), anykla- (5), buýur- (5), degiş- (5), deñleş- (5), derçik- (5), dykyl- (5), dyn- (5), eýemsire- (5),

galgat- (5), gap- (5), gijik- (5), golaýlaş- (5), gowuş- (5), isle- (5), it- (5), oýurgan- (5), ör- (5), peýdalan- (5), pytra- (5), sürle- (5), tamamla- (5), tirke- (5), togalan-/togarlan (5), üýr- (5), yrsara- (5), ýag- (5), ýüzlen- (5), aban- (4), balkylda- (4), büre- (4), çök- (4), darga- (4), deňle- (4), duýdur- (4), düşündir- (4), gar- (4), garal- (4), garra- (4), gat- (4), golaýla- (4), gon- (4), guwan- (4), gümmezekle- (4), gyssa- (4), gyzyklan- (4), iý- (4), köpel- (4), köwsarla- (4), köý- (4), niýetle- (4), nygta- (4), oytarla- (4), pyşyrda- (4), salga- (4), süzgeklet- (4), tegelen- (4), tik- (4), towla- (4), ut- (4), ümürle- (4), ylga-/ylgy- (4), ýapla- (4), ýassan- (4), ýaýra- (4), ýit- (4), ýylgyrjakla- (4), açyl- (3), agza- (3), alakja- (3), alawla- (3), ardynjyra- (3), arkaýynlaş- (3), aýňal- (3), baýryn- (3), berke- (3), boşa- (3), boşan- (3), bugar- (3), çap- (3), çaylaş- (3), çerme- (3), çommal- (3), daň- (3), daşlaş- (3), debsile- (3), dol- (3), äber- (3), ätle- (3), ekezlen- (3), esel- (3), gabatlaş- (3), gerinjire- (3), gerňe- (3), gowşat- (3), göm- (3), güpürde- (3), gynan- (3), gysgan- (3), gysmyljyra- (3), gyýyl- (3), hezzetle- (3), horla- (3), kow- (3), kowala- (3), köşeş- (3), küke- (3), küpürse- (3), lowurda- (3), makulla- (3), meýmire- (3), mysyla- (3), omza- (3), örkle- (3), sat- (3), soý- (3), söýen- (3), suluh- (3), suwla- (3), taýla- (3), taýpar- (3), topul- (3), tutaş- (3), tüssele- (3), ulal- (3), ymyzgan- (3), ýalpylda- (3), ýeň- (3), ýöret- (3), ýugur- (3), zyň- (3), agdaryl- (2), agla- (2), agyna- (2), alamatlandyr- (2), alarlat- (2), alaslat- (2), aljyra- (2), alkymla- (2), aňňyr- (2), ar- (2), ara- (2), arala- (2), aralaş- (2), arça- (2), ardyn- (2), arkaýynsyra- (2), artdyr- (2), asyl- (2), asylyş- (2), aşyr- (2), aýyplan- (2), basalaş- (2), bileleş- (2), bök- (2), bökder- (2), bölüş- (2), büdre- (2), çaňjar- (2), çaňyt- (2), çaş- (2), çaykan- (2), çekişdir- (2), çöwür- (2), çöz- (2), çyka- (2), dabyrdat- (2), dala- (2), daldala- (2), darykdyr- (2), degir- (2), demle- (2), derle- (2), dessele- (2), dikgirde- (2), diň- (2), diňşirge- (2), dolandyr- (2), dökül- (2), döz- (2), düwle- (2), düzel- (2), dym- (2), dyňza- (2), dyrjaş- (2), dyzanakla- (2), egis- (2), egreldekle- (2), eleslet- (2), elewre- (2), elle- (2), eple- (2), ers- (2), eýerle- (2), galkyjakla- (2), galla- (2), gaňyr- (2), gaşa- (2), gatal- (2), gatyş- (2), geňeş- (2), gepleş- (2), geplet- (2), geril- (2), gije- (2), giňel- (2), giriş- (2), gondur- (2), gopar- (2), goragla- (2), gork- (2), gowşur- (2), gowulaş- (2), gozganjyra- (2), gökle- (2), gümansyrat- (2), güýl- (2), gyr- (2), gyşar- (2), gysdyr- (2), gysymla- (2), gyzyk- (2), gyzykdyr- (2), hasapla- (2), hekger- (2), heserlen- (2), hiňlen- (2), hormatla- (2), howpurga- (2), höwrük- (2), hümerleniş- (2), içik- (2), ikile- (2), itekle- (2), iýmle- (2), janyk- (2), jaýla- (2), jürkülde- (2), kejik- (2), kiparla- (2), kömekleş- (2), maslahatlaş- (2), mazamla- (2), oduk- (2), ornaş- (2), owsun- (2), öjükdir- (2), ökün- (2), ölçe- (2), öwreniş- (2), palla- (2), paýawla- (2), pyňkyr- (2), sandyra- (2), sanjyl- (2), sars- (2), sarsdyr- (2), sep- (2), sepele- (2), somla- (2), söý- (2),

suwar- (2), suwsa- (2), sürül- (2), süýre- (2), süýşenekle- (2), süýşür- (2), süz- (2),
 talawlat- (2), tamşan- (2), tassykla- (2), taýýarlan- (2), tes- (2), tirkeş- (2), toparla- (2),
 towsakla- (2), towus- (2), urdur- (2), utul- (2), uýal- (2), ürk- (2), üşe- (2), üşeril- (2),
 üýşen- (2), üz- (2), ylgaşla- (2), ýada- (2), ýagtyl- (2), ýak- (2), ýakynsyra- (2), ýalan- (2),
 ýalbar- (2), ýanal- (2), ýañsyla- (2), ýanyşdyr- (2), ýapyl- (2), ýapyryl- (2), ýapyş- (2),
 ýaý- (2), ýaýyl- (2), ýelpe- (2), ýogal- (2), ýogna- (2), ýönel- (2), ýumala- (2), ýlpylda-
 (2), zowzulda- (2), ag- (1), agdar- (1), agramla- (1), agyr- (1), agzala- (1), aja- (1), akjar-
 (1), akjart- (1), akla- (1), akyt- (1), alar- (1), alaryl- (1), alyşdyr- (1), aňlat- (1), aňta- (1),
 anyklaşdyr- (1), apala- (1), arassala- (1), asgynla- (1), atlandyr- (1), atyl- (1), atyşyp
 çapyş- (1), atyşyp tutuş- (1), aýa- (1), aýakla- (1), azal- (1), azaş- (1), azdyr- (1), azgyryl-
 (1), bahanala- (1), basyl- (1), basyp çap- (1), batyr- (1), baýa- (1), begendir- (1), bendile-
 (1), berçinle- (1), beslen- (1), bildiril- (1), bog- (1), boşat- (1), boýurgan- (1), bozul- (1),
 bögür- (1), bökele- (1), bölün- (1), böwüs- (1), bukul- (1), burugsat- (1), buşuk- (1), бүк-
 (1), çabyra- (1), çalgırt- (1), çalşyr- (1), çapyş- (1), çaslan- (1), çaşyr- (1), çawja- (1),
 çay- (1), çäklen- (1), çekeş- (1), çekin- (1), çemelen- (1), çene- (1), çilimleş - (1), çog-
 (1), çoguş- (1), çokun- (1), çowla- (1), çoýun- (1), çöker- (1), çöňňel - (1), çözlen- (1),
 çözüşdir- (1), çüýre- (1), çykar- (1), çykaryl- (1), çyrpyn- (1), çyzga- (1), çyzyl- (1),
 dabyrdaş- (1), daljyk- (1), damdyr- (1), darakla- (1), daral- (1), darsyl- (1), dart- (1),
 daş- (1), dat- (1), daýandyr- (1), dänjire - (1), degin- (1), demik- (1), depele- (1), depelen-
 (1), depgileş- (1), derekle- (1), dikel- (1), dogrulan- (1), dogumlan- (1), dogur- (1), doka-
 (1), dör- (1), dörün- (1), dumanla- (1), durla- (1), duşa- (1), düňkülde- (1), düşle- (1),
 düwdenekle- (1), düzül- (1), dyrmala- (1), ädimle- (1), ebşitle- (1), eçil- (1), egir- (1),
 elen- (1), emdir- (1), eňter- (1), eňteril- (1), entirekle- (1), eýger- (1), eýik- (1), ezele- (1),
 gaba- (1), gaçyla- (1), gaçyr- (1), gadakla- (1), gadal- (1), galk- (1), galta- (1), gamaş- (1),
 gana- (1), gaňryl- (1), gapakla- (1), gapdyr- (1), gapla- (1), garan- (1), garanjakla- (1),
 garban- (1), garşyla- (1), garyş- (1), gatla- (1), gatna- (1), gatnaş- (1), gaý- (1), gaýgyr-
 (1), gaýla- (1), gaýşart- (1), gazaplan- (1), geçil- (1), gemir- (1), geňle- (1), gerin- (1),
 gezdir- (1), gidiş- (1), gobsun- (1), gojal- (1), gomal- (1), goşawuçla- (1), gowşuryşdyr-
 (1), göger- (1), gölele- (1), gömül- (1), gönen- (1), gönendir- (1), göreş- (1), görüş- (1),
 göterin- (1), göwne- (1), gudura- (1), gurna- (1), gurplan- (1), gurşa- (1), guşan- (1),
 güberil- (1), güjeňle- (1), gülümsire- (1), günertle- (1), güplet- (1), gürrünleş- (1),
 güýçlendir- (1), güýje- (1), güýme- (1), güwlet- (1), gydyrda- (1), gyjykla- (1), gyk-bakla-
 (1), gyl- (1), gylawlan- (1), gyna- (1), gynandyr- (1), gyňral- (1), gyrçal- (1), gyryl- (1),
 gys- (1), gyşaryl- (1), gyzdyr- (1), gyzyş- (1), habarlaş- (1), haklaş- (1), hallan- (1),

hamsyk- (1), hasanakla- (1), haşamlan- (1), haşla- (1), haýykdyr- (1), häzirle- (1), heleýle- (1), hellewle- (1), hokran- (1), horazsyra- (1), horlan- (1), hödürlen- (1), humarlat- (1), hümürdeş- (1), hüňürde- (1), hykyla- (1), hykylat- (1), hyňran- (1), içikdir- (1), igen- (1), indir- (1), iňirde- (1), itekleş- (1), iýmlendir- (1), jammyldaş- (1), jedelleş- (1), jibrin- (1), joňkar- (1), joş- (1), jüplen- (1), jylawla- (1), kak- (1), kanagatlandyr- (1), kebelek- (1), kemel- (1), kemsidil- (1), kemsin- (1), kereple- (1), keser- (1), kesil- (1), kiçelt- (1), kowul- (1), köpürgen- (1), köw- (1), köwle- (1), kükre- (1), küýker- (1), lasyrda- (1), lezzetlen- (1), liňkilde- (1), lokurdat- (1), lummurda- (1), magta- (1), masgarala- (1), maýla- (1), maýrykla- (1), muňal- (1), münderle- (1), müňňülde- (1), mynjyrat- (1), näzirge- (1), ogşaş- (1), ogurla- (1), okat- (1), okla- (1), ol- (1), oljалан- (1), omur- (1), ommal- (1), oňuş- (1), otar- (1), ota- (1), owkala- (1), owşanakla- (1), oýar- (1), oýkanjyra- (1), oýnaklat- (1), ön- (1), örle- (1), örten- (1), ös- (1), ösdür- (1), öwren- (1), öwün- (1), öýkele- (1), özleşdir- (1), pajarla- (1), parlat- (1), paýhynla- (1), penjele- (1), peşe- (1), peýle- (1), pezzet- (1), pinekle- (1), porsa- (1), putla- (1), pylça- (1), pyrlan- (1), pyssylda- (1), salamlaş- (1), salla- (1), sana- (1), sanaş- (1), sarga- (1), sarkdyr- (1), sarykdyr- (1), saýala- (1), saýgar- (1), saýhalla- (1), saýlan- (1), saýrykdyr- (1), sazla- (1), seçe- (1), segret- (1), seleňle- (1), seljer- (1), selkildet- (1), seňkilde- (1), ser- (1), seril- (1), sermele- (1), serp- (1), siňdir- (1), somal- (1), soňla- (1), sortdur- (1), sowat- (1), sowdur- (1), sozul- (1), sög- (1), sögün- (1), söweş- (1), söýle- (1), sözle- (1), suňşur- (1), südenekleş- (1), süller- (1), sünnäle- (1), sürpe- (1), sürt- (1), süs- (1), süsdüril- (1), süsne- (1), süssenekle- (1), süýje- (1), süýken- (1), syçra- (1), sydyrt- (1), syg- (1), synanyş- (1), synçga- (1), syndyr- (1), sypyryl- (1), syra- (1), syryk- (1), syrykdyr- (1), şakyrdat- (1), şapyla- (1), şarkylda- (1), şarpyldat- (1), şaýla- (1), şogurda- (1), şorsura- (1), şowla- (1), şygla- (1), talaplan- (1), tamamlan- (1), tanat- (1), tanyş- (1), tapawutlan- (1), tart- (1), tasat- (1), terpen- (1), tez- (1), tir- (1), tolgun- (1), torsar- (1), towsa- (1), töwerekle- (1), tutdur- (1), tutluş- (1), tümmet- (1), tüpeňle- (1), tütet- (1), tüwdüril- (1), tüýkür- (1), uç- (1), ugruk- (1), ulan- (1), una- (1), urdur- (1), üfle- (1), ülpülde- (1), ümleş- (1), üsgür- (1), üt- (1), üwe- (1), ykdyr- (1), ykjamlan- (1), ylyg- (1), ynanyl- (1), yňdyryl- (1), yranjyra- (1), ys- (1), ysga- (1), yzarla- (1), ýakynlaş- (1), ýalkan- (1), ýamanla- (1), ýar- (1), ýarat- (1), ýars- (1), ýaýdan- (1), ýaýna- (1), ýaýrat- (1), ýekesire- (1), ýeldirge- (1), ýempe- (1), ýeňil- (1), ýerle- (1), ýolla- (1), ýolun- (1), ýum- (1), ýumrukla- (1), ýumrulan- (1), ýuwut- (1), ýüklen- (1), ýüwür- (1), ýüz- (1), ýyg- (1), ýygna- (1), ýygna- (1), ýyk- (1), ýylma- (1), zarynla- (1), zaýalan- (1), zora- (1), zorla- (1), zoruk- (1), zynçgyla- (1).

Tabloda söz konusu eserdeki tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yer verilmiştir:

Tablo 1. Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve Üzeri	44	1116
9	6	54
8	9	72
7	15	105
6	12	72
5	27	135
4	39	156
3	64	192
2	176	352
1	445	445
Toplam	837	2699

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, tek anlamlı sözcük yapısındaki 837 farklı eylem, 2699 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, kelimelerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan kelimelerin sayılarını, sağ taraf ise tekrarlanan kelimelerin sıklık sayılarının toplamını ifade etmektedir. Dikkat çeken bir başka sonuca göre, eylemlerin

tekrar sayıları azaldıkça, eylem sayılarının ve sıklık sayılarının toplamı iki istisna dışında artmaktadır. Bu değerlendirmeye 10 ve üzeri tekrar eden eylemler ve iki kere tekrar eden eylemler dâhil değildir.

3.2.1.2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemler en fazla on beş, en az iki farklı anlamda kullanılmıştır. Bunların anlamlarından ve sıklıklarından hareketle çoktan aza doğru sıralanışı aşağıdaki gibidir:

On Beş Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: al- (89).

On Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: düş- (58).

Sekiz Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: bol- (545), geç- (73), gal- (65), çek- (50), tut- (43).

Yedi Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylem: ur- (22).

Altı Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: gör- (126), ber- (88), çyk- (69), goý- (43), geçir- (24), bas- (17), gork- (16), saklan- (9).

Beş Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: gel- (232), sür- (22), ýetiş- (21), sakla- (16), çekil- (9).

Dört Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: git- (128), bar- (67), görün- (44), ýat- (41), ýet- (35), gez- (33), aýlan- (26), göteril- (25), çagyr- (22), syr- (15), ýetir- (13), ýygna- (12), aýyr- (6), bulaş- (5), ýatyr- (4).

Üç Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: otur-/ otyr- (128), seret- (97), gaýt- (65)dur- (64), getir- (60), başla- (35), at- (24), gaç- (24), ugra- (24), görkez- (22), goşul- (19), gözle- (19), gaýt- (18), aýla- (13), deg- (9), galdyr- (8), ýykyl- (8), ak- (7), tabşyr- (7), ýerleş- (7), buýsan- (5), dik- (5), düzet- (5), goýber- (5), gurul- (5), gura- (5), gygyr- (5), ös- (5), sowul- (5), çal- (4), dak- (4), dikanla- (4), döw- (4), bejer- (3), çolan- (3), eýele- (3), kes- (3), ýeñle- (3).

İki Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler: diý- (442), aýt- (109), bil- (64), atlan-duý- (58), öwrül- (46), ýaşa- (39), göter- (37), garaş- (33), sal- (33), äkit- (29), gir- (27), gutar- (27), soñla- (27), gürlle- (21), tur- (19), göç- (17), duş- (16), diñle- (15), ugra- (15), gazan- (14), ýara- (14), goýul- (13), gül- (13), işle- (10), ýaz- (10), bagla- (9), öwüs- (9), ýana- (9), bişir- (7), çörñeş- (7), goşulyş- (7), gyz- (7), oýna- (7), bit- (6), dep- (6), dog- (6),

gopar- (6), jemle- (6), öldür- (6), öwür-/öwrür- (6), tirsekle- (6), ýasa- (6), atar- (5), aýňal- (5), biş- (5), doý- (5), döre- (5), gaýna- (5), gizle- (5), gop- (5), gönüle- (5), guý- (5), gülle- (5), gyzar- (5), oň- (5), oňar- (5), samra-/ samyrda- (5), syz- (5), ýelme- (5), ýumşa- (5), çalar- (4), dara- (4), depgile- (4), dire- (4), dola- (4), dön- (4), gujakla- (4), gur- (4), öt- (4), sallan- (4), silk- (4), sok- (4), sürün- (4), ýala- (4), bitir- (3), boz- (3), çat- (3), gatyl- (3), gozga- (3), hetjikle- (3), inder- (3), köwejekle- (3), pasyrda- (3), paýla- (3), saý- (3), süpür- (3), taşla- (3), ulaş- (3), ylalaş- (3), as- (2), çak- (2), çaýyl- (2), dabyra- (2), dök- (2), ezil- (2), galkyndyr- (2), gurplandy- (2), hasaplaş- (2), il- (2), ilerile- (2), müýnürge- (2), öndür- (2), ör- (2), ört- (2), örül- (2), seslen- (2), siň- (2), sow- (2), turuz- (2), uza- (2), uzal- (2), ýap- (2), ýaryl- (2), ýetişdir- (2).

Aşağıda söz konusu eserdeki çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir.

Tablo 2. Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler

Farklı Anlam Sayıları	Kelime Sayıları	Sıklık Sayıları
15	1	89
10	1	58
8	5	776
7	1	22
6	8	392
5	5	300
4	16	476
3	38	734
2	114	1501
Toplam	157	4201

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı sözcük yapısındaki 157 farklı eylem, 4201 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, eylemlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane eylem olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip eylemlerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

3.2.2. Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler

“Salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ve eylemek, yapmak, kılmak gibi anlamdaşları yalnız kullanışları dışında yardımcı fiil olarak birleşik isim tabanları ile belirsiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiiller meydana getirirler. Salt anlamda kılış ve oluş ifade ettiklerinden o isim tabanlarını fiilleştirmiş olurlar. İsimden (ad, sıfat, zarf) fiil yaparlar.” Banguoğlu (1995: 314).

Söz öbeği yapısındaki eylemler de tek anlamlılar ve çok anlamlılar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

3.2.2.1. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler

Tek anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemler en fazla otuz yedi, en az bir kere tekrarlanmıştır. Bunların sıklıklarından hareketle çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir: pikir et- (37), peýda bol- (22), duýman gal- (15), jogap ber- (10), niýet et- (9), dowam et- (8), täsir et- (7), kömek et- (6), iýdir-içir- (5), tussag et- (5), orak sal- (5), ar al- (4), düşnükli bol- (4), hyýanat et- (4), nesip bol- (4), tama et- (4), taýyn et- (4), yzyndan gel- (4), yzyndan ýet- (4), alyp gal- (3), aman gal- (3), boldum et- (3), döwek döw- (3), eglenç et- (3), jedel et- (3), oraga gel- (3), talap et- (3), seňrigini ýygyr- (3), bimaza et- (2), çak et- (2), eglip gal- (2), göresi gel- (2), höwes et- (2), hödür et- (2), kak-sok et- (2), mysal getir- (2), öwrüm et- (2), sorag sora- (2), tokga tut- (2), agdaryp düñder- (1), agyrysy tut- (1), alaman et- (1), anyk aýt- (1), anyk et- (1), aýak sal- (1), aýbogdaş gur- (1), aýgyt et- (1), badalga al- (1), bady sowul- (1), bahyllyk et- (1), bat al- (1), başdaş et- (1), bellik et- (1), bina et- (1), buga gaç- (1), bölüp-büç- (1), çinñerilip seret- (1), dat et- (1), delil getir- (1), dep et- (1), depin et- (1), derkar bol- (1), döwre gura- (1), düşek ýaz- (1), düýp al- (1), düýş gör- (1), äht et- (1), ese-boýa gal- (1), galkynyp silkin- (1), garylyp gatyl- (1), gaýyp bol- (1), gerim al- (1), görkezme al- (1), gowulyk et- (1), gözegçilik et- (1), gözüñi tegele- (1), gyjالات et- (1), gysymlap sakla- (1), habar et- (1), halas et- (1), harman et- (1), hars ur- (1), has-has et- (1), haý-küş et- (1), hemaýat et- (1), hopba et- (1), howatyr et- (1), hüjüm et- (1), hyklap çokla- (1), iri daýawdan gel- (1),

jahyl bol- (1), karar tap- (1), namaz oka- (1), kaýyl bol- (1), kese kesiş- (1), kyn gör- (1), loh-loh edip gül- (1), maslahat et- (1), maýyp-müjpüp bol- (1), mejbur bol- (1), mes bol- (1), münder et- (1), mys et- (1), ogurlyk et- (1), (ot) galla- (1), oturyp tur- (1), öndürüp ösdür- (1), önüp örüň- (1), ör tur- (1),razy et- (1), saçakly gatnaş- (1), saň gaty et- (1), sep at- (1), sorag-jogaba alyn(1), sorap ide- (1), süýkenip sürün- (1), tagalla et- (1), tamam bol- (1), tap ber- (1), taryp et- (1), taýyn bol- (1), teklip et- (1), umyt et- (1), uly et- (1), ukudan gal- (1), uýada gal- (1), üpjün et (1), wepat bol- (1), ýamap ýana- (1), ýatymlaý ýat- (1), ýatyp tur- (1), ýazyp ýaý- (1), ýetip gel- (1), ýetişip daş- (1), ýesir bol- (1), ýüküni ýetir- (1), ýüzin yat- (1), ýygnak geçir- (1), zabt et- (1).

Söz konusu eserdeki tek anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo şu şekilde verilmiştir:

Tablo 3. Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler

Tekrar Sayıları	Söz Öbeği Yapısındaki Eylemlerin Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	4	84
9	1	9
8	1	8
7	1	7
6	1	6
5	3	15
4	8	32
3	9	27
2	11	22
1	100	100
Toplam	139	310

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, söz öbeği yapısındaki 139 farklı eylem, 310 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, söz öbeği yapısındaki unsurların kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane söz öbeği olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

3.2.2.2 Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler

Çok anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemler sadece iki ve dört farklı anlamda kullanılmıştır.

Dört Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylem: kabul et- (5).

İki Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler: dem al- (5), hareket et- (2).

Aşağıda söz konusu eserdeki çok anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemlerin sayısal verilerine yönelik tablo verilmiştir:

Tablo 4. Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler

Farklı Anlam Sayıları	Söz Öbeği Yapısındaki Eylemlerin Sayıları	Sıklık Sayıları
4	1	5
2	2	7
TOPLAM	3	12

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı söz öbeği yapısındaki 3 farklı eylem, 12 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, eylemlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane eylem olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip eylemlerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

İncelediğimiz eserde yardımcı eylemler sözcüklere zaman anlamı katmakla birlikte bir hayli söz öbeği oluşturmuşlardır. Aşağıda da söz konusu eserdeki yardımcı eylemler ile onların sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 5. Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemler

Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemler	Yardımcı/Yarı Yardımcı Eylemlerin Kullanıldığı Kelimelerin Sayıları	Yardımcı / Yarı Yardımcı Eylemlerin Kullanıldığı Kelimelerin Sıklık Sayıları
dur-	104	178
otur-	87	128
gel-	56	114
ýör-	58	93
bar-	44	78
bil-	41	70
git-	19	55
ugra-	39	52
goýber-	27	48
al-	38	43
ýat-	30	35
ber-	14	19
goý-	15	18
çyk-	11	16
gal-	10	14
geç-	12	14
tur-	8	8
sal-	2	6
tut-	5	6
at-	3	3
et-	3	3
bas-	2	2
tap-	2	2
Toplam	639	1018

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 24 yardımcı / yarı yardımcı eylem 639 farklı kelime ile birlikte kullanılmıştır. Kullanılan yardımcı / yarı yardımcı eylemlerin sıklıkları toplamı ise 1018'dir. Bunların sıklığı çoktan aza doğru sıralanmıştır. Sıklığı aynı olan ise alfabetik olarak sıralanmıştır.

3.3. Kalıp Sözler

Kalıp sözler Gökdayı'ya göre, önceden belirli bir biçime girmiş ve hafızada bu biçimde saklanarak, söyleneceği anda tekrardan üretilmeden önceden saklandığı biçimde hatırlanıp gerekiyorsa bazı ekleme veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren söz öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda söylenmesi toplum tarafından uygun görülmüş sözler olarak iletişimin kullanılmasını, sürdürülmesini sağlamaya ve sonlanmasına yardımcı olan, kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir (Gökdayı, 2015: 71).

Söz konusu eserde tespit ettiğimiz kalıp sözler eylemler kapsamında ele alındığında deyimler, atasözleri, dualar ve beddualar başlıkları altında incelenmiştir. Tespit edilen kalıp sözler şu şekildedir:

3.3.1. Deyimler

“Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünümlü gramer unsurlarıdır.” (Elçin 1986: 642). Vecihe Hatiboğlu ise *“Deyim, anlatım gücünü artırmak için, az çok mantık dışına kayan bazı sözcükleri değişmediği hâlde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır.”* der (Hatipoğlu 1984: 194).

Söz konusu deyimler tek anlamlı deyimler ve çok anlamlı deyimler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

3.3.1.1. Tek Anlamlı Deyimler

Tek anlamlı deyimler en fazla otuz dört, en az bir kere tekrarlanmıştır. Bunların sıklıklarından hareketle çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir: belli bol- (34), mâlim et- (28), hasap et- (19), hezil et- (15), ýada düş- (15), çetine deg- (11), habar al- (11), geñ gal- (9), yzyna dolan- (9), arkasyny al- (8), göz aýla- (8), monça bol- (8), baş gep sal- (8),

baş bol- (7), öñüne düş- (7), öñüne sal- (7), salam ber- (7), ýada sal- (7), yzyna düşür- (7), at tut- (6), badyny al- (5), gowy gör- (5), göwünlik ber- (5), habar ber- (5), harman at- (5), hasaba al- (5), hezil ber- (5), hondan bārisi bol- (5), hyýala mün- (5), kömek ber- (5), öñünden çyk - (5), salam al- (5), sorag ber- (5), şaý tut- (5), yzyňa düşür- (5), ýerine düş- (5), alada et- (4), başdan geçir- (4), dert-azar bol- (4), gabat gel- (4), göreş tut (4), göwne jaý et- (4), göwün ýüwürt- (4), göz önünde tut- (4), haýal et- (4), keçe bas- (4), leññer at- (4), öwrüm ber- (4), özüni tut- (4), salgy ber- (4), talañ sal-(4), ýatdan çyk- (4), aýaga çolaş- (3), baş alyp çyk- (3), baş göter- (3), boýun al- (3),böwregi bök- (3), dañ at- (3),daşyňa geç- (3), dem-dynç al- (3), durmuşa çyk- (3), elinden al- (3), eý gör- (3), gara ber- (3), göwnüni göter- (3), göz ýetir- (3), gürrüñ et- (3), gürrüñini böl-/gepini böl- (3), jogap gaýtar- (3), kem görmeme- (3), maýdalyňa sür- (3), maslahat ber- (3), öñi bol- (3), özüni alyp bar- (3), özüni at- (3), öý-işik et- (3),salgym at- (3), sözüni bölte-/gürrüñi bölte- (3), ukyny al- (3), uzaga çek- (3) üns ber-(3), ýerine sal- (3),ýerine ýetir- (3), ýol kes- (3), yzyna düş- (3), alada gal- (2), amatyna getir- (2), anyk bol- (2), aýak çek- (2), bahty getir- (2), uzal- (2), başyňa bela satyn al-(2), başyňy çara- (2), bellisini et- (2), böwrüñi diñle- (2), çen tut- (2), dogumyndan don geý- (2), döwi gel- (2), dünýäden öt-/dünýeden öt- (2), dynç al- (2), dyz ep- (2), enter pelegini aýla- (2), garşy al- (2),gep ur- (2), göwni bit- (2), göwün çay- (2), göwün göter- (2), göze gel- (2), gözi git- (2), heder et- (2), helabas ber- (2), hor bor-/hor bol- (2), içiñi hümet- (2), iş bor-/iş bol- (2), kastyna çyk- (2), kem oturma- (2), mertebesini kemsit- (2), möwç al- (2), pursada garaş- (2),owsun at- (2), öwrüm al- (2), özüne gel- (2), peltesine ot degir- (2), pisindi otur- (2), salgy al- (2),sana geç- (2), söz ur- (2), suw al- (2), synyñ otur- (2), taba gel- (2), tomaşa et- (2), ugruna sür- (2), ukudan açyl- (2), üns berme- (2), ýeri gel- (2), ýola sal- (2), yzyny ýel çalmanka iber- (2), ýaý ber- (2), ýel çal- (2), ýeñsāñi tūññert-(2), ýola çyk- (2), ýoldan al- (2), ýoldan sow- (2), abraý al-(1), aýyk-aýdyñ et- (1), agşamlyk edin- (1), agyr deg- (1), agyr düş- (1), agram at- (1), agysyny agla- (1), agyz alart- (1), agyz deñe- (1), agyz suwar- (1), agzybir bol- (1), agzyňa ber- (1), ah çek- (1), ahmal gör- (1), ahmallygyny aldyr- (1), ahmyr et- (1),ahyry gel- (1), ak gir- (1), ak ýol arzuwla- (1), ala getir- (1), alga al- (1), aman dile- (1), amaty gel- (1), aň sal- (1),aňdan akyldan çyk- (1), aňkañ aş- (1), aňynda gal- (1), ara gir- (1), ara sowuklyk düş- (1), aram tap- (1), arka dire- (1), arzuw bagla- (1), asgyn düş- (1), at al- (1), at goý- (1), at sal- (1), aýagyny göre sokup otur- (1), aýal edin- (1), aýdyñ et- (1), azaba gat- (1), azar bol- (1), azara gal- (1), azara goý- (1), azatlyga çyk (1), bagty gel- (1), baha ber- (1), baha kes- (1), bal güne bat- (1), barmak bas- (1), basalyk ber- (1), başa bar- (1), başy çatyl- (1), başy dik bol- (1), başyna ýet- (1), başyny çek- (1),

başyny dik tut- (1), bela bak- (1), bela düş- (1), bela gal- (1), beleň al- (1), beleň ber- (1), bes et- (1), bese at- (1), bir agyz aýt- (1), bil bagla- (1), bil ýaz- (1), bisimilla diý- (1), bolmajysy bol- (1), boýun bol- (1), boýnuna goý- (1), burça gaba- (1), çaky bol- (1), çeti gyz- (1), çetine ýet- (1), çeträk bol- (1), çig et- (1), çykyş et- (1), dabarasy dag aş- (1), damary tow al- (1), daş et- (1), dem ber- (1), dem sal- (1), demi demine yetme- (1), deminden syp- (1), demine düş- (1), deň dur- (1), deňe gel- (1), derek tutdur- (1), desse bog- (1), dil et- (1), dil ýetir- (1), dile al- (1), diline al- (1), direnip dur- (1), diş-dyrnak bol- (1), dişinde et gal- (1), dogry belle- (1), dogry çyk- (1), döz gel- (1), düşuna gel- (1), dümew deg- (1), düýbünü tut- (1), düýp tut- (1), dyz degşir- (1), dyngy ber- (1), ädi ýan- (1), ädim ur- (1), egnini deňle- (1), elek-çelek et- (1), essini agdyr- (1), ezenegini agdar- (1), gaçaryny al- (1), gadyr goý- (1), garşy çyk- (1), gaty gör- (1), gatnaşyk aç- (1), gark et- (1), gazap donyny geý- (1), gelşik ber- (1), gep halkala- (1), gadyryny bil- (1), gahary gel- (1), gaharyny getir- (1), gamyny et- (1), ganyny gaçyr- (1), garşy goý- (1), gaýgy et- (1), gäwüş gaýtar- (1), gelin et- (1), gep et- (1), gep alyp galma- (1), gep tap- (1), gepini gögert- (1), gep-sözüniň eýesi bol- (1), goldaw ber- (1), gop ber- (1), gozgalaň sal- (1), göçgünü depesine ur- (1), göhüni getir- (1), göwne düw- (1), göwni giňe- (1), göwni ýet- (1), göwün bagla- (1), göwün ber- (1), göwün et- (1), göwün gör- (1), göwnüni alda- (1), göz astyndan seret- (1), göz bilen iý- (1), göz et- (1), göz-gulak bol- (1), göz önüne getir- (1), gözden ýit- (1), göze görün- (1), gözi düş- (1), gözi kaklyş- (1), gözlerine ynanma- (1), gözüň gytagyň aýla- (1), gözüni aýyrma- (1), gözüni bil- (1), gözüniň gytagy bilen seret- (1), gözüniň oduny al- (1), gujak aç- (1), gulaga deg- (1), gulagyna ynanma- (1), gulagyndan gitme- (1), gulak sal- (1), gümlam tap- (1), güümüňi çek- (1), günä et- (1), gürrüň ber- (1), gürrüňe ber- (1), gybat et- (1), gyjalata gal- (1), gyltyma kowalaş- (1), gyssaga düş- (1), gyzaryp-bozar- (1), hepbik ýaly bol- (1), hakyňdan çyk- (1), hasyla dur- (1), halka at- (1), hallan at- (1), haraý isle- (1), hars ur- (1), haýpyň gel- (1), haýran gal- (1), henek gat- (1), hepbik ýaly bol- (1), hossar çyk- (1), hossar dur- (1), hoş et- (1), hoşuna gel- (1), howsala düş- (1), hüjüme geç- (1), hümer bol- (1), hym bagla- (1), hyýal bol- (1), ini şowla- (1), iş edin- (1), işden goý- (1), işi gaýt- (1), jahyl çyk- (1), jan ber- (1), janyňdan syzdyryp aýt- (1), joş ber- (1), jan et- (1), jyda düş- (1), kalbyny sarsdyr- (1), kast et- (1), kemçilik goýber- (1), kelleki sal- (1), kellesini kak- (1), kem ýarama- (1), kesewi dat- (1), keýpden çyk- (1), keýpini kökle- (1), kölege sal- (1), köp gör- (1), lak at- (1), lapykeç bol- (1), maňlaýyna ur- (1), muşakgat ýagdyr- (1), maý ber- (1), maýmyn bol- (1), mazasy gaç- (1), mähri git- (1), mälim bol- (1), menini hürseňle- (1), men men diý- (1), milt et- (1), möhümi düş- (1), möleden gel- (1), mürehet et- (1), müýn çek- (1),

nagt et- (1), nazara al- (1), nazary kaklyş- (1), nämäniň-nämedigine düşün- (1), nepi deg- (1), nyşana al- (1), okdan uç- (1), ornuny al- (1), orta al- (1), orta at- (1), ökjesine düş- (1), örç al- (1), ört al- (1), ötünç sora- (1), öz günü bilen bol- (1), öz gününe goý- (1), öz göbegini özi kes- (1), özüni al- (1), özüni alada goý- (1), özüni oňar- (1), parhly bol- (1), pälini boz- (1), pelesaň ur- (1), peltesine ot deg- (1), peýda ber- (1), pikir alyş- (1), pikir öwür- (1), pikrini bagla- (1), puç bol- (1), raýyndan gaýt- (1), raýyny ýykma- (1), rowa gör- (1), rowaç al- (1), rugsat al- (1), sabyr sakla- (1), saglyk-amanlyk soraş- (1), sala sal- (1), sapajak-supajak et- (1), sapak edin- (1), sapalak at- (1), sarpa goý- (1), saýhal ber- (1), sähet belle- (1), säwlik goýber- (1), sem bol- (1), sene-mene et- (1), sen sen et- (1), seňrigine kak- (1), serden geç- (1), ses çykar- (1), sesine bat ber- (1), soňuny saýma- (1), sorag et- (1), soňuna çyk - (1), sorag sal- (1), soraga gerňe- (1), sowukganlylyk et- (1), söýget ber (1), subut et- (1), süňňi ýeňle- (1), syn sal- (1), synagyndan geçir- (1), synyna düş- (1), şagal mesligi et- (1), şagala şam bol- (1), şöwür çek- (1), tabdan düş- (1), tabyny al- (1), tamaňy üz- (1), talaňa düş- (1), tanapyndan çek- (1), taň et- (1), tarap tut- (1), tebil al- (1), terse ýana- (1), teselli ber- (1), towugyna tok diýme- (1), tozan gop- (1), tumşugyny kese tut- (1), türmesinde otur- (1), uludan dem al- (1), urduryp çyk- (1), ünji çek- (1), üns çek- (1), ünsüni çek- (1), üstün çyk- (1), üstünden bar- (1), üstünden gel- (1), üstüne al- (1), üstüni bas- (1), üstüne howp aban- (1), üstüne bela aban- (1), wag ber- (1), ygşyl at- (1), yhlas et- (1), ykjam dur- (1), ynjalyk berme- (1), ynjalygyňy gaçyr- (1), ygşalaň al- (1), yzanda-çuwan et- (1), yzragy bol- (1), ýag ýalap ýör- (1), ýagşy dilegde bol- (1), ýagşylyk gör- (1), ýaka tut- (1), ýakasyny agdyr- (1), ýalpa aç- (1), ýalpyl ber- (1), ýaňsa al- (1), ýassyk ur- (1), ýazgynlyk berme- (1), ýel çal- (1), ýel düş- (1), ýer al- (1), ýer basyp ýör- (1), ýer urup-ýerde gal- (1), ýok et- (1), ýol aç- (1), ýol çal- (1), ýol kesip gez- (1), ýoň geçir- (1), ýük ýazdyr- (1), ýürege düş- (1), ýüz salla- (1), ýüz turşat- (1), ýüze çyk- (1), ýüze dam- (1), ýüzi ýagtyl- (1), ýüzügara et- (1), ýüzünde ümür aýlan- (1), ýüzüni sypama- (1), ýüzüni kese sow- (1), ýüzüni kese tut- (1), zähresi ýaryl- (1), zor et- (1), zora tut- (1).

Tabloda söz konusu eserdeki tek anlamlı deyimlerin tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 6. Tek Anlamlı Deyimler

TEKRAR SAYILARI	DEYİM SAYILARI	SIKLIK SAYILARI
10 üzeri	7	133
9	2	18
8	3	24
7	6	42
6	1	6
5	16	80
4	17	68
3	33	99
2	58	116
1	367	367
Toplam	510	953

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 366 tek anlamlı deyim 952 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, deyimlerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane deyim olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

3.3.1.2. Çok Anlamlı Deyimler

Çok anlamlı deyimler en fazla dokuz, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Sadece iki farklı anlamda kullanılmıştır.

İki Anlamlı Deyimler: baş at- (9), yol gözle- (5), yola düş- (5), ara düş- (4), ele düş- (4), jany yan- (4), yol ber- (4), hasap tut- (3), ses ber- (3), söz al- (3), bat ber- (2), düwünçege düw- (2), heläk et- (2), howuny bas- (2), yan ber- (2).

Aşağıdaki tabloda iki anlamlı deyimlerin tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 7. İki Anlamlı Deyimler

Tekrar Sayıları	Deyim Sayıları	Sıklık Sayıları
9	1	9
5	2	10
4	4	16
3	3	9
2	5	10
Toplam	15	54

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 15 iki anlamlı deyim 54 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, deyimlerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane deyim olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

3.3.2. Atasözleri

Aksoy’a göre atasözleri, atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış şekilleri bulunan öz sözler” olarak tanımlanır (Aksoy, 1984: 36). Aksan’a göre ise, bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgelikliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir (Aksan, 2015: 41).

Eserde geçen atasözleri şunlardır:

almany asmana at ýere düşýänçä ýa pelek (1),
 är gorkan at ürken ýerinden (1),
 gideniň habaram özi bilen (1),
 gurt agzasaň gurt geler (1),
 sygyr tüýs çomrynyň maly (1),
 ýagly günüň ýat ganly günüň garyndaş (1),
 ýetimiňki ýetmez gün (1),
 ýykylan göreşden doýmaz (1).

Aşağıda tabloda söz konusu eserdeki atasözlerine ait tablo verilmiştir:

Tablo 8. Atasözleri

Atasözleri	Atasözlerinin Sayıları	Sıklık Sayıları
almany asmana at ýere düşýänçä ýa pelek	1	1
är gorkan at ürken ýerinden	1	1
gideniň habaram özi bilen	1	1
gurt agzasaň gurt geler	1	1
sygyr tüýs çomrynyň maly	1	1
ýagly günüň ýat ganly günüň garyndaş	1	1
ýetimiňki ýetmez gün	1	1
ýykylan göreşden doýmaz	1	1
Toplam	8	8

Yukarıdaki tablo incelendiğinde toplamda 8 farklı atasözü 8 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf eserdeki atasözlerini, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane deyim olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

3.3.3. Dualar ve Beddualar

“Bazı ağızlarda “alkış” şeklinde söylenmesi yaygın olan dualar, görülen iyiliklere, kavuşulan/elde edilen nimetlere ve yaşanan güzelliklere karşı minnet duygularını ifade etmek için söylenen dilek sözleridir.” (Bulut, 2012: 1123).

“Beddua, bir kırgınlık anında dilden dökülen “kötü dilek”lerdir.” (Ersöz, 2014: 30).

İncelediğimiz eserde dualar en fazla 1 kere tekrarlanmıştır: bar bol- (1), ýol bolsun! (1), ýatanyň üstüne turan gelmesin! (1).

Aşağıda söz konusu eserdeki duaların tekrar sayıları, sayıları ve sıklıkları verilmiştir:

Tablo 9. Dualar

Tekrar Sayıları	Duaların Sayıları	Sıklık Sayıları
1	1	1
1	1	1
1	1	1
Toplam	3	3

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, toplamda 3 dua 3 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, duaların tekrar sayılarını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane dua olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayılarını ifade etmektedir.

Eserde sadece bir tane beddua tespit edilmiştir: ýer çek- (1). (bk. Tablo 10)

Tablo 10. Beddualar

TEKRAR SAYILARI	BEDDUALARIN SAYILARI	SIKLIK SAYILARI
1	1	1
Toplam	1	1

Tablo incelendiğinde, 1 beddua 1 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, bedduanın tekrar sayısını, orta kısım tekrarlanan sayıda kaç tane beddua olduğunu, sağ taraf ise sıklık sayısını ifade etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMANIN I. BÖLÜMÜNÜN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ: EYLEMLER

aban-: abanmak, yüklenmek.

abanyp gelyän ýaly duýdumy-nämemi Aman Orsuň gepi şu (68/32)
abanyp biygtyýar eňegini sypap durşuna ýas-ýaňyja çykyşyny (71/5)
golaýlap abanyp gelyänligi indi onuň öňünden sowlup aman (81/13)
öz üstüne abanyp duranyna düşünmedi onýança eden işinden (126/12)

üstüne bela aban-: korku vermek, endişelendirmek, ürkütmek, korkutmak, tedirgin etmek.

üstüne nireden haýsy bela abansa hem ilki onuň öňünden iki dogan bolup (96/16)

üstüne howp aban-: korku vermek, endişelendirmek, ürkütmek, korkutmak, tedirgin etmek.

diýip üstüne abanyp gelyän howpy boýun alasy gelmese-de (80/6)

aç-: 1. bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

kemsit ýaly bize hezil bererli däl-aýt häli-şindi açylyp (55/24)
giren mahaly gapy biraz açylyp yşgalaň aldy içerde (77/15)
ýüzlerine seredişdiler şolbarmana gapy şarka açyldy-da (93/26)
açylyp gapynyň öňünde daşarynyň habaryny almaga çykan (116/2)
boldy Allanazar garaşylmadyk ýagdaýda ýalpa gözlerini açdy (126/10)

2. bir şeyi, bir yeri oyarak veya kazarak çukur, delik oluşturmak.

bolsa gulak açaýmaly edilip goýlupdy goýunlardan guzy almak (62/9)
gömüp taşlan zorugan dersimiziňem üstüni açaýsakmykak (97/31)

3. başlatmak.

bilen tanşyp aşnalyk açyp dayhançylygyndanam başga ýene-de (23/6)

gujak aç-: kucak açmak, güler yüzle karşılamak, sığınacak yer vermek, koruyup kollamak.

gujak açyp oturan bolmaz diýipdi onuň öýli-işikli oğlanlary (25/2)

gatnaşyk aç-: akraba olmak, evlilik yoluyla yakınlık kurmak.

özbek aýallaryndan bolan nesilleri bilen täzedan gatnaşyk açýar (22/14)

ýalpa aç-: birden gözlerini açmak.

boldy Allanazar garaşylmadyk ýagdaýda ýalpa gözlerini açdy(126/10)

ýol aç-: kalabalık bir yerde genellikle saygıdeğer bir kişinin geçmesi için insanları kenara çekip yol vermek.

oňünde ikiýana çawjap ýol açandan bolup gelyän jigitleriň (20/14)

açyl-: çiçeklenmek, çiçekle kaplanmak, çiçek açmak.

ala meydanlardaky gül-gunçalaryň açylyşy ýaly dayhan (98/7)

baýyrlaryň ýüzünde gyzyłçog melewşe gülleri açylardy haçan-da (98/11)

gördi dodaklary gunça bolup sähelçe çyzylyp açylyşyp (135/15)

ukudan açyl-: uykudan uyanmak.

ukudan açylyp bilmeýän ýaly bolup ümürläp dumanlap (109/30)

ukudan açylyşyp gözünü owkalap gerinjiräp düşekden ir (125/15)

ag-: geçmek.

sähel ileri agyp günün ikinji ýarymynyň pursat-möhleti (119/22)

agdar-: deniz araçları ters dönmek, alabora olmak.

bolup gämi agdararly bolup entirekläp-egreldekläp gidýär mahluk soňra birazdan gäminiň (74/29)

ezenegini agdar-: kılık kıyafetine dikkat etmemek, düzgün giyinmemek, üstü başı dökülmek.

berdi meniň ogullarym siziň özüni oňarman ezenegini agdaryp ýören (84/17)

agdaryl-: devrilmek, yıkılmak.

ymyzganyp käte agdarylyp ýatan Rahmannazaryň togarlanyp (34/6)
belli boldy ol adamlaryň üstüne agdarylyp gaýdyberjek gaýa (67/24)

agdaryp-düňder-: alt üst etmek.

Agdaryp düňderip ýumruklap onuň eýini berse beýleki biri (27/11)

essini agdyr-: kendini kaybetmek, şaşırmaq.

essini agdyryp dilini ýuwdup sallanyp duran türkmeniň (11/10)

ýakasyny agdyr-: kılık kıyafetine dikkat etmemek, düzgün giyinmemek, üstü başı dökülmek, giyecekleri çok eski olmak.

ozalky ýakasyny agdyryp ýören sanda-salada ýok adamlaryň (87/5)

agla-: ağlamak, gözyaşı dökmek.

diýibem käýinerdi doganlarynyň halyna zenanlarça kemsinip aglardy (18/10)
öýe giren mahaly aýaly Oguljuma ýañyrak aglap turan (33/24)

agysyny agla-: birinin veya bir grup insanın yasını tutmak.

maňlaýa çekişip hol beýleräkde özleriniň il agysyny aglaşmaga (81/3)

agramla-: ağırlığını tartmak, yoklamak.

Orazgeldi horjuny agramlap durşuna özi bilen boý deňläp (103/29)

agyna-: ağnamak, yattığı yerde bir yandan öbür yana devrilmek, yuvarlanmak (hayvan için).

jeňňeldir doňuz agynap ýören jork batgalyklaryň elinden (7/21)
ýerde küle agynap kükregi ýapljak töweregi tutuş harman (107/14)

agyr-: ağrımak.

uzak egilse agyrp ugrayan biline dynç bermek üçin dikelip (146/30)

agza-: anmak, sözünü etmek, ağza almak.

gurt agzasaň gurt geler diýleni boldy Orazgeldi ikinji (55/32)

özüniň häzirki ýygnakda agzap geçjek kolhozlarynyň atlaryny (61/11)

duranyl bu söze Halnazaryň agzan adamsyny ýatlap (155/14)

agzala-: anılmak, sözü edilmek, ağza alınmak.

Bayraçly Gyrgyzy keliň adynyň ýanynda agzalardy gürrüňlerde (9/30)

agyz alart-: gereksiz sözler söyleyip arabozuculuk yapmak, hırgür çıkarmak.

onsoňam bolşewik agyz alartmak meselesini başgadan soramaly (48/5)

ahmallygyny aldyr-: bihaber olmak, haberi olmamak.

üstüne ýygyn çekip gelip oňa talaň salypdyr ahmallygyny aldyran(10/23)

aja-: acımak, ekşimek, kekremek.

hökümetiň ýerlerdäki barha gygy ajayan arzyly adamlaryny (86/25)

ak-: sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler için bir yerden başka bir yere doğru gitmek.

şondan soň ýene biraz düzlük bilen tovlanyp akýardy-da (6/ 18)

etegini ýalap lummurdap joşgunly akýardy(6/24)

gönençli güzerany barada gürrüň bolanda bir akan (9/17)

ýerinden akarmyş aryk diýlip onuň kiçi taýpasy başbelalara (9/18)

gelne meňzäp howlukmaç şogurdap akýardy (49/5)

2. akmak, art arda ve toplu olarak gitmek.

ugruna akyp wezipäni öz islegiňi kanagatlandyrmaga munuň (57/6)

3.karışmak, katılmak(düşmek).

boldy-la suwa akan dagy bolaymasyn diýip yzyndan gelensoň (80/27)

akjar-: beyaz görünmek, ağarmış görünmek.

bölek meydan akjaryp görünyär bulutlaryň ýere göz astyndan (54/19)

akjart-: rengini soldurmak, ağartmak, beyazlatmak.

gözläp köýnek örtügi ýokary çyzgalan bedenini akjardyp (137/ 18)

akla-: badana etmek.

jaýjagaz salyp daşyny aklap onuň içine-de Mari Iwan diýen (90/14)

akyt-: akıtmak, dökmek.

hany akyt diýip suwly jürdege tarap baş atdy-da gapdalrak (149/17)

al-:1. bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak.

aldy soňundanam onuň togarlanyp gidibermezligi üçin (34/4)

gelen sowugy gujaklap alyp meniň egnimden guýup durla- how (55/13)

jara suw almaga gelyän aýallaryň ikiden biri suw gaplaryny (80/10)

bir gysym toprak alyp ony aýasynda barmaklary bilen (91/32)

alansoň ony eşeginiň yzyna tirkedi Gullar çopanyň baýry (130/20)

2. satın almak.

gireni haryt almak bahanasy bilen kepretil Hardat ýa-da (77/6)

öý tutdurypdy ol öýe baýlardan alnan haly-palaslary düşedip (115/4)

3. bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak.

bolsaňyz ol janawerleri eýelerinden alyp näme etjek diýsene (28/28)

Rahmangulyny alyp öz gujaklaryna göteren- (29/1)

alyp gaýdypdym tersçil bolsa ony näme biz tutmaly bolarys-da (71/14)

ol nähili ol alyp geçiren atyny alyp geçirmän (71/32)

4. yanında götürmek.

ýanyna alyp özlery üçin ýörite tutulan altyganat uly öýde (12/26)

öjügip dyzanyp ýaş oglany elesledip alyp baryamyş şonda (64/21)

alyp öz bolýan öýlerine turşup gidipdiler (79/16)

meni nirä alyp baryañ oylan (136/32)

ýanyňyz bilen aldyňyzmy harman atmak üçin olaryň ikisem (141/ 27)

5. yoksun bırakmak, mahrum etmek.

Kymyşlyryň duz dükanyny elinden alyp ony döwletiň hasabyna (24/6)

6. kabul etmek.

ýatakdaky sürä meňzese oňa alynmadyk maşgalalar (42/32)

üçinem şeýdilip kolhoza bilgeşleyinden alynmadyklar (43/4)

aladaçyl Jemal mama ısdäñiziň alanyny iýersiňiz-dä diýip (79/30)

hem belli dälde elbetde maşgalanyň kolhoz agzalygyna alynmazlygy (103/9)

7. kazanmak.

güýç synanyşyp alaýmasy bardy ol näme üçin bu toýda (19/14)

alynmazlygynyň aňyrsynda bir gizlin matlap-pirim hem (37/30)

bir sürünip düwläp alaýmasy bolardy (139/5)

8. elde etmek, bir şeye sahip olmak.

bolsa gulak açaymaly edilip goýlupdy goýunlardan guzy almak (62/9)

ilk-ä salgyt diýip ýarpy hasylyny aldyk biý-ä bir soňundanam (66/28)

gizlin alyp gaýdyp öýünde sagymyny hem alaýýan ekeni (30/13)

näme gyrkyp alan ýüňüňizi birbada äkidip bilmänmidiňiz (134/ 7)

towuklardan basyp aldyňmy diýip hoşamaýlyk etdi (140/24)

9. ele geçirmek, fethetmek.

bilen zabt edip alana indem ol ýerden hemişe gala alnanda (46/33)

ýerine düşen töwekgelçiligiň ýurt alyp bilýänini bolsa Lenin (48/15)

10. ele geçirmek, sahibi olmak.

alynsalar kolhoza geçmekçidiler ýöne mal-garalary alynsa-da (38/23)

alyp kolhoza berjekmiş diýlip köp halatda bu (80/12)

bolup otyrmykalar atasynyň häsiýetini alan it ogly diýerler (106/1)

alsa-da özüne maşgala boletin däne galjagy barada oýlanyp (147/7)

11. kapmak, yakalamak, ele geçirmek, tutmak, kapıp götürmek.

elindäki gamçysyny gaňryp aldy-da ony dyzyna urup iki (20/22)

ýakasyndan tutup ony çep eli bilen aldy-da (21/24)

birini ýarymyny möjek aldy edip iberip goýbersin senden (130/27)
ketege ýene-de golaýda towuk alan ýat pişik düşdi öýdýän (140/17)

12. erkek, kadınla evlenmek.

almanka hem gowy görýärdi onuň märekede ýerlikli gep (52/13)
seretmän onuň aýal doganyyny öz uly ogluna alyp berip (91/5)
gyrnajyk alaýsam diýýän (124/10)
hümm hany sen alyp bir gör nähili boljagyny ana (124/23)
barjak diýip dyzap duran barmyşmy onsoň alýan bolsaň (124/25)

13. göreve, işe başlatmak.

alynsalar kolhoza geçmekçidiler ýöne mal-garalary alynsa-da (38/23)
kolhoza almak meselesine soň serediljek diýlipdi ýakynda (38/25)

14. içeri girmesini sağlamak.

daşardan çagyrylyp alnan esger içeri girip soňundanam (156/26)

15. yolmak, koparmak.

garagyna basyp gaňryp aldyk ýeri ekmän galdyrmak (66/31)

abraý al-: saygınlık kazanmak, şan ve şeref sahibi olmak.

abraý almajagyna-ha men Jedelem edip biljek (92/ 15)

alga al-: dikkate almak, göz önünde bulundurmak.

Nurjuma raýkomyň derejesini alga alman gürrüňini ýene-de (66/16)

ar al-: öç almak, intikam almak.

süýkenip ar almakçy hem bolupdylar emma Orazgeldi şol (41/22)
olaryň ozalky köýüp ýatan arlaryny alandygy bolýany (41/26)
inim bar al aryňy(64/6)
sen ar almaly halyňa muny beýdäýdiň-le diýen mahaly (91/7)

arkasyny al-: bir kimsenin yanında yer almak, ona arka çıkmak, onu kollamak.

arkasyny alan adamlarynyň biridi ol indi il arasynda çyrypny (44/8)

öz arkasy alnan ýaly Hakberdiniň göwnüni göterdi (112/25)
 şondan bärem ol şol gezek Orazgeldi arkasyny almanlygynda (113/10)
 enesi tarapyndan arkasy alnan Ogulbike jigilerine çişnerilip (127/24)
 gojaynamly aýtdy soňam arkalarynyň alnanyňa monça (143/19)

at al-: ünlenmek, ün kazanmak.

özge eşeklerden has zeberdes bolansoň ateşek adyny alan (108/ 8)15

badalga al-: hız almak, güç almak.

öňräk edip badalga alýana meňzäp sag elini bilindäki (153/6)

badyny al-: hevesini kırmak, keyfini kaçırmak, huzurunu bozmak, canını sıkamak.

onuň badyny alarman boldy (66/15)
 kemelenligi belli boldy ol soňra sözünüň böltelip badynyň alnanlygyny(70/23)
 suw ýeriň biraz badyny alsyn ony gyrkymdan gelenimizden (98/2)
 bilen bady alnana meňzäp solaksy görünyärdi daşarda eýýäm (99/26)
 işgäriniň hem jylawyny çekip badyny alanlygy belli (156/8)

başyňa bela satyn al-: belayı satın almak, göz göre göre belayı üstüne çekmek.

basypdy gepläp başyny bir bela satyn alandygyna düşünipdi (21/8)
 şeýtmek gerek başa belany satyn almajak bolmalydyr baryň (30/ 8)

bat al-: hız almak, hızlanmak.

ýagayýsam diýip bat alyp hymlap alany duýulýardy dünýä (151/28)

beleň al-: duygularını uyandırmak için tahrik etmek, harekete geçirmek, kışkırtmak.

beleň alyp yzly-yzyna suňşuryp-suňşuryp gidip baryň geline (73/11)

boýun al-: bir şeyin doğru olduğunu kabul etmek, kabullenmek.

doly boýun aldy bizde onuň barmak basyp döwlete eden öz (72/21)
boýun aldyrman goýýaňyzmy näme ýöne ýerden guljaly (73/15)

diýip üstüne abanyp gelýän howpy boýun alasy gelmese-de (80/6)

damary tow al-: küplere binmek, kafası bozulmak, kan beynine çıkmak, çok öfkelenmek, sinirlenmek, hiddetlenmek, kızmak.

damarlarynyň tow alýanlygyny mälim edip barha batly gepledi sen (124/31)

dem al-: 1. soluk almak, nefes almak, dinlenmek.

diňipdi dünýä çygly arassa howa bilen dem alýardy ýerem (25/20)

Nurjuma arassa howadan kükregini dolduryp dem alyp (39/18)

ýezgen ysy bilen dem alýardy dik depä göterilen Gün (119/21)

haşylap dem aldy hem tutuş süňňüni Hanuma bilen bagly (136/23)

2. dinlenmek, demlenmek.

alyň şonda demini alyp duran çay bardyr (118/10)

dem-dynç al-: soluk almak, nefes almak, dinlenmek.

gapdalynda dem-dynç almak üçin ýük ýazdyryp çöküp oturan (7/11)

dem-dynç almaly ekeniň-dä bugdaýyň taby hiçneneň (32/15)

ýeňnesiniň dözmezlik bilen özüne dem-dynjyňy almalydyň- da (130/14)

dile al-: hatırlatmak.

bolmagyna ol öz ýanyndan asla dile alar ýaly esas yok (62/2)

diline al-: ağzına almak, söylemek.

ol öz pikirini diline almady gaýta bu garaşylmadyk raýdaşlygy (152/10)

düýp al-: kök salmak, yetişmek, büyümek.

sepip düýp alyp bolsa (56/24)

dynç al-: dinlenmek, istirahat etmek.

arasynda bolup birki gün ýatyp turup dynç almaklaryny (130/10)

dynç alyp gäwüş gaýtaryp ýatan goýun sürüsine meňzediler (146/20)

elinden al-: bir şeyden mahrum etmek.

Kymyşlyryň duz dükanyny elinden alyp ony döwletiň hasabyna (24/12)
bardyr Gullaryň gezegini elinden almaň diýipdi şeydibem (113/18)
jigisini ejesiniň elinden aldy-da höwes bilen onuň süýt ysly (141/8)

gaçaryny al-: kaçmasını engellemek.

tarapdan kerte ýanap gaçarynyň alnanlygyna seretmän olary (110/17)

garşy al-: karşılamak, karşılamaya çıkmak

düşäp haýsydyr bir mertebeli myhmany garşy alýana meňzär (98/19)
gapdala atdy-da garşy aldy oglanlary göterip-göterip arabadan (145/30)

gep alyp galma-: lâf altında kalmamak, gereken karşılığı vermek.

hamala ondan gep alyp galmaýyn diýýän ýaly urdulyp (124/17)

gerim al-: mesafe almak, ilerlemek.

ynamsyzlygyň çäýyr ýaly çolaşypçyrmaşyp barha gerim alyp (89/17)

görkezme al-: emir almak.

Amandan minnetdarlyk äheňli täze görkezmeler alansoň (78/18)

gözünü oduny al-: gözünü korkutmak, yıldırmaq.

gözünü ody alnan halk beýle aýgytly hereket eder diýip (152/24)

habar al-: birinin ya da bir şeyin durumunu öğrenmek için bir yere gidip bilgi almak, bilgi edinmek.

giden çagalarynyň yzyndan daşarynyň habaryny almaga hasasyna (27/19)
habaryny almak üçin daş çykmakçy bolup donuny egnine alan (36/15)
geýnen uzynak hüwigöz ýigit onuň habaryny aldy hem (76/18)
baş göterip nazary bilen onuň habaryny aldy Orazgeldi (102/28)
görüp olaryň habaryny alarman bolup köwejekläp ýene- de (151/24)

hasaba al-: göz önünde bulundurmak.

durmuşyna hyýant etjek gara bellik bilenem hasaba alypdylar (24/17)

arlaryň biri hökmünde hasaba alypdy başbelalylaram aryňy (43/19)
şundan soň Watançylyk duyugusy pes yrga adamlaryň hasabyna
alyndy(73/1)

oturanlary hasaba alman boluberişlerini halaman gaşlaryny (94/20)
syzdyryp aýdanlaryny hasaba almaýanlygyny mälim edip parhsyz
(143/13)

möwç al-: gittikçe güçlenmek, gücü artmak, coşmak, kabarmak, dalgalanmak.

barha möwç alýan howsalaly gep-gürriňlerden habarsyzmy (82/28)
meňzäp barha möwç alýardy indi bu urha-urlugyň çapha- çaplygyň
(88/12)24

nazara al-: değerlendirmek, incelemek.

diwardan oturanlary nazara alan suraty häzir açyk galan (59/ 18)

nyşana al-: nişan almak, bir hedefi vurmak için silaha gerekli doğrultuyu vermek, gezlemek.

Ata Hymly nämedir bir zady nyşana alýana meňzäp (61/14)

ornuny al-: yerini almak, yerine geçmek.

tekäniň ornuny aljakdyklaryna ynandyryp öz islän ýerlerine (48/22)

orta al-: ortaya almak, etrafını sarmak, kuşatmak.

göterimräk adamy märekäniň hezil görmek üçin orta alyp (69/16)

örç al-: alevlenmek, gitgide güçlenmek, şiddeti gittikçe artmak.

bolup oba aýallarynyň arasynda örç alypdy iki heleýiň başy (80/15)

ört al-: ateşte ütülenerek kararmak, ateşe tutulup islenmek.

näzik ýüzi sähelçe ört alyp gyzarypdyr asmany ýatladyň (137/21)

öwrüm al-: (bir yöne) dönmek.

öz gürrüňiniň beýle öwrüm almagyna garaşmadyk ýaş (73/9)

gepiň ters öwrüm alýanlygyny görensoň bu meselä ýygnak (75/ 15)

özünü al-: kendini toparlamak, kendine gelmek, iyileşmek.

ýene enesini biraz emsin özünü alynsyn ot-kepek (45/29)

rowaç al-: iyi olmak, yolunda gitmek, başarıyla sonuçlanmak.

bolup gazanypty has-da oňa edeni rowaç alyp sygyr maly (8/1)

rugsat al-: izin almak.

rugsat alyp bilsek hä diýmän yzyňyzdan ýeteris (144/28)

salam al-: selam (veya selamı) almak, birinin selamlamasına karşılık vermek.

Oguljuma gelen myhmanyň salamyny alyp gysgaça aýak

goşup tutanlygyny ýüzugra öz ýanyndan belläp salam aldy (56/18)

salamyny alyp ekezlenip töweregini synlap otyrды Staliniň (59/17)

jylawyny çekip durşuna açyk ýüz bilen onuň salamyny aldy (133/33)

öňbaşçysynyň beren salamyny alyp ondan (151/33)

salgy al-: yol tarifi sorarak, birinin veya bir şeyin yerini öğrenmek.

sen niredenem bolsaň türkmen bolmaly diýip pikir edýär ýakutdan salgysyny alyp (75/36)

anyklap alan salgysy bilen onuň ýaşayan şäherçesine uçup baryrlar gürrüňçi Ýazgylýç (76/32)

söz al-:1. söz almak, herhangi bir toplantıda konuşmak için izin almak.

soňraklarynda söz alyp çykyp geplärdi bu gezek welin kada (67/22)

gelen garayagyz ýigitdi ol söz alanson ör turup gödensiz (71/3)

2. bir kimseyi konuşturarak bilgilenmek, bilgi almak.

iki-ýeke basyşyp özara söz alşyp alysdan gelen beg-begzadalara (20/12)

suw al-: su almak, suyu içine çekmek.

joşup kolhoz mallarynyň bir bölegini suw alan köne ýatagyny (54/2)

ýatlady suw alanda Orazgeldiň özem ol ýere kömege baryp (54/3)

tabyny al-: bir şeyin yolunu yöntemini bilmek, dilinden anlamak, bir şeyin bütün özelliklerini bilmek.

öýdäp ýeriň tabyny alyp durşuna onuň el zähmetini ep-esli (91/33)

tebil al-: telaşa kapılmak, ne yapacağını şaşırarak, şaşkına dönmek, telâşlanmak, endişelenmek, kaygılanmak, tedirgin olmak, sarsılmak, titremek.

bilen tebil alyp ýaban towuk ýaly al-ýaşyl bolup pasyrdap (119/9)

ukyny al-: uykusunu almak, uykusunu tam olarak uyumak.

ukyny almagyň wagtynyň gelenlig-ä bireýýäm belli bolupdy (95/21)

häzir goý bimazalygyňy oglanlar ukyny alsynlar diýäýse (126/3)

entek ir dälmi diýip ukyny alasy gelýän Kymyş (139//16)

uludan dem al-: bir şeye üzülp derin bir ah çekmek, derin bir üzüntüyle içten gelerek ah demek, acıdan çini çekmek, ah etmek.

aydan wagtlary ol ýene-de uludan demini alyp oýurganypdyr soňundanam (77/22)

üstüne al-: üzerine almak, bir işi yapmayı kabullenmek, bir işi yapmaya söz vermek.

görýärdiler ol Kymyş aga başbelalaryň garamatyny öz üstüne alan (84/25)

yşgalaň al- : biraz açılmak, aralık olmak, aralanmak.

giren mahaly gapy biraz açylyp yşgalaň aldy içerde (77/15)

ýaňsa al-: alay etmek, alaya almak, dalga geçmek, eğlenmek.

bärden gaýdan ýeri tama salnyp ýaňsa alnansoň ary (123/28)

ýer al-: makul görülmek, uygun bulunmak, önemli sayılmak, önemi olmak, yer tutmak.

ýanyna barayanda-da öz gepiniň ýer almajagyna hiç hili (78/21)

ýoldan al-: yoldan çevirmek, gideni durdurmak, gitmesine engel olmak.

eneleriniň hoşamaylyk bilen özlerini ýoldan alyp galjak (142/26)

aytdy soňundanam gep-gürriň bilen inilerini ýoldan alyp (144/21)

aladalan-: tasalanmak, kaygılanmak, endişelenmek, telaşlanmak.

diýip aladalarybrak gelýän Nurjuma özüne gerek adamlaryň (76/14)
galdyraýmaýyn munymy galdyraýmaýyn diýip aladalanyp (95/26)
güni aladalandyrýardy bu ýagdaý tama edilişi ýaly ýolugra (103/14)
bir eli bilen tutup durşuna aladalandy jandurmazlyk etdi (109/7)
telim günden bäri aladalanyp ýol gözleýärdi onuň hasabyna (119/28)

alakja-: acele etmek.

diýip alakjasyyp han-begleriň önlerine düşüp gelýän (20/2)
çykylyp arkasy alnan topar gyltyma kowalaşyp alakjap (48/17)
ol ýerde uzak eglenmän alakjap daş çykyp gidensoň köp (156/27)

alamatlandyr-: işaretleme.

ýüküň ýeňil dældigini alamatlandyryp eýýäm atyň (40/17)
ýeňiş dabarasyny alamatlandyryşyp durlar obadaşlarynyň (156/33)

alar-: al rengine dönmek, kızarmak, olgunlaşmak.

bu ýyl ygalynam berdi görensiň bugdaýlaryň alarlaşyp (56/22)

alarlat-: bitirmek, sona erdirmek.

Ahmet zabun dagy alty bolup alty ýerden alarladyp (110/10)
alyp ony indi alarladyp baryandyklaryny buýsançly synlaýardy (147/1)

alaryl-: kızgınca bakmak, öfkeli bakmak.

bilen alarylyp seredip goýberdi bu wagt Ýagdy kemsitdir (62/28)

alaslat-: acele ettirmek, çabuk davrandırmak, hızlı hareket ettirmek.

meñzeş sorag-jogap geplän mahaly özüni garşydaşyny alasladyp (72/24)

alawla-: alevlenmek, tutuşmak.

daşarda palçykdan bitirilen ojakda eýýäm ot alawlap (31/28)
ojakda ýalaňy odun alawlan mahaly onuň ýaýlymly (79/22)
oýanarly görünseler-de ot alawlap tüsse tüýnüge tarap (121/12)

aljyra-: şaşırarak, ne yapacağını bilememek.

adamdygyny gören mahaly ilki aljyrap tesjek ýaly etdi-de (116/5)

ilkibir aljyran ýaly görnenem bolsa ýöne onuňam tiz özüni (124/12)

alkymla-: yaklaşmak, gelmek, yakınlaşmak.

tomsuň alkymlap geleni hem belli bolupdy onuň her (110/ 2)

nobatyny alkymlap gelen tomus paslyna sanyp oturşydy (131/31)

almany asmana at ýere düşýänçä ýa pelek: elmayı göğe at, yere düşüneeye kadar ya kısmet.

geziberiň Hudaý bardyr almany asmana at ýere düşýänçä ýa pelek (87/4)

alyşdyr-: gerekli malzemeleri çıkarmak, ardı ardına, sırayla almak.

çemçemi nämedir bir zatlar alyşdyrýardy Kymyş duzçy (140/8)

aňdyr-: sezdirmek, belli etmek, hissettirmek.

özüniň kesbi-kärine buýsanyandygyny aňdyryp içi güjükli (68/7)

aňlat-: anlatmak, ifade etmek.

döwrüdigini aňladýar (54/28)

aňňyr-: anırmak.

ir daňdanlar içigişip-içigişip dünýä ýañ salyp aňňyryşyp (95/14)

aňňyryşmalaryny bireýýäm tamamlap symah bolupdylar ne-de (95/16)

aňta-: birini ya da bir şeyi yakalamak ya da yok etmek maksadıyla gözlemek, izlemek.

hem amatyny aňtap goş-köteline jemläp Owgan diýip (95/24)

anykla-: açıklamak, belirtmek.

ýeriň özge yerlerden biraz reňkiniň pesligini anyklady (53/21)

adyny tutarly anyklarly bolsa-da Jotdynyň soňra abraýly (70/6)

*anyklap alan salgysy bilen onuň ýaşayan şäherçesine uçup baryrlar gürrüňçi
Ýazgylyç (76/ 16)32*

pikir alşasy käbir gümürtik zatlary özi üçin anyklasy gelýärdi (97/8)

üçin üýrmelidigini anyklajak bolýan ýaly seňkildäp ýol (128/17)

anyklaşdyr-: bir şeyi, işi, haberi daha açık hale getirmek, doğrulamak, birkaç şeyi netleştirmek.

anyklaşdyrmagy talap etdi Ýazdurdy şaýat gözleýän ýaly (72/3)

apala-: çok sevmek, özenle bakmak, önemsemek, korumak.

indem malyňam goý şol apalap alan adamlaryň gyrkybersin (118/26)

ar-: yorulmak.

adamlara armaň diýmäge sowulmandygy bellidi jigit (114/3)

bolup aryp-ýadap gelenlerini görensoň dözmedi gaýta çagalarynyň (130/9)

ara-: fırsat kollamak (veya gözlemek).

hem unudyp kulak bähbidini arayandyklaryny (60/9)

barly gatlagyň wekilleriniň hem bähbidini arap birnäçe (61/15)

arala-: araya girmek, ayırmak.

adamlar ýerli-ýerden gelşip jigit bilen Ödegylyjy aralan (20/26)

gapdalda ýatan Akjagül turup jigilerini aralady beletlik (127/17)

aralaş-: çökmek.

bir alada aralaşanlygyny mälüm etdi(61/23)

ýalmanyp öz ornunda oturdy ara düşnüksiz dymyşyklyk aralaşdy (70/22)

aram tap-: huzur bulmak.

göterilensoň janlary aram tapyşyp ýene-de tamşanyşyp uklaşyp (121/13)

arassala-: temizlemek, ayıklamak.

duzy öz öýünde arassalap üwäp girdejisini hasam artdyrypdy (23/25)

arça-: temizlemek.

ýap-çiller bireýýäm gazylyp arçalyp haçan suwaryş üçin gerek (62/8)
eşidildi ol bokurdagyny arçap ardynjyrap gürlänsoň ara (87/20)

ardyn-: temizlenmek.

gyrkymçylar ýüklerini düşürüp ýuwnup ardynansoňlar ata- eneleriniň (129/24)

ardynjyra-: "öhö öhö" şeklinde ses çıkarmak, öksürüp boğazını temizlemek.

dyngy beren mahaly ardynjyrap aýdylyan zatlara pisindi (66/6)
eşidildi ol bokurdagyny arçap ardynjyrap gürlänsoň ara (87/20)
berip ardynjyrap gaýtadan öz habaryny bermek üçin gapa (116/8)

arkaýynlaş-: rahatlamak, sakinleşmek.

arkaýynlaşan goşunyň üstüne duýdansyz dökülipdirler ýene-de (11/19)
ýerine salnan hökmünde indi biraz arkaýynlaşypdylar şeýle-de (43/10)

arkaýynsyra-: sakinmiş gibi yapmak, rahat görünmek.

dogan-garyndaşlaryň ýanynda näçe arkaýynsyrasalar-da yöne (96/8)
murtlak oňa seredip arkaýynsyrap aýdyljak soragy (155/8)

art-: artmak, çoğalmak.

olaryň gazanan dynçlygyndan soň halkyň mallarynyň artyp (10/3)
şähre sorag-jogaba alnyp gaýdylypdy alada artypdy şolaryň (74/19)
çykmary bolsa bir geňeşeyin diýip özüniň möjek höwesini artdyryp (86/21)
alynýan salgydy has artdyrjakmys diýen bir mys gürrüňem (114/22)
gelyärdi ol hamala öz zyndaky barha artýan güýji syzýan (151/19)

artdyr-: arttırmak, geriye bırakmak.

wagtal-wagtal olary ýatlap artdyranyndan-süýşüreninden (18/11)
olara-da öz artdyranyňyzdan hasyl ýetişende salgyd-a alyas (65/19)

artlaş-: çiftler halinde binmek (ata, eşeğe, deveye vb.).

aga-ini bolşup bir ata artlaşyp ýere-laýa sanjyla-sanjyla (31/8)
bilen ýöräberipdi Hanuma atyna artlaşdyryp almak üçin (136/7)

gel oylan ikimiz aty artlasyp münäýeli entek (136/9)

as-: bir şeyi aşığıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak.

asyp gezyän dogaly tumaryny egninden aýryp ýeňläp ýatarman (36/8)

2. idam etmek, öldürmek.

ony Hywa eltip ile göz edip dardan asaryn welin ana onsoň (11/9)

aş-: yüksek, uzak veya geçilmesi güç bir yerin öte yanına geçmek.

Owganystana aşmak bilen bolupdy (50/28)

bilen Uly ýere aşmak planlary puç bolýar olaryň arasynda birnäçe türkmen hem bar eken (74/31)

är gorkan at ürken ýerinden diýleni şundan soň gämili Uly ýere aşmak tiz-de (75/21)

ertire galman Pyrara aşmakçy sizem goş-kötelleri derýadan (82/21)

bolsa Owgan daglaryna tarap çekilişip dag aşyp gidenligi (143/33)

aňkaň aş-: yaşlılıktan veya büyük bir sıkıntıdan dolayı şuurunu yitirmek, ne yaptığını bilmez hâle gelmek.

wagtyňy aňkasy aşan köpek diýip garry damarlarynyň (124/30)

dabarasy dag aş-: büyük şan şöhret kazanmak, ünü dünyaya yayılmak.

dabarasy dag aşan toýy bolmadyk bolsa doganlar belki gaflat ukusyndan (18/22)

asgynla-: zayıflamak.

tapmasa Orazgeldiniň özüne hezil bermejegini ýogsam asgynlan (42/3)

asyl-: asılmak, asılı durmak.

Staliniň mertebelendirilip asylap goýlan daşy çarçuwaly (59/8)

Jemal mama öýüň täriminden asylan gap-gaç salynýan (140/6)

aslyş-: asılmak, tutup çekmek.

meniň al gulum edenime bendesi bahyllyk edip aýagyndan aslyşjak (87/12)

horjuny egninden aslyşan ýaly bolan mahaly Orazgeldi gidýänleriň (103/19)

aşyr-: aşyrmak, üzerinden geçirmek.

bölegini sag-aman Pendä aşyrmak başardypdyr Söýüňaly (16/29)

bilmez öýdýäňmi onsoňam kolhozyň atyny Owgana aşyryp (72/10)

at-: 1. atmak, fırlatmak.

gutardymykan Bolşewige ok atanyň içinde Kymyşyňkylar (84/12)

geziberiň Hudaý bardyr almany asmana at ýere düşýänçä (87/4)

birini aýal geýiminiň görnüp duran ýerine atdy-da (117/13)

gapdala atdy-da garşy aldy oglanlary göterip-göterip arabadan (145/15)

jylawyny eýeriň gaşyna atyp hondanbärsi bolup oturan Ýagdy (149/24)

2. koymak, bırakmak.

diýip mertebeläp ony Ödegylyjyň egnine atdy halky geň (21/25)

bi ağşam öýe baramda heleyiň öňüne atyp şuňa bir (55/26)

zatlardan hem şorsurasalar agyzlaryna atarlar diýip gurtudan (104/5)

ýitip baryan öçügişen közüň üstüne ýalazy odun atyp üfläp (121/3)

diýip Altmyş aga egnine atyp gelen çarşagynyň sapyndan (154/1)

3. ateş etmek, öldürmek.

elini atyp omrupdyr (64/24)

mert atyp öldüriň diýip dat eden dälidir diýip pikir (73/18)

agram at-: üstüne yüklenmek, ağırlık vermek.

üstüne agram atýan bolup durşuna adamlaryň depesinden (154/32)

at tut-: adını anmak, yâd etmek, hatırlamak, anmak.

arasynda özbaşyna bir öýde totam ene diýlip ady tutulýan aýaly (14/10)

atjagyny bilmeyän ýaly at tutman guş dilinde gürleýärdi (42/8)

ýigitleriniň birnäçesiniň adyny tutup gahar ugruna (68/16)

adamlaryň arasynda kymyşlaryň hem ady deňine tutulýardy (80/7)

derek ýoldaş bolayjak jigileriniň atlaryny tutdular (142/17)

baş at-: 1. baş sallamak, uygun görmek, tasdik etmek, onaylamak.

ýigide oturan ýerinden ylygyp göwünjeň baş atdy (71/9)
iki zat sora pälwan diýip baş atdy jogap bermäge (111/21)
guwançly ýylgyryp oňa tarap mähirli baş atyp goýberýärdi (128/5)
baş atyp goýberdi sürüberiň ine bizem ýeňňeňizden (144/27)
hany akyt diýip suwly jürdege tarap baş atdy-da gapdalrak (149/17)

2. selam vermek veya selam almak.

suratynyň aşagynda jaýa girýänlere sähelçe baş atyp olaryň (59/16)
diýip ol öz önünde sürläp gelyän adamlaryna tarap baş atyp (148/24)
duran Ýagdy şura tarap baş atyp gürlledi (153/8)

bese at-: sona bırakmak.

köpüsi soňra kem-kemden özlerini bese atandyklaryna ahyr (8/32)

daň at-: tan yeri ağarmak, şafak sökmek.

tizden daň atmanka ýene oňa yüklerini urşup ýeriň pessi (7/12)
agaryp daň atyp baryýan-da bolsa şol düýn giçlik barha (32/23)
daň atyp ugrapdy uzakly gije ýokarda bir öýüň eý (99/22)

halka at-: etrafını almak(veya sarmak), çevresinde toplanmak, ortaya almak, kuşatmak.

bolsa eýýäm ortadaky göreş tutuljak ýeriň töwereginde halka atyp (19/10)

hallan at-: çabalamak, çırpınmak, bir iş için telâşlanmak, öteye beriye koşuşturmak, çabalayıp durmak.

hem dayhançylykdyr talabançylyk arasynda hallan atyp duran (44/14)

harman at-: harman savurmak.

harman edip atypdyr bular diýip käýinýäni eşidilýärdi (107/15)
bugdayam orlupdy harmanam atylypdy Kymyş Jemala öýlenip □ (123/5)
ýanyňyz bilen aldyňyzmy harman atmak üçin olaryň ikisem (141/27)
saglyk bolup dursa ilkiň soňuna galman harman atjaklaryna (146/8)

olam onsoň birki günün işidir döwersiň harman atyp (147/19)

lak at-: laf atmak, sataşmak.

ahyr öz diýeniňizi edipsiňiz-ow diýip oglanlara lak atdy(145/32)

leňňer at-: sallanmak, sallanıp durmak.

ýerinde leňňer atyp oturyşyna Orazgeldä tarap eglip pessay ses (37/1)

ýaly bolup gazalyp duran ýerinde leňňer atyp (67/25)

düýe leňňer atyp gelyär ýol gyralarynda uzyn kökli çöl (132/15)

OGPU-nyň işgäri gepläp duran ýerinde dyzanybrak leňňer atdy(153/18)

orta at-: ortaya atmak, ileri sürmek, söylemek, dile getirmek, belirtmek, ifade etmek.

ýaş başlyk Ýazdurdy Beknazarbu meseläni orta atanda (73/23)

owsun at-: dalgalanmak, dalga oluşmak, hareketli durumda olmak, kımıldanmak.

garşylady meýdan höweslidi owsun atyp otyrды ol hamala (52/25)

bugdaýyň bolsa töwerekde deňiz bolup owsun atyp şol (147/23)

özüni at-: kendini zor atmak, bir yere güçlücke varmak.

adatça gojalyk menziline özüni atdym hasap edenleriň (8/32)

agyr goşunyny gyrdyryp özüni zordan köşgüne atan (12/2)

derýanyň ol ýüzündäki Marçak obasyna özlerini atypdylar (49/25)

salgym at-: uzaktan hafifçe görünmek, bir görünüp bir kaybolmak.

bürgüдиниň¹ salgym atyp ümürläp-gerinjiräp oturan¹ galasy (49/13)

salgym atyp görünyärdi (88/14)

bolşup görünyän baýyr depeleri bularyň bary häzir salgym atyşyp (97/1)

sapalak at-: bir işten kurtulmak, yakayı kurtarmak, hileyle bir işten sıyrılmak.

gören wagty Andym öz atan tilki sapalagynyň ýerine (64/4)

sep at-: serpmek, saçmak, dökmek.

sypyrylyp düşdi-de çil-joýa gözyetime tarap sep atyp gidýän (52/30)

tolkun at-: dalgalanmak.

bugdayly meýdan tolkun atyp birsydyrgyn bolup dursa- da (53/19)

ygşyl at-: hışırdamak.

ygşyl atyp oturan bugdayly meýdan diýseň göze gelüwli (145/21)

är gorkan at ürken yerinden: at ürken, adam korkan yerinden.

är gorkan at ürken yerinden diýleni şundan soň gämili Uly ýere aşmak tiz-de(75/21)

atar-: 1. ocağın üstüne koymak: yemek pişirmek.

aladasynyň barlygyny aýdyp özi üçin ýörite atarylan (39/6)

2. uğurlamak, göndermek, yolcu etmek.

on baş ýaşly çalgöz ýigdekçe mahaly ar ýoluna ataryp öz (63/9)

etaba atarylan Berdi Gotur ogly bolsa soňra şol gidişden baryp Magadanyň Werhoýan (74/21)

ýyllaryň geçendigine seretmezden özüni görgi ýoluna ataran şol adamlardan henizem gorkusy (77/32)

dünyäň habaryny almaga ataran çogly çaparlary eýýäm zemine (110/6)

atlan-: 1. ata binmek.

baýyň kolhoza alnan mele dyzmaç atyna atlanan Ýagdy (56/2)

gaýnap depesine uran Nurjuma oňa atyna atlanyp özi bilen (64/17)

ýatlap lapykeç boldy keypsiz atlandy ol atynyň (119/14)

guşagyna gysdyryp ykjamlanyp ýene atyna atlanmakçy bolup (133/1)

ir däl ir näme işlesin oglanlaryň-a eýýäm atlanyp (140/1)

2. yola çıkmak.

hay' Ahmet Bally Mahy atlanyň hany baryň-da (42/18)

atlanýanyňy eşidip onuň ýanyna tussag edilip alnyp gaýdylanlaryň (75/3)

ýola atlanmalydyklaryny ýene bir gezek ýatlady daşary (99/16)

ol ýere baryp gaýtmak üçin ýola atlanmak bilen boldy (114/27)

bugday üstüne atlandyk (144/4)

atlandyr-: ad vermek, ad takmak.

mejbur bolanlary hayasyzlyk bilen basmaçy atlandyryp (47/32)

atyl-: atılmak, bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak.

atylyşyp- atylyşyp öýden çykdylar oganlar hol beýlede howlynyň (26/21)

atyn-: örtmek, giymek.

esgi atynan zenanlar gelin-gyzlar çagalar bilen kowçum (19/3)

erik agaçlary bireýýämden bari başlaryna ak bürenjek atynan (25/23)

gözyaşyny saklap bilmän başyna atynan sary reňk hasa (75/6)

şonda başyňa ýaglyk atynýañmy ýa-da atynaňok (111/28)

eketlenip diňşirgendi we egnine ýelbegeý atynyp oturan (128/28)

atyşyp çapys-: karşılıklı ateş açmak, öldürmek.

belli bolupdy halk bolşewik uly baýlar bilen atyşyp çapyşyp (47/28)

atyşyp tutuş-: atışmak, çekişmek, tartışmak, kavga etmek.

aşagy birek-birekden gysganylyp atyşyp tutuşyp ugralan mahaly (24/20)

aýa-: saklamak, korumak, esirgemek.

olaryň elindäki tohumlyga-beýlekä diýip aýap goýan hasylynam (66/30)

aýakla-: sona erdirmek, bitirmek.

gyrkýardylar ýaz bolsa indi aýaklap baryrdy gys günleri (109/28)

aýla-:1. döndürmek, çevirmek.

tama bilen gojanyň gürrüni nireden aýlaýanyna birbada (30/25)

süýşenekläp soňam şol barmana elini yzyna aylap eline (42/6)

aylap almakçy bolanlygy belli boldy (67/33)

aşagyndan aylap daňan ýüpüniň düwünlerini çözüşdirip durdy (129/4)

ol gepi ýeňsedem aylansoň birbada onuň iniş-düşüşine aň (124/4)]

2.etrafini çevirmek.

diwarlaryny aylap oturan gala-berkitmelere has meňzeşdi (7/9)

ýaşyl maýsaly meýdany töweregine aylap atyzyň gyrasynda (52/31)

diýip gürrüňini mysal bilen matlabynyň töwereginde aylady (118/23)

ýerini peýleýän ýaly gürründeşiniň töwereginde aylap gepleýärdi (134/22)

3. salmak, bırakmak.

bolup gözüne ýaş aylap samrapdy (45/24)

enter pelegini aýla-: üstesinden gelmek, hakkından gelmek.

ýaly edip enter-pelegini aýlap olary nirä ýörejegini bilmez (46/12)

pikirleriň kalbynyň enter-pelegini aýlap özüne dolap (136/23)

göz aýla-: etrafına bakınmak, göz gezdirmek.

Aganazar bilen Allanazara tarap göz aýlap (29/9)

göz aýlan mahaly Orazgeldiniň gürrüňi edilyän Orram külüniň (86/3)

bolup oturan aýalyňa tarap küýli göz aýlap goýberýärdi (121/3)

ýatan çagalara tarap mahal-mahal göz aýlaşyp ejeleriniň (129/26)

duýgyny döretdi bir gözünü aýlan mahaly ol gelniň (135/13)

gözün gytagyňy aýla-: birine yan bakmak.

görüň öz aralarynda oňa tarap göz gytaklaryňy aýlaşyp (101/1)

aýlan-: 1. dönmek.

aýlanyp onuň önünde jemlenişip garaşyp bukuda

aýlananyňy görüp onuň gelmegini öýüne ýeneki geljek (31/2)

bagly pikirler başda bulut bolşup aýlanyşyp ugransoňlar (103/16)

meýdana gidip jandurmazlyk edip bugdaýyna aýlanyp (120/15)

aýlandy-da bir eli bilen sallanyň dyzyna degip duran (153/1)

2. sapmak, çevrilmek.

sygyr ýatagyna mallaryň üstünden aýlanmaga baryany düşnükli (56/2)
ýene bir öňden çykan baýyr depesiniň gapdaly bilen aýlanyp (132/29)

3. gezmek.

şol günler oba aýlanmaga baran raýispolkomyň başlygyndan (65/16)

4. dolanmak, gezinmek.

aýlanyp ýörkä Orazgeldiniň dayhan gözleri iki-üç bölejik (53/20)
bireýýämden bári öz öýüniň depesinde aýlanýandygyny (80/8)
gamçyly obada aýlanýan Numat garny ýatlansoňlar turmak (80/17)
heleýimiň börüginde geýip aýlanaryn diýip göçdi (93/11)
aýlanyp ýören bolmaly (156/120)

ýüzünde ümür aýlan-: yüzü karışmak (veya allak bullak olmak), can sıkıcı bir durum yüzünden belli olmak.

Sähetdurdynyňam ýüzünde ümür aýlandy (89/1)

aýňal-: iyileşmek, sağalmak.

wagty bilen aýňalyp özüne gelip bilmedik maşgalalaryň biri (18/2)
birazam bolsa aýňalmak üçin mümkinçilik bermelidigini pikir (122/2)
Alla jan-a önem telim gün ini gyzdyryp ýaňy aýňaldy (143/6)

aýryl-:1. ayrılmak, uzaklaşmak.

asla wagty bilen onuň töwereginden aýrylasy-da (30/2)
işim bar diýip Ýagdy bilen aýrylyşandan soň bu işiň (76/3)
ýanyndan aýrylyp bilmän ýiten ýumagy gözleşenden (105/33)
bulara atalary görünüp dur-a nirä gitsinler şondan aýrylyp (106/2)

2 bölünmek.

düňderilen ýarysy bölünip aýrylan suwkäde meňzeş haybatly (60/2)

aýt-:1. söylemek.

Nurjuma ýegenine aňyrdan aýdaýsam diýip gelyän gürrüňini (39/10)

beýdip ara goşulmagy bilen öz aýtmakçy bolan saldamly agyr (69/28)
öz ojagy barada aýdylýan her gürrüňi halys ýüreginden (84/5)
bu sözi aýdan mahaly onuň gepsaluwy müýnsüz eşidildi (88/33)
eý hany sen aýt bularyň haýsysy uly başlyk bolýar(153/16)

2. anlatmak.

öwrüm berip mysallar getirip aýtmakçy bolan gürrüňini (70/28)

anyk aýt-: açıkça söylemek.

anygyny aýtman gepi gyzykdymak onuň endigidi şeýle edilende ol (68/20)

bir agyz aýt-: tek bir söz söylemek.

Aman Orus şu ýerde menem biragyz aýdaýyn diýip ilki (67/5)

janyňdan syzdyryp aýt-: içinden geldiği gibi söylemek, içtenlikle konuşmak, dürüstçe açıklamak.

janyndan syzdyryp aýdanlaryny hasaba almayanlygyny mälim edip parhsyz (143/13)

aýyplan-: suçlanmak.

biziň obamyzdan Berdi Gotur ogly tersçilikde aýyplanyp (71/11)

eýýäm Berdi Gotur oglunyň aýyplanýanlygy bilen bolmaly (73/26)

aýyr-: 1. ayırmak, bir tarafa koymak.

bileleşip göterip homp-da homp bolşup bir gapdala aýyrmak (29/14)

2. çıkarmak.

durdy bu wagt başyndaky börüginini aýryp gapdalynda goýan (36/6)

asyp gezyän dogaly tumaryny egninden aýryp ýeňläp ýatarman (36/8)

wagty egninden aýryp gapdala atan çäkmenini alyp gelşine (108/12)

3. süttten kesmek.

haý agam Kymyş aga muny enesinden häzir aýyrmawereli (45/28)

4. uzaklaştırmak.

aýyrmak üçin gaýşardyp başyny ýeňsä çekip durdy (126/28)

gözünü aýyрма-: gözünü ayıramamak, bakmaktan kendini alamamak.

şeyle ýaly özün-ä gözünü aýyрман seredib-ä dur (55/8)

azal-: azalmak, eskisinden az bir duruma gelmek.

eýesi bolup bilýän mertebeli adamlaryň azalýanlygyny (89/9)

azaş-: yolunu kaybetmek, yolunu şaşmak.

özüniňkileriň ýykylanyňa söýget berýänem azaşanyyny gözläp (84/13)

azdyr-: yoldan çıkarmak, birini aldatmak; kandırmak, ahlak bakımından bozmak.

häkimiýet şeytanyň azdyrany özüniňki edip adamlary şerekete (37/32)

azgyryl-: ağızına geleni söylemek, ağır konuşmak, öfkeyle bağırarak, kin kusmak.

sapaňasynyň üstüne goýup azgyryldy onýança köpriniň (153/12)

bagla-: 1. demet yapmak.

otlarynyň sübse baglaşyp onda-munda ýaşyl öwsüp durany (132/16)

2. bağlamak, ilişkilendirmek.

ykballyny hem onuň bilen berk baglaşyp ýaşayardylar (7/25)

gowulyklar bilen baglap eden ýagşy yrym-ybadatynyň soňra (31/3)

yrym edilip maşgalanyň ertirki şowsuzlyga uçramagy bilen baglanardy (45/13)

bilen baglap oýlanypdy ol mümkinçilik bolsa Akynýaz (52/21)

bilen baglap Söýünalylary gepe gerňäp ugran mahaly (65/5)

arzuw bagla-: yürekten istemek.

maýsalaryň ertirki güni bilen arzuw baglap olaryň ýüzüni (53/3)

bil bagla-: bel bağlamak, birine ya da bir şeye güvenmek, inanmak.

onuň gönüläp özüne hiç kest ýetirip bilmejegine bil baglap (95/29)

göwün bagla-: gönül bağlamak, severek bağlanmak.

boljagyna göwün baglardy akym ugruna giden mahalynda (24/26)

harsañ bagla-: taş bağlamak, taş gibi olmak, sertleşmek, katılaşmak.

mal dersiniň harsañ baglap ýatanyňy görüpdü hem şol wagt (54/3)

pikrini bagla-: odaklanmak, belli bir noktada, yerde veya olguda toplanmak.

çommalyp otyrady bugdayly meýdan bilen pikrini baglap (52/32)

bahanala-: bahane etmek.

edäýmelimikän diýýän ýogsam olaryň hökümeti bahanalap (87/31)

bak-: 1. bakışı bir şey üzerine çevirmek.

özüne ümürlenişip bakyp durmagy onuň birbada howuny (21/7)

geçensoň Sary hanyň sähelçe aşak bakyp nämedir bir zatlary (21/20)

döleli ýatagyna bakyp öwürüldi maşgala hümerlenişip ýene-de (29/21)

ýaly aşak bakyp parahat sulhup oturan öz başlygynyň ýüzüne (67/7)

ahyrynda Nurjumadyr aşak bakyp geçilmez günä eden ýaly (68/25)

2. beslemek, yetiştirmek.

gaty kesege gysdyrman bejerip bakyberseň haşal otlara üstüni (83/11)

bakarys hemem süýdüni sargan ýüňüni ýorgan edineris (102/3)

malyňy Pendi-de bak diýdiren hem şu ýerlerdi birki asyr mundan (131/13)

3. önem vermek, aldirmek.

üşäp iş borsuňyz soň ýogsam diýenine hem bakman atylyşyp (26/10)

bela bak-: başı belaya girmek (veya uğramak), sıkıcı, üzücü bir durumla karşılaşmak.

bir ýerden bela bakjagyny welin olaryň süňňi indi (96/9)

bal güne batyp ýör-/ bal güne batyp otur-: bir eli yağda bir eli balda olmak, güllük gülistanlık içinde yaşamak, bolluk ve rahatlık içinde hayat sürmek.

bal gününe batyp ýören emir aňsatlyga saňa öz tagtyny berýärmä (13/15)

nazaryndan sypmady aşyk-magşuk bolşup bal günlerine batyp (138/12)

balkylda-: parlamak, parıldamak (göz ve yıldızlar hak.).

mahaly asmanda eýýäm birtopar ýyldyzlar balkyldaşyp gelin (39/16)

üstünde oturan zenanyň gözlerini balkyldadyp özüne mähir (136/8)

owadan gözlerini balkyldadyp seredip goýberýärdi ol bakýşlar (138/3)

arasyna gatyşan Abdylly özüniň owadan gözlerini balkyldadyp (157/1)

bar-:1. bir yerden başka bir yere gitmek.

baranda garry atasy Muhammetgylyç serdaryň ol ýerde (22/5)

baryň indem muny golhozyň sygyr ýatagynyň bäre ýanyndan eltip (30/16)

etaba atarylan Berdi Gotur ogly bolsa soňra şol gidişden baryp Magadanyň Werhoýan (74/20)

çepe dönen mapaly Ahmet uzakdan öňden barýan bir atlyny (132/30)

olaram başlajakdanmyş özün-ä bize bugdaýa barmaly diýib-ä (144/11)

2. bir yere ya da birinin yanına gelmek, ulaşmak.

gözläp Muhammetgylyç serdary hossar tutunyp ýanyna barmaklaryna (13/13)

saraýynyň daşyndanam baryp sizi synlabam gaýtdy öýdýän (28/3)

şol günler oba aýlanmaga baran raýispolkomyň başlygyndan (65/16)

dolanyp baryp bilen at Owgandan eltilen ýerinden gaýdyp gelip (72/18)

3. kocaya varmak, evlenmek.

hünär-terbiye alandygy duýulýardy Oguljuma baryp (35/10)

barjak diýip dyzap duran barmyşmy onsoň alýan bolsaň (124/26)

4. sürmek, sürüp gitmek.

agaryp daň atyp barýan-da bolsa şol düýn giçlik barha (32/12)

pilli adamyň etjek işini bir özüniň edip ýeri çepbe çöwrüp barşyna (91/25)

agtyklarynyň ululara ýoldaş bolanlaryna begenişip gidip barýanlaryny (109/6)

Sähetdurdy Hürtege deňleşip gidip barşyna agasydyr (145/4)

gapdalda duran serhetçileriň komandiri iş-işden geçip barýanyny 155/30)

baş bar-: gerçekleşmek, başari ile sonuçlanmak.

örmänkä göterilip gitmek pikiri entegem başa barmandy (106/30)

özünü alyp bar-: özelliğini her yede korumak, her yerde taşıdığı özelliği ortaya koymak.

yaly edipdi aslynda Bolşewigiň özünü nähili alyp barjagyna (46/24)

hiç hili aýgyt gep aýtmandy şeýle-de onuň özünü alyp barşy (95/23)

onda-da ol aýal adam bolanlygy üçin özünü nähili alyp barjagyny (135/22)

üstünden bar-: rastlamak, tesadüf etmek.

*üstünden barypdyr ýitigiň hak hossarlary bu wagt Jöwelek baba bolup
Gädik mama şol (76/27)*

bas-: 1. basmak, ezmek, sıkmak, sıkıştırmak

on bir atary atyň öňüne kese basyp oturan Rozy çolak güýçleriň (64/22)

garagyna basyp gaňryp aldyk ýeri ekmän galdyrmak (66/31)

yeten horjunyň agramyny duýman iki basanda howlугybrak (106/8)

bilen iki-ýeke basyp öz maýdalyna gezelenç edip ýören yaly (119/19)

aýal üzeňňä basyp köýneginiň giň etegine ýel düşüribräk (133/25)

2. çiğnemek.

atdan düşüp aýagyny at basdyranlygyny mälüm edip dyzanaklap (15/26)

artdyryp gelipdi täze hökümetiň agalarynyň aýagyny basyp- basyp (86/21)

görüp aýagy basylan yaly nägile bolup ýüzünü turşadyp (149/10)

3. kaplamak, örtmek.

diýýäne meňzäp üstüne seňner edilip ot basylap aşagy biraz (29/20)

basdyran Baba aga elindäki oragynyň ujy bilen arkasynyň (156/7)

4. yenmek, üstün gelmek.

malyna-mülküne talaň salyp özlerini basyp atyp ýok etmek (47/12)

5. kümes hayvanları kuluçkaya yatmak.

towuklardan basyp aldyňmy diýip hoşamaýlyk etdi (140/24)

6. batırmak, banmak, bandırmak.

ony saçakdaky bölek-büçek nanlary süýde basyp ýumşadyp (125/7)

barmak bas-: parmak basmak (imza yerine).

doly boýun aldy bizde onuň barmak basyp döwlete eden öz (72/21)

howuny bas-: 1. keyfi kaçmak, morali bozulmak, kaygılanmak; korkuya kapılmak, korkmak, çekinmek.

özüne ümürlenişip bakyp durmagy onuň birbada howuny basypdy (21/8)

2. gözdağı vermek, yıldırmaq, korku vermek, korkutmak.

edip howuny basjak bolýanlygyna düşündi onuň nazaryna (71/25)

keçe bas-: keçenin güzel olması için bilekle yuvarlamak, bilekle yuvarlayarak olgunlaştırmak.

keçe basardylar düşeljek düşekleri öýleriň arkasyna ýapyljak serpiş üzlük (99/13)

keçe gülläp basyşyny görersiň diýdi (111/10)

ýaňy heleýler keçe basar diýeňde ýadyma düşdi (111/12)

sen heleýlere goşulyşyp keçe-de basayýamyşyňam diýýäler-le (111/26)

üstüni bas-: saklamak, gizlemek.

üstüni basdyrmankaň bu ýagdaýdan baş alyp çykмага (96/12)

basalaş-: itişip kakışmak, birbirini itmek, tepişmek.

basalaşyp ugran ýaly alatapyrdy bolup başlan mahaly öýde (93/24)

ozal degşip basalaşyp aýdyşyp ýören ýigidem bolsa (101/8)

basyl-: bir yere yığılmak, üst üste toplanıp koyulmak.

atyşyp gýşa basylan ot küdelerine meňzeýärler töwerekdäki (97/1)

basyp çap-: basyp öldürmek.

sayırdyryp basyp çapyp öz ile edýän sütemlerini garşydaşlarynyň (48/1)

basyr-: örtmek, bürümek, kaplamak.

basyrynyşyp otyrdylar töwerekde ýagşyň diňenine hezil (25/25)
baglaryna berer sansyz ak güllere basyrynyyp tegelenip oturan (98/22)
samana basyrynyyp köl bolup gol dolduryp ýatyrdy baýyr (131/12)
üçin ýene bir gat mata bilen basyryp durdy(140/33)
açyk gögüş-çalymtyk eşige basyrylan öýe Gün bolsa onuň (151/29)

başar-: başarmak, gücü yetmek, üstesinden gelmek, yapabilmek.

basyp ýatyrmak başardypdy ol soňra gozgalaňçylardan zalymlyk (13/17)
baý başarsa uruş-gykylykdan daşrak durmaga çalşardy şeytse (24/24)
Hardadyň näme üçin başarsa kast edesi gelip durmagy (41/10)
oňa başardygyndan halys ýürekden ynanyp hyzmat edýän (69/14)
sürmek muňa başartmasa gerek eýýäm tumşugy göklän kürräňki (133/7)

başy çatyl-: baş başa vermek, kafa kafaya vermek, iki veya daha fazla kişi bir kenara çekilip konuşmak.

başy çatylan ýerinde bu döwletiň gaşyna gelmeýän maşgalalar (80/16)

başyňy çara-: başının çaresine bakmak, üstesinden gelmek, başarmak, becermek.

alyp bilse kaýyldy Kymyşlar şonda işläp öz başyňy çaramaly(37/17)
bölündiňizmi başyňyzy çarajak boluň diýýär(118/27)

başla-: 1. bir işe girişmek, harekete geçmek.

ili görüp ýurt synlap başlaýar ýene bir gezekde Buhara (22/4)
haçan-da gürrüň gapdalda özüne dahylsyz täzedan başlanan (85/27)
ozal hem başlanypdy şonuň üçinem maşgalanyň häzirki (106/24)
habar ýetirdiler belki onuňam şu gün başlaýmagy-da mümkin(144/12)
atyp ýördüler Kymyşlar oraga biraz gijräk başlasalar-da (146/4)

2. olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak.

mynasybetli döwletli döwrany başlanypdy Kymyş duzçynyň (8/14)
Ödegylyjyň durmuşynda täze bir ömür başlanýar ol kerwen (22/2)
sähel ileri agyp günün ikinji ýarymynyň pursat-möhleti başlanypdy (119/22)
bilen bagly başgaça hasap başlandy (138/22)

ahyrzamanlyklar ýene-de yzyna gaýdyp gelip täzedan başlaberen (150/33)

3. görünmek.

eýýäm Owgan topragy başlanýardy şeýle-de bolsa ondan (50/30)

batyr-: bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak.

ozal agşamdan süýde batyryp goýýan gaty çörekleridir gaýmagynyň (85/1)

baýa-: zengin olmak, zenginleşmek.

baýandyklary çöllerde-de goýunlaryň öz yzlaryna üç-dört (10/4)

baýryn-: güvenmek.

töwerekde Hywa ýaly güýjüne baýrynyp dünýäni özüne (10/10)

ogly bolup baýrynyp ýatýan Rahmannazar häzir togarlanyp (102/32)

häkimiyet adamsylygyna baýrynyp hüjümlü gepläp ugrady (154/16)

begen-: sevinmek, memnun olmak.

Sary han bu habara diýseň begenipdir ol Magsut han (15/19)

sygrymyz gelipdir diýşip begenişdiler Ogulbikegulgypaklaryny (26/27)

agtyklarynyň ululara ýoldaş bolanlaryna begenişip gidip (109/5)

kakalary gelen oglanjyklar ýaly bolşup begenişip elewreşip (129/21)

gepini gögerdenine begenişip baryan adamlar muňa şeýlebir (157/10)

begendir-: iyi ve güzel bulunmasını, hoşla gitmesini sağlamak, kabul ettirmek.

mahal-mahal ýada düşüp göwni göterip begendirip duran (123/26)

bejer-: 1. onarmak, tamir etmek.

aman galan gämini soňra dolap bejermäge kenara getiripdirler bendileriňem ohot deňzi (74/16)

2. işlemek (sürmek, tohum ekmek).

gaty kesge gysdyrman bejerip bakyberseň haşal otlara üstüni (83/11)

3. iyileştirmek, tedavi etmek.

agyrylysyny kelini-körüni agsak-towsagyny bejerip ugramagy (90/16)

belle-: belirlemek.

ony epeý hem hökmürowan görkezýänini belläp ýene (58/1)

ýetik bolmaly ýaka belläp göni garşyňyza çykylýança (872/)

Hanumanyň hiçneneňsi gelin däldigini erkeklerçe öz ýanyndan belledi (117/8)

çagyryp Kerkä işe belläpdi ol täze işe bellenenenden soň oba (50/4)

öz-ä bir heleýhalar syratly ýigit ekeni diýip göz astyndan synlap belläpdi (134/6)

dogry belle-: haklı olmak.

dogry belledi gynansagam henizem ýerlerde barly gatlagyň (62/20)

sähet belle-: düğün için uygun bir gün belirlemek, herhangi bir şeyi yapmak için bir gün tespit etmek.

Kymyşlar sähet belleşip bugdaý oragyna hepdäniň çarşenbe (138/23)

bendile-: esir etmek, tutsak duruma getirmek.

bir salymdan atylaryň hol beýlede adamlary ilki bendilän (151/11)

ber-: 1. vermek, eriştirmek, iletmek, uzatmak.

diýip aýalyňa beripdir öý eýesi zenan garry gaýyn atasyna (17/17)

ýogsam ilem-ä çir-çitir bolup onuň ugruna-ha sürýärdi ýer diýende ýer berildi(38/18)

alyp kolhoza berjekmiş diýlip köp halatda bu (80/12)

bize salandan çagalara berseň bolmaýarmy diýip olary (104/8)

göteren nandyr beýleki iýer-içerlerini ýatlap agasyna berip (150/26)

2. bırakmak veya başlamak.

gününe batyp ýören emir aňsatlyga saňa öz tagtyny berýärmi (13/15)

3. düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletmek, bildirmek.

jaýda oturanlara has anyk has doly maglumatlar bermegi göz (60/5)

4. kızı evlendirmek, kocaya vermek.

onuň ýedi aýalynyň üstüne berenlerinde gyzyň bary-ýogy (12/33)

ýakasy öz etegi bolşup gyz maşgalalaryny öz biri-birlerine berýän (13/5)

5. ödemek.

berilýän hak-heşdegi aňryýany bilen berip ony özüçe galkyndyryp (45/1)

6. sahip olmasını sağlamak.

üçin hökümet tarapyndan özüne artyk hak berlenligine şeýle- de (57/13)

berilýän ýeňilliklerden peýdalanmaga ýol berýän mahallary (61/32)

Ýagdy-na bolmajysy bolýar-ow haý sowediň beren begligini (133/6)

agzyna ber-: ağızına gem vurmak, konuşacak takat bırakmamak, susturmak.

hemmeleriň agzyna berenine monça bolan OGPU-nyň (155/1)

baha ber-: fiyat vermek, değer biçmek.

hojalyklaryň pagtasynyň bahasyny henizem berenok hakym (39/33)

basalyk ber-: teselli etmek(vermek), sakinleştirmek, yatıştırmak.

öz göwnüne basalyk berýäne meňzäp çaman ördek ir uçar (120/22)

bat ber-:1. güçlendirmek, güçlü duruma getirmek.

bilen hörpüne bat berip deginip aýtdy mylaýym ýaňsy (144/31)

2. birini övüp yüceltmek, pohpohlamak.

ol adamyň hondonbärsiligine-de bat beriberýärdi seni ilki (57/6)

beleň ber-: gaza getirmek, iş yapma isteğini güçlendirmek.

güýç bilen başlapdy özi-de ol soňky döwürde beleň berilýäne (88/23)

çalym ber-: bir şeye veya birine hafiften benzemek, bir şeyi ya da birisini andırmak.

berlip oturan aýala çalym berýärdi tizden bu ýol saga (132/24)

çalym berşip durdular atyň öňüne salnanlaryň ýene birisi (148/28)

dem ber-: buğuyla iyice pişirmek, buğuyla demlemek.

atasynyň çay içýän çäýnegini çäýyň demini bermek (140/32)

dyngy ber-: yeniden başlamak üzere konuşmayı durdurmak, ara vermek.

dyngy beren mahaly ardynjyrap aýdylýan zatlara pisindi (66/6)

gara ber-: hafiften görünmek, varlığı belli olmak.

gara beräyseler gerek diýşip ýagşy dilegde bolup otyrды (31/13)

dagy bir ýerden gara beräýmezmikäler diýen tama bilen (120/29)

nesip bolsa oglanlaram şu günün bir ýerinde gara beräyseler (125/10)

gelşik ber-: güzellik vermek, güzellik kazandırmak, güzelleştirmek.

ýüzüne gelşik berip duran ýañyrak çalaryp ugran murtuny (59/25)

goldaw ber-: yardım etmek.

goldaw berip gelýär (40/22)

gop ber-: galeyana getirmek, coşturmak.

köwsarladyp bir-birege söz bilen gop berşip ýaşayşlaryna (145/11)

gürrüň ber-: bir konu hakkında birini bilgilendirmek, haber vermek, haberdar etmek.

öleniňem mün pay gowudyr diýip gürrüň berýärdiler (151/6)

gürrüňe ber-: anlatmak, hikâye etmek.

adamlar birsalym mesawy gürrüňe berlişip oturdylar (79/32)

göwün ber-: gönül vermek, gönlünü kaptırmak, gönül bağlamak, hoşlanmak, beğenmek, sevmek, âşık olmak.

halys göwün berip ösýän ekinlere bererler (98/30)

göwünlik ber-: teselli vermek, teselli etmek, moral vermek, neşelendirmek, neşeli duruma getirmek, şenlendirmek.

göwünlik berip gepledi (30/20)

edip göwünlik berip hoşlaşdy (96/5)

bagly gürrüňiniň oňa göwünlik beren ýaly boljagyny aňýardy (121/30)

diýilmänmi näme diýip özüne göwünlik berýän äheňde (139/20)

göwünlik beriji äheňde gürlledi (149/29)

habar ber-: bilgi vermek, bilgilendirmek.

tutup baryar diýip habar beripdirler oljasy oňan Hywa (11/6)

bilen näme üçin gelendiginden habar berermen boldy (37/2)

dogayy salamyny gowşuryp ýagdaýlaryny habar beripdi Ahmet (51/25)

Orazgeldiniň ýüzüne gözläp öz habaryny berdi (114/4)

berip ardynjyrap gaýtadan öz habaryny bermek üçin gapa (116/8)

helabas ber-: gereksiz telaşa ve heyecana düşürmek, velveleye vermek.

bolaýmalydy şýdibem Jotdy maýdajanyň-a öjükdirilip helabas berilýäne(69/26)

deňine tutulýardy bu gürrüňler has-da helabas berlen ýaly (80/14)

hezil ber-: neşelendirmek, keyiflendirmek, eglendirmek.

tapmasa Orazgeldiniň özüne hezil bermejegini ýogsam asgynlan (42/2)

kemsit ýaly bize hezil bererli däl-aýt häli-şindi açylyp (55/24)

geçseler hezil bermejekdiklerini ýatlap bir ýoluny tapyp (63/26)

üýtgäpdi indi olar ikileseler Ogulbikä hezil bermeýärdiler (126/24)

heziline berlip orýardy Orazgeldiniň egnine geýen ak (147/4)

jan ber-: harekete geçirmek, canlandırmak, diriltmek, uyandırmak.

etjek işini bilýändir şu demri ýasap oňa jan berip goýberen (92/20)

jogap ber-: cevap vermek, karşılık olarak bildirmek veya söylemek.

cevap vermek.

gepiňi bir sayhallap ber maňa bu diýen gepiňe jogap berip (21/2)

gahar ugruna aýdan gepine ýene-de ýüzugra özi jogap berdi (71/23)

iki zat sora pälwan diýip baş atdy jogap bermäge (111/22)

gep saluwyna görä ýüzüniň ugruna jogap berdi(134/12)

ähli sorajak zatlaryna birbada jogap bermäge çalyşdy (142/4)

joş ber-: coşmak, kabarmak, köpürmek, kaynamak.

etinden taýýarlanan çekdirme indi joş berýärdi Orazgeldi bu (118/15)

kömek ber-: yardım etmek, yardımcı olmak, yardımda bulunmak.

hem mallaryny gyrkışmaga kömek bermäge boýun bolup (119/11)

kolhozyň hem mallarynyň gyrkymyna kömek bermeli bolup (120/1)

kolhoz-a ýekebaralaňam kömek berenine seretmezden (134/14)

bizem atam bilen gitjek akgam daga kömek berjek (142/18)

hem hykylaşyp oňa ýerli-ýerden kömek berdiler onýança (143/5)

maslahat ber-: tavsiye etmek, tavsiyede bulunmak.

kolhoza girmegi maslahat berenem ýene-de onuň özi bolupdy (25/10)

janköýerlik bilen maslahat beripdi (40/14)

duzçy gürläp ugran mahaly onuň gep saluwynda maslahat beriji (86/32)

maý bermeme-: fırsat vermemek, imkân tanımamak

deňleşmegine maý bermändir atyny dabradyp bir ondan (64/17)

öwrüm ber-: dolanıp gelmek, dolanmak.

öwrüm berip şeýlemi asyl diýýän ýaly düýrügip Ýagdy (62/27)

öwrüm berip mysallar getirip aýtmakçy bolan gürrüňini (70/29)

sandyga tarap sähelçe ýanyn öwrüm berip häлки nahar iýlen(81/33)

öwrüm berlip edilyän gürrüňlere meňzeyärdi(83/16)

peýda ber-: faydalı olmak, yararlı olmak.

şu traktor diýilyän işläp peýda berse men oba (93/10)

salam ber-: selam vermek, selamlamak.

mälîm edip salam berdi onuň onsuzam geçip baryarka (114/2)

gapydan eglip salam berip uzadyp giden süýdüni gazana (121/4)

salawmaleýkim diýip Orazgylyç salam berensoň (129/8)

*Oguljuma eli bäbekli gapydan salam berip girende Akjagül (140/31)
görüp olara salam berip aýagüstünden saglyk-amanlyk soraşyp (144/4)*

salgy ber-: tarif etmek.

*bir bölek atlysy bilen şol ýerden göni salgy berlen (15/23)
diýip ýol salgy berjek ata-enäniň hem düňderilip-düňderilip (18/4)
diýip bardyk bizem uça-uça salgy berlen öýe golaýlaşyberenimizde
ondan gözlerini (76/35)
onda ýoluny salgy beriň-dä özüňiz diýip Bally (88/6)*

saýhal ber-: düzen vermek, düzenlemek.

ýüňleri toparlap saýhal berip ýören Gullar çopanam bu günler (110/14)

ses ber-: 1. ses vermek, bir çağrıya karşılık vermek, çağrıldığında cevap vermek.

*Orazgeldiniň ses bererine mähetdel ol ýüzüni garaňka (36/19)
Ýagdy şura öýdemisiň diýip ses bermekçi bolan mahaly (115/18)*

2. oy vermek.

edýän toparyň başden üçüsi saňa garşy ses berdi (37/3)

sesine bat ber-: ateş püskürmek, öfkeli konuşmak, köpürmek, çok kızmak.

sesine bat berip özüni töweregiň önünde gyjalata galyp (92/26)

sorag ber-: enine boyuna öğrenmeye çalışmak, bir şeyin bütün yönlerini öğrenmek için sorular sormak.

*Ödegylyç içinden hanyň sorag berip özüni azysynyň (21/13)
mahal-mahal sorag beräýjek ýaly sähelçe başyny ýerden (59/23)
başga-da soragymy beräýsem diýip oturan ýolbaşçylar (74/13)
başlygynyň mysalynda sorag berýäniň sorag berilyäni öz (75/13)
Gullar çopanyň sadalarça beren bilesigeliji soragy hamala (112/23)*

söýget ber-: desteklemek, arka olmak, arka çıkmak.

özüniňkileriň ýykylanyňa söýget berýänem azaşanyňy gözläp (84/26)

üns ber-: dikkat etmek, ihtimam göstermek, önem vermek, aldırarak.

hany şol wagıt bu söze judabir üns hem berip durmandyr (11/7)

sary sygryň bolup durşuna üns berip eýesini tanady-ow (55/6)

üns hem berip durmadylar (157/11)

üns berme-: aldırarak, görmezden gelmek.

seňki edilen zat hökmünde olara asla üns bermezlige çalşardy (28/20)

raýkomyň ýüzüne soňra aýdylanlara judabir üns bermeýän (67/3)

teselli ber-: teselli etmek, teselli vermek, avutmak, avundurmak.

kalbyna teselli beriji täsir etdi (58/13)

wag ber-: bir yere üşüşmek, bir yerde toplanmak.

atyp döwre gurap wag berşip otyrды Ödegylyjam gelip (19/10)

ynjalyk berme-: rahatını, huzurunu kaçırmak, tedirgin etmek.

köwsarlap ynjalyk bermeýän pikirler hem kiparlap onuň (53/7)

ýalpyl ber-: parlamak, ısıldamak.

doganlar öz pagtalarynyň ýalpyl berip meýdana görk (98/4)

ýan ber-: geri çekilmek, gücünü kaybetmek, güçsüzleşmek, yenilmek, yenik düşmek.

zarba duşup ýan berip ugran goşun soňra elem-ebtat (11/21)

2. ayak diremek, bir düşüncüyü veya davranışı sonuna kadar sürdürmek, kendi tutumundan şaşmamak, sözünde ısrar etmek, dediğinden dönmemek, kendi dediğine önem vermek, kendi söylediğini doğru kabul etmek, söz dinlememek, nasihat dinlememek.

Nurjuma atlam bolsa Andym oňa ýan bererli dälmiş gaýta (64/20)

ýaý ber-: eğik duruma gelmek, eğilmek, eğilmek, bükülmek, yamulmak.

bu wagıt gara sygryň önünde ýaý berşip duran Kymyşlaryň (28/14)

ýaý berip oturan adamlaryň aladaly ýüzleri mese-mälim (79/25)

ýazgynlyk berme-/ýazgynçylyk berme-: gün göstermemek, sıkıntı içinde yaşamasına sebep olmak, eziyet etmek, sıkıntı vermek.

bäşbelalara olaryň Kymyşyna hem wagty bilen ýazylganlyk bermädi (132/22)

ýol ber-: 1. geçmesine izin vermek.

geçmäge ýol berdiler gara sygyr şundan soň ynamly-ynamly (29/16)

2. imkân tanımak, fırsat vermek, engel olmamak.

ýetirilmeginde haýal-ýagallyga ýol berilyänligini birnäçe ýerli (60/16)

berilyänýeňiliklerden peýdalanmaga ýol berýän mahallary (61/32)

gep-gürrüňiň bolmagyna ýol bermeli dældigine düşünipdi (156/4)

berçinle-: perçinlemek.

zady dældigini ýeri berçinlejegini aýdýan (92/18)

berke-: güçlenmek, kuvvetlenmek.

ýaýrap berkäp ugransoň eden hereketleri onuň ederini (91/2)

diýeni bitdigiçe şuranyň özi baradaky bu pikiri barha-da berkeýärdi (118/6)

we ol oklara berkidiljek hamydy düzediştirip ýene birde (143/2)

beslen-: süslenmek.

gurulyan buýsançdyr höwese beslenip oturan ak öýe öwrüler (98/24)

beýt-: böyle yapmak, öyle yapmak.

öwrülýärdiler näme üçindir beýdip sopusyrap ýörmegem (9/4)

bolupdy aýny gerek wagty ony eýdiň muny beýdiň (18/3)

beýtmek gerek däl Ahmet (88/3)

sen ar almaly halyňa muny beýdäýdiň-le diýen mahaly (91/7)

aý gatybir beýdäýeslerem ýok-la olaryň hâzir bolsa (156/18)

bil-: 1. bir şeyi öğrenmiş, anlamış olmak.

şundan soň ederini bilmeyänem öz hakyny almaýanam (17/24)
goýun-geçili bolanlygyny bilyäs-ä bu gün biziň olaryň (37/7)
senem şuny bilip goý diýýäne meňzäp talaply seredip (73/4)
siz bilmesenizem il bilyä diýip ol Anna pälwanyň(112/2)
sen ýaşuly bilyämiň adamlary yzyňa düşürip döwlete (154/17)

2. tanımak, hatırlamak.

adaty öý bikesi hem dolandyryp biler diýip özüni bilmeyän (48/11)

gadyryny bil-: kadrini bilmek, değerini bilmek, yapılan iyilik karşısında hürmette kusur etmemek.

edip ýören eken hä janynyň gadyryny bilýän adam-da (83/27)

gözünü bil-: bir iş veya konu ile ilgili her şeyi bilmek, anlamak.

wagt-a bar siz ekin-dikiniň gözünü bilýän adam (56/28)

bildiril-: bildirilmek, belli edilmek, anlatılmak.

dile düşmez haýwan-da bolsa ol hem özüne bildirilyän (28/8)

bileleş-: birleşmek, birlik olmak, bir araya gelmek.

sarygyň hanlygyny bileleşip sürüp ýurdy daşky (9/32)

bileleşip göterip homp-da homp bolşup bir gapdala aýyrmak (29/14)

biş-: 1. (yemek vb.) pişmek.

naharyň hem bişerine garaşman biraz howlugyp turmak (39/14)

süýt bişen dessine Jemal mama bir okara süýt guýdy-da (125/6)

2. olgunlaşmak.

meýmiräp bişip oturan bugdayly meýdanlar öz barlyklary (120/6)

arpa-bugday bişip oraga gelensoň ýagsa hasylyň bir ýüzi (139/12)

äkitjek ýolda mamaňlara-da sowlarys olaň şol süýji eriklerem bişendir(142/25)

göwün ýüwürdyärdi bugdayyň kemsiz bişenini şeýle bolan- da (147/8)

bişir-: 1. pişirmek.

geýdirip agzyna ýaran tagamlar bişirip oraza-namazyna hemaýatda (12/30)
ýanyndan atyma getirip bişirip goýupdy (61/13)
getiren süýdünü bişirip otyrды adaty günlerde hemmelerden (99/30)
mahallary ýañky ýakut biziňem obamyzda Berdi pikir diýen bir gowy çörek
bişirýän
(75/33)
guýup indem şony çagalar örlemänkä bişirimegiň aladasy (121/8)

2. (kerpiç vb.) fırınlamak, yakmak, pişirmek.

bişirilýän ganat gamyşlar çykap bererdi (44/19)

bit-:1. yerden bitmek, büyümek, yetişmek.

kemerleriniň bilinde bitip mazamlanyp ösüp oturan ýaşyl (131/13)
özleriniň bardygyna ynandylar töweregiň baýýrlary öz biten (137/4)
ol-bu ýerde biten duşanda orakçylary kejkirdirýän bugdaýyň (146/24)
ýer oýulan Badhyz baýýrlarynyň arasynda biten tebigy (23/14)

2. ortaya çıkmak.

däl-de bile biten ýaly bolşup oturan hatarly metjit-medrese (6/14)
dowzah bolup biten Hywa(10/19)

göwni bit-: bir şey hakkında birinden razı olmak, memnun olmak, durumundan şikâyet etmemek.

tarapynda durmaga gelenlerine monça bolup göwni bitdi ol (82/16)
göwni bitikdi ol Orazgeldini hemişe-de öz başbelalarynyň (113/12)

bitir-: 1. bitirmek, sona erdirmek.

daşarda palçykdan bitirilen ojakda eýýäm ot alawlap (31/28)
isledi iş bitirip gelen adamlaryň arzy-da başgaça (130/11)

2. yapmak, yerine getirmek.

hyzmat bitiren ýaly özünden göwni hoş boljagy belli boldy (34/23)

bog-: sarmak, sarıp bağlamak.

Ogulguma hem ýaglyk bilen başyny bogup gündiz ýanbaşyndan (36/7)

desse bog-: demetlemek.

orakçylaryň ýanyna gelip olara desse bogmaga kömekleşip (146/13)

bol-: 1. olmak, meydana gelmek.

agaryp daň atyp baryan-da bolsa şol düýn giçlik barha (32/24)

ol ýerde günde-günaşa bolup duran zatdy howp-hatar (50/32)

tapar Hudadan bidin bolýan zat ýokdur bize-de bu ykbal (87/8)

torba elini sokup alaşakyrdy bolup ol ýerden okaramy (140/7)

meýdanda bolayýan ýagdaýdygyny alada bilen ýatlady (147/33)

2. olmak, bulunmak.

Sary han Muhammetgylyç serdaryň bolýan öýüniň önünde (15/26)

bolsa onuň ýurt çetinde bolup ýoldan sowaraklygyndanmy- (47/15)

bilelikde öýde bar bolan çaga güýmenjesi hasap edilyän (104/4)

bir gije Gullar çopanyň ýanynda bolup ýygnamaly ýüňlerini (130/16)

bu töwerekde baş dört esgeri bolaymaly galany serhet boýunda (156/19)

3. gerçeleşmek veya yapılmak.

toýa asla gelmän biljek däl di göreş boljak ýeriň bir ýanynda (19/29)

bolan gürrüni ýatlady üýtgap giden döwür-döwranlar (41/1)

ýaly içi joşgunly gürrüňler hem bolardy (80/19)

bolmaly bir toýuň deregine şonda ol öýde goşa toý bolupdy (113/19)

soň olaryň durmuş toýy bolupdy (123/22)

4. bir işte çalışmak, bir görevde bulunmak.

döredilen bir edaranyň başlygy bolup ýördi şondan bikri (50/2)

başlygy bolup gelensoň biraz özüni tutup ýognapdy hem has (59/27)

5. olmak, haline gelmek, şeklini almak.

adaty gümmezeklöp gupba bolup oturyan öý tüýnüklerine (6/13)

bölek-büçek bolşup sähelçe süýşenekleşip baryan ala garly meýdany (40/26)

kölçe-kölçe bolup ýatan gamyş-ýylgynly ýerlerini oýtarlap (54/11)

kakalary gelen oglanjyklar ýaly bolşup begenişip elewreşip (129/21)
Altmyş ýene-de öz garşysynda horaz bolup üstüňe towsaýjaga (154/11)

6. olmak, yetişmek, olgunlaşmak.

biziň pagtamyz kolhozyňkydan biraz giçkiräk boldy (97/18)

7. bitirmek.

ýaňyja çatyp bolan köýnegini horjunyň bir gözüne gyssanybrak (103/30)

8. geçmek, tamamlanmak.

onuň wepat bolanyňa bir ýyl bolup-bolmanka hem (17/5)

agzybir bol-: dostluk, barış, uyum içinde olmak.

halk agzybir bolup bilse entegem öz güýjüniň bardygyna (157/12)

anykbol-: açık olmak, belli olmak.

anyk bolupdy gojanyň inileri hem häzir bu ýere näme (81/15)

anyk bolup ýakymly duýgy döredipdi (143/33)

azar bol-: dert olmak, sıkıntı olmak.

äkitseň gayta bular ota suwa çörňeşip özüňe azar bolarlar (143/10)

bar bol-: var olmak, sağ olmak.

gepiňi ýene bir gaytala daýylaryňa çeken damaryň bar bolsun (101/24)

baş bol-: başını çekmek, öne düşmek, önderlik etmek, yol göstermek.

degresine geçende Pendide galan halkyna baş bolmagy Magsut (19/27)

baş bolup aňyrdan gelyändiglerini gördi onýança-da olaryň (20/7)

barha güýçlendirip özüniň bolsa halkyň önüne baş bolup (50/18)

Ýagdy kemsit indiiki-üç ýyl bari Söýünala baş bolup akym (57/11)

olary bölmegiň gamyny edipdir kowguçylara baş bolup (63/13)

başy dik bol-: onurlu, gururlu olmak.

başymyz dik bolsa malam tapylar beýlekem diýipdi eli (25/8)

belli bol-: belli olmak, anlaşılacak, açıklanmak.

alyp sene-mene edende belli boldy şonda bir asgyn ýerini (42/2)
ile belli bolan göterim gomasalygyny ýatlap sähelçe (86/4)
näme isleýänligi belli bolmasa-da Kymyş duzçy onuň getiren (90/6)
onuň haçan gutarjagynyň belli bolmaýşy ýaly nähili gutarjagy (103/8)
tomsuň alkymlap geleni hem belli bolupdy onuň her (110/2)

bolmajysy bol-: haddini aşmak, ileri gitmek, ölçüyü kaçırmak, sınırı aşmak, kimseyi dinlememek, yoldan çıkmak, azmak.

Ýagdy-na bolmajysy bolýar-ow haý sowediň beren begligini (133/6)

boýun bol-: bir işi yapmayı üstüne almak, bir şeyi yapmaya söz vermek.

hem mallaryny gyrkyşmaga kömek bermäge boýun bolup (119/12)

çaky bol-: ölçüsü, sınırı olmak.

çaky bolmandy ol gölejigi eline alyp ony öýünemi (45/19)

çeträk bol-: kaçınmak.

salym gaýyn taraplarynyň gazaplaryndan çeträk bolmak üçin (22/18)

derkar bol-: gerekli olmak, lazım olmak.

derkarlygy bolan käbir ýatdan çykaýjak zatlar hem ýene bir (141/24)

dert-azar bol-: dert olmak, sıkıntı olmak.

özleriniň onlarça ýyllar içinde dert-azar bolup gazananja mallaryny (38/20)
Jemal mama-da şahlaryny talawladyp dert-azar bolup ondan (85/23)
dert-azar bolup oturan aýalyňa tarap küýli göz aýlap goýberýärdi (121/5)
eşegi oklara tarap itekläp dert-azar bolup durdy agtyklary (143/4)

diş-dyrnak bol-: dişini tırnağına takmak, var gücüyle çalışmak, büyük sıkıntılara katlanmak, çok eziyet çekmek.

iliň gözüniň önünde halal gara zähmeti bilen diş-dyrnak bolup (7/33)

düşnükli bol-: açık olmak, belli olmak, anlaşılmak, açıklanmak.

sygyr ýatagyna mallaryň üstünden aýlanmaga baryany düşnükli boldy(56/5)

ýerli-ýerinde barlygy düşnükli boldy (76/15)

edip ütüp goýanlygy oňa düşnükli boldy (78/33)

oturyň diýenligi düşnükli boldy onýança Aganazar baba (95/8)

gaýyp bol-: kaybolmak, yitmek.

çekmedik bolanlygynda Berdi aga Ýakudystanda diri gaýyp bolup soňam gezse-de gezer(75/29)

gepiniň eýesi bol-/ gep-sözünüň eýesi bol-: geveze, boşboğaz olmamak, diline sahip olmak, sır saklamasını bilmek.

gep-sözünüň eýesi bolup bilýän mertebeli adamlaryň azalyanlygyny (89/10)

göz-gulak bol-: göz kulak olmak, gözetmek, korumak, bakmak.

aýry bölek edilip goýberilen goýunlara göz-gulak bolup (110/26)

hepbik ýaly bol-: bir deri bir kemik kalmak, derisi kemiklerine yapışmak, kemikleri sayılmak, çok zayıflamak.

garny hepbik ýal-a ol janawerleriň hiç ugruna seredilýäne (104/11)

hondan bärisi bol-: burnu havada olmak, burnu kaf dağı'nda olmak, burnu büyümek, hindi gibi kabarmak, kendini çok beğenmek, kendini büyük görmek, büyüklük taslamak, kibirlenmek, böbürlenmek.

munda mertebe tutandan bolup hondan bärisi (42/14)

logurdadyp hondan bärisi bolup baryan tekepbir eňegi sakgallyja (48/21)

adamsy-da sähel çemini tapsa hondan bärisi bolup öwünjek (57/1)

ýaly tumşugyny kese tutup hondan bärisi bolup aýtdy (83/24)

jylawyny eýeriň gaşyna atyp hondan bärisi bolup oturan Ýagdy (149/22)

hor bor-/ hor bol-: eziyet çekmek, sıkıntı görmek.

suwa çöpe çörñeşip hor borsuñyz soñ ol hoş söz bilen (142/11)

äkitseñ hor bolarlar ýaş çaga ahyryn entek bularyň (143/9)

hümer bol-: toplanmak, bir araya gelmek.

adamyň aňyrdan hümer bolşup özlerine tarap ýetip (152/15)

hyýal bol-: hayal kurmak.

hyýal bolşup otyrdylar Kymyş duzçy at aýagynyň sesi (128/26)

iş bor-/ iş bol-: kaygı çekmek, tasalanmak, kaygılanmak, tedirginlik duymak, huzursuz olmak, endişelenmek, telâşlanmak.

emir Hezretleri boljak iş bolupdyr bularam indi (14/3)

üşäp iş borsuñyz soñ ýogsam diýenine hem bakman atylyşyp (26/10)

jahyl bol-: büyüyüp genç olmak, delikanlı olmak.

döwürde elliden geçen henizem jahyl ýigit bolup gylyç (13/2)

kaýyl bol-: memnun olmak; razı olmak, yetinmek.

bäş dogan bäş ýetimek gara günlerine kaýyl bolşup bäş (18/9)

hem berip olardan başlaryny gutarsalar kaýyl bolupdylar (24/14)

lapykeç bol-: yaptığı iş yolunda gitmeyip hayal kırıklığına uğramak, keyfi kaçmak, ağzının tadı bozulmak.

ýatlap lapykeç boldy keýpsiz atlandy ol atynyň (119/14)

maýmyn bol-: maymuna dönmek, çirkin ve gülünç duruma girmek.

maýmyn bolşuny ýatlap gültip gepledi öz sözünüň adamlara başgaça (155/22)

maýyp-müjrup bol-/maýyp-müjpüp bol-: sakat olmak.

gaýdybam gelmeýärdiler soragdan birnäçe maýyp-müjpüp bolup (151/3)

mälim bol-: malum olmak, sezinlemek, içine doğmak.

ýetikdigi Nurjuma mälim boldy (39/9)

bolanlygy mälim bolupdy ol öz ýanyndan öz işimizem ýetikdir öz-ä (118/32)

hyýala münülandigi mälim bolup olar topary bilen Kymyş (151/14)

mejbur bol-: mecbur olmak.

mejbur bolanlary haýasyzlyk bilen basmaçy atlandyryp (47/32)

mes bol-: mest olmak, kendinden geçmek, çok mutlu olmak.

gep bilen aýalyny göçürenine mes bolan Kymyş duzçy (124/16)

monça bol-: sevinmek, mutlu olmak, neşelenmek, şenlenmek.

tarapynda durmaga gelenlerine monça bolup göwni bitdi ol (82/16)

*ululara meňzäp atlananlaryna öz ýanlaryndan monça bolşup (109/12)
ýanyndan monça bolardy (115/8)*

özüne edilen hoşamaýlyga monça bolup gözlerini güldürip (140/26)

hemmeleriň agzyna berenine monça bolan OGPU-nyň (155/1)

nesip bol-: nasip olmak, fırsat olmak, imkân olmak, erişmesi mümkün olmak.

nesip bolsa şu ýylyň hasylyny ýygnasak seniňem (124/1)

nesip bolsa oglanlaram şu günün bir ýerinde gara beräýseler (125/10)

çäjiňi alarsyň ana onsoň nesip bolsa gap böwründe direnişip (147/20)

etdiriberiň bizem nesip bolsa tiz geleris (149/31)

öňi bol-: kılavuzluk, öncülük etmek.

ohow ýegen hemişe ilin öňi bolup siz Kymyşlar (39/27)

ýakynlygyndanmy-nämemi hemişe ýaz gülleriniň öňi bolup (98/10)

zadam ýokdy yssy düşüp oba oganlary ilin öňi bolup (139/1)

öz günü bilen bol-: kendi göbeğini kendisi kesmek, kendi ayağının üstünde durmak, kendi kanatlarıyla uçmak, bütün işlerini kendi başına yapmak, kimseye muhtaç olmamak.

indi köp ýyllardan bəri öz günü bilen bolup ýaşamaga (151/7)

parhly bol-: farklı olmak; yararlı olmak, sivrilmek.

siz parhlyrak boluberiň ýigitler diýip Kymyş (86/30)

peýda bol-: ortaya çıkmak, görünmek, gelmek.

kemsit peýda boldy (44/1)

peýda bolan töhmet belasynyň gara kölegesini öz üstüne-de (68/31)

tüweleý ýaly birden peýda bolan sene-meneli Jedele (72/23)

bolupdy onuň bu ýerde peýda bolmagy bilen bagly il (116/18)

Sähetdurdy bilen Hürtek eşeklerini debsileşip peýda boldular (144/2)

puç bol-: gereksiz olmak, neticesiz olmak, işe yaramamak.

bilen Uly ýere aşmak planlary puç bolýar olaryň arasynda birnäçe türkmen hem bar eken (74/31)

sem bol-: sesini kesmek, suspus olmak, hiç sesini çıkarmamak, konuşmamak, konuşmaksızın oturmak.

eý çişik sem bol-da tapyber-dä gümlamyňy diýip (101/11)

şagala şam bol-: ziyan olup gitmek, gereksiz yere harcanmak, israf edilmek, harap olmak.

şagala şam bolmagy islenilip bölejik-bölejik edilip kowlan (42/33)

tamam bol-: bitmek, sona ermek.

howluglyyp edilyän hem bolsa ol henizem tamam bolmandy(106/22)

taýyn bol-: hazır olmak, hazır durumda bulunmak.

Orazgeldi donuny telpegini geýip ýola taýyn bolansoň (149/25)

wepat bol-: ölmek.

onuň wepat bolanyňa bir ýyl bolup-bolmanka hem (17/5)

ýagşy dilegde bol-: dua etmek.

gara beräýseler gerek diýşip ýagşy dilegde bolup otyrды (31/7)

ýesir bol-: esir olmak, esarete kalmak.

Berdi (Tagtabazarly) ýene-de Magadana ýesir bolup düşen türkmen gyzydy bardy diýip (74/17)

ýol bolsun!: gittiğin yerlerde işin yolunda gitsin, her şey gönlünce olsun.

ýigitler ýol bolsun (144/6)

yzragy bol-: izlemek, takip etmek, peşine düşmek.

Märekäniň yzragy bolup bir amatlyrak ýerde oturdy eger (19/11)

boşa-: serbest olmak, serbest bırakılmak.

tapylanyny aýdyp Berdi Gotur ogluny zyndandan boşadyp (73/21)

haçan-da ol özi ýaly türmelerden boşan bendiler bilen Magadana gelip Uly ýere (74/23)

atynjasy bilen gözünü sylp-sylp oňa ýalbarypdy boşadyp (75/7)

boşan-: ipi ya da bağı çözülmek, boşanmak (hayvan hak.).

boşanyp Owgana däl-de çöle bir ýyla golaý mundan ozal (72/7)

bilyärsiň ýa-da daňlan ýerinden boşanyp sürüsine dolanyp (72/17)

boşatmaga dyrjaşýana meňzäp oturşy Kymyş duzçynyň göhüni (121/16)

boşat-: görevine son vermek.

özi özüni işden boşadypdy-da ýerine-de öz buýrugy bilen (50/20)

boýurgan-: gözyaşı dökmek.

boýurganyp bir goluny onuň egnine goýdy soňam onuň (105/24)

boz-: 1. yıkmak, tahrip etmek, kaldırmak.

edende ýok ganly garpyşmalarda serhet bozmada ýok(149/6)

2. geçersiz duruma getirmek

berýän hojalar bu gezek endiklerini öz islegleri bilen bozupdylar (13/3)

kada bozuldy Nurjumanyň gepiniň Aman Orsa ýaraman ony kejkidirenligi (67/12)

päliniboz-: niyetini bozmak, kötü niyetli olmak.

pälini bozup ugrayşy kä ýel-tozan käte gara bulutlary öňüne (79/3)

bozul-: düzgün işleyen bir şey işlemez ya da kötü işler duruma gelmek.

näçe syr bermediklige çalyşsa-da onuňam ýürek urgusynyň bozulanlygy (136/4)

bögür-: böğürmek, bağırmak, haykırmak.

aman diläp bögürýän günleş sesinden heder edýärimi - nämemi ondan çekilýär zordan (74/30)

bök-: atlamak, sıçramak, hoplamak.

elinde başdaş edip zyňyp-gapyp bökdürip oýnaýan bir pälwan (49/17)

serden geçip saza goşup çykyp böküp oýnardy (155/18)

böwregi bök-: içi içine sığmamak, dört köşe olmak, sevincinden ağzı kulaklarına gelmek, sevinçten uçmak, çok sevinmek.

Anna pälwannämedir bir böwregini bökdürýän zadyň (111/8)

düşenligini gören Ogulbike böwregini bökdürip hezil tapdy (125/26)

böwregini bökdürip tamaly otyr öýüne-de bir aýlanyp git (130/30)

bökder-: atın sırtına yük vurmak, yük yüklemek.

bökderip maşgalasy bilen ýene-de äkidip bilen mallaryny (47/5)

Orazgeldi gapdalda duran horjuny eýerli atyň syrtyňa bökderen (107/30)

bökele-/ bökejekle-: hoplamak, zıplamak, sıçramak.

ediljek özäý hany indi ýedi piliň üstünde-de bir bökeläp (155/12)

böl-: bölmek, ayırmak.

çykyp onuň bol suwunyň bir bölegini bölüp özüne alýan jar (6/17)

halky şarpa ikä bölüpdi şundan soň barly gatlag-a garyp (46/26)

dünđerilen ýarysy bölünip aýrylan suwkäde meňzeş haýbatly (60/2)

alamaty dälde ol halkdan bir bölegini bölüp ony bar (103/11)

bölegi bolsa bugdaý yeri ikä bölyän ýoly syryp Kymyş (148/6)

gürrüñini böl-/gepini böl-: sözünü kesmek, biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına izin vermemek.

öz gepiniñ bölünmegini halaman bada-bat sorag bilen hayykdyryp (66/14)

bölünen gürrüñini ýene-de dowam etdirdi (72/5)

diýip Bally bölünen gürrüñi dowam edip aýtdy (85/32)

bölün-: gruplara ayrılmak.

bölündiñizmi başyňyzy çarajak boluň diýýär (118/27)

bölüp-büç-: bölük pörçük hale getirmek, parça parça etmek.

ýükümüzizi bölüp-büçmeli bolduk diýip Ahmet hem onuň (134/11)

bölüş-: paylaşmak.

bölüşip iýen inileriniň ýanalýan adamlaryň töwereginde görünmeginiň (82/13)

daň bilen siziň beýdip bölüşip bilmeyän zadyňyz näme (127/12)

böwüs-: delmek, deşmek, yarmak.

ganatdan pyçakly jantaylar duşman sizi böwsüp geçäýende (16/13)

bugar-: buharlaşmak.

üýşmeginiň ýokarsy ýaly sähelçe bugaryp durdy onuň (33/21)

elyaglygy bilen derläp bugaryp duran syrylan kellesini (53/1)

okara gyzgynja süýt guýup äberdi üsti bugaryp duran okaradan (106/32)

bukul-: gizlenmek, saklanmak.

arkasynda bukulybrak oturyşyna pikir edipdi garaz gözläp (60/22)

bulaş-: 1. kirlenmek, pislenmek, bulanmak, lekelenmek.

beýdip garry halyna ota-çöpe bulaşyp ýörmegi ýarmazdy(8/26)

2.dolaşık ve karışık duruma gelmek, bozulmak.

bulaşyşy ýaly ykballaryň hem bahana tapsa bulaşayasy (53/17)

gerek agşam düýşümde uzakly gije ak ýüňe bulaşyp çykdy (125/11)

3. dumanlanmak.

bulaşyp gyňraýylyp durşy Kymyş duzça birbada bulutlar (139/14)

4. karışmak, bulaşmak.

deňziň sarymytl-altynlaç tolkunlaryna bulaşan ýaly bolup (147/24)

burugsat-: tüttürmek, duman çıkarmak.

baglar häzir telim bir tamdyryň burugsadyp depesine (97/2)

buşuk-: idrarını yapmak.

ýerine buşugan ýaly özüni diýseň oňaýsyz duýdy ol (78/11)

buýur-: buyurmak, emretmek.

mal kimiňkikime buýursa sonuňky diýipdir-ä (55/16)

adamam-aoňanäme iş buýrup nireden ähiliräk derek (92/21)

zarynlaşyp galypdylar ogly bendilige buýrulan aýal bolsa (75/3)

ýumuş buýrulanyna mähetdel Aganazar eýerlenen aty (107/26)

iş buýrulanyna mähetdel oğlanlaryň şonda ikisi iki ýer- den (147/14)

buýsan-: 1. gururlanmak, gurur duymak, iftihar etmek.

gülümsiräp Rahmangulyňyň maňlaýyny sypap buýsandy(33/15)

buýsanyp durdy Kymyş duzçy ogullarydyr agtyklaryny ýola (109/18)

2. güvenmek.

eden ýigidiniň mährine çoýunyp ýaşajagyna göwün ýüwürdip buýsanypdy (35/14)

özüniň kesbi-kärine buýsanýandygyny aňdyryp içi güjükli (68/7)

3. böbürlenmek, kurulmak.

ýerde Ýagdynyň ýalpyldadyp buýsanyp geýýän gonçly ädigi (115/14)

büdre-: sürçmek, ayağı takılmak, tökezlemek.

durmuşda kemsiz büdrän öz öňki tabyny ýitirip halys gallaç (17/1)
gelen çöp-çöňre büdräp silkinip giden wagty Hanuma ýigit (136/1)

bük-: bükmek, eğmek.

ilden öň tarsi ýerinden galyp duran ýerinde barmagyny büküp (69/21)

büküt-: eğilmek, bükülmek, büzülmek, kıvrılmak.

ogly gapdalyna mündürüp büküdi sürüp ýördi (91/28)
meňzäp büküdi gahar-gazaba dolup duran OGPU-nyň işgärine (154/12)

büre-: bürümek, kaplamak.

bürenip oturan bir ýurt eken ähli ýer gar bolup buz bolup ýatyr niredesiň Berdi Akgamm (76/34)
don bürenen ýandaklar häzir şol basgançaklar bilen pytraşyp (131/14)
iki omzuny öňe uzadyp bir sargylt-goňur bürenjegi başa (132/22)
büräp howpurgadyp alanyagşyňam ýagmajagy bulutlaryň (143/31)

çabyra-: deňmek.

hem arkasy ot çabran ýaly bolup gitdi ol şonda oturan (20/19)

çagyr-:1. seslenmek, yanına çagırmak.

ýerinden Aganazary kömege çagyryp gygyrды (126/20)

2. çagırmak, davet etmek.

janlarym bu meni näme üçin çagyryarka ýañky jigit bir (114/9)
gelen şuralarydyr atlyrak başlyklaryny çagyrybam şu (115/2)
oba şuraň jaýyna beýlek-ä çagyryp berip bolmaýarmy (153/33)
çagyran serhetçileriň komandiriniň yzyna göwünsiz düşdi (156/11)

3. toplantı, kurultay vb. yapmak, düzenlemek.

geçmek boljagyny hem özüne ýatladyp ýörite ýygnak çagyrdy (59/1)
obalardan çagyrylyp getirilen adamlar ilki raýkomyň (59/2)
ýygnak geçjek ýere çagyrylyp getirilen wagty özleriniň (59/8)
raýon ýygnagyna çagyrylyp gyrkymy gutarman gidipdi alnan (133/12)

4. bir iş yapmak amacıyla çağn yapmak.

çagyryp ony öz kerwenlerine ýükçi edip işe alýarlar şeydibem (22/1)

talaba çagyryp şoňa etdirerdi soňundanam şeýle işler üçin (44/33)

çagyryp Kerkä işe belläpdi ol täze işe bellenenden soň oba (50/4)

arkasyny alsaň diýip ony Kerkä çagyrypdy Akynýaz baý (50/14)

yrym edip ony çagyryp oňa öz bugdaýyna orak saldyrypdy (120/17)

çak-: 1. sokmak.

çakaýdymyka diýip şeýle döwürde beýle zatlaryň mahal- mahal (147/32)

2. birine bir şeyi ispiyonculuk edip söylemek.

öňde-de biriniň şuny bir amaty gelende çakyp galayyn diýip (62/14)

çal-: 1. vurmak, çarpmak.

şarpyldadyp gamçyny hem çalyp goýberýärdi Ödegylyjyň (20/18)

enäniň göwünhasratam dabana çalnan gamçy awusy ýaly (121/31)

2. sürmek.

çalyp ýalmandyryp oturşyna jandurmazlyk bilen sorady (141/30)

3. sarmak, dolamak.

donunyň uzyn synynyň bir gapdalyny guşagyna çalyp oturyşyna (108/25)

ýel çal-: aklını kaybetmek, oynatmak, çıldırmak, delirmek.

gelmegi bilenem arkalaryna ýel çalyp ekezlenen bir synpa (46/30)

ýol çal-: iz sürmek, ardına düşmek, izlemek, takip etmek.

mahsus ýol çalmak bilen Aman Orus hem duýdy ol tekepbirlik (71/20)

yzyny ýel çalmanka iber-/ yzyny ýel çalmanka git-: hiç beklemeden derhal geri göndermek.

yzyny ýel çalmanka oganlardan ibermelisiň ot berip suw (104/19)

yzynyzy ýel çalmanka öýde boluň (109/10)

çalar-: 1. kül rengini almak, grileşmek.

uzyn agaç-oklaryny asmana somaldyp ol ýerdäki barha çalaryp (33/11)

çalaryp arkasyňa ýelmeşipdi ol ýetişjek bolup güpürdäp (110/22)

2. saç, sakalı ağarmaya, yaşlanmaya başlamak.

ýüzüne gelşik berip duran ýañyrak çalaryp ugran murtuny (59/25)

getiren dolmuş gyzyl ýüzli saçy çalaran Wolkow diýen orus (91/26)

çalgyrt-: bir dilde veya lehçede aksanlı konuşan.

tatar adamsy ýaly türkmen dilini biraz çalgyrdrak gepleýän (59/29)

çalşyr-: üstünü değiştirmek.

Orazgeldi çalşyryp ýapbaç geýen telpegini ýene-de çykaryp (34/17)

çalyş-: çalışmak, çabalamak.

baý başarsa uruş-gykylykdan daşrak durmaga çalşardy şeytse (24/24)

özünüň judabir gynanyp-gyýlandan dälidigini görkezmäge çalşyp (55/18)

çäGINE ýazyp-ýaýmaga çalyşdy (70/18)

näçe syr bermediklige çalyşsa-da onuňam ýürek urgusynyň (136/2)

gowulyk bilen sowukganlylyk edip düşündirmäge çalyşdy (154/13)

çaňjar-: tozlanmak, toz kaplamak.

ertirlerine meňzäp çaňjarybrak haýsydyr bir ýagyn-saçyn (132/6)

soňundanam asmanda çaňjaryp duran gara-goňursy bulut peýda (138/28)

çaňyt-/ çaňat-: tozutmak.

oturan Orazgeldä eýýäm oba şuranyň haýsy depäni çaňytmakçy (118/31)

görüpdik-le seň diýmek bilen haýsy depäni çaňydýanlygyna (122/25)

çap-: kesmek, parçalamak.

tarapyndan Garabil baýyrlarynyň süňňünden japba çapylyp (49/9)

amatly takyrjak ýeriň töweregindäki ot-çöplerini çapyşdyryp (145/27)

aylanyp goparyp çapyp gezdi soňam agtyklary bilen (146/26)

çapyş-: koşuşmak, koşuşturmak.

edişip çapyşyp gelyän Kymyş duzçynyň agtyklary Aganazardyr (93/28)

çaslan-: çabuklaşmak, hızlanmak.

şogurdaýardy gijäniň gelmegi bilen onuň sesi has çaslanypdyr (97/4)

çaş-: dağılmak, alt üst olmak; kendini kaybetmek, şaşmak.

çaşyp gider diyen gorky bilen onuň ölümi baradaky habar (17/11)

çäklenen saçlary çaşyp pezzeren gelin biraz çalam-çaşyrak (138/7)

çaşyr-: dağıtmak, alt üst etmek.

adamlaryň zähresini ýaryp topuny çaşyrraman boldy hasyr-husur (155/24)

çat-: 1. yırtılan ya da sökülen yeri dikmek.

çatyp sapagynyň soňuny dişi bilen kertip boldum edip (102/25)

ýañyja çatyp bolan köýnegini horjunyň bir gözüne gyssanybrak (103/30)

2. yetmek, yeterli olmak.

aladaly onuň öz arkalaryny almaga ýagdaýynyň çatmajagyny (65/26)

çawja-: sekmek, sekerek gitmek.

öňünde ikiýana çawjap ýol açandan bolup gelyän jigitleriň (20/14)

çaý-: bir metalin yüzeyini bir başka metalin suyu ile kaplamak.

reňk çaýypdyr (40/28)

göwün çaý-: memnun kalmak, hoşnut olmak, mutlu olmak, neşelenmek, sevinmek.

göwün çaýyp hiňlenip gezerdi olara saglyk rysgal-döwlet at-abraý (94/5)

göwnüne hoşamaý pikirler çaýyp ýatlady (141/22)

çaýkan-: yalpalamak; çalkanmak, çalkalanmak.

çaýkanyp durýan Buhara çaý-çanak bolup çaýkanypdy halk (13/10)

haçan-da dünýä çaykanyp sen bolşewik sen baý (24/19)

çaylaş-: biriyle çay içmek, çay içip oturmak.

alyp tirsekleşip çaylaşyp ýatanlaryny Orazgylyjyň bolsa dükançy (24/5)

çaylaşyp otyrdy (63/20)

onuň bilen çaylaşmakçy boldy ol men häzir diýdi- de (137/10)

çäýl-: 1. kaplamak, yayılmak, dağılmak.

gyrmyzy reňk çäýlyp hallanypdyr haýsydyr bir pikir onuň (135/16)

2. bir alamet çökmek, yayılmak, dağılmak.

pisindi oturmazlyk bilen ýaňsy alamatlary çäýlyp (118/29)

çäklen-: razı olmak.

çäklenen saçlary çaşyp pezzeren gelin biraz çalam-çaşyrak (138/4)

çek-: 1. bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.

çekdi gamçysynyň ujy bilen gözüne düşen telpegini biraz (56/13)

olaryň biriniň aýagyndan tutup çekip getiribem gyrkymçylaryň (110/20)

çekýänçä telim aýlap talabançylyk edipdi baýyň ýigrimi (123/11)

gelen wagty at başy çekildi ortaky atyň üstünde oturan (148/14)

duran köýneginiň etegini aşak çekip düzetti (155/10)

2. bir şeyi bir yerden başka bir yere götürmek, taşımak.

çekip haýsy ýyldyzdan gaýtarjagyny pikir edip durana meňzedi (38/13)

mas ýüklenen arabany at itinibräk çekip barýar arabadaky (40/16)

şol ýerden çekmegi niýet edindi ol derýa boýy bilen onuň (54/10)

traktoryň özi görülse-de onuň paza çekip ýer sürmegi heniz (91/17)

3. çıkarmak.

üstüne ýygyn çekip gelip oňa talaň salypdyr ahmallygyny (10/22)

4. belli bir zamana değin sürmek.

şeydibem ineAltmyş ýyldan gowrak wagta çeken yetde (8/12)

golaý wagta çeken ganly duşmançylyk bolupdyr (12/6)
hojalaryň Mara gelmesi ygam-sagym iki-üç aýa çekipdir (14/17)
ýatlar (ýetmiş ýyla çeken tümlük Nesil gazeti 3xı1998 ý) (74/35)

5. benzemek.

gepiňi ýene bir gaýtala daýylaryňa çeken damaryň bar (101/24)
daýylarynyň barlygyny ýatlap kakaňa çeken bolanlygynda (101/26)

6. döşemek.

ezberlik bilen gapa çekilýän üstünde keçe güllenip soňra (44/18)
ekiş geçiriljek ýerlere çekip bilen dersini küliňi çekip (80/2)

7. içine çekmek.

maňlaýdyr boýunlaryny süpürişdirdi töweregindäki çyg çeken (53/2)

8. örtmek, kaplamak.

maňlaýa çekişip hol beýleräkde özleriniň il agysyny aglaşmaga (81/3)

ah çek-: iç çekmek, derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek.

*haýdan-haý herimiz hamsygyşyp ony bir ýanyndan gujaklan wagtymyz ol
 bir ah çekip (77/20)*

aýak çek-: durmak, duraklamak.

dikanlap aýak çekdi hiç hili söz diýmän ony biraz siňňin (20/31)
öňündäki oral sygryň aýak çekip tama bilen boýnuny uzaldyp (54/31)

başyny çek-: başını çekmek, öne düşmek, önderlik etmek, yol göstermek.

bir depede olary süriniň başyny çekip boýnundaky jaňyny (48/20)
hem ol henizem süri başyny çekmeden galan serke bolup (96/12)
ýigit ýakyn gelip at başyny çekensoň ýeňi bilen (113/33)

gümüňi çek-: yok olmak, defolmak, savuşmak, çekilip gitmek.

hazir dessine şu ýerden gümüňizi çekmeseňiz menden (155/27)

müýn çek-: kendini suçlu hissetmek.

üçin alada galyp müýn çekýändiklerini mälim edýäne meňzeşip (60/32)

şöwür çek-: geceyi uyumadan geçirmek, bütün gece uyumamak, uyanık kalmak.

är-heleý bolup çolada şöwür çekip oturmak şonda olaryň (138/19)

tanapyndan çek-: ipleri elinde tutmak, dizginleri ele almak, kontrolü eline almak, bir kimseyi kendi hâline bırakmamak, kendi bildiği gibi hareket etmesine izin vermemek, serbest kalmasına müsaade etmemek.

ýatladyp tanapyndan çekýän ýaly edip talaply dillendi (85/18)

uzaga çek-: uzun sürmek.

uzaga çeken agyr döwri başlanypdyr (12/11)

gazy bu ýyl hem hemişekileri ýaly uzaga çeken surnukdyryjy (31/14)

munuň ýaz ýagşynyň ýagayanda hem uzaga çekmeýänligi (139/17)

ünji çek-: kaygı çekmek, tasalanmak, kaygılanmak, tedirginlik duymak, huzursuz olmak, endişelenmek, telaşlanmak.

ünji çekibermeýämi Kymyş duzçy bolsa parahatdy täze (95/27)

üns çek-: dikkat çekmek, ilgi toplamak.

oturan Orazgeldi gürrüňe goşulyp ünsi ýene özüne çekdi(88/12)

ünsüni çek-: dikkatini çekmek, heveslendirip ilgi duymasını sağlamak.

ünsüni çekdi ol baýyr otyrýeriniň töweregine ýazgynlyk berip (132/21)

ýer çek-: yere batmak, yok olmak.

o-da bir samsyk ýer çeken-dä diýer otyr-da (115/31)

çekeş-: çekişmek, ağız kavgası etmek.

üstünde oňuşman çekeşip durana meňzediler (72/13)

çekil-: 1. kendini geriye veya bir yana çekmek.

Kymyş duzçynyň göwnüne jaý daldı ol öýde töre çekilip (9/5)

ýagyň gazabyndan bellibir derejede hem bolsa çekilmek (16/6)

ýklaw ýerleriň birine çekilmelidi pikir çörňeşigine çolaşan (139/24)

bolsa Owgan daglaryna tarap çekilişip dag aşyp gidenligi (143/32))

2. geri çekilmek, uzaklaşmak.

gerek bolar halky alyp ýazlag ýurdumyz Pendä tarap çekilmeli (16/7)

3. azalmak.

çendan ýarym derýanyň dykyn bolup çekilip köl bolup (54/23)

4. çizilmek.

atly murtlak ýañaklary ýüzüne çekilen ýaly syrlaşyp duran (47/19)

5. katılmak istemek, katılmayı arzu etmek.

halatlarda özleriniň orunlaryny unudyp kulakçylyga çekiläýmeli (61/29)

çekilmeli adamlarynyň sanyny aýtmaly diýende özgeler bu (69/20)

çekin-: çekinmek, sıkılmak, kaçınmak.

öýüňde çal-gatygyň nemeräk bolsa çekinme-de arkayyn çagalaň (45/3)

çekişdir-: ayrı yönler doğru çekmek, çekiştirmek.

bilindäki halparan guşagyny täzedan çekişdirip guşanyp (29/6)

ýere düşen aýal indem köýnegini çekişdirip donunyň synyny (132/33)

çemelen-: bir işe kalkışmak, yapacak gibi olmak, hazırlanmak.

borly düýnüň özünde çemini tapsa çemelenip goltugy daşly (58/5)

çene-: denemek, sınamak.

birsalym şol duran ýerinde oýurganyp durmuşy ölçäp çenäp (58/2)

çerme-: kolu, paçayı yukarı çekip toplamak veya kıvrırmak, sıvamak (giysi için).

ejesi eşitdiňizmi diýşip çommalyşyp çermenişip ommalyp (80/23)

üýşüşip üýşüşip gollaryny çermeşip düşek gülleşip dyzanyşyp dyzanyşyp (99/12)

Kymyş duzçy gapdalynda yeňlerini çermeşip duran iki ogly iki (146/14)

çilimleş-: birileriyle sigara içmek, sigara içip dinlenmek.

özara gürleşip çilimleşip durdular raýon ýolbaşçysy Ata (59/4)

çog-: kaynayıp taşmak.

Jemal mama muny çogup ugran süýdüň gaýnagyndaky (122/22)

çoguş-: coşmak.

hanalaryndan gulaklarynyň içlerinden hajraw bolşup çogsup (43/32)

çokun-: tapınmak.

Hudaya şükür diýip Berdi ýakut hristiança çokunypdyr soň ol (77/25)

çola-: sarmak, sarınmak.

başyny ýeke ýaglyk bilen çolap gezyänliginden tanady ol (116/13)

çolan-:1. sarılmak, sarmalanmak.

bulut ýorganyna çolanyp ýatmagy gowy görýän hemişe asmanda (109/30)

2. sarılmak, dolanmak.

dok başlaryny çañ-gylçyga dolan Gün çoguna çolanyp (120/3)

3. sarınmak, sarmalanmak, dolanmak.

bir mähnet bölegi gijäniň goýry gara geýmine çolanyp (129/9)

çolaş-: dolaşmak.

onuň etegine çolaşyp geňgalyjylyk bilen gara sygra näme (28/32)

toruna çolaşyp hasam lezzetlenen nanlaryny ýatlap (85/2)

kökene çolaşana döndüň-le oğlan (106/12)

sapajyklaryna çolaşan ýaly indem şol çolaşyklykdan özüni (121/15)

yklaw yerleriň birine çekilmelidi pikir çörňeşigine çolaşan (139/24)

ayaga çolaş-: ayağa takılmak, ayağa dolaşmak.

üçin ýüreginiň urmasy üýtgän aýagy ayagyna çolaşarly ýaş (49/4)

şeyle sogap iş edýän däl-de ýolda onuň ayagyna çolaşýanlar (90/26)

çommal-: çömmek.

çommalyň otyrdy bugdaýly meýdan bilen pikirini baglap (52/32)
ejesi eşitdiňizmi diýşip çommalyşyp çermenişip ommalyň (80/23)
ýerlerinde çommalyşyp oturyşlaryna beýle ýanlaryndaky depesi (137/5)

çowla-: sivriltmek.

hem ýerli-ýerden asmana uzap çowlanyp durşy bilen olar (6/12)

çoýun-: alışmak.

eden ýigidiniň mährine çoýunyp ýaşajagyna göwün ýüwürdip (35/13)

çök-: çökmek, oturmak.

gapdalynda dem-dynç almak üçin ýük ýazdyryp çöküp oturan (7/11)
özümi eline oklaw-elek alyp kendirik başyna çöküp eläp- (9/5)
saçagynyň başyna çökdi Oguljuma köp garaşdyrman bir (34/20)
Nurjuma özüniň gizlin gürrüň aýdýanyňy mälim edip çöken (36/33)

çöker-: deve, sığır vb. olduğu yere oturmak.

düýe çökerip olara ýanap-ýanap çuwal-çuwal duz ýüklärdiler (23/30)

çöññel-: gözü iyi görememek.

çöññelen gözlerini süzgekledip hamala ol Hudaý uran (148/1)

çörñeş-: 1. takılmak; düşmek.

be serdar sen nireden bularyň toruna çörñeşip ýörsüň (14/1)
Orazgylyç çagalar bilen çörñeşip ýene eglenç etmäni halamasa-da (108/33)
yklaw ýerleriň birine çekilmelidi pikir çörñeşigine çolaşan (139/24)
suwa çöpe çörñeşip hor borsuňyz soň ol hoş söz bilen (142/21)
akitseň gaýta bular ota suwa çörñeşip özüňe azar bolarlar (143/10)

2. karışmak, bulaşmak, bir işe girişmek.

çörñeşenden soň galypdy täze häkimiyet 1922-nji ýylda (24/11)
ýene bir alada çörñeşenlerinden bolsa goja habarsyzdy gideniň (120/2)

çöwür-: tersyüz etmek; çevirmek, döndürmek.

pilli adamyň etjek işini bir özüniň edip ýeri çepbe çöwürüp (91/24)
ediberşini görüp onuň çepbe çöwürüp ýumşadyp geçen yerinden (91/31)

çöz-: düğümlü, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak.

çözüp turzup goýbermekçi bolup duran Orazgeldi hem çopanyň (113/3)
edip soňam onuň çözüp duran ýüplerine tarap ellerini uzadyberdi (129/7)

çözlen-: çözülmek.

sypmadygyny ýatlap çözlenen saçlaryny örüp oturşyna (127/33)

çözüşdir-: sırayla çözmek, hepsini çözmek.

aşagyndan aýlap daňan ýüpüniň düwünlerini çözüşdirip durdy (129/4)

çüýre-: çürümek.

geçip ol ýerdenem gumry-kepderiniň ysyna meňzeş gurap çüýrän (49/10)

çyk-: 1. içeriden dışarıya gitmek, çıkmak.

men Jemalyň ýanyndan çykman şeydip bir hepde-on gün(9/8)
ýola salmak üçin daşary çykamakçydy ony Rahmanguly (33/33)
horjuny göterip daş çykan mahaly Orazgeldi mal ýatakda (100/21)
hany ol öýüne giren akgaň çykybermedi-le ýa heleýleriniň (105/32)
ol yerde uzak eglenmän alakjap daş çykyp gidensoň köp (156/27)

2. yükselmek, tırmanmak.

çykyp depgileşip duran ýedi-sekiz yaşly öýüň iki çüwatym (26/17)

3. ortaya çıkmak, belirtmek.

daglarynda magdan köwýän bendileriň arasyndan çykypdy ol soňra bu
ýeriň türmesinde (74/11)
ýetik bolmaly ýaka belläp göni garşyňyza çykylyança (87/2)
ortasynda wagtal-wagtal çykyp jedelleşmek üçin gaplaňlar (93/1)
aýal adam bolup çykdy ol aňyrdan gelende bir sebäp bilen (132/32)
düşüp çykyp gelyänlerini gördüler adamlaryň olary görüp (156/29)

4. yaşadığı yerden başka bir yere taşınmak

mesgen gözläp ýurtdan çykanlaryň sany (6/4)

ýitgisiz alyp çykmagyň bir alajy bolar diýip özi töwereginiň (15/23)

indi çöle çykyp goýunlaryň ýaz gyrkymyny geçirmegiň (98/32)

5. sıyrılmak.

özünüň zat hem garyndaşlyk bähbitleriniň torundan çykyp (68/10)

6. sesini yükseltmek.

onuň sesi barha gaty gazaply çykyp ugrady gyzyp bir (154/10)

aňdan akyldan çyk-: çıldırmak, delirmek, aklını oynatmak.

OGPU-nyň işgäriniň häzirki bu aňdan-akyldan çykyp (154/24)

azatlyga çyk-: özgürlüğüne kavuşmak, serbest bırakılmak.

ýigrimi ýyla golaý oturyp azatlyga çykýar (74/22)

baş alyp çyk-: başını alıp gitmek, çekip gitmek.

indi nädibem bolsa bu ýagdaýdan baş alyp çykamak gerekdi (21/9)

üstüni basdyrmankaň bu ýagdaýdan baş alyp çykмага (96/12)

bolsa bu ýagdaýdan baş alyp çykalydygyna erteki gün (156/1)

dogry çyk-: doğru çıkmak, gerçek olduğu anlaşılmak.

habarlaşýara bu ýerde adam barmy diýip hat ýazýar Berdi kakalynyň

çaky dogry bolup çykýar (76/23)

durmuşa çyk-: ere varmak, kocaya gitmek, evlenmek.

alyp Horasanlylara durmuşa çykarylan aýal doganlary gelip (18/12)

tiresine durmuşa çykarylan gyzyndan Orazgeldä öz sünnäläp (34/33)

şol durmuşa çykan günleriindi özüniň mundan soňky ykbalynyň (35/11)

garşy çyk-: karşı çıkmak, itiraz etmek, bir düşünceye katılmamak, cephe almak.

garşy çykamazlyga çalşýardy men diýen baýlar malyny (65/30)

hakyňdan çyk-: hakkindan gelmek, yenmek, öç almak veya cezasını vermek.

hakyňdan çykaýmadyummykam diýýäne meňzäp beýlesine (126/14)

hossar çyk-: akraba çıkmak.

hut öz mysalynda görkezipdi şeydibem indi ýurtda hossar çykylyp (48/17)

jahyl çyk-: büyüyüp genç olmak, delikanlı olmak.

ol günler obada hem Kymyş duzçynyň iki sany jahyl çykan(35/3)

kastyna çyk-: canına kastetmek, birini öldürmeyi amaçlamak, kötülük etme amacıyla olmak, zarar vermeyi düşünmek.

peýda bolup ol gämini guýrgy bilen urup ýykmagyň kastyna çykýar ol ondan gelip (74/27)

ikisine-de hym baglap ýördi häzirem ol bularyň kastyna çykmalý(86/20)

keýpden çyk-: çılgınca eğlenmek, yoruluncaya kadar oynamak.

baryň ýakalaşyp keýpden çykan bolsaňyz indi el ýüzüňizi (128/7)

öňünden çyk: önüne geçmek, yolunu kesmek için karşı durmak.

öňünden çykara gaýratam tapmandy Hardat muny şonda (42/24)

kimiň öňünden çykalydygyny gowy bilýärler Mämmed han (51/8)

düýejiniň ogullarynyň öňünden çykaýmak aňsadam dälidir (51/9)

haýsy bela abansa hem ilki onuň öňünden iki dogan bolup özleriniň çykalydyklaryny (96/17)

bilen dalap olaryň öňünden çykdy (153/9)

soňuna çyk-: yok etmek, ortadan kaldırmak.

soňuna çykar sen bir gelip bolýan zatlary ýerinde görüp bir il (50/13)

ugruna çyk-: bir işe girişmek, bir şey yapmak için çabalamak, bir işin endişesini duymak.

irgözinden çörek bişirmäniň ugruna çykypdy gelinleriň biri (27/9)

şundan soň şol gulajyn maly buga gaçyp gölelemegiň ugruna çykyp(46/2)

hämminem ýanyňa alyp aga-da aga bolşup onuň ugruna çykýarlar kakaly Berdi aganyň (76/31)

adam getirip çagalary okatmagyň ugruna çykmagy ýörite bir (90/14)
ugruna çykan Jemal mama ojaga ot salyp ýapýaňyja (99/28)

urduryp çyk-: aceleyle çıkmak, hızlı bir biçimde, çabucak çıkmak.

golaýlan mahalynda ýaňky öýden urdurylyp çykan gelniň (116/9)

üstün çyk-: üstün gelmek, yenmek.

häzir Aganazardyr Allanazar Ogulbikeden üstün çykanlaryna (127/29)

ýatdan çyk-: hatırdan çıkmak, unutulmak.

ýyla ýetdigimem ýatdan çykaýýar (55/28)
salsam ikisini ýatdan çykarýaryn gelin bularyň ýol şaýyny (103/25)
galan ýeri aňsat ýatdan çykmaýan bolarly şonda-da bu (123/7)
derkarlygy bolan käbir ýatdan çykaýjak zatlar hem ýene bir (141/24)

ýola çyk-: yola çıkmak, bir işi yapmak düşüncesiyle hareket etmek.

Orazgeldi ýola çykmazdan ozal arabasyna goşjak ýabysyny (32/33)
garnyny doýrup keypini köklän eşegiň dagy onsoň ýola çyksa (99/20)

ýüze çyk-: aşikâr olmak, açığa çıkmak, ortaya çıkmak, belli olmak, belirginleşmek, meydana gelmek.

edinmegi bilen baglylykda ýüze çykypdy şundan oň olar (41/14)

çyka-: odun çöp gibi nesneleri hayvana yüklemek için denk yapmak.

bişirilýän ganat gamyşlar çykap bererdi (44/19)
elläp örmelisini örüp çykamalsynyçykap bitelik baryny (58/9)

çykar-: saçmak, çıkarmak.

çykarybereris diýýär töwerekdäki ildeşlerinden biraz öýkeläp (14/26)

ora çykar-: ortaya atmak, ileri sürmek.

onuň ilerläp ezilen synpyň wekili hökmünde orta çykaran (44/7)

ses çykar-: ses çıkarmak, seslenmek.

ýeñsede sesini çykarman duranlar şundan soň birdenkä (153/24)

çykaryl-: giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak.

öñünde ayakgap çykarylýan ýörite kiçeñräk keçe düşelen (115/13)

çyrypyn-: kurulmak, çalım satmak, büyüklük taslamak.

arkasyny alan adamlarynyň biridi ol indi il arasynda çyrypynyp (44/8)

çyt-: kırıştırmak; çatmak, buruşturmak, büzmek.

çytylyp gury gamaşyp duran dünýä hem öñküisinden biraz (53/11)

bibaşlygyny halamazlyk bilen çytyldy oglanlar Orazgeldä (95/3)

üýşenip ýüzüni çytdy soňam özüniň ýatmaga goýulmagyny (125/23)

eyesiniň bolubersini halaman ýeñsesini tüññerdip çytyldy (129/9)

bilen gaşlaryny çytyşyp hamala eneleri gelip ellerinden (142/28)

çyzga-: sıvamak (giysiyi).

gözläp köýnek örtügi ýokary çyzgalan bedenini akjardyp (137/18)

çyzyl-: çizilmek.

gördi dodaklary gunça bolup sähelçe çyzylyp açylyşyp (135/15)

dabyra-: 1. acele hareket etmek, koşuşturmak.

halys sandan goýjaga meñzeyärdi haçan-da goja dabyraşyp (27/18)

2. saldırmak.

isläp beýleligine öwrüldi onuň öz yüzünden siňek dabyrap (125/24)

dabyrdaş-: koşuşmak, çok hızlı gitmek.

dabyrdaşyp öýden çykansoňlar olardan has bilesigeliji kiçileri (27/1)

dabyrdat-: dört nala gitmek (at hak.).

bolup gelyän Nurjumanyň münen aty özüni dabrap depgiläp (64/11)

deňleşmegine maý bermändir atyny dabradyp bir ondan (64/9)

dak-: 1. takmak, iňtirmek.

altynndan horaz ýasadyp dakypdyrlar ýöne Gyrmzy keldir (10/7)

boýnuna alajaly dogra dakyp bellik edip haýyş edipdi ony (45/33)

2. bağlamak.

bagjyk dakdyraýmaly welip göreniňem men-dä öýe baryp (55/27)

3. kuşanmak.

gylyç dakynyp gezen bir tarapy demir halkaly gaýyş kemerini öýe (17/8)

dala-: dalamak, ısırnak, hırpalamak

sowuk nazary bilen duran ýerinde dalady onuň gysarylyp (71/22)

nazary bilen dalap olaryň öňünden çykdy (153/9)

daldala-: eli ile kendini savunmak, elini kendine siper etmek.

bilen Aman Orus ellerini daldalaşdyryp göçgünü depesine (70/10)

geçirmejek bolup elini daldaladyp ýoluny saklajak bolýanyňy (94/24)

daljyk-: bunalmak, soluğu kesilmek, soluk soluğa kalmak.

soňundanam bir ýerden ylgap gelen ýaly daljygyp haş-haş (127/20)

damdyr-: damlatmak.

damdyрман size ýetirmäge men sizi ynandyryň ýoldaş (78/2)

daň-: (hayvanlary) ipe bağlamak.

oturgyçlarda ýerleşen ellerini daňmaga berýän ýaly gowşuryşdyryp (61/17)

bilýärsiň ýa-da daňlan yerinden boşanyň sürüsine dolanyň (72/17)

aşagyndan aýlap daňan ýüpiňiň düwünlerini çözüşdirip durdy (129/4)

dara-: 1. koşmak, dörtnele gitmek.

Ahmet Owgana darap gelipdi hem ol yerde gaýynlarynyňky-da (51/22)

duýup ýörşüne wagtal-wagtal olam sürä darap Orazgylyjyň (110/29)

bolmaly men şolara-da daramaly şura olaram çagyryýar (114/8)

2. baskın yapmak, saldırmak.

ol hasam zabun darap olary yzarlap gyryp zyndanlara (13/19)

darakla-: taraklamak; bağ, bahçe toprağının yüzünü tarakla düzeltmek.

ýaplanyşyp ýatan suw gamyşlarynyň arasyny daraklap ýelpäp (49/9)

daral-: dar duruma gelmek, küçülmek.

baýyrlaryň arasy bilen menzilme menzil uzalyp giňelip daralyp (131/18)

darga-: dağılmak.

pikir eden ýerine çarşak bilen sepeläp dargydansoň öz (53/32)

dargaşdylar (98/6)

ugruna dargaşyp gidibermediler OGPU-nyň işgärleriniň iş (150/22)

dargap gidibermedik adamlaryň ýanyndan ýaňy beýleräk (151/22)

darsylda-: hızlı gitmek, acele etmek.

darsyldap towuk ketekden çykyp gelyän Ogulbike göründi (140/20)

dart-: çekmek, germek.

owsar halkasyny dartyp wagtal-wagtal şol otlara eglip agyz (132/18)

darykdyr-: rahatı huzuru kaçırmak, huzursuz etmek, rahatsız etmek.

hem biraz darykdyrdy oňa özüniň maşgalasynyň kolhoza (37/30)

biraz böwrüni diňledip darykdyryp aldy emma wagt pursatdan(138/30)

daş-: taşmak, çok güçlü akmak, coşmak.

atyr ysyny ysgap ersip daşyp başyňy humarladyp oturan (98/13)

daşa-: taşımak.

çykyp özüne ýörite haryt daşayan adam gözleýänini (23/9)

düz daşap bermegini sorayýar şeydibem ilki Kymyşyň özi (23/11)

düz daşayan iki düýesiniň ýanynda ýene iki sany yük (23/21)

sen ol ýere daşap bilen dersiňi daşadyň-a kä sürüm bilen (97/23)
iyläýer diýen zatlaryny daşaşdyrýardy (100/26)

daşlaş-: uzaklaşmak.

selkildedip daşlaşyp baryan Ýagdynyň yzyndan at münmegiň (57/33)
damdy indi şonuň eteginden daşlaşsam meniň mazam (102/12)
töwereginden daşlaşmaga ýagdaýyňyz ýokmy ýigit sözüni (101/14)

dat-: tatmak.

çigregini dadyp gysmyljyrap oba has golaý gelene meňzeyär (97/3)

kesewi dat-: dayak yemek, dövülmek.

garagollugyňa sen ýene-de başladyň-ow eneň kesewisini dadaýmasaň
(126/2)

daýandy-: durdurmak.

daýandyrdy birzatlar iýdirip-içirip goýbermese onuň göwnüne (34/15)

dänjire-: şımarmak, yaramazlık etmek.

goýlan oba Sowetiň ýakyn garyndaşy Orram küliň dänjiräp (83/20)

debsile-: mahmuzlamak.

beýleden oba şuranyň jigidiniň atyny debsiläp özlerine tarap (113/26)
Sähetdurdy bilen Hürtek eşeklerini debsileşip peýda boldular (144/2)
goşansoň atyny debsiläp gitmek bilen boldy ol yzyndan (150/7)

deg-: değmek, dokunmak, temas etmek.

aýlandy-da bir eli bilen sallanyp dyzyna degip duran (153/1)

2. uğramak.

aýdyşdyrdym hasap edensoň oňa ýene bir ýere degmek (39/11)

3. sataşmak.

Orazgeldi akga biz degenedegendiris arymyzy ýerine (88/16)
degme olar babasynyň ýanyna gelyändir (94/28)

dost sen maña degme men çöle bolamok diýipdir (102/7)

ekeniň diýip degip gülüpdur (123/1)

olara bir zat edip degendir (127/23)

agyr deg-: kötü tesir etmek, fena halde üzmek (olay, söz vb. hakkında).

diýen ýaly yrsarama bahana juda agyr degýärdi (151/5)

çetine deg-: bam teline dokunmak, birini kızdıracak şeyler yapmak veya söylemek, öfkelenmesine sebep olmak, kızdırmak, sinirlendirmek.

hanyň çetine degendigi belli boldy Ödegylyç birbada oňa (21/3)

çetine deglen adam ýaryldy (42/9)

onuň gaharyny getirip biraz çetine degdi (63/5)

ýaňky Jumanyň Orazgylyjyň çetine degmek üçin aýdan (102/9)

ugrady biraz çetiňe degýänem bolsa adaty bir zat däl-de (123/23)

dümew deg-: soğuk almak, üşütmek, nezle olmak, grip olmak.

asyl bilmez ýaly hem däl-di ol dümew degen ýaly düýnden (121/26)

gulaga deg-: kulağına gelmek, kulağına çalınmak, bir konu hakkında bir haber işitmek.

Hakberdiniň gürrüňi gulaga degende ýaňy bir goýnuň bir (111/11)

nepi deg-: yardımı dokunmak, faydası olmak.

nepi degermikä diýesi gelse-de adamlaryň gurawyny görensoň (152/9)

peltesine ot deg-: derdini deşmek, derdini depreştirmek, geçmişteki sıkıntıları hatırlatıp üzülmesine sebep olmak.

şeydibem peltä ot degipdi başbelanyň ýigitleri oba gelip (42/20)

ýerine düşürip kempiri bilen degşende onsoň peltesine ot degen(122/9)

degin-: şaka etmek.

bilen hörpüne bat berip deginip aýtdy mylaýym ýaňsy (144/31)

degir-: değirmek, dokundurmak.

çüñküñizi degrip goýmañ güpledip nan bilen gowja (107/2)
onuñam temegine saçynyñ ujuny degrip bimaza edip aldy (125/31)

peltesine ot degir-: fit vermek, tahrik etmek, birini başkasına karşı kıskırtmak, yangına körükle gitmek, yangını körüklemek, aralarını açmak, iki kişi arasındaki ilişkiyi bozmak.

kabul edýän ojak başynda oturan Jemal mamanyñ peltesineot degreni (84/7)

peltesine ot degrenini gören Anna pälwangöwnühoş dillendi (112/5)

degiş-: şakalaşmak.

ozal degşip basalaşyp aýdyşyp ýören ýigidem bolsa (101/8)
ýerine düşürip kempiri bilen degşende onsoñ peltesine ot (122/8)
Jemal mama öz çalynyñ bir zat diýip degişjegini aňsa-da (124/3)
düşünişmek bilen degşip oturyşlaryna indi olaryñ ikisiniñem (125/3)
olar bilen häli-şindi degşip ýakalaşyp alardy onuñam (125/28)

dyz degşir-: diz çökmek, dizlerini yere koyarak oturmak.

düşläp alyp gaçan maşgalasy Güljemal bilen dyz degşirip (63/20)

demik-: soluk almada güçlük çekmek.

demigişip halamazlyk bilen seňriklerini ýygryşyp gozganjyraşyp (121/11)

demle-: çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek.

ojak başyndan Jemal mamanyñ demläp berýän çayly (82/6)
hä diýmänem çay gaýnadyp demledi Gullar çopana soýduran (137/33)

agyz deñe-: laf yetiştirmek, söz yarıştırmak.

oturan ýerinde basdaşlarça agyz deñäp nagt ederdi (9/15)

deñle-: denk yapmak, denkleme, eşitlemek.

jylawy deñläp gerek bolanda arabanyñ yzyndan itekläp (40/22)

belet il hem gowy bilýärdi belendi-pesi deñlejegini bolsa (81/22)
egnini ile deñleýänem esasan olaryň iki başydy häzirki (84/28)
jylaw deñläp gürrüňleşip gelyän Ýagdy şuranyň öz tarapyna (148/5)

egnini deñle-: yan yana gitmek, omuz omuza yürümek.

egnini ile deñleýänem esasan olaryň iki başydy häzirki (84/28)

deñleş-: denkleşmek, eşit duruma gelmek, eşit olmak.

haçan-da ol jylaw deñleşdirişip hajraw ýaly bolşup özüne (63/22)
deñleşmegine maý bermändir atyny dabradyp bir ondan (64/18)
heleýlän däldirin men sizi deñleşdirendirin ýogsam (64/30)
seretdi Ahmet onuň gapdalyna deñleşen wagty ugra ötübermegi (133/28)
Sähetdurdy Hürtege deñleşip gidip barşyna agasydyr (145/4)

dep-: 1. dörtňala gitmek, (atı) dörtňala sürmek.

Söýünaly obasyna depip serdar bilen duşuşmaga howlugypdyr (15/24)
Nurjumanyň jonňuk gylyjyny syryp özüne tarap at depenini (64/7)

2. tepmek, tekmelemek.

gelyär süýş diýip kimseleri depip gyssady ol edenini az (20/16)
depäýmezligi üçin aralykda goýdy adamsyna (34/7)
depilen it ýaly hyňranyp tarsi ýerinden turdy-da (69/2)
eliňize düşen adamy depip gapyp oňa etmedik günäsini (73/14)

depele-: tekme atmak, çifte atmak.

depeläp döwek döwýän atdyr eşegiň yzyna düşüp kowalaşmaga (143/30)

depelen-: baskı, zulüm, eziyet edilmek.

gatlak tarapyndan depelenilip gelnen gowy ýaşamaga mümkinçilik (46/28)

depgile-: 1. tekmelemek, çifte atmak (at, eşek vb.).

bolup gelyän Nurjumanyň münen aty özünü dabrap depgiläp (64/12)

2. rahatsız etmek, sıkıntı vermek, baskılamak, zulüm, eziyet etmek, zor kullanmak, işkence etmek.

depgilejek adamlaryny depgiläp peýdalanjak adamlaryny (47/2)

Kymyş duzçy Orazgylyjyň olary adamlary depgiledip (94/12)

olaryň Gurhan dIwany bilen depgiläp mynjyradyp (152/14)

depgileş-: tepişmek, itişip kakışmak.

çykyp depgileşip duran ýedi-sekiz ýaşly öýüň iki çüwatym (26/17)

derçik-: hafifçe terlemek.

alada tapyp oturan ýerinde sähelçe gozganjyradý etegi derçigip (61/21)

öwrenişdirip durşuna derçigen maňlaýyny sylady dünýäden (102/29)

onuň ýeňlerine gollaryny sokup häli-şindi aýasy bilen derçigen (108/13)

buýsançlydy onuň derçigen goýnundan ýakymlydan özüne (138/4)

Orazgeldi bilen Orazgylyç derçigişip bir-birlerinden uzak (146/18)

derekle-: sorup soruşturmak.

obadaşlar derekläp gelen adamlaryny öz aralaryna gatansoňlar (157/4)

derle-: terlemek, ter çıkarmak.

elýaglygy bilen derläp bugaryp duran syrylan kellesini (53/1)

hezil edip çay içen ýaly maňlaýynyň ýylpyldap derlänini (135/14)

dessele-: demetlemek, demet yapmak.

orup desseläp ýören ekeni şonda Jumanazar baý (122/33)

desseläp üýşürüp harman göterip gor edinip ýöreni haýsy (145/17)

dik-: 1. bir cismi dik olarak durdurmak.

Orazgeldi ýere diken çarşagynyň sapyna ýaplanyp sarç (57/31)

2. yapmak, inşa etmek.

çakanyň oraçasynyň gapdalynda öz öýlerini dikip oturypdyrlar (17/22)

hem hossar durup öz ýanlarynda öý dikip göçürüp getiripdirler (22/33)

ýeriniň ses ýetimliginde baýryň depesinde ak öý dikdirip (133/9)

3. bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.

ekene bir dikene diýmänmi näme diýip oňa özüçe (40/13)

dikanla-: tam karşıdan bakmak.

dikanlap aýak çekdi hiç hili söz diýmän ony biraz siňňin (20/31)

onuň ýüzüne aýgytly dikanlady soňam gepläp durşuna gürrüňi (67/11)

diýerine garaşýan ýaly onuň ýüzüne dikanlady Sähetdurdy (84/2)

ýüzüne öjükme bilen dikanlady (112/3)

dikel-: dikleşmek, düzleşmek, doğrulmak.

uzak egilse agyryp ugrayan biline dynç bermek üçin dikelip (146/30)

dikgirde-: hızlı gitmek (eşek hak.).

özünü at saýyp dikgirdäberýänligini ýatlady (99/22)

ýol bilen üstündäki ýüki duýmaýan ýaly dikgirdäp ýöreyärdi (132/13)

dile-: dilemek, istemek, arzu etmek.

diläp sadaka paýlany hem onuň ýadyna düşdi iki-üç (51/20)

diläp gezerdi şonda ol her gezek agtyklarynyň kalbynda (94/6)

hökümetden özüne diläp alan edip görkezýärdiler Hanuma (117/1)

soňundan özüniň Taňryň huzuryňa baranlygyna ynanyp dileýän (120/33)

babadan ýagmyr ýagdyr soltanyň diýip diläp ýörenem (139/9)

aman dile-: aman dilemek, ayağına kapanmak, yalvarıp yakarmak.

Aman diläp bögürýän güňleç sesinden heder edýärmi-nämemi ondan çekilýär zordan(74/30)

dillen-: ağızını açmak, konuşmak, konuşmaya başlamak.

ýatladyp tanapyndan çekýän ýaly edip talaply dillendi (36/18)

ýatlap göwünsiz gümürtik dillendi (40/5)

goýberensoň ilki dillendi (88/30)

parhsyz dillendi (112/5)

Halnazar aga dillendi (155/4)

diň-: dinmek, kesilmek.

diňipdi dünýä çygly arassa howa bilen dem alýardy ýerem (25/21)

basyrynyşyp otyrdylar töwerekde ýagşyň diňenine hezil (25/26)

diňle-: 1. dinlemek, kulak vermek.

onda meni diňle Sary han ýagday beýle bolsa (16/5)

kemsidiň edişi ýaly aýdylan gepi ýapyrylyp uzak diňläp (65/16)

bilesigeliji Berdi kakaly ýakut goňşusyny diňländen soň adyňam Berdi bolýan bolsa (75/35)

gidýärdi gürrüň diňlese-de onuň küý-köçesiniň başga- başga (81/28)

diňlemäge taýynlygyny mälim etdi onsuz-da egnine şapylaşyp (155/9)

2. söz dinlemek, söylenenlere uymak, itaat etmek.

magtap gezyärdi galyberse-de ol ilde diňlenilýän pikirine (90/4)

böwrüni diňle-: düşünceye dalmak, bir müddet düşünmek.

ýanlaryndan böwür diňleşip durdular garaşyp duran adamlar (59/7)

biraz böwrüni diňledip darykdyryp aldy emma wagt pursatdan (138/30)

diňsirge-: kulak vermek, kulak kabartmak.

ekezlenip diňsirgendi we egnine ýelbegeý atynyp oturan (128/28)

inen ýaly bolup diňsirgenýänligi belli boldy Ahmet soň-soňlaram (138/16)

dire-: 1. dayamak

gök dirän Gyrmyzy kel şundan soň gaçyp baryan duşman (11/30)

dolduryp çykdy soňra ol ot küdesine syrtyňy diräp uzyn (33/10)

çäjiňi alarsyň ana onsoň nesip bolsa gap böwründe direnişip (147/20)

2. gelip dayanmak.

boldow bi diýip direnişip gelen inilerine minnetdar bolup (82/18)

arka dire-: sırtını dayamak, güçlü birine, bir yere güvenmek.

soňa arka diräp etjek işleri entegem köp bolmaly diýdi (87/32)

diý-: 1. demek, söylemek.

özümüz diýşip birhili indiden soň atalaryny azaba gatyp (8/29)
 onda bu hörpde gepläp özüňe hä diýdirerin öýdýäňmi (67/17)
 gürrüňdeşiniň näme diýjek bolýanyna oňly düşünmedik Kymyş (92/8)
 edip baryň ugraň gelen ýeriňize diýäýjege meňzäp olaryň (95/1)
diýenini eşitse-de eşitmedik boldy (150/11)

2. ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak.

kulak diýlip sürgün edilenleriň sany 900 (6/2)
 bazarynda dükan ýöredýän Gulam pürsýan diýilýän adam (23/5)
 Jöwelek soňra özüniň agasynyň yzyndan sorag salyp barşyny ýatlap Ýakudystan
diýeniň (76/34)
 Hanuma diýen aýal bilen şol ýerde aýşy-eşretde ýaşayan (133/10)
 durmuş gowulaşyp gidiberjege meňzän mahaly ýene bir kulakçylyk diýen (151/10)

bisimilla diý-: bismillah demek, bir işe uğurlu olması dileği ile başlamak.

agtygy bilen Bisimilla diýip ýagşy dileg bilen (146/15)

men men diý-: kendine güvenen, güçlü olduğuna inanan.

men-men diýen adamlaryň syndyrylyp ýene birde kuwwatly (41/2)

towugyna tok diýme-: kalbini kırmamak, kırıcı bir şey söylememek, ağır konuşmamak.

maşgalasynyň towugyna tok diýýän ýokdy gayta Ýagdy (91/11).

dog-: 1. güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.

daşarda Gün dogup heniz onuň mylaýym demi bilen gatyşmaga (31/21)
 heniz Gün gulagyny görkezmedigem bolsa onuň dogar (40/23)
 meňzäp nurly görüňär doganda hem indi ol her gün sähel (110/2)
 salymam bolsa öňküsinden öň dogýar (110/3)

2. dünyaya gelmek.

ýagdayda adaty bir göle dogurmagyň ýerineiki göle dogrup (45/7)
 hä Kymyş agam jan-da bi dogmadykdandogan (45/11)

dogrulan-: doğrultulmak, yöneltmek, nişan alınmak.

judabir dogrulanyp gelip sünnüp bilmeýän-de bolsa Kymyş (90/3)

dogumlan-: yüreklenmek, cesur olmak.

degen mamanyň öňküsinden has dogumlanan ýaly bolýanlygyny (122/9)

dogur-: doğurmak, dünyaya getirmek.

Oguljuma göze geliwli zenandy onuň häzir dogrup (34/24)

ýagdaýda adaty bir göle dogurmagyň ýerineiki göle dogrup (45/7)

doka-: dokumak.

egnine ýelbegeý alan köşek ýüňünden dokalan çäkmeniniň (21/24)

dol-: dolmak, kaplanmak.

kalbyna höwes bolup dolan pikirini goldap makullap (136/11)

bilen dolup duran gyssagarada ýakasynyň bagjygy ýolnup (138/6)

meňzäp бүкүдip gahar-gazaba dolup duran OGPU-nyň işgärine (154/12)

dola-: 1. sarmak, dolamak.

emma bir öwrümde öz aşagyna dolap alan durmuş labyry (9/20)

dok başlaryny çañ-gylçyga dolan Gün çoguna çolanyp (120/5)

donuna dolanyp telpegini ýassyk edinip urupdy (122/30)

2. döndürmek, çevirmek.

*aman galan gämini soňra dolap bejermäge kenara getiripdirler bendileriňem
ohot deňzi (74/31)*

dolan-: dönmek, gezmek, dolaşmak.

dolanyp gelip öz Marydaky nebereleriniň arasynda ýaşapdyr (12/13)

Orazgeldi işe geýýän donudyr telpegini almak üçin dolanyp (33/23)

bilýärsiň ýa-da daňlan ýerinden boşanyp sürüsine dolanyp (72/17)

ýaly bolup hatarly göründi ol daşardan dolanyp gelensoň (139/16)

Kymyş duzçy gürrüňiniň soňuny öz ýanlaryndan dolanyp (144/29)

yzyna dolan-: dönmek, geri gelmek.

bolup yzyna dolanyp gelyänini gördi töwerek bolsa ýakymly (119/20)
yzyna dolanyp gelmegi niýet edinöň Ahmet şol günüň özünde giç (131/1)
ol ýene-de tiz yzyna dolanmakçydy şonuň üçinem hemişe (133/14)
yzyna dolanyp gelende eýýäm Jemal mamadyr onuň iki gyz (140/28)
yzyna dolandy (151/25)

dolandyr-: idare etmek, bir işi yönetmek.

adaty öý bikesi hem dolandyrp biler diýip özüni bilmeýän (48/11)
bolsa-da ol golaýda Moskwadan ýörite Türkmenistany dolandyrmağa (60/9)

doldur-: dolu duruma getirmek.

dolduryp çykdy soňra ol ot küdesine syrtyny diräp uzyn (33/5)
Nurjuma arassa howadan kükregini dolduryp dem alyp (39/18)
gujagyna dolduryp ygşyl atyp oturan ýaşyl umman bolup (52/24)
däneleriň mele-myssyk nan bolup saçaklary doldurmağy bilen (53/9)
ana onsoň gujagyny ak güllerden dolduryp onuň hoşrow (98/26)

doý-: 1. doymak, açlığı kalmamak.

bişen nahardan doýansoň göreş tutulýan ýere geldi halk (19/8)
garnyny doýrup keýpini köklän eşegiň dagy onsoň ýola çyksa (99/20)
naharlanaly düş özüňem atdan garynlary doýrarys-da bile (114/10)
garnyny doýransoň meýdanda özüniň ýekeräkligidan peýdalanyp (122/29)

2. bıkmak, usanmak.

seredip ýykylan göreşden doýmaz edip henizem has-has (127/25)

ýykylan göreşden doýmaz: yenilen güreşe doymaz.

seredip ýykylan göreşden doýmaz edip henizem has-has (127/25)

dök-: 1. sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.

özümüz ýag edinib-ä iýemzok şony ýa-da eltip jara dökemzok (66/23)

2. bırakmak.

bir gyzy döküp älemden ötüpdi Muhammetgylyç serdaryň (17/8)

dökül-: dökülmek, serpilmek, saçılmak.

arkaýynlaşan goşunyň üstüne duýdansyz dökülipdirler ýene-de (11/19)

mallaryň önüne dökülen oty gören wagty onuň hem (99/32)

dön-: 1. dönmek, çevrilmek.

çepe dönen mapaly Ahmet uzakdan öneden barýan bir atlyny (132/30)

dönenini duýman galdy adamsyna jogap hökmünde gürledi(144/32)

2. bir şeyi andıracak duruma girmek, benzemek.

kökene çolaşana döndüň-le oglan (106/12)

oňa ejesiniň kökene çolaşana döndüň-le diýen igenji (106/14)

dör-: kurcalamak, karıştırmak, oymak, eşmek, kazmak.

dören ýaly edip ýörse-hä ol gül ýaly ýerimizi zynçgylap (92/5)

döre-: 1. oluşmak, meydana gelmek.

baş sany bela ýaly adam bolup dörändiklerini göz önüne (22/15)

2. türemek, birden ortaya çıkmak.

nireden döräp biläýjegi barada şol ýygnaga gatnaşanlaryň her (38/9)

baýyň Owgana geçmegi baradaky dürli gep-gürriňleriň döremegine (51/4)

gürriňi Orazgeldide birbada alasarmyk duygularyň döremegine (57/21)

ümür-dumany pytradasy adamlara bu igenjiň döremegine (66/2)

dörän Bolşewigiň demir oltaňly awy petekli gyzyl ädigi indi(152/25)

döret-: yaratmak.

arkaýyn ýaýnap ýaşamaga mümkinçilik döreden adamlardygyny (10/2)

ýörite döredilen bulançaklygyň haýsydyr bir saý-sebäp bilen (48/14)

döredilen bir edaranyň başlygy bolup ýördi şondan bikri (50/2)

ýaňsy döredenligini gördüler olar bir-birleri bilen bir zat (72/12)

anyk bolup ýakymly duýgy döredipdi (143/33)

dörün-: kurcalamak, rahatsız etmek, rahat huzur vermemek.

pikirinde dörünip baryanlar uzak gitmäkä şol zady ýada (109/24)

döw-: 1. kırmak.

döwlen bürgüt ýaly küýkeribräk düýrügip ümürläbräk (12/16)

ýüzüni sallap gapdaldan döwüp alan çöpi bilen dişleriniň (148/31)

2. kesmek, bölmek, parçalara ayırmak.

üýşürmeli döwmeli bu zatlaryň zerurlygyna çenli etmeli iş (142/1)

3. dövmek, ezmek.

olam onsoň birki günüň işidir döwersiň harman atyp

döwek döw-: düven dövmek, harman dövmek.

depeläp döwek döwýän atdyr eşegiň yzyna düşüp kowalaşmaga (143/29)

öňräk orak salanlar eýýäm döwek döwüp harman (146/6)

gutararlar onsoň galmadymy döwek Nobat döwege ýeten- soň (147/19)

döz-: dayanmak, tahammül etmek, katlanmak.

bolsa künde şapbadyna dözmän yören ýumry-ýumşak ýerlerimiz (92/12)

bolup aryp-ýadap gelenlerini görensoň dözmedi gaýta çagalarynyň (130/9)

dumanla-: sisle kaplanmak, dumanlanmak.

ukudan açylyp bilmeýän ýaly bolup ümürläp dumanlap (109/30)

dur-: 1. durmak, dikilmek.

ýaly durmagyny halaman seňrigini ýygryp diňläp oturan (67/4)

gazygynda durandygyny gördi beýle ýanynda bolsa Syzranyň (76/10)

üç-dört adam bilen beýleräkke duran Parlaň bay gojanyň (92/2)

zynda duranlara bir topara seredip duran ýerinde pyrlanýan (154/21)

heý soragyňyz barmy diýip duran adamlaryň (155/3)

2. bulunmak, olmak.

töwerekde duran adamlar Muhammetgylyç serdaryň ady (21/21)

birsalym şol duran ýerinde oýurganyp durmuşy ölçäp-çenäp (58/2)
tarapynda durmağa gelenlerine monça bolup göwni bitdi ol (82/16)
alyň şonda demini alyp duran çay bardyr (118/10)
oragyny golaýynda duran Aganazaryň eline berdi-de Allanazara (149/16)

3. hareketsiz kalmak.

gürrüň şu ýere ýetende Sary han durup bilmän wagty (16/16)
bugdayly meýdan tolkun atyp birsydyrgyn bolup dursa-da (53/19)
öňe geçip eşege kelleki salмага durdy (144/24)

deň dur-: birbiriyle eşit duruma gelmek.

mertebeli wezipeli adam bilen deň durup sanaşyp diýen (67/3)

direnip dur-: yakınına gelip durmak.

goýup gelip direnip dur içerde öýüň sergin howasyna goşulan

hasyla dur-: ürün vermek.

olaram soňra düwünçek düwşüp hasyla duransoňlar öz (98/28)

hossar dur-: arka çıkmak, bir kimsenin yanında yer almak, destek olmak, yardım etmek, elinden tutmak.

hem hossar durup öz ýanlarynda öý dikip göçürüp getiripdirler (22/33)

ykjam dur-: her türlü durum karşısında sağlamca durmak, gücünü, yeteneğini ve cesaretini toplamak.

Ýagdydyr Nurjumanyň ýolbaşçylygynda ykjam durup ekişi (80/3)

durla-: sağduyulu, akıllı, akıllıca konuşmak, makul olmak.

heniz doly durlap bilmänligi belli boldy ol hut (87/25)

duş-: 1. karşılaşmak, rast gelmek.

Gyrmyzy kele duşupdyr ol dessine (11/24)
duşanda goja Kymyşyň syny hem ýalňyşmandy Orazgeldiniň (35/25)
seniň duşanyň bir gowy bolady oylan ýogsam (134/18)

duşuşmaga-da bir-birege hyrydar-hyrydar seredişmäge-de (123/13)

duşup salam-helik alşansoň eşege urlan ýükiň oňa agyr (136/5)

2. uğramak, duçar olmak.

zarba duşup ýan berip ugran goşun soňra elem-ebtat (11/21)

özüni bu jahandan äkitjek erbet kesele duşanyňy syzýan (38/16)

bela duş-: felakete uğramak, belaya çatmak (veya girmek veya uğramak), beklenmedik bir bela ile karşılaşmak.

ol ýerde garakçygaçakçy diýen ýaly bir bela duşmadygam (121/21)

duşa-/duşakla-: kösteklemek, köstek vurmak

beýleräginde gelip atdan düşüp ony duran ýerinde duşady-da (115/9)

duý-: 1. duymak, hissetmek.

şol pursatda öz halkynyň ähli yüküni egninde duýan Sary (15/8)

mylakat sähel-mähel alada-argynlygy duýmazlygy görmäge endik (35/21)

miras gan ýakynlygyny olaryň duýýanlygy Kymyş (89/4)

açyk howa çykylansoň gijäniň çigregi hasam duýuldy (96/27)

oňa ýöremek ýeňil hem hezil ýaly bolup duýuldy ýakymly (132/27)

2. sezmek, fark etmek, hissetmek.

abanyp gelyän ýaly duýdumy nämemi Aman Orsuň gepi şu (68/32)

mahsus ýol çalmak bilen Aman Orus hem duýdy ol tekepbirlik (71/20)

biraz gereginden artyk eglenenlerini duýdular Orazgeldi ýüki (106/7)

pikirleriň kalbynyň enter-pelegini aýlap özüne dolap barýanlygyny

duýdy(136/25)

jogabynda köpçülik şu pikire geldi diýen äheň duýulýardy (152/7)

duýdur-: söz etmek, çitlatmak, ima etmek.

ýörenleri üçin özleriniň müýnürgeýändiklerini hem oňa duýdurýardylar (8/30)

duýdurmaga gelipdi (36/29)

serhetçileriň komandiri gulagyna aýdyp duýduransoň OGPU-nyň (156/7)

gerek dældigini duýdurdy (156/25)

dünderil-: devrilmek, yıkılmak, altüst edilmek.

diýip ýol salgy berjek ata-enäniň hem dünderilip-dünderilip (18/4)
dünderilen ýarysy bölünip aýrylan suwkäde meñzeş haýbatly (60/2)
sekretarynyň gürrüňi şu ýere ýetende häliden-bäri dünderilip (62/24)
gahar-gazaby bilen Nurjumanyň üstüne dünderilip gaýdarly (67/15)
sen entegem ýatjakmy şeýdip dünderilip namazyň (139/30)

düňküldē: kořmak, çok, hızlı gitmek.

atasynyň duřundan düňküldēp geçip barýan Ogulbike(140/25)

düş-: 1. düşmek.

ýagtysy özge ýerlere seredeniňde biraz gijigip düşýän çöket (32/15)
geziberiň Hudaý bardyr almany asmana at ýere düşýänçä (87/3)
bir ýerlerden düşen dařjagazlary hek bölejiklerini dänäni (88/16)

2. inmek.

hanlykdan düşürip onuň ornuna on dokuz ýarym ýaşynyň (15/5)
atdan düşüp aýagyny at basdyranlygyny mälim edip dyzanaklap (15/26)
beyleräginde gelip atdan düşüp ony duran ýerinde duřady- da (115/10)
düşürensoň gidip eşegi amatly bir ýerde örläp geldi (145/31)
ýüzli ter gara sakgaly kükregine düşüp duran Altmyş aga (151/18)

3. ısı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak.

zadam ýokdy yssy düşüp oba oganlary ilini öni bolup (139/1)

4. gelmek, bastırmak.

gyzarandan tä garaňky düşýänçä meýdanda işleýärdiler bugdaýyna (146/3)

5. gelmek, çıkmak, mal olmak.

bolup gazanypdy has-da oňa edeni rowaç alyp sygyr maly düşüpdi (8/2)

6. yararı olmak, bir şey çıkmak

bilen bolan duřuşygyň bulara düşenligi belli bolýar köp (22/13)

7. bulunmak, olmak, düşmek.

bir ýykylansoň galmak asla aňsat düşmeýän eken (18/8)

höwesine düşen balyklaryň dünýäni unudyşyp segreşip-segreşip (54/26)

Berdi (Tagtabazarly) ýene-de Magadana ýesir bolup düşen türkmen gyzy-dy bardy diýip (74/34)

ýatdan bu oba düşen bir aýaldy (81/7)

bolupdyr ara birsalymlýk dymşyklyk düşensoň bolsa ol (135/9)

8. birine kalmak, birinin görevi olmak.

namysynyň esasy düşýän adamsy hökmünde ilki onuň ýüwürjisi (64/4)

9. biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak.

düşen öýüne göwni ýeten gelin ýaly ýazylyp-ýaýrap gönenip (29/31)

Oguljuma Kymyşlara düşüp söwer ýaryň yhlas-höwesine (35/15)

10. suya girmek, yıkanmak.

ýaplarda suwa düşüp ugran-da bolsalar entek maglumatly (139/2)

agyr düş-: ağır gelmek, zor olmak.

düzelmeşe çagalara has beter agyr düşjekdi çagalar bilen (103/8)

ara düş-: 1. bir iş yapılırken ona engel olacak başka bi şey çıkmak.

däldir diýýän äheňde gümürtik gürläp ara düşen (70/15)

pikir bilen ara bir iş düşäýmänkä galan ýüni ýylysy bilen (130/18)

2. araya girmek, iki tarafı yatırtırmaya çalışmak.

ara düşensoň gyzlaryň hem hossarlary bilen ylalaşyk gazanylyar (22/21)

ara düşmegi aradaky dartgynlygy biraz gowşadypdy ýöne başbelalar (41/29)

ara sowuklyk düş-: araya soğukluk girmek, iki kişinin arası bozulmak.

olaryň arasyna sowuklyk düşüpdi bu Hardadyň doganoglanynyň (41/12)

asgyn düş-: zayıf düşmek, güçsüzleşmek.

asgyn düşen garşydaş hökmünde hä diýäýmekden başga (73/12)

demine düş-: birinin eline düşmek, gazabına uğramak.

garşydaş Ýolbarsyň demine düşeniň yza süýşenekläp (42/5)

ele düş-: 1. ele geçmek, sahip olmak.

hä biziňem bir ele düşäýmezmikä şol näzenin diýip gaýybana (135/29)

2. esir düşmek, tutsak olmak.

eliňize düşen adamy depip gapyp oňa etmedik günäsini (73/14)

Hezzi batyr siziň eliňize düşende näme diýseňiz boýun (73/16)

hä biziňem bir ele düşäýmezmikä şol näzenin diýip gaýybana (135/29)

gözi düş-: görmek, anlamak, fark etmek.

gözi düşen aýybyny gizlemek üçin ýassanyp ýatan ýassyklarynyň (117/25)

gyssaga düş-: acele etmek.

gyssaga düşende onuň aýaldanmaldan geçip gaçyp sypanlygy (116/22)

howsala düş-: paniğe kapılmak, korkmak, telaşlanmak.

gayta serdaryň ölümi hakynda eşidip halk howsala düşüp (17/10)

jyda düş-: ayrı düşmek, birbirinden uzakta yaşamak.

Watandan jyda düşüp yat ýurtlarda galan (5/1)

möhümi düş-: işi düşmek.

Ýagdy gep saluwynda onuňam maňa möhümi düşmän(119/4)

ökjesine düş-: peşine düşmek, takip etmek, ardı sıra gitmek, ardından kovalamak.

bolnup ýurt gazanylyp baýlaryň ökjesine düşülip ýörkä (116/28)

öňüne düş-: önüne düşmek, kılavuzluk etmek, yol göstermek.

halatlarda bir döwürde han bolup sarygyň öňüne düşen (9/29)

häzir öñe düşüp biljek başga adam ýok demiňiz sanalgam (16/3)
bellibir döwürde han bolup öz tiresiniň öñüne düşüp kyn (18/26)
diýip alakjaşyp han-begleriň öñlerine düşüp gelyän (20/2)
birnäçesi indi il öñüne düşüp ýörendir alla kömek etjek (87/6)

synyna düş-: içi ısınmak, hoşuna gitmek, hoşlanmak, beğenmek, sevmek.

adamynyň synyna düşenini duýup tizräk ol ýerden ötmek (49/3)

tabdan düş-: güçsüzleşmek.

töründe garrap tapdan düşen gaplaňa meňzäp oýaly-ukuly (27/16)

talaňa düş-: talan edilmek, yağmalanmak.

çola meýdanda öz höwesiniň talaňa düşüşi barada (137/24)

yzyna düş-: peşine düşmek, takip etmek.

onuň yzyna düşdi (29/22)

depeläp döwek döwýän atdyr eşegiň yzyna düşüp kowalaşmaga (143/28)

çagyran serhetçileriň komandiriniň yzyna göwünsiz düşdi (156/11)

zyña düşür-: peşine takmak, yanında götürmek.

nämemi üç-dört ýyl gijigip gelipdi otuz-kyrk atlyny zyña düşürip (47/17)

zyña düşürip oba alyp gaýdaryn diýen tama bilen gelipdi (73/21)

bu ýagyny zyña düşürip getiren diýen manyda atynyň (149/21)

wekili töweregini zyña düşürip gelyänleri otlukly nazary (153/8)

sen ýaşuly bilýämiň adamlary zyña düşürip döwlete (154/17)

ýada düş-: hatırlamak, hatırına gelmek.

soňundanam ol bir zadyň häzir ýadyna düşenligini mälim (39/21)

onuň ýadyna düşýärdi ýöne ol Täze ýol kolhozynnyň (75/12)

ýadyna düşürdi uýy çiş ýeňil toraňňydan ýasalan eşek (108/18)

eşidipdi häzir ol şol ýadyna düşende myş gürrüňiň (114/23)

eken diýeni ýadyna düşdi Ýagdy şura üç-dört günlükde (133/11)

ýerine düş-: yerini bulmak, uygun düşmek, layık olmak.

ýerine düşüp ugranlygy belli boldy şol günüň ertesi gijara (31/4)
ýerine düşen töwekgelçiligiň ýurt alyp bilýänini bolsa Lenin (48/15)
öwran-öwran AşgabatPopok ýatlanylady şeýle ýerine düşen(74/4)
ýerine düşürüp kempiri bilen degşende onsoň peltasine ot (122/8)
geçenligini pikir edenligi belli boldy garagollugynyň ýerine düşenligini
(125/26)

ýel düş-: rüzgâr esmek.

áýal üzeňňä basyp köýneginiň giň etegine ýel düşüribräk(133/25)

ýola düş-: yola düşmek, yola çıkmak, yol almaya başlamak.

jemläp gyssagly ýola düşüpdür (11/15)
oba tarap ýola düşdi ol Gullar çopanyň goşundan gaýdýan (131/5)
Hanuma-da şondan soň atlanyp ýola düşmek bilen bolupdy (133/23)
gürleşip oba tarap ýola düşdüler (157/6)

2. yelken açmak, harekete geçmek.

ýola düşüp ugurly ýüzüp-ýüzmänkä ýene bir bela uçraýarlar bir ýerden bir
äpet kit (74/13)

ýürege düş-: bezdirmek bıktırmak, usandırmak.

wah-ýeý balam ir bilen sen bir ýürege düşmesene (105/15)

düş-: döşemek, sermek, yaymak.

düşelip ýörite taýyn edilip goýlupdy Ödegylyç haly-düşekleriň (19/31)
ýumşakdan düşäp ekeniňde-de wagtynda ekseň gerek bolan- da (53/27)
keçe basardylar düşeljek düşekleri öýleriň arkasyna ýapyljak serpiň üzlük
(99/13)
öý tutdurypdy ol öýe baýlardan alnan haly-palaslary düşedip (115/4)
Akjağöldür Ogulbike hem düşeklerini düşesip pallasyp ýatma (128/24)

düşle-: işe ya da yolculuğa ara vermek, yemek yemek ya da dinlenmek için bir yerde durmak, konaklamak.

düşläp alyp gaçan maşgalasy Güljemal bilen dyz degşirip (63/20)

düşün-: anlamak, kavramak.

edip düşünmek isleyäne şeydende aňyrdan gatlanyň suwy (41/7)
edilen kararyň wajyplygyna aňryýany bilenem düşünýändiklerine (60/30)
gürrüňdeşiniň näme diýjek bolýanyna oňly düşünmedik Kymyş (92/8)
öz üstüne abanyp duranyna düşünmedi onýança eden işinden (126/12)
gep-gürrüňiň bolmagyna ýol bermeli dældigine düşünipdi (156/4)

nämäniň-nämedigine düşün-: neyin ne olduğunu anlamak, kavramak.

nämäniň- nämedigine düşünip gapdalynda keserip ýatan gylyjyna(63/24)

düşündir-: anlatmak, açıklamak.

bolýanlygyny hem düşündiripdi ol Sowet döwletini soňra (48/10)
däldiklerini düşündürmekçi boldy (127/9)
bulara gep düşündirip bilmejegi barada pikir etdi (149/1)
gowulyk bilen sowukganlylyk edip düşündirmäge çalyşdy (154/14)

düwünçege düw-:1. düğüm atmak.

getirip şulary bir düwünçege düwüp belli ýerde goý (17/8)

2. kin beslemek, kin gütmek, birine karşı öç alma duygusunu sürdürmek.

düwünçege düwüp goýupdy (42/26)

düwdenekle-: koşarak gitmek, çok hızlı gitmek.

bolup düwdenekläp meýdanda ýer sürüp ýören traktory geň (91/22)

düwle-: atılmak, saldırmak, hücum etmek.

düwläp Nurjumanyň üstüne gaýdyberjege meňzäp köýneginiň (67/13)
bir sürünip düwläp alaymasy bolardy gijäniň bir mahaly daş (139/5)

düýrük-: ezilip büzülmek, korku, şaşkınlık, soğuk vb. etkenlerle bir kenara sinmek, bir kenara çekilmek, korkmak.

düýrügýänini mälim edip soragly seretdi turup şol adamlaryň (37/8)
öwrüm berip şeýlemi asyl diýýän ýaly düýrügip Ýagdy (62/26)

tyg sanjylana meňzäp gaşlary çytylyp süňňi düýrügip düýrügip (81/27)

çytyp hay-küş etmek üçin düýrügip ýeňsesine öwrüldi (94/22)

düýrügip ýüzi garalyp bagyr reňk aldy (152/22)

düzel-: düzelmek, yoluna girmek.

Kymyş duzçynyň belki ýolugra düzelişip gowulaşyp gider (80/5)

düzelmese çagalara has beter agyr düşjekdi çagalar bilen (103/15)

düzet-: 1 düzenlemek, düzeltmek.

käýinip düzedişdirip ýörşüne (107/6)

duran köýneginiň etegini aşak çekip düzetdi (155/10)

2. düzeltmek, yola koymak.

hal-ýagdaýyny düzetmäge çalşardy (18/14)

diýsene otur-da bilmän kemçilik goýberenden bolup düzederis (67/19)

3. onarmak, tamir etmek.

we ol oklara berkidiljek hamydy düzedişdirip ýene birde (143/2)

düzül-: dizilmek, toplanmak.

ýabyny görkezip häzir-ä düzüliň şunuň boýuna çakan (14/24)

dykyl-: .tıkılmak, tıktırılmak

ýumrulanyşyp ýaýlyp gidýän Pendi baýyrlary dykylyşyp (7/4)

baryanlygyny görüp halamazlyk bilen dykylyp düýrükdi (69/32)

tördäki sandyga baryp gysmyljyrap dykylypdyr bugdaý (102/17)

dykylyşyp duran goýunlaryň ýeňsesinden harsa barardy-da (110/20)

ýygnap ganar-çuwallara dykysdyryp ertir ak öýlänler yzyna (130/32)

dym-: susmak, sesini kesmek.

saljak bolýana meňzäp dymyp durdy (109/24)

boluberşini görüp adamlar synlaýjy dymdylar indi olar (154/25)

dyn-: bitirmek, sona erdirmek.

gazynam sag-aman dynypsyňyz gözüňiz aýdyň (56/19)
gazynam-a dyndyk özüň-ä (56/20)
şony dynan bolsaňyz indi galan zadyň bir alajy bolar (56/21)
gyrkymyndan henizem oňly dynyp bilenok (134/15)
gyrkymy dynsak gerek paty-putymyzy alşyp niredesiň oba (111/8)

dyňza-: (sıvı ile) dolmak, dolup taşmak.

Ahmediň üstüne dyňzap duran iki ýüňli çuwaly taýlap (132/11)
ýaly aldy-da dyňzap duran höwes-häsiýete öwrüldi (136/28)

dyrjaş-: çalışmak, çabalamak, gayret sarf etmek.

dyrjaşyp şolbir hereketleri öwran-öwran gaytalap durana (106/26)
boşatmaga dyrjaşyana meňzäp oturşy Kymyş duzçynyň göhüni (121/16)

dymala-: tırmalamak, tırnakla çizik yapmak.

haçan-da keçäniň gülüni dymalan bolup oturan hortap (83/17)

dyz ep-: diz çökmek, dizlerini yere koyarak biraz oturmak.

Oguljuma bagyň düýbündäki ugralmazdan öň dyz epiljek (100/23)
Jemal mama oglanlary gelip saçagyň başynda dyz epen (106/31)

dyza-: atılmak, yüklenmek, zorlamak.

gepledip ýerli-ýersiz dyzandyryp batyrlygam etdiriberýärdi (57/10)
näzikligini saklan mämeleri mynasybetli dyzanyp duran (117/3)
barjak diýip dyzap duran barmyşmy onsoň alýan bolsaň (124/25)
üýşüşip üýşüşip gollaryny çermeşip düşek gülleşip dyzanyşyp dyzanyşyp (99/6)
OGPU-nyň işgäri gepläp duran ýerinde dyzanybrak leňňer (153/18)

dyzanakla-: sürünmek, emeklemek (çocuklar hak.).

atdan düşüp aýagyny at basdyranlygyny mälüm edip dyzanaklap (15/26)
dyzanaklaşyp jitde-mit bolşanlarynda içerde oturanlaryň köpüsiniň (94/18)

äber-: bir şeyi birine vermek, alıp vermek.

nahar gyzansoň ony çanaga salyp saçak bilen orta äberdi (79/31)

tarap geçirýärdiler Jemal mama özüne gap-gaç äberişen (82/8)
okara gyzgynja süýt guýup äberdi üsti bugaryp duran okaradan (106/32)

ädimle-: adım atmak, adımlamak, yürümek.

aýagy yeňlän Hardat töwereğine seretmän yeňil-yeňil ädimläp (78/19)

äkit-: yanında götürmek.

goýmakçy däldirin öldürmäýin yöne özüň nirä äkitseň äkit (14/13)
ýanyna jigit edinip Kerkä äkidipdi olar iki atly bolup (50/6)
bilen çöle äkidermen bolupdyr yöne Kymyş duzçy welin bu (102/5)
bu ýagdaý oba gelip her naharyna bir gyz äkidýän (150/25)
biz-ä Kymyş aga şol ýañky Garawuldepä äkidilenleriň (152/5)

2. taşımak.

däl menem çagalar bilen birki araba ders äkidip baş-on (32/16)
aý ders köplük etmez menem bir araba ders äkidip (32/18)
bökderip maşgalasy bilen ýene-de äkidip bilen mallaryny (47/9)
ilkinji ýetişen ternänem öz çagalaryna iýdirmän şähre äkidip (86/16)
näme gyrkyp alan ýüňüňizi birbada äkidip bilmänmidiňiz (134/7)

ätle-: atlamak, adım atmak.

ätläp toýnaklaryny şarkyldadyp duranlaryň önünden geçip (29/17)
suwsuz goljukdan ätlän mahaly mellegiň aňrybaşyndan gaýdýan (32/7)
öňe ätledi (148/22)

ebşitle-: sıkıca yapışmak, sımsıkı tutmak, sağlam bir şekilde yakalamak.

açyk ýakasyny bir eli bilen bir ebşitläp bir goýberip durşuna (55/21)

eçil-: masrafa girmek, açılmak, cömertlik yapmak.

tarhanlyk bilen eçilýärdi belli-bellilerine özlerine has wepaly (48/29)

edin-: edinmek, sahip olmak, elde etmek

özümüz ýag edinib-ä iýemzok şony ýa-da eltip jara dökemzok (66/23)
bu ýere gelip özüne şägirt edinen oba ýigidi Agajan murtuň (91/27)

bakarys hemem süýdüni sargan ýüňüni ýorgan edineris (102/3)
goýnuny ýatlap soňam ondan şorawja şara edinmegiň ugruna (138/1)
galýanyňy görüp elindäki nogta-jylaw edinjek ýüpüni alyp (144/21)

agşamlyk edin-: akşam yemeği yemek.

duzçynyň ýanyna üýşüp geldiler maşgala ýaňrak agşamlyk edinip (79/11)

aýal edin-: evlenmek.

aýal edinmegi bilen baglylykda ýüze çykypdy şundan oň olar (41/14)

iş edin-: bir şeyi kendi uğraşı, sorunu durumuna getirmek.

öçügsi çyranyň ýagtysyna iki günden bəri iş edinip göle (35/32)

sapak edin-: ders almak, başa gelen bir durumdan alınan dersi unutmamak,.

biläýmeli soňra bolsa özüňe sapak-da edinäýmeli bir (68/1)

egil-: eğilmek.

ýerinde leňner atyp oturyşyna Orazgeldä tarap eglip pessay ses (37/1)
alkymynda egilýän ýaly basyksy eşidilýän Hardat (78/7)
gapydan eglip salam berip uzadyp giden süýdüni gazana (121/2)
biraz göterilip eglip salam bedri (141/3)
uzak egilse agyryp ugraýan biline dynç bermek üçin dikelip (146/30)

egir-: yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek, eğirmek.

ýüňleri ýuwup saýyp ige salyp egrip ondan ellikdir jorap (99/10)

egis-: azaltmak, eksiltmek.

unutdygy aladasyny egisdigi boljakdy hemem ol her gezek (122/7)
hyjuw-höwesini egsensoň dünýäniň çolalygyny alyp meýdanda (137/9)

eglen-: oylanmak.

eglenip öýden çykan mahaly töwerek henizem alagaraňkydy (31/21)
biraz gereginden artyk eglenenlerini duýdular Orazgeldi ýüki (106/7)
mellegiň aýagujunda eglenen kakasynyň özleriniň ugrap baryanlaryny (108/10)

hey şunça-da bir eglenmek bolarmy nan bolsa bu (122/15)

talaply tabşyryklary bilen eglenjeginden habarsyzdy baryp (156/28)

egreldekle-: eđriltmek, eđri duruma getirmek, eđritmek.

salýan ýaly alkymynda egreldekläp oturan Nurjumanyň ýüzüne (37/7)

bolup gämi agdararly bolup entirekläp-egreldekläp gidýär mahluk soňra

birazdan gäminiň (74/29)

ek-: toprağa tohum atmak veya gömmek.

ýabyň suwy içmegimize ýetse bor ekin ekmän çöle mal (14/25)

ýegen pagtaňy haýal etme ek köneler bir (40/12)

öýtmäň kolhoz pagta ekişini tamamlady onsoňam ekeýin (66/19)

basdyrmasaň ana onsoň onuň nädip irki ekilen pagtanyň (83/12)

geçen güýzüň ahyrlaryna ekip ýygnan pagtasynyň bir bölegini (134/3)

ekezlen-: cesaretlenmek, yüreklenmek.

gelmeği bilenem arkalaryna ýel çalyň ekezlenen bir synpa (46/30)

salamyny alyň ekezlenip töwereğini synlap otyrý Staliniň (59/17)

ekezlenip diňşirgendi we egnine ýelbegeý atynyp oturan (128/28)

elen-/eglen-: tutmak, geciktirmek, eđlemek.

ýönelen wagty näderini bilmän elenişip duran kakasydyr (149/27)

eleslet-: hızlı hareket ettirmek, yürütmek, koşuşturmak.

öjügiň dyzanyp ýaş oglany elesledip alyň baryamyş şonda (64/21)

gözünüň gabagyny göterip duran togalak ala gözlerini elesledip (118/18)

elewre-: koşuşmak, koşuşup durmak.

öz gözi bilen tizräk görmek üçin adamsynyň yzysüre elewräp (129/1)

kakalary gelen oglanjyklar ýaly bolşup begenişip elewreşip (129/22)

elle-: ellemek, dokunmak.

elläp örmelisini örüp çykamalsyny çykap bitelik baryny (58/9)

ellemäge ýetişmedik ýany bilen aljak köýneginiň çäğini (102/24)

elt-: iletmek, götürmek, yaklaştırmak.

yigitleriň biri bolsa hana dessine at eltip beripdir arkasy alnyp depesi (11/28)

galyp ýüzden gowrak malyny eltip oňa meýletin tabşyrypdy (25/7)

öňe salnyp sürläp eltip kolhoza tabşyran mallarynyň biri (26/24)

Aman Orsuň çagalaryna eltiberýämiş diýlip geň (86/17)

adamlary häzir äkideniňizde nirä eltyňiz (149/14)

em-: emmek, somurmak.

ýene enesini biraz emsin özüni alynsyn ot-kepek (45/29)

ana şolar şeytanyň enesini bile emenler diýseň bolýandyr (90/26)

emen mahlugy görüpmediňiz ine şo-da şu Anna pälwanhatda (112/7)

hä näme ýa-da senem täzededen eneňi çekeläp emip (112/23)

ay ýok ýöne enesini köp wagt emen güýçli hem (112/28)

emdir-: emdirmek, emzirmek.

kiçi ogly Rahmangulyny ýanap emdirip arkasyny sypap (33/25)

eňter-: bırakmak, salıvermek.

pikir edip durman göwnüne gelşiçe sözüni eňtermesi bardy (90/11)

eňteril-: boşaltılmak, dökülmek.

Nurjuma başlyk tankyt jalasynyň eňterilip öz üstlerinden (62/30)

entirekle-: sallamak, sendeletmek.

bolup gämi agdararly bolup entirekläp egreldekläp gidýär mahluk soňra birazdan gäminiň (74/29)

eple-: bir şeyi kıvrırmak, bükme, katlamak.

özlerini buky bir ýere atana meňzeşip iki eplenişip takat (63/1)

gizlenmekçi bolýan ýaly epilip soňundanam bir eliniň aýasy (101/19)

ers-: başkalaşmak, farklılaşmak, değişmek.

atyr ysyny ysgap ersip daşyp başyňy humarladyp oturan (98/26)
 ýatlady andygy üçin ony öz gyzym diýip ersdirip gowy (127/15)

esel-: kurulmak, kurum satmak, böbürlenmek.

bili sapaňaly beg bolup eselip gezerdi Sowet häkimiýeti (44/12)
eselip ýören günleridi Ýagdy kemsit hoşlaşyp ugraberende (57/15)
adamsyny gözi bilen ugradyp oglunyň at münüp eselenine (109/17)

eşit-: işitmek, duymak

barha joşgunly eşidilýärdi (19/6)
ýeňse kimdir biriniň aýak sesini eşidip yzyna öwrülen (55/2)
şol gürrüňi eşidensoň Ýagdynyň özüni atymyna getirip bilse (57/24)
edilýän gürrüňiň bir bölegi anyk eşidilip gitdi tanyş ses (77/16)
diýenini eşitse-de eşitmedik boldy (150/6)

2. dinlemek.

soň olaryň arasynda bolan gürrüňiň anygyny eşidip (79/9)
soňky jogaby töwerekden eşidenleri biygtyýar ýylgyrtty (105/19)

3. haber almak.

gaýta serdaryň ölümi hakynda eşidip halk howsala düşüp (17/5)
gezyän Günüňem bu günler ýüzi hoş habar eşidene (110/1)
her gün eşidýäniňem bir-birinden şum habarlar onsoň ene (121/28)
Jemal mama ýeňse tarapdan aýlanyp gelen habary eşidip (124/11)
otyrdy garaşylmadyk habary eşiden mahaly onuň süňni (152/21)

et-: bir işi yapmak.

bolup gazanypdy has-da oňa edeni rowaç alyp sygyr maly (8/1)
etmek üçin ilden mal-gara toplaý ugranda Kymyş duzçynyň (25/5)
baýyň Seyit baýyň maşgalasyny kolhoza agza etmändiklerine (38/28)
sürtüp geçmekçidi siziňem bu eden işiňiz hut şol Owgandan (68/27)
gitdik ýigitler diýip öňe düşüp serdarlyk eden bolsa täze (86/24)

açyk-aýdyň et-: belli etmek, açığa vurmak.

sebäp bolan zady açyk-aýdyň edesi geldi haçan-da raýkomyň (66/3)

ahmyr et-: esef etmek, hayıflanmak, ah vah etmek.

gul ha-a bir elim geläýse bolýar diýip öňden ahmyr edip (46/ 14)

ak ýol arzuwla-/ak ýol arzuw et-: birisinin başarılı olmasını istemek, bir kimseye üstünlük dilemek.

indi bireýýämden bäri ak ýol arzuwlap ugradyp gitmänkä (105/21)

alada et-: tasalanmak, üzülmek, kaygılanmak, endişelenmek.

galmak üçin näme-de bolsa bir aladanyň edilmelidigi hem (81/14)

alada edýänligini duýdy çagalaryň gaýgysyny etme bu zatlardan olara-da(104/9)

oglanlaryny wagtynda gelmediler diýip alada edýänini bilýärdi (121/25)

aladaňy etmekçidirin özüm heleý diýdi(124/2)

alaman et-: talan etmek, yağmalamak.

Narly gamyşçynyň kakasy bu oba ozalky goňşulara alaman edilyän (44/20)

anyk et-: açık etmek, belli etmek.

bilýänligini anyk edipdi ol Ýagdy kemsidiň öz inileriniň (91/3)

aýdyň et-: sırrını açığa vurmak, ele vermek.

adyna ýabşyryp aýdyň edip ugran bihaýalyklaryndan (48/2)

aýgyt et-: azmetmek.

soňra öz edilmeli aýgydyna dolanyp gelerli görüdi (83/22)

bahyllyk et-: hasislik etmek, cimrilik etmek, esirgemek, çok görmek, kıskanmak.

meniň al gulum edenime bendesi bahyllyk edip aýagyndan aslyşjak (87/12)

bäşdaş et-: beştaş oynamak.

elinde bäşdaş edip zyňyp-gapyp bökdürip oýnaýan bir pälwan (49/17)

bellik et-: işaretleme.

boýnuna alajaly doga dakyp bellik edip haýyş edipdi ony (45/33)

bellisini et-: bir karara varmak, öyle ya da böyle bir sonuca ulaşmak.

haçan-da bolşewikler uly baýlar bilen bellisini edensoň (47/24)

gidişip ýörkän şular bilen bellisini edensoň karar tapar (47/30)

bes et-: pes etmek, bırakmak.

hany bes ediň deýýusyň çagalary ýogsam häzir (126/17)

bimaza et-: yaramazlık yapmak.

olary bimaza edip bolsa hezil boljagyny oýlandy ýeserlik (125/19)

onuňam temegine saçynyň ujuny degrip bimaza edip aldy (125/31)

bina et-: yapmak, inşa etmek.

bilen bina edilyän bin ýada däl-de ertekilerdäki daglary (49/8)

boldum et-: tamamlamak, bitirmek.

ýugrup-ýasap oturan hamyrlaryny boldum edip gapdalda (28/10)

indi boldum edip gutaryp baryardy şondan soň ýatmak üçin (36/2)

çatyp sapagynyň soňuny dişi bilen kertip boldum edip (102/25)

çak et-: tahmin etmek, varsaymak.

edýän bilniksiz adamlarynyň biridigini çak edýärdiler elbetde (116/26)

duýdy bu bolsa onda gelniň öz çak edişindenem has (135/11)

çig et-: bir iş tam olarak yapılmamak, bir mesele tam olarak halledilmemek, bir iş veya meselenin eksikliği olmak.

bu töwekgelçiligiň aňyrsynda hemişe eden işini çig etmeyän (51/14)

çykyş et-: konuşma yapmak, topluluk karşısında bir konuda konuşmak.

aydyp gutaransoň hemişeki endigine görä ol ýerde çykyş eden (61/3)

ony hem oturanlar Aşgabatda geçen ýygnaga seslenip çykyş etjekleriň (71/2)

daş et-: güçsüz kuvvetiz bırakmak, güçsüzleştirmek.

aýtsam hereketlerin-ä daş etdiň Aman porhanyň (155/11)

dat et-: feryat etmek, figan etmek.

diýip dat edipdirler (10/20)

mert atyp öldürin diýip dat eden dälär diýip pikir (73/18)

dep et-: def etmek, yok etmek, toz etmek, ortadan kaldırmak.

bolsa siz onuň maňlaýyna urmaň bir derdiňizi dep etse (90/20)

depin et-: defnetmek, gömmek.

özünüň-ä ýolda nirede depin edilenligi hem belli bolmandyr (17/9)

til/dil et-: konuşmak.

şähre til edip kömek sorayan bolsa näme diýip (156/22)

dowam et-: sürmek, devam etmek.

Aganyaz serdar ýaly goşunbaşylaryna söweşi dowam etdiriberiň (15/21)

bolup ýene-de soragyny dowam etdirdi (21/13)

Söýünalyda alasarmyk ynjalyksyz durmuş dowam edýärdi (79/1)

soňky hysyrdylar henizem dowam edýär gapdaldaky ýolda (100/28)

dowam etdiriberiň bizem nesip bolsa tiz geleris (149/30)

äht et-: söz vermek, vaatte bulunmak.

däne saňa bergilidir diýibem äht edipdir (16/25)

endik et-: bir şeye alışmak, alışkanlık haline getirmek, adet edinmek.

mylakat sähel-mähel alada-argynlygy duýmazlygy görmäge endik eden (35/22)

eglenç et-: gecikmek, eğlenmek, oylanmak.

eglenç edenini halamadyk Jemal mamanyň aladaly sesi (105/30)

mama gabadyna gelende eglenç eden için endigine görä (106/5)

Orazgylyç çagalar bilen çörñeşip ýene eglenç etmäni halamasa-da (108/33)

elek-çelek et-: gözleri fal taşı gibi açılmak, gözleri yuvalarından fırlamak, şaşkınlıkla veya hayretle bakmak.

elek-çelek etdirip haýsyň şol diýýän ýaly kellesini sandyradyp (69/6)

gamyny et-: düşünmek, merak etmek, önceden dert etmek.

işleri özlerinden bilip gamyny edip ýören oganlaryna gojanyň (8/24)

olary bölmegiň gamyny edipdir kowguçylara baş bolup (63/26)

gark et-: boğmak, batırmak.

ýakymlydy olar naharlanyp çöli ýakymly kebap ysyna gark edişip (138/10)

gaýgy et-: kaygılanmak, kederlenmek, üzülme.

çagalaryň gaýgysyny etme bu zatlardan olara-da (104/9)

gelin et-: kızı evlendirmek.

onuň aýal doganlarynyň birini ogly Orazgeldä gelin edip (52/12)

gep et-: konuşmak.

ýöne ýerden ilin bir sebäp bolmasa gep etmejeği bell-ä (106/3)

gowulyk et-: iyilik etmek, yararlı işler yapmak, yardımcı olmak.

belet ilki bilen-ä olar ile dürli döwürlerde köp gowulyklar eden (154/10)

göwün et-: gönül koymak, kırgın olmak, gücenmek, darılmak, incinmek.

görüňýänligi üçin ondan çyny bilen göwün edýärdi onuň (46/8)

göwne jaý et-: içine sinmek, içi rahat etmek, huzursuzluk duyacak bir durum olmadığını anlayıp rahatlamak, tatmin olmak, kuşkusu kalmamak, şüphe bırakmamak.

öz göwünlerine jaý edendikleri belli boldy Ahmet biraz öňe (87/11)

olar ejeleriniň iýdirip-içirip goýbermese göwnüne jaý etmejegini (107/5)

göwnüne jaý etdi (108/8)

OGPU-nyň işgäriniň ýañky gep saluwyny göwnüne jaý edip (154/6)

göz et-: ders vermek, ibret vermek.

ony Hywa eltip ile göz edip dardan asaryn welin ana onsoň (11/9)

gözegçilik et-: gözlemek.

gözegçilik edip durýardy goňşy şereketleriň özi ýaly gyrkyma (115/1)

günä et-: suç, günah, kabahat işlemek.

ahyrynda Nurjumadyr aşak bakyp geçilmez günä eden ýaly (68/25)

gürriň et-: konuşmak, sohbet etmek.

duýulýardy göräýmäge ýakymсыз gürriň edere bu ýerde esas (62/12)

gürriň edilmän başga gürriň edilyärdi Kymyş duzçynyň (82/3)

mesawy gürriň edişip naharlandylar gezek çäýä (129/28)

gybat et-: gıybet etmek, dedikodu etmek.

hem unudyp aýallarça diýseň şüweleňli gybat ederdiler(80/25)

gyjalat et-: sitem etmek.

ýekme-ýekden diýip gyjalat edipdi (64/2)

habar et-: haber vermek, haberdar etmek, bildirmek, haber ulaştırmak.

getirerem diýip habar edipdi (133/22)

halas et-: bir korkudan, beladan kurtarmak.

çagalaryny özüni ýanalmalardan halas etmek üçin şeydenligini (91/9)

harman et-: karıştırmak.

ýerde küle agynap kükregi ýaplaýak töweregi tutuş harman edip (107/14)

has-has et-: pofurdamak, fosurdamak.

henizem has-has edip samyrdaýardy (127/26)

hasap et-: düşünmek, tasarlamak.

aýdyşdyrdym hasap edensoň oňa ýene bir ýere degmek (39/6)
özüni has parsatly has edenli hasap etdirip batly-batly (57/9)
häsiýetine görä öz borjy hasap ederd golaýda bolan ýygnaclaryň (69/9)
bilelikde öýde bar bolan çaga güýmenjesi hasap edilyän (104/4)
Hanumany özüniň ikinji nikasyz heleyi hasap edýän Ýagdy (117/17)

haý-küş et-: "yavaş ol, uslu dur, akıllı ol" demek.

çytyp haý-küş etmek üçin düýrügip ýeňsesine öwrüldi (94/22)

haýal et-: gevşek davranmak, yavaş hareket etmek.

ýegen pagtaňy haýal etme ek köneler bir (40/12)
orunbasaryny tassyklapdy hem şol gijäniň özünde haýal etmän (50/22)
içinden gaçyp tezip geleni bolsa haýal etmän ony (104/9)
nany indi haýal etmänem ýygnamak gerekdi ýetişen bugdaý (120/4)

heder et-: sakınmak, çekinmek, korkmak.

aman diläp bögürýän güňleç sesinden heder edýärm - nämemi ondan çekilýär zordan (74/29)
heder edip ugranlygy hökmünde kabul edensoň ol özüniň (154/15)

heläk et-: 1. bir şeyin uğrunda öldürmek, ortadan kaldırmak.

diýip bu ýerde asylly-asyly maşgalalary ýanap heläk edýärler (50/11)

2. boş yere uğraştırmak, boşu boşuna zahmet çektirmek.

iýdiň-le balamy heläk etme hany ber bäräk ony diýip (141/11)

hereket et-: 1. hareket etmek, vücudu oynatmak, kıpırdatmak veya kımıldamak, devinmek.

ýaly hereket edip elini howada galgadyp göçgünli (154/21)

2 hareket etmek, davranmak.

habarly bolup gezyän Mamlynyň göze görünmän hereket edýän (116/26)

gözünüň ody alnan halk beýle aýgytly hereket eder diýip (152/24)

hemaýat et-: yardım etmek, kollamak, himaye etmek.

söz sözlän mahaly bay-gulaga hemaýat edýänleriň ýoly biz (73/5)

hezil et-: neşelendirmek, keyiflendirmek, eglendirmek.

basyrynyşyp otyrdylar töwerekde ýagşyň diňenine hezil eden (25/27)

onam sygyryň önünde goýdy ýalmanyp berlenini hezil edip (30/8)

asmana towsuşyp hezil edişip söýgi oýunlaryny oýnaýan (54/27)

ýansa alşyp hezil edişip ýylgyrjaklaşdylar (83/13)

amatyna getirip Kymyşlaryň çetine degenine hezil eden (102/18)

hopba et-: omzundan tutturarak bir kimseyi sırtına almak, arkasına almak.

özi kimsi jigisinem arkasyna hopba edip Jemal mamanyň (84/33)

hoş et-: sevindirmek, memnun etmek.

hoş edip goýbererdi her gezegem oňa inim Narly (45/2)

howatyr et-: endişe etmek, korkmak, telâşlanmak, kuşkuya kapılmak, şüphelenmek,

talawladyp hüjüme geçibermesinler diýip howatyr etdi (156/17)

hödür et-: ikram etmek, sunmak.

wagtal-wagtal hödür edip oturyşyna özi baradaky bu garşylygyň (38/8)

adamlara öz iýip oturan zadyndan hödür eden bolup şu (83/28)

höwes et-: bir şeye karşı istek duymak, eğilimli olmak, heves etmek.

şükür diýip Hanuma ýola höwes eden atynyň (133/32)

käýindi bäbejige höwes edip oňa tarap ellerini uzatdy (141/12)

hüjüm et-: hücum etmek, saldırmak.

bir mundan gelip hüjüm edipdir Rozy çolak bir görse (64/19)

hyýanat et-: ihanet etmek, hainlik, kötülük etmek.

bilmän iýen duzuna hyýanat edýänlerem bar ýoldaşlar (68/11)

hyýanat etmek bolýar diýip suňşurmakçydy ýöne gepiň (68/29)
günäsini boýnuna goýup kolhoza hyýanat eden tersçil (74/1)
amaty gelende bize hyýanat etmäge bahana bolar şu (119/1)

jan et-: canla başla çalışmak, bir işi bitirmek için ne gerekiyorsa yapmak.

Muhammetgylyç serdar parhatçylygy gazanmak üçin näçe jan etseler-de (10/9)

jedel et-: tartışmak, bahse girmek.

abraý almajagyna-ha men jedelem edip biljek (92/29)
Parlaň baý sen jedel etseňem-ä edersiň welin ýöne (92/30)
biziň bilen däl hey Jedel edip düzzüm oýnap gaplaňy utan (92/31)

kabul et-: 1. razı olmak, kabul etmek.

kabul edýän ojak başynda oturan Jemal mamanyň peltesine (84/6)
bilen kabul etse ene ony ýürek bilen kabul edermiş şonuň (121/17)

2. kabul etmek, almak.

kolhoza kabul etmekçi bolduk welin ýöne bolmady kabul (17/4)

3. resmî görevde birini kabul etmek, görüşmek.

gelen bir adam bar diýip oňa gapdalda kabul edilme (76/19)

4. dikkate almak, göz önüne almak.

heder edip ugranlygy hökmünde kabul edensoň ol özüniň (154/15)

kast et-: kastetmek, kastı olmak, kötülük etme amacıyla olmak, zarar vermeyi amaçlamak, birine karşı kötülük etmeye niyetlenmek, zarar vermeyi düşünmek.

Hardadyň näme üçin başarsa kast edesi gelip durmagy (41/10)

kak-sok et-: sopa ile dövmek, vurarak dövmek, dayak atmak, dövmek.

adamlaryň käbirini ellerindäki gamçy bilen sähelçe kak-sokam edibem (20/7)

kakş-sokuş edäýmek olaryň göwnünde ýogam däl di ýöne ar (86/13)

kömek et-: yardım etmek, yardımcı olmak, yardımda bulunmak.

Ýazgylyç Jöwelek janköýerlik edip ýitigini tapmaga kömek eden Berdi kakaly bile minnetdarlyk (77/34)

geçirişmäge ýerli-ýerden kömek edersiňiz diýen ýaly bir (82/22)

birnäçesi indi il önüne düşüp ýörendir alla kömek etjek (87/6)

ýok kömek etme sen diýip Orazgylyç çytylyp (129/12)

pursatda näme kömek ederini bilmän alaçsyz duran Orazgylyç (142/10)

maslahat et-: danışmak, istişare etmek, görüş alış verişinde bulunmak.

güni irden başlamagyň maslahatyny etdiler ýöne oraga gidiljek (138/26)

mälim et-: bildirmek; belli etmek, açığa vurmak.

atdan düşüp aýagyny at basdyranlygyny mälim edip dyzanaklap (15/26)

Nurjuma özüniň gizlin gürrüň aýdýanyňy mälim edip çöken (36/33)

bir alada aralaşanlygyny mälim etdi (61/23)

tow alýanlygyny mälim edip barha batly gepledi sen (124/31)

ol gözyetimden gözyetime ýaýrap özüniň ýetişenligini mälim edip (145/23)

milt et-: bir şey yapmaya kalkışmak, girişmek, yeltenmek.

milt edip bilen bolmaz (115/27)

münder et-: yığmak.

onuň yz ýanyndan bolsa üstüne münder edilip yük urlan (132/14)

mürehet et-: davet etmek, çağırmak.

Ýagdy şura Orazgeldä oturmagy mürehet edip oturşyna ýaňyrak (117/24)

mys et-: sesli sesli burnundan solumak.

birhowa mys edip ýylgyrybam goýberdi (123/17)

naqt et-: peşin peşin söylemek, hemen cevap vermek.

oturan ýerinde basdaşlarça agyz deňäp naqt ederdi (9/15)

jogabyny naqt edip jedeliň utan tarapynda ýaş başlyk Ýazdurdyňyň (72/26)

kaput diyip ýene-de onuň jogabyny naqt edipdir (77/29)

niýet et-: niyet etmek, bir şeyi yapmayı zihinde tasarlamak, düşünmek, niyetlenmek.

durşuna öz ýanyndan niýet etdi (39/19)

şol ýerden çekmegi niýet edindi ol derýa boýy bilen onuň (54/10)

ýöne ony çöle äkitmegi niýet edinen çopan ezeläp ýene ony (102/8)

iýmegi niýet edinip öňüne üýşürüp oturan adamsyna uzatdy (125/8)

zatlaryny sargytlaryny gowşuransoň niýet edişi ýaly bir gije (131/3)

ogurlyk et-: hırsızlık yapmak.

şuranyň ýüzüne seredip gepledi Kymyşyň oğlanlary ogurlyk edende (149/3)

öwrüm et-: dolanıp gelmek, dolanmak.

öwrüm edip geçäýjek ýaly kanagatlanma tapdy şu pursatda (132/26)

gozganyp tüweleý öwrüm edip ugran ýaly boldy-da (148/4)

öý-işik et-: evlendirmek.

laýyk maşgala tapyp öý-işik edipdi şondan bäri-de onuň (44/26)

tapyp öz sürüsine gaýtaryp getirýänem öý-işik edip (84/27)

iki-üç aýlyk kiçi bolan ogluny öý-işik etmekçi bolan mahaly (113/16)

pikir et-: düşünmek.

öýdüp pikir etdiler (26/5)

özüne gerek bolan bir aralyk ýoly tapanlygy hem pikir edilipdi (51/17)

barada pikir edipdi şonuň üçinem bu gep çyn-da bolsa (57/26)

geçenligini pikir edenligi belli boldy garagollugynyň ýerine (125/25)

pikir edýän ýaly bir ol aýagynyň bir bu aýagynyň (154/31)

razy et-: razı etmek, kabul ettirmek.

razy edipdiler harmana aýak salnansoň onsuzam harmany (143/27)

saň gaty et-: taş gibi dondurmak, taş gibi yapmak.

depgisini ýetirip ýörse meýdany saň gaty eder bi biziň (92/11)

sapajak-supajak et-: bahaneler ileri sürerek bir işi yapmamak, bir işten kurtulmak, yakayı kurtarmak, hileyle bir işten sıyrılmak.

göni seredip bilmän ýüzüni sapajak-supajak edip oturan Ýagdy (149/4)

sene-mene et-: tartışmak, kavga etmek.

alyp sene-mene edende belli boldy şonda bir asgyn ýerini (42/2)

sen sen et-: zıtlaşmak, bozuşmak, münakaşa etmek, atışmak.

adamsydyr-da bolşewik sähel sen-sen etse öz ejesiniň (46/16)

sorag et-: enine boyuna öğrenmeye çalışmak, bir şeyin bütün yönlerini öğrenmek için sorular sormak.

tutdugam sorag edip işem geçirdik biziň borjumyz (71/15)

gelendigini Berdi Gotur oglunyň özi sorag edilen mahaly (72/20)

biz olardan sorag etmeli (153/23)

sowukganlylyk et-: soğukkanlı olmak, kolayca, öfke, telaş ve heyecana kapılmamak.

gowulyk bilen sowukganlylyk edip düşündirmäge çalyşdy (154/13)

subut et-: bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu belirtmek, kanıtlamak, tasdik etmek.

öňünde nygtamagy iş ýüzünde subut etmegi göterimräk (69/16)

şagal mesligi et-: kısa bir süreliğine keyif çatmak.

ýerde şagal mesligini etmegi halardy şonuň üçinem ol ýörite (115/3)

tagalla et-: uğraşmak, çaba göstermek.

edilyän tagallalar esasynda hiçneneňsi bolmadyk ortahal görülyän (142/6)

taň et-: iyi etmek, yerinde bir davranışta bulunmak.

taň etdi bu birinjiden-ä türkmençilikde ýetip gelyän erbetligiň (45/8)

taryp et-: övmek.

ogly diýip taryp ederdi ýöne şeýle-de bolsa onuň bu (52/16)

täsir et-: etki etmek, etkilemek.

kalbyna teselli beriji täsir etdi (58/7)

bolsa-da ol Nurjuma uly täsir etmedi gaýta bu hondonbärsilik (63/4)

aydylyş hörpi täsir etdimi ýa-da ol hemmeleriň ýokarsynda (68/30)

täsir edenligi belli boldy ýene-de Ahmet zabun öz galjaňlygyny (132/28)

täsir edenine jany ýanan OGPU-nyň işgäri odugyp duran (155/23)

teklip et-: teklif etmek, önermek, öneride bulunmak.

teklip etdi soňam özüniň sözüniň jogabyňa hem garaşman (136/11)

tomaşa et-: bakmak, seyretmek, temaşa etmek.

salyp tomaşa edip oturşyna öz diýäýsem diýip häzirlän (123/31)

tomaşa edip durana meňzediler murtlak OGPU adamlaryň (154/27)

tussag et-: yakalamak, tutuklamak.

obamyzdan Berdi Gotur ogly tersçilikde aýyplanyp tussag edilipdi (71/12)

hawa ol bozgagy obadan meniň özüm tussag edip (71/13)

geçiren diýip tussag edipdiňiz (71/14)

sürgün edilip getirilen Hohollardan birnäçesi tussag edilip (74/18)

atlanýanyny eşidip onuň ýanyna tussag edilip alnyp gaýdylanlaryň (75/3)

talap et-: talep etmek, istemek, istekte bulunmak.

talap edip ýören ekinem däldir-le sürüp ýatjak düşegini (53/27)

anyklaşdyrmagy talap etdi Ýazdurdy şaýat gözleýän ýaly (72/3)

hem has köp talap edýärdi ýöne Gün ýigrimi ikinji iýuna (83/5)

tama et-: tamah etmek, çok istemek.

rahatlanar diýip tama edipdi ýöne halk özüniň ýalňyşandygyna (47/31)
güni aladalandyryardy bu ýagdaý tama edilişi ýaly ýolugra (103/14)
tama edýärdiler bu ýyl iliň bagtyna däne geçen ýylkydanam (146/9)
oňnulluk tamasyny etmäh diýip mauzerini howada galgadyp (155/28)

taýyn et-: hazır etmek, hemen kullanabilecek duruma getirmek.

düşelip ýörite taýyn edilip goýlupdy Ödegylyç haly-düşekleriň (19/31)
diýsegem bizde-hä taýyn edilip özleşdirilen ýerem ýok bir (66/20)
taýyn edip berýärdi ol ýalaw ýaly gyrkylyklaryny (110/14)
depesini syryp taýyn edip gutaryp barýardylar Orazgylyç (145/28)

umyt et-: umut etmek, ummak, beklemek.

ýeňletjegini ýatlap göwün ýüwürdi umyt edýärdi şonda (92/1)

uly et-: uzatmak.

eder uly edip beren boýuny kiçeltmez näme etjegini onuň (96/3)

üpjün et-: saqlamak, tedarik etmek, donatmak.

bilen üpjün edýänlerem satýanlaram Kymyşlar bolupdylar (24/9)

yhlas et-: gayret etmek, çabalamak, var gücüyle çalışmak.

kemäýmesem bardyr onuň söýüp yhlas etseň bolsa öz (29/30)

yzanda-çuwan et-: hırgür çıkarmak, ortalığı gürültüye vermek, gürültü koparmak, kavga çıkarmak, kavga etmek.

yzanda-çuwan edip Hardadyň aýalynyň gyzynyň aýal (42/21)

ýok et-: yok etmek, ortadan kaldırmak, öldürmek.

malyna-mülküne talaň salyp özlerini basyp atyp ýok etmek (47/12)

ýüzügara et-: rezil etmek, bir paralık etmek.

inisiniň bajyňyzy alyp gaçyp sizi ýüzügara edeni ölüň (42/12)

zabt et-: işgal etmek, askerî güç kullanarak bir yeri zapt etmek.

bilen zabt edip alana indem ol ýerden hemişe gala alnanda (46/33)

zor et-: çok sıkıntı vermek, zora koşmak, kan kusturmak, zor durumda bırakmak, eziyet etmek, acı çektirmek, canını yakmak.

ol gelende näme-aý jigildir-dä zor etse şura şu (115/29)

eýele-: 1. benimsemek, kendine mal etmek.

eýelänini görüp aladalandy (139/7)

2. kazanmak, elde etmek.

minnetdar bolup öz kalbynyň törüni eýelän adamlaryň hyzmatyny (35/18)

3. bir işi yapmaya kalkışmak, yapmaya yeltenmek, teşebbüs etmek.

bagly ýakymly pikirler eýeledi onuň göwnüne töwerekdäki (53/10)

eýemsire-: sahip olmak.

gelip eýemsirenişip oturan bolsa onuň gayra tarapyňy Garabil (7/5)

geçipdi ol ornaşyp barha ýurda eýemsiräp oýkanyp otyrды (46/21)

eýemsireýändigini öz ýanyndan bellemek bilen oňa ugurdaş (119/9)

bu günem kalby hyjuwly ýazyň dünýäni eýemsirenip (25/19)

ýene aňyrsy 9-10 ýyldan häzirki bu ýurdy eýemsirenişip özleriniň özgelerden has (73/27)

eýerle-: eyerlemek, eyer vurmak.

ýalyny sypalap alaşasyny eýerläp durdy (100/22)

ýumuş buýrulanyna mähetdel Aganazar eýerlenen aty (107/26)

eýger-: başarmak, becermek, üstesinden gelmek.

soňundanam ol özüne eýgertmeýän sölpüräk donunyň bagjyksyz (55/21)

eýik-: sağlamlaşmak, güçlenmek, gücü artmak.

entek suw astynda galmaz ýaly biraz kesekden eýikse-dä (97/26)

ezele- / ezelen-: rica etmek, yalvarmak, bir şeyi yapmak için çırpınmak.

ýöne ony çöle äkitmegi niýet edinen çopan ezeläp ýene ony (102/8)

ezil-: 1. ezilmek.

ezilen boýnuny sypalyşdyryp hamala adam bilen gürleşýän (27/24)

2. ezilmek, zulmetmek.

onuň ilerläp ezilen synpyň wekili hökmünde orta çykaran (44/4)

gaba-: kuşatmak, etrafını çevirmek; kapamak.

depeleri bilen gabalap otyrdylar şonuň üçinem Söýünaly (7/7)

burça gaba-: köşeye sıkıştırmak, birini zor durumda bırakmak

burça gabap baryňan ýaly duýan Aman Orsuň garşydaşynyň (72/25)

gabatlaş-: karşı karşıya gelmek.

bir gezek gabatlaşylanda Gulam pürsýan gürrüňden gürrüň (23/8)

ogul gabatlaşan mahaly gojanyň oglunyň ýüzüniň öňküsinden (32/10)

bilen gabatlaşyp görmädi görensoň welin hä oba ýigitleri (117/5)

gaç-: 1. kaçmak, uzaklaşmak.

bolup gaçyp ugrapdyr Muhammetgylyç serdar ýigitleri bilen (11/22)

Orazgeldiniň doganoglan gyzyny alyp gaçyp özüne aýal (41/12)

üçin alyp gaçanda ýaşam bolsa jonnuk gylyjyny syrmaly (63/13)

içinden gaçyp tezip geleni bolsa haýal etmän ony (104/9)

galyp gaçan baý maşgalasyny olaryň ýurtda onda-da Söýünaly (116/15)

2. kaçınmak.

özi gowý bilýändir diýip Hudaýa gaçýanlygyny mälim (96/4)

3. kaybolmak, yitmek, kaçmak.

syrylyp onuň berekediniň gaçmagy ikuşsyzdy howanyň beýdip (139/13)

buga gaç-: boğaya gelmek, boğa istemek, boğasamak (inek hak.).

şundan soň şol gulajyn maly buga gaçyp gölelemegiň ugruna (46/1)

mazasy gaç-: neşesi kaçmak, keyfi bozulmak, rahatı kaçmak, canı sıkılmak, tedirgin olmak.

mazasynyň gaçanyňy mälüm edip oturan ýerinde oýkanjyrady häzir (65/33)

gaçyla-: set çekmek.

ýerler gaçylanyp derýanyň suwy indi gerek bolanda eldeki (31/18)

gaçyr-: birini, bir şeyi kaçırmak.

ellerinden gaçyryp ýitiren zatlaryny gözleşip ýörene meňzeýişlerini (147/13)

ganyny gaçyr-: rengi kaçmak, rengi atmak, benzi sararmak, yüzü solmak, beti benzi kireç kesilmek, bet beniz kalmamak.

gelende ganyny gaçyryp duran Ödeglyjyň ýüzüne (20/30)

ynjalygyňy gaçyr-: paniğe vermek, huzurunu kaçırmak, tedirgin, rahatsız etmek.

salyp getirip adamlary ynjalykdan gaçyryşy ýaly indi olam (79/4)

gadakla-: pound(0,45 kg. denk gelen) ölçü birimi ile ölçmek.

bolup duz gereklilere gadaklap putlap duz goýberip (24/6)

gadal-: dikilmek.

edýärdi dek gezen dok gezer edip gadalyp hiç kime (24/14)

gal-: 1. kalmak, arta kalmak, geride kalmak.

ýörgünli bolan hojabegiler diyen at hem şonda galypdyr (14/30)

şony dynan bolsaňyz indi galan zadyň bir alajy bolar (56/21)

öz-özleri bolşup galdylar (82/11)

galyp gaçan baý maşgalasyny olaryň ýurtda onda-da Söýünaly (116/29)

alsa-da özüne maşgala bolelin däne galjagy barada oýlanyp (147/7)

2. bulunduğu durumu devam ettirmek, sürdürmek.

yzyndan natuwan seredişip galardylar yöne Kymyş duzçy (28/24)

ýekebara dayhan hojalygy bolup galaýanlaryny kem (38/1)
deň dældigini görüp duran ýerinden Andymyň ýokary galan (64/23)
asmanyň arassadygy ol ýerdäki batman galan aý hamala (140/11)
onuň bir bölegi şol duran ýerinde galyp ýene bir kiçiräk (148/5)

3. geri kalmak, arkada kalmak.

saglyk bolup dursa iliň soňuna galman harman atjaklaryna (146/8)

4. kesmek, ara vermek; dinmek, durmak.

sallançagyny alan Rahmanguly bolsa häzir yrgyny galan (103/1)

5. oturmak, yaşamak.

*gelnine öýlenip şol ýerde-de galyberipdir Berdi gideli ondan hiç habar-hatyr
 bolmansoň (75/25)*

6. ileriye atılmak, ertelenmek.

ertire galman Pyrara aşmakçy sizem goş-kötelleri derýadan (82/22)

7. miras olarak geçmek.

ata-babadan mal-mülk miras galma nire zat nire gayta (16/32)
atasyndan miras galan ýaly mülk ýerlerini atdyr düýeleri (48/14)

8. kalkmak, ayağa kalkmak.

bir ýykylansoň galmak asla aňsat düşmeýän eken (18/4)
ilden oň tarsa ýerinden galyp duran ýerinde barmagyny бүкүп (69/21)
namazdan soňam namazlygyň üstünden galman ýene-de (120/31)

alada gal-: endişe duymak, endişelenmek.

üçin alada galyp müýn çekýändiklerini mälim edýäne meňzeşip (60/32)
her gezek jandurmazlyk edip alada galany onuň özem (143/24)

alyp gal-: alıkoymak, bir süre için bir yerde tutmak.

galada alyp galyp duşmançylyk edýäne meňzeyärdi (47/4)
eneleriniň hoşamaýlyk bilen özlerini ýoldan alyp galjak (142/26)

aytdy soňundanam gep-gürrüň bilen inilerini ýoldan alyp galyanyny(144/21)

aman gal-: hayatta kalmak, sağ ve esen olmak.

Muhammetgylyç serdaryň aman qalanlygyndan habarly (10/26)

aman galan gämini soňra dolap bejermäge kenara getiripdirler bendileriňem ohot deňzi (74/31)

golaýlap abanyp gelyänligi indi onuň önünden sowlup aman galmak (81/13)

aňynda gal-: aklında kalmak

bilen bagly heniz-henizlerem gabady gelende onda-munda ýatlanylýan iliň aňynda galan bir gep (101/30)

azara gal-: huzursuz olmak, endişelenmek, tasalanmak, kaygılanmak.

ýüwürjileriniň biri gelneje biz üçin azara galma ýaňyja (79/28)

bela gal-: belâya çatmak, belâya uğramak, çok kötü bir durumla yüz yüze gelmek.

dilinden bela galay-dow diýip duran Märekäniň önünde (21/23)

dişinde et gal-: sıkıntı vererek iş gördürdüğü için yaptırdığı işlerin karşılığını alamamak, umduğunu bulamamak.

onda dişinde et galmazmy olaryň (88/4)

duýman gal-: sezmemek, farkına varmamak, anlamamak.

baka bu hyýala halys berlenini hem duýman galdy (19/17)

ýerinden nädip turanyňy-da duýman galdy eli gamçyly (20/19)

gygyryp goýberenini hem duýman galypdy (42/17)

dönenini duýman galdy adamsyna jogap hökmünde gürlledi (144/33)

ýüzüne ýalt-ýult seredenini duýman galdy serhet galasynyň (152/32)

eglip gal-: namaz kılmak.

oýandy daş çykyp täretini alyp gelensoň namazyna eglip-galdy (120/30)

eglip qalyp oturşyna çendan bir ojak başynda ol ýerdäki (121/2)

ese-boýa gal-: büyümek.

işikli ogullarynyň ese-boýa galan çagalary bilen ýaşasa gapdaldaky (7/16)

geň gal-: hayrete düşmek, hayret etmek, şaşırmaq.

bolsa şonda obany diýseň geň galdyrypdy hem Akynyaz (51/3)

Aman Orsuň çagalaryna eltiberýämiş diýlip geň galynyp (87/18)

bu heleýiň ýeke özi çölde näme işläp ýörkä diýip geň galyp (133/4)

geň galyp öwrülip Hanuma tarap sereden wagty ol at (136/7)

hasap tutanyňda welin howanyň beýle bolmagyna geň galara (138/32)

gyjalata gal-: itibarını sarsmak, başka insanlar yanında küçük düşürmek.

sesine bat berip özüni töweregiň önünde gyjalata galyp (92/26)

haýran gal-: hayran olmak, hayran kalmak, çok şaşırmaq, hayretler içinde kalmak.

haýran galmak bilen ýene-de birde bu oýunlara pikir (41/6)

ukudan gal-: uykusuz kalmak.

gözleriniň etegi hemişe ukudan galanyňky ýaly çylgym (43/29)

uýada gal-: utanmak.

hökmünde özüniň il önünde uýada galjagyny pikir eden (42/4)

ýer urup-ýerde gal-: adam yerine konmamak, malı mülkü olmamak, fakir, garip, meteliksiz, züğürt olmak.

güzeranly ýer urup-ýerde galan san-salasyz adamlaryň biridi (69/11)

galdyr-: 1. bırakmak, koyup gitmek.

birki gün bolup olaryň gidenlerinde galdyran emläginden (51/23)

garagyna basyp gaňryp aldyk ýeri ekmän galdyrmak (66/31)

gyzjagazlaň oturyp-turup giden yerlerinde galdyran hünjüdir (88/17)

galdyraýmaýyn munymy galdyraýmaýyn diýip aladalanyp (95/26)
gyssagarada düýesidir eşegini galdyran ýerine gelip olary (137/6)

2. kaldırmak, bulunduğu yerden almak.

gazylyp ýokarsyna palçyk diwar galdyrylyp oňarylan ýarym (29/20)
Ahmediň gürleşen bolup başyny ýerden galdyrman özüni (135/32)

3. kaldırmak, toplamak.

gapdalynda arkasyny ýeňsedäki üstüne ýorgan-düşek galdyrylan (81/32)

galgat-: sallamak, sarsmak, kımıldatmak, hareket ettirmek.

bölüp galgadyp hol beýläk zyňdy öýkeli hüňürdedi (20/23)
galgadyp ony parladyp öz depesinden gazap bilen indererli (64/10)
ýaly hereket edip elini howada galgadyp göçgünli (154/22)
oňñulluk tamasyny etmäň diýip mauzerini howada galgadyp (155/28)
galgadyşyp geçdiler gargalar oba tarapdan uçuşyp gelyärdiler (132/1)

galk-: çıkmak, kalkmak, yükselmek, havalanmak.

Orazgeldi eýeriň gaşyna ýapyşyp üzeňňä galkan mahaly (108/9)

galkyjakla-: kımıldanmak, sallanmak, yalpalanmak.

galkyjaklaşyp duran agtyjaklarynyň küý-küýseğine dessine (108/29)
hany göreňzokmy bularyň galkyjaklaşyp duruşlaryny (108/31)

galkyndyr-: 1. kalkındırmak, kalkınmasını sağlamak, durumunu düzeltmesine yardımcı olmak.

berilyän hak-heşdegi aňryýany bilen berip ony özüçe galkyndyryp (45/1)

2. can vermek, coşkusunu artırmak, güçlendirmek.

bilen göwün galkyndyryşyp otyrdylar kesek üstüne çykan (120/4)

galkynyp silkin-: sarsmak, sallamak.

galkynyp silkinip oturan günleriniň biridi ýagys ýañyrak (25/19)

galla-: çevrelemek, sarmak.

şonda töweregini gallap duran serdarlaryň içinden biri (15/13)

alabasga düşüşip ýörüşlerine geçiljek ýeri gallap oturan (20/5)

(ot) galla-: ateşlemek, ateşe vermek, yakmak, tutuşturmak.

goýlan gazany getirdip ojaga täzeden ot gallady (79/21)

galta-: değmek, sürümek, çarpmak.

bozulanlygy ony özüniň zenan hesretine galtanlygyna düşünip (136/3)

gamaş-: bozulmak, kötüleşmek (hava hak.).

çytylyp gury gamaşyp duran dünýä hem öňküünden biraz (53/11)

gana-: susuzluğunu gidermek, kanmak.

daýhan ekinleriniň nemden ganaryny isläp hemişe burkut (139/8)

gaňyr-: 1. eğmek, bükmek.

elindäki gamçysyny gaňryp aldy-da ony dyzyna urup iki (20/22)

2. sökmek, çıkarmak.

garagyna basyp gaňryp aldyk ýeri ekmän galdyrmak (66/31)

gaňryl-: dönmek, başını çevirmek.

gaňrylyp Kymyş duzçynyň köwejekläp ýören tarapyna seretdi (107/24)

gap-: kapmak, tutmak, yakalamak.

niýetlenen gylyjy höwes bilen howada gapyp alypdyr (11/27)

elinde başdaş edip zyňyp gapyp bökdürip oýnaýan bir pälwan (49/17)

diýip pökgi gapjak ýaly ellerini somlap ala gözlerini (69/3)

eliňize düşen adamy depip gapyp oňa etmedik günäsini (73/14)

Ahmet şundan soň harsa möjegiň goýun gapysy ýaly (136/26)

gapakla-: üstünü örtmek, kapatmak, kapamak.

bilen agzyny uýatly gapaklady onýança gapynyň öňünde (101/20)

gapdyr-: kaptırmak, elinden kaçırmak.

ikisini eziji sanpyň wekili hökümünde OGPU-a gapdyranyna (91/4)

gapla-: kaplamak, doldurmak.

bilen otyrды içerini bir pursatlyk aýy tüsse gaplap alan (121/9)

gar-: karıştırmak, karmak.

ilen bir penje pohy gummy-sumy bilen garyp onuň gözüne (42/7)

şondan dagy suwa garyp bersek gämikleri gulagyndan çekilen (97/33)

ýerlerinde hem ýadyna düşen Gurhan sürelerine garyp öz (94/3)

gezek özünden öň toparlap ýazyň soňky günlerine garyp (110/5)

garal-: kararmak, kara olmak.

garalyp garamtyl-goýry çal matadan tikilen zenan köýnegine (32/24)

ýagyrnysynyň ýüzünde guluklarynyň eteginde garalyp der (40/18)

köýnegi derden ýaňa arkasyna ýelmeşip garalypdy ol öz (147/5)

düýrügip ýüzi garalyp bagyr reňk aldy (152/21)

garan-: bakınmak.

çakyny alandan bolup garanyp ondan-mundan çykyp ýöreni (145/18)

garanjakla-: bakınmak, gözlemek.

çopan soňam daşyna garanjaklap aýagyny ýempäp alyp (55/29)

garaş-: 1. birini, bir şeyi beklemek, yolunu gözlemek.

ajala garaşýan ýaly bolup gömlüp oturmagy bolsa asla-da (9/6)

soňam oňa köp garaşypdy Atabayewiň wagty bilen gelmejegine (50/15)

häzir ýarlarynyň gelerine garaşýandyklaryny ýatlansoň oganlarynyň (129/30)

bolup be ýagjag-ow bu zaluwat diýdirdi ol asla garaşylan (138/27)

oglanlar siz ýöräberini maña garaşmaň bularyň akgalar-a (144/24)

2. ummak, beklemek.

ondan göre-bile ýamanlyga garaşmaýan hem bolsa Nurjuma (56/4)

dogrusy Nurjumanyň-a bu tankyt garaşan zady däl di tankydyň (62/1)

elbetde bu judabir garaşylmadyk ýagdaý hem däl di (81/17)

boldy Allanazar garaşylmadyk ýagdaýda ýalpa gözlerini açdy (126/10)

ol öz pikirini diline almady gaýta bu garaşylmadyk raýdaşlygy (152/10)

pursada garaş-: fırsatını kollamak, zamanını beklemek.

köýen ary hökmünde ýüreginiň bir ýerlerinde pursada garaşyp (42/25)

hâzir onuň şol garaşan pursadynyň gelenini duýup (42/27)

garban-: bir dilim ekmek yemek, doyumsuz bir yemek yemek, biraz yemek.

öýüň uly ogullary çalak-çulak garbanyşyp gysgajyk töwwir (107/22)

garra-: yaşlanmak, ihtiyarlamak.

töründe garrap tapdan düşen gaplaňa meňzäp oýaly-ukuly (27/8)

görkezip garraýardy şol bir wagtda hem ol garran adamsynyň (85/3)

ukyny bir oýansa gün garrap eýýäm gij öylän bolupdyr (122/31)

duranlaryny görüp olaryň garradyklaryça çaga öwrülip (129/22)

garşyla-: birini karşılamak, karşılamaya çıkmak.

garşylady meýdan höweslidi owsun atyp otyrды ol hamala (52/25)

garylyp gatyl-: karışmak, bir topluluğa girmek, iştirak etmek, katılmak.

gezek toý dabarasyna gelip garylyp gatylanlaryň biri boldy (18/30)

garyş-: karışmak, katılmak.

bir oýuň içinde Hywa goşunlaryna garyşyp söweşip ýörkän (11/24)

gaşa-: kaşmak.

oturyp bilmedi gijemese-de ýeňsesini gaşady mazasynyň (65/32)

gijän ýerini gaşap durşuna ätiýaçly (156/15)

gat-: karmak, katmak, bir şeyi bir şeye eklemek.

hem ösdürip ýetişdirip özüniň gün-güzeran aladalaryna gatyp(7/32)
örüp göterilip gaýdana meňzäp süňňüne serginlik gatan (40/30)
islegine gatyp dayhanlarça hyýal gatlaýardy (147/22)
obadaşlar derekläp gelen adamlaryny öz aralaryna gatansoňlar (157/4)

azaba gat-: sıkıntıya sokmak.

özümüz diýşip birhili indiden soň atalaryny azaba gatyp(8/28)

henek gat-/henek at-: latife etmek, şaka yapmak, şakalaşmak.

duýlar-duýulmaz henek gatyp gürlledi ýöne barybir bu (93/7)

gatalt-: güçlendirmek, bir şeyi arttırmak, yükseltmek.

baryan ýaly duýup sesini gataldyp otlukly gepledi (92/14)
öňüne salynjak bolunýanyňy görüp biraz tenini gataldyp (148/33)

gatla-: katlamak, bir şeyi kat kat yapmak.

islegine gaty p dayhanlarça hyýal gatlaýardy(147/22)

gatna-: yürümek, hareket etmek.

bilen Hyrat Meýmene Mary Maşat Hywa bazarlaryna gatnap (22/3)

gatnaş-: katılmak, dâhil olmak.

nireden döräp biläýjegi barada şol ýygnaga gatnaşanlaryň her (38/9)

saçakly gatnaş-: birbiriyle yakın ilişki kurmak.

bilen öz ýakyn garyndaşy hökmünde indi saçakly gatnaşýar(77/34)
Orus bilen saçakly gatnaşýarmyş hatda gawunynyň içinden (86/14)

gaty-: 1. karışmak, bir topluluğa girmek, iştirak etmek, katılmak.

öýlenen ýigitler oba gelip il-güne gatylyşyp ýaşap başlaýarlar (22/22)

2. katılmak, eklenmek.

gatylyp gysyň şatysynam başdan geçirdi ol indi (97/24)

gatylyp gidýärdi könelere ekiniňi Maryda ek malyňy (131/24)

gatyş-: karışmak.

daşarda Gün dogup heniz onuň mylaýym demi bilen gatyşmaga (31/122)

arasyna gatyşan Abdylly özüniň owadan gözlerini balkyldadyp (157/1)

gaý-: dolaşmak, süzülme, göklerde uçmak.

süýşüp gaýyp baryardy ýyl gowy gelipdi gerek wagty (131/10)

gaýgyr-: acımak, merhamet etmek.

ozal hiç neneňsi görmedik hem bolsa indi gaýgyryp goýmajagy (57/25)

gaýla-: tipi, güçlü/dondurucu soğuk olmak, fırtına kopmak.

hazirki gaýyň gaýlap buz üstünde tozan gopup duran (42/29)

gaýna-: 1. kaynamak.

yalazy oduna çay gaýnatmak için ýygnanyp turup gidensoň (36/32)

başynda ýüzüni keseräk sowup lasyrdap gaýnap duran tüňçäni (112/20)

çykmakçy bolşup durdular gazanda gaýnap duran (113/29)

hä diýmänem çay gaýnadyp demledi Gullar çopana soýduran (137/33)

2. coşmak.

gaýnap depesine uran Nurjuma oňa atyna atlanyp özi bilen (64/17)

gaýşart-: eğdirmek, büktürmek.

ayırmak için gaýşardyp başyny ýeňsä çekip durdy (126/28)

gaýt-: 1. (geri) dönmek.

bizi göresini gelip gaýdyberdiňmi onsoň diýip (27/30)

gaýdanlygyny şonuň üçinem munuň namysa galma däl-de (41/25)

gelniňizi üstüňize şeydip goşun çekip baryp alyp gaýdypmydym (63/30)

soň bu ýere gaýtmagyň ünjüsinde bolansoň çayyny arkaýyn (118/12)
gaýdybam gelmeýärdiler soragdan birnäçe maýyp-müjpüp (151/2)

2. yukarıdan aşağıya düşmek, inmek.

belli boldy ol adamlaryň üstüne agdarylyp gaýdyberjek gaýa (67/24)
gahar-gazaby bilen Nurjumanyň üstüne düňderilip gaýdarly (67/30)

3. gitmek, gezinip durmak.

ýerde ýerlemän gaýdarman bolupdy ol ilki Aşgabatda (50/9)
gaýdybersin öý-goş bilen azary bolmasyn ony oğlanlar ýygnaram (133/21)
gaýdylanlaryň yzlaryndan seredişip duransoňlar haýsydyr bir (151/13)

işi gaýt-: işleri kötü gitmek, bahtı kapanmak, şansı dönmek, başarısızlığa uğramak, şansı yaver gitmemek, işleri ters gitmek, zor duruma düşmek.

degişgen ýigit indi işim gaýtdy diýýän hökmünde (101/18)

raýyndan gaýt-: düşüncesinden vazgeçmek, niyetini değiştirmek.

agtyklaryny raýyndan gaýtaryp almak üçin sesini ýumşatdy(142/11)

gaýtala-: yinelemek, tekrar etmek, tekrarlamak.

mahaly şol ýolboýy özüniň toty ýaly gaýtalap gelýän (11/31)
gepiňi ýene bir gaýtala daýylaryňa çeken damaryň bar (101/22)
dyrjaşyp şolbir hereketleri öwrän-öwrän gaýtalap durana (106/26)
gaýtalanan ýaly boldy elbetde ondan bäre wagt az geçmändi (123/24)
sözünü köp gaýtalap ugransoň tapypdy şundan soň hamala (150/15)

gaýtar-: geri göndermek, geri döndürmek, geri çevirmek.

çekip haýsy ýyldyzdan gaýtarjagyny pikir edip durana meňzedi (38/13)
sygyrlaryny gaýtarmak üçin Orazgeldiniň arabasyny oýtarlap (55/30)
ýüreginiň ersginini gaýtaran Jotdy maýdaja ýene-de (70/20)
tapyp öz sürüsine gaýtaryp getirýänem öý-işik edip (84/27)
tüňçelerem indi şyglasyp maýda-maýda köpükler gaýтарыşyp(113/16)

jogap gaýtar-: yanıt vermek.

onuň soragyna sorag bilen jogap gaýtardy (92/9)

gelyän diýip Orazgeldi ýüzugra gysga jogap gaýtardy (106/13)

bolýar mama hoş mama bolşup göwünjeň jogap gaýtardylar (109/14)

gäwüş gaýtar-:geviş getirmek.

alyp gäwüş gaýtaryp ýatan goýun sürüsine meňzediler (146/22)

gaz-: kazmak.

gazy gazyşyp ekin ekişip öz öňki dayhançylyklaryny (25/16)

gazylyp ýokarsyna palçyk diwar galdyrylyp oňarylan ýarym (29/10)

bäri bir ýerlerde obanyň gazysyny ýatymlaý ýatyp gazyyp (26/8)

gazy gazanyp ýören oganlary Orazgeldi bilen Orazgylyç ikisi (31/7)

ýaly bolup gazalyp duran ýerinde leňner atyp (67/25)

gazan-: 1. kazanmak, yenmek, galip gelmek.

olaryň gazan dynçlygyndan soň halkyň mallarynyň artyp (10/3)

Muhammetgylyç serdar parhatçylygy gazanmak üçin näçe (10/8)

ara düşensoň gyzlaryň hem hossarlary bilen ylalaşyk gazanylýar(22/22)

gazan zadynyňam bolmajagyna göz ýetirip töweregindäki (78/22)

ýas-ýaňyja gazan ýeňişleriniň howasy bilen şowhunly (157/5)

2. kazanmak, elde etmek, sahip olmak.

bolup gazanypdy has-da oňa edeni rowaç alyp sygyr maly (8/1)

özleriniň onlarça ýyllar içinde dert-azar bolup gazanja mallaryny (38/20)

baý at hormaty aýagy bilen gazanarmyş görüp (92/14)

bolnup ýurt gazanylyp baýlaryň ökjesine düşülip ýörkä (116/28)

gazanylýandygyny görmedikdengörelde bolmaz diýip (143/17)

gazaplan-: öfkelenmek, kızmak.

durşuna gazaplanyp tarp atdy onýança gürrüňe goşulman (155/29)

geç-: 1. bir yerden başka bir yere gitmek.

geçmäge ýol berdiler gara sygyr şundan soň ynamly-ynamly (29/8)

gapdalyndan geçdi (55/31)

geçjekdigini pikir edişip nämedir bir zatdan gaçyp gelibem (62/32)
öwrum edip geçäýjek ýaly kanagatlanma tapdy şu pursatda (132/26)
bilen onuň gapdalyndan geçýän ýol bilen aralykdaky uly (153/6)

2. bir şeyi geçmek, yerleşmek.

Ýolötenden geçen uçurlary serdaryň agtygy Mülkaman atasynyň (17/13)
ätläp toýnaklaryny şarkyldadyp duranlaryň önünden geçip (29/17)
ýene-de ol ýere gaçyp geçen obadaşlarynyň birnäçesi ýadyna (49/21)
goja daşardan gelip ýerine geçensoňam ýene-de wagty bilen (139/25)

3. (bir miktarı, bir sınır veya haddi) aşip ilerisine gitmek.

4 milliondan geçdi (6/5)
işleri barada gysgajyk gürrüňlerden aňry geçmediler (97/11)

4. zamanı aşmak, geride bırakmak.

aý-ýyl geçip eger-de Magsut hanyň şol dabarasý dag (18/21)
ünssüz galyarmy şu wakadan köp wagt geçmänkä Söýünalyly (21/30)
geçipdi ol ornaşyp barha ýurda eýemsiräp oýkanyp otyrды (46/21)
bu wagta çenli bolsa kyrk ýyldan gowrak wagt geçipdir eger-de nesibe il-ýurda (75/28)
sen geçen güýz oba şuraň ammaryna arabaňy mas (135/2)

5. olmak, vuku bulmak, cereyan etmek.

Hymlyýew Aşgabatda geçen uly ýygnakdan gaýdyp gelen (58/14)
ýygnak geçjek ýere çagyrylyp getirilen wagty özleriniň (59/4)
geçen ýygnak bilen bagly aýtmakçy bolan zatlaryny janygybrak (61/2)
ýaly Aşgabatda geçen uly ýygnagyň öňde goýan wezipeleriniň (70/26)
ony hem oturanlar Aşgabatda geçen ýygnaga seslenip çykyş (71/1)

6. bırakmak, vazgeçmek.

gyssaga düşende onuň aýaldan maldan geçip gaçyp sypanlygy (116/21)

7. bir yere girmek, işe girmek.

alynsalar kolhoza geçmekçidiler ýöne mal-garalary alynsa-da (38/12)
özüni kolhoza geçmek meselesinde goldaýmaly ýaly (46/7)

8. sürümü olmak, satılmak.

degirmenden geçirilip azap siňdirilen duz soňra bazarda has gowy geçerdi (23/16)

daşyňa geç-: kısıp almak, kısırmak, sıkıştırmak.

daşyna geçseler hezil bermejekdiklerini ýatlap bir ýoluny tapyp (63/13)
daşyna geçiljek adamlaryň arasynda Kymyşlaryň hem ady (80/13)
ýerimden tursam ikiňem kesewi bilen geçýän daşyňa (127/1)

hüjüme geç-: baskın düzenlemek, saldırmak.

talawladyp hüjüme geçibermesinler diýip howatyr etdi (156/17)

sana geç-: adam sırasına girmek, adam yerine konmak, adam sırasına geçmek, daha önce toplumda önemli bir yeri ve özel değeri yokken artık kendisine önem ve değer verilmek.

sana geçmez eder bi (92/6)
hany ol nädip ýeri sana geçmez edýämiş diýip (92/5)

serden geç-: aklını kaçırmak, aklını yitirmek, delirmek, çıldırmak.

serden geçip saza goşup çykyp böküp oýnardy (155/18)

geçil-: bağışlanmak, affedilmek.

ahyrynda Nurjumadyr aşak bakyp geçilmez günä eden ýaly (68/25)

geçir-: 1. nakletmek, taşımak.

çopanlar onuň mallaryny sürüp derýadan geçiripdiler bu (51/1)
geçiren diýip tussag edipdiňiz (71/28)
tarap geçirýärdiler Jemal mama özüne gap-gaç äberişen (82/8)
geçirişmäge ýerli-ýerden kömek edersiňiz diýen ýaly bir (82/22)

2. bir şeyi geçirmek.

geçiräýjege meňzäp başyny aşak sallady tankyt başlanan (65/8)
alaga-da berdik birnäçe ýekebara hojalyklara juwazdan geçirip (66/22)

3. herhangi bir durumu yaşamış olmak.

bu onuň eýýäm öz nobatyny geçirip beýleki güllere nobat (98/7)
indi çöle çykyp goýunlaryň ýaz gyrkymyny geçirmegiň (98/32)
kyn geçirermiş Kymyş duzçy häzir aýalyna bu ýoňdan (122/2)

4. zaman harcamak.

ýatyp geçirerdi süňkbaşy iri gojany segsen indi hä diýmän (27/18)

5. yapmak, düzenlemek, oluşturmak.

dosty bolup bilmez diýen parasadyna garşy iş geçirdiigimiz(37/18)
tutdugam sorag edip işem geçirdik biziň borjumyz (71/15)
wagtynda geçirendikleri hem ýatlanylady (80/2)
geçirdiler biz ýaly ýekebaralar tohumlyk pagtasy toplanyp (97/20)

6. vurmak.

taýagyny biline goýup onuň her başyndan bir tirsegini geçirip (53/5)

başdan geçir-: başından geçmek, daha önce aynı duruma uğramış olmak.

hemmesi häzir üýtgeşik bir begençli pursady başdan geçirýärdiler (28/15)
şeyle-de bolsa bu ýagdaýlaryň telim dokuzyny başdan geçiren(52/8)
gatylyp gyşyň şatysynam başdan geçirdi ol indi (97/24)
başdan geçirip oturan çölüň ak buludy hamala haýsydyr (131/8)

synagyndan geçir-: denemek, yoklamak, sınamak, imtihan etmek.

synagyndan geçirip görüpdü şonda ol on baş-ýigrimi ýyllykda (63/10)

ýoň geçir-: soğuk almak, üşütmek, rahatsızlık geçirmek.

üçinem ene ruhy agyr ýoň geçiren ýaly ruhy urgyny juda (122/1)

ýygnak geçir-: toplantı düzenlemek.

ýygnak geçireninde oba kommunistleriniň Ýamat baýyň Kymyş (38/27)

gel-: 1. ulaşmak, varmak.

hojalaryň Mara gelmesi ygam-sagym iki-üç aýa çekipdir(14/17)

haçan-da ol özi ýaly türmelerden boşan bendiler bilen Magadana gelip Uly ýere (74/23)

durdy ol ýaňy kimdir biriniň geleni bilnen mahaly (117/22)

ikiläýdiňiz geliň ýeke-ýekeden ýere pylçap uraýyn (127/14)

düşüp çykyp gelyänlerini gördüler adamlaryň olary görüp (156/15)

2. gelmek, olmak.

häzir onuň şol garaşan pursadynyň gelenini duýup (42/27)

gelen sowugy gujaklap alyp meniň egnimden guýup durla- how (59/24)

bu ýylam Pendide ýazyň gelsi hiçneneňsi bolmandy (58/14)

şogurdaýardy gijäniň gelmeği bilen onuň sesi has çaslanypdyr (97/4)

süýşüp gaýyp baryardy ýyl gowy gelipdi gerek wagty (131/10)

3. oturmaya, ziyarete gitmek.

alyp Horasanlylara durmuşa çykarylan aýal doganlary gelip(18/12)

häzirki Kymyş duzçynyň öýüne gelenleriň arasynda del (81/8)

wagtyndaky oturan ýerinde gelenleri synlap iç pikirini öwrüp (82/1)

gelenler şundan soň bir-birleriniň ýüzlerine seredişip (95/31)

Orazgeldi bilen Orazgylyç gelenleri ugradyp soňra özleri (96/6)

4. türemek.

Ogulbikäniň kellesine tebigatyna mahsus garagol pikir geldi (125/17)

5. başlamak, ortaya çıkmak.

Ýagdy kemsit Söýüňalyda Sowet häkimiýeti gelenden soň (44/3)

häkimiýeti gelmezinden ozal Ýagdy kemsidiň kakasy Narly gamyşçynyň (44/13)

bolanlygynda aňyrdan tüwdürilip howp bolup gelyän bolşewik (46/10)

ahyry gel-: sonu gelmek, yok olmak.

hey munañ bir ahyry gelmezmi (153/30)

amaty gel-: vakti gelmek, zamanı gelmek.

öñde-de biriniñ şuny bir amaty gelende çakyp galaýyn diýip (62/14)

amaty gelende bize hyýanat etmäge bahana bolar şu (119/1)

bagty gel-: bahtı açılmak, şansı yaver gitmek, işi rast gitmek.

bagty gelen Ýagdy şura bir gelniñ gowusyny tapypdyr-da (135/25)

deñe gel-: karşılaşmak, bir araya gelmek.

olaryñ ikisem deñe gelenlerinde agasydyr gelnejelerini (144/3)

diline gel-: dilinin ucuna gelmek, söyleyecek duruma gelmek.

ýene-de özüniñ parhly gojalygyny ýatlap diline gelen garagol (93/17)

döwi gel-: işleri yoluna girmek, talihi yaver gitmek, şansı açılmak.

gelyänçä bolsa ol döwi gelenlere nä-hüm berip ugurragyna (87/8)

omzap täzededen häzirki döwi gelenleriñ gürrüñine öwrülen (87/23)

döz gel-: dayanmak, tahammül etmek.

hatyrasynda ýaşan ene öz ýitgilerine döz gelmän baş ogul (17/7)

duş gel-/ duşuna gel-: karşılaşmak, rastlaşmak.

kemsit Orazgeldiniñ duşuna gelende ony tanap at başyny (56/6)

gabat gel-: karşılaşmak, denk gelmek, aynı zamana rastlamak.

hasabyna gabat gelip egni galan düýnki ýykma-ýykylma (69/10)

bilen bagly heniz-henizlerem gabady gelende onda-munda (101/30)

Orazgeldi osal wagta gabat gelenini bilip ýany ökje (115/33)

gabat gelen çöp-çöñre büdräp silkinip giden wagty Hanuma ýigit (136/1)

gahary gel-: öfkelenmek, sinirlenmek, kızmak.

*janagyryly sähel zada girre qahary gelip duran dertlä meñzeyärdi
(38/15)*

göresi gel-: görmek isteğini duymak, özlemle görmek istemek, özlemek.

bizi göresiñ gelip gaydyberdiñmi onsoñ diýip (27/30)

nähili kempir-ä birki gezek sizi göresi gelip golhozyñ (28/1)

göze gel-: göz doldurmak, göz doyurmak, görünüşü ile umulduğundan çok etkilemek.

Oguljuma göze gelüwli zenandy onuñ hâzir dogrup (34/24)

gurlan göze gelüwli jaýlarynyñ boýuny syryp birsalym ýörän- son (76/6)

gurt agzasañ, gurt geler: kurt adını anarsan kurt gelir.

gurt agzasañ gurt geler diýleni boldy Orazgeldi ikinji (55/32)

haýpyñ gel-: yüreği sızlamak, derin bir acıma duygusuyla üzülmek, çok acımak.

barýandyklaryny ýatlap haýpy geldi(129/24)

hoşuna gel-: hoşuna gitmek, beğenmek, memnun olmak.

*duzçynyñ maşgalasy hem şol täze häkimiýetiñ hoşuna gelmeyänleriñ
(90/4)*

iri daýawdan gel-: iri yapılı olmak.

etjekleriñ biridir öýtdüler ýaş başlyk süñkbaşy iri daýawdan gelen(71/3)

möleden gel-: patlamak, fırlamak, açılmak, çıkmak (göz için).

soñky döwürde bol iýip has-da ýarsan möleden gelen ala (43/28)

oraga gel-: hasada gelmek, hasat vaktine gelmek.

ornuny bugdaýyñ tizden ýetişip oraga gelmegi guşgursak (53/8)

arpa-bugdaý bişip oraga gelensoñ ýagsa hasylyñ bir ýüzi (139/12)

indi hä diýmän oraga gelen hasyla talañ salyp ýarajjak (139/15)

özüne gel-: kendine gelmek, aklı başına gelmek, rahat bir şekilde nefes almaya başlamak, iyileşmek, düzelmek.

wagty bilen aýňalyp özüne gelip bilmedik maşgalalaryň biri (18/2)

ýitensoň Orazgylyç biraz özüne gelip ugran mahaly ýanlaryna (150/15)

taba gel-: tava gelmek, toprak sulanmadan veya yağmurdan sonra sürülecek duruma gelmek.

bu ýeri sarykdyr ýer taba gelip ýene ekişe başlabermeli bolar (39/21)

göräwagtynda ýer taba gelmän tohum tapyрман biraz (83/1)

üstünden gel-: eleştirmek, tenkit etmek.

Nurjuma başlyk tankyt jalasynyň eňterilip öz üstlerinden gelenligin (62/30)

zyndan gel-: takip etmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, izlemek.

gamçyly öňüne salyp alyp gitmek üçin zymyzdan gelmänkä (80/31)

boldy-la suwa akan dagy bolaymasyň diýip zyndan gelensoň (80/28)

sen bolsaň geýin biz seniňem zyňdan geldik (148/23)

zyndan geldik şolary boşadyň (153/22)

ýatanyň üstüne turan gelmesin: kötü niyetli insanlar gafil avlamasın, hiçbir şey barış ve huzuru bozmasın, ağız tadıyla yaşamak nasip olsun.

ýatanyň üstüne turan gelmesin diýleni bolupdyr duýdansyz (11/10)

ýeri gel-: sırası gelmek, zamanı uygun olmak.

biziň aramyzda bolşewik duzuny iýibem ýeri gelende (68/9)

OGPU-nyň ýolbaşçylaryna adamlaryň arasynda ýeri gelende (74/13)

ýeri gelende gudalygyny edip mertebelendirip goýbererdi (91/14)

ýetip gel-: yaklaşmak.

ýetip gelýänini gördüler gyrkymçylar bu mahal soňky önlerine (45/7)

gemir -: kemirmek.

tire-taýpalary bolupdylar yöne bal iýip badam gemrip bal (13/14)

geñeş-: müşavere etmek, danışmak.

Amana geñeşäýmeli bolar-da diýýänligi ýadyna düşdi (78/17)

çykmany bolsa bir geñeşeyin diýip özüniň möjek höwesini (86/20)

geñle-: birine, bir şeye şaşmak, garip saymak, garipsemek.

öz öwreleri munuň üçin garrylary geñläbem durmaýardylar (145/9)

gep halkala-: sözü bağlamak, lafı bağlamak.

Hanumanyň gep halkalap şeýlaýynsrymasyndan onuň (134/16)

gepini gögert-: sözünü geçirmek, dediğini yaptırmak.

gepini gögerdenine begenişip baryan adamlar muňa şeýlebir (157/10)

geple-: konuşmak, söylemek.

otursam şonda onuň gepini gepläp zenan aladalaryna goşulyp (9/9)

ýerde ala getir diýip ýumruk somlap gepläpdi (39/2)

tatar adamsy ýaly türkmen dilini biraz çalgyrdrak gepleýän (59/29)

ýerini peýleýän ýaly gürrüňdeşiniň töwereginde aýlap gepleýärdi (134/22)

bolşuny ýatlap gülüp gepledi öz sözünüň adamlara başgaça (155/22)

gepleş-: anlaşılmak.

Akynýaz baýyň Orus bilenem Owgan bilenem gepleşip (51/15)

öňden OGPU-nyň başlygy Iwan bilen gepleşip öz (61/12)

geplet-: birinin adına konuşmak.

gepledip ýerli-ýersiz dyzandyryp batyrlygam etdiriberýärdi (57/5)

dadaýmasaň ýagşydyr diýip içini gepledip otyrды ol (126/2)

geril-: gerilmek, gerginleşmek.

gaşlarynyň hem gerlendigini gördüler soňam han ýigid-ä (21/22)

käsä tarap gerlip ony aldy-da Orazgeldä ojagyň gapdalyndaky (118/8)

gerin-: gerinmek, uyuşmuş organlarını düzeltmek.

üstünden gernip göwresini geçirip Allanaşara golaýlaşdy (125/30)

gerinjire-: uzanmak, gerinmek.

bürgüdiniň salgym atyp ümürläp-gerinjiräp oturan¹ galasy (49/13)

gerinjiräp daňdan ukusynyň süýji bolýanlygyny ýatlady (103/6)

ukudan açylyşyp gözünü owkalap gerinjiräp düşekden ir (125/8)

gerñe-: aynı zamanda iki ucundan tutup kaldırmak.

onýança heniz Orazgylyç olaryň öñüne gerñän elini çekip (94/14)

soraga gerñe-: enine boyuna öğrenmeye çalışmak, bir şeyin bütün yönlerini öğrenmek için sorular sormak.

agtyklary tarapyndan soraga gerñelen Jemal mamanyň (105/18)

getir-: 1. bir şeyi getirmek.

hany onda getir näme getirseñ tizräk diýip (34/17)

obalardan çagyrylyp getirilen adamlar ilki raýkomyň (59/2)

yzyňa düşürüp getirmeseñem bileweri oylan diri hatarynda (75/4)

kowalap getirýänleriň Ýagdy kemsitdir il içinde Aman (86/14)

haçanam bolsa ýene-de özüm gidip getirmeli bolaryn diýen (130/18)

2. iletmek, bildirmek.

hossaly kowçum-kowçum habarlar getirýärdi (79/6)

3. ulaştırmak, götürmek.

ýaşuly bize şu adamlary sorag-jogaba getirmeli diýdiler (149/7)

amatyna getir-: fırsat yakalamak, uygun zamanı denk getirmek.

amatyna getirip Andymyň kellesini kakyp düşüripdir (65/1)

amatyna getirip Kymyşlaryň çetine degenine hezil eden (102/18)

ala getir-: hileye getirmek, tuzağa düşürmek.

bir yerde ala getir diýip ýumruk somlap gepläpdi (39/2).

bahty getir-: şansı açılmak, işi yoluna girmek, şansı yaver gitmek, başarılı olmak.

ýogsam käbir bagty getirenler ýaly onuň hem öýi ata (9/23)

mynasybetine seretmän paýlaýardy bagty getirip sürä serke (48/31)

delil getir-: kanıtlamak.

şonuň üçin bu ýagdaýy bir delile getirmek üçin il içinde (116/31)

gaharyny getir-: birini kızdırmak, sinirlendirmek.

onuň gaharyny getirip biraz çetine degdi (63/5)

göhüni getir-: neşelendirmek, keyiflendirmek, memnun etmek, mutlu etmek.

boşatmaga dyrjaşýana meňzäp oturşy Kymyş duzçynyň göhüni getirdi (121/8)

göz önüne getir-: göz önüne getirmek, zihinde canlandırmak, tasarlamak.

berip oturyşyny göz önlerine getirişip tama bilen öýli-öýlerine (98/5)
daýaw pyýadanyň murtly syrtyny göz önüne getirdi(150/12)

mysal getir-: örnek vermek, örneklendirmek.

Aman Orus şu mysaly getirmek bilen soňra sözünüň (68/24)

öwrüm berip mysallar getirip aýtmakçy bolan gürrüňini (70/28)

geý-: giymek, giyinmek.

soňky döwür geýen buhary mesisini hemişeki gylyç (17/14)

Orazgeldi işe geýýän donudyr telpegini almak üçin dolanyp (33/23)

oturşyna başyndaky telpegini çykaryp ony bir dyzyna geýdirdi(52/33)

gyssagarada geýmäge-de ýetişilmän ýeňsä atylan bolmaly (117/23)

sen bolsaň geýin biz seniňem zyňdan geldik (148/23)

dogumyndan don geý-: yürekli, cesur, gözü pek olmak.

dogumyndan don geýen gödekleri öz toparynyň agasy hökmünde (41/20)

onuň dogumyndan don geýen ogullary bardyr olaryň önlerinden (51/10)

gazap donyny geý-: gazaba gelmek, öfke topuklarına çıkmak, öfkesi kabarmak, köpürmek, çok sinirlenmek.

bilen gazap donuny geýip kowgy bolupdy kowguçylar (63/15)

gez-: 1. gezmek, gezinmek, dolaşmak.

guzy tirkäp gezendiği aýdylyar şol ýyllarda sarygyň göterimräk (10/5)

Kymyş duzçy gojalara mahsus göwnüýukalyk bilen gezen (94/2)

gezyän Günüňem bu günler ýüzi hoş habar eşidene (110/1)

üçden dördten tirkäp gezyärler diýip ýazypdy ine (131/15)

2. yaşamak, hayat sürmek; olmak, bulunmak.

adam bolup gezipdi özi-de şol döwrüň rowaýata öwrülen (9/27)

jeňňelde gizlinräk ýerlerde ýaşap gezyärler Ödeglyjyň onuň (22/19)

näbelli ýakymysz myş gürrüňler gezyärdi onda hökümet (80/5)

magtap gezyärdi galyberse-de ol ilde diňlenilýän pikirine (90/8)

göwün çayyp hiňlenip gezerdi olara saglyk rysgal-döwlet at-abraý (94/5)

3. bir şeyi etraflica gezmek.

aýlanyp goparyp çapyp gezdi soňam agtyklary bilen (146/26)

4. herhangi bir biçimde gezinmek.

ýeňiljek ýalaňtar don geýip gezyän ýagyrynysy biraz küýkeren (8/9)

asyp gezyän dogaly tumaryny egninden aýryp ýeňläp ýatarman (36/8)

bili sapançaly beg bolup eselip gezerdi Sowet häkimiýeti (44/12)

başyny ýeke ýaglyk bilen çolap gezyänliginden tanady ol (116/13)

ýol kesip gez-: yol kesmek, ıssız yerlerde soygunculuk yapmak, eşkıyalık etmek.

pursatlarda ýol kesip gezen mertebeli adam toý edende (18/26)

gezdirdir-: sürterek, değdirerek hareket ettirmek.

eteginde gezdirdi Aganazar halamazlyk bilen (125/21)

gidiş-: yarışmak, tartışmak.

gidişip ýörkän şular bilen bellisini edensoň karar tapar (47/30)

gije-: kaşıntısı olmak, kaşıma isteği duymak, kaşınmak.

oturyp bilmedi gijemese-de ýeňsesini gaşady mazasynyň (65/32)

gijän ýerini gaşap durşuna ätiýaçly (156/15)

gijik-: geç kalmak, gecikmek.

ay şu ýyl-a biraz gijikdik özün-ä (40/6)

nämemi üç-dört ýyl gijigip gelipdi otuz-kyrk atlyny yzyna (47/16)

ýagtysy özge ýerlere seredeniňde biraz gijigip düşýän çöket (32/30)

gijikdirmegini asla unamaýardy hoşlaşanda (40/11)

gijikdirilipdi soň ekilen pagta dayhany häzir biraz azara (83/2)

giňel-: genişlemek, hacim olarak büyümek, artmak.

ýyldyzlary indi töwerekde gündiz ýaýrawynyň giňelýänligi(99/24)

baýyrlaryň arasy bilen menzilme menzil uzalyp giňelip daralyp (131/17)

gir-: 1. dışarıdan içeriye geçmek.

suratynyň aşagynda jaýa giryänlere sähelçe baş atyp olaryň (59/16)

Allanazarikisi iki ýerden urdurylyşyp gapydan girdiler (93/29)

geldiler utler adamlaryň oba girenlerini mälim edişip dürli (128/7)

Oguljuma eli bäbekli gapydan salam berip girende Akjagül (140/31)

bilen jaýa girensoňlar garaşylanam bolsa soňra öwrülip halkyň (157/8)

2. katılmak.

kolhoza girmegi maslahat berenem ýene-de onuň özi bolupdy (25/10)

ýene-de öz döwletimize girmeyärimi näme

ak gir-: ak düşmek, saç veya sakal ağarmak.

Totam ene saçyndan ýañy ak giren orta boýly nurana (12/22)

ara gir-: iki kişinin arasındaki bir işe karışmak.

gürriň arasyna girenligini onuň özem duýman galardy hasam (113/9)

giriş-: başlamak, girmek.

siziñ golhozyňyz-a entek oraga girişmäge howlугanok (144/8)
entek iliñem agramly böleginiñ bu işe girişmänligini ýatlapdy (120/24)

git- 1. bir yerden bir yere gitmek, yönelmek, uzaklaşmak.

ojak başynda oturan adamsy sapara giden gelnejesini (63/11)
berenimizde hem başga ýere gidenok ýene özüimize gaýdyp (65/21)
soň turşup öýli-öýüne girdiler (130/4)
ä-ä biz-ä gitjek däl toýa Rahmannazar jany äkidiber (142/31)
goşansoň atyny debsiläp gitmek bilen boldy ol yzyndan (150/7)

2. sürmek, devam etmek.

hemişelik derbi-dagyn bolup gitmekden halas edip onuñ uly (16/27)
işleri hem şu günler gyzgalaňly göwnejaý gidip durdy (62/5)
beleñ alyp yzly-yzyna suňşuryp-suňşuryp gidip barýan gepine (73/11)
1942-nji ýylda söweşiñ aldym-berdimli gidip duran wagty urşuñ edermen watançylar (73/31)

3. ölmek, dünyadan göçmek.

ölüp gitmekleri ýetimleri orta ýolda serdary okdan uçan (18/5)

4. icra edilmek, sergilenmek.

ýeñsesinde tomaşa gidýänini bilip Jemal mamanyñ oña (126/4)

gözi git-: gözü gitmek, bir şeyi istemeden görmek, elinde olmayarak bakmak.

oturan Hanumadyr Ahmede gözi giden asmanyñam şu pursatda (138/13)
gözi-de gidýärdi şu hili ýaşamak olara bellibir derejede (145/12)

gulagyndan gitme-: söylenen şey hiç unutulmamak, hatırdakalmak, hatırdan çıkmamak.

baradaky aýdan zatlary onuñ gulagyndan gitmändi sebäbi ol (57/23)

mähri git-: sevgi beslemek, gönül vermek, sevmek, hoşuna gitmek, hoşlanmak, beğenmek.

mähri gidip çagalaryny synlap durşuna pallap sähelçe (103/5)

gizle-: 1. gizlemek, saklamak.

gizlenmekçi bolýan ýaly epilip soňundanam bir eliniň aýasy (101/9)

2. saklamak, gizlemek, sır tutmak.

dogrusy sowediň wezipeli adamlary muny gizläbem (89/28)

gözi düşen aýybyny gizlemek üçin ýassanyp ýatan ýassyklarynyň (117/25)

indi ony ilden gizlejegem bolup durmaýardy ol Bolşewigiň (118/1)

Ahmediň boýnuna gol salan gelin tolgunmasyny gizlemän (136/29)

gobsun-: kalkmak, kalkmak için hareket etmek.

ýeňsä gobsunyp atyň eýerinden onuň syrtyna göç etdi (136/12)

gojal-: yaşlanmak.

özi welin bu wagta çenli ýaşy payawlap ýagşy gojalypdy ak (8/15)

golaýla-: yaklaşmak.

duzçudy Kymyş Altmyş ýaşyna golaýlaberende Tagtabazaryň (23/4)

indi olaryňam gelse geler wagty golaýlap ýördi maşgala (26/11)

golaýlap abanyp gelyänligi indi onuň öňünden sowlup aman (81/13)

golaýlan mahalynda ýañky öýden urdurylyp çykan gelniň (116/9)

golaýlaş-: yaklaşmak, gelmek, yakınlaşmak.

diýip bardyk bizem uça-uça salgy berlen öýe golaýlaşyberenimizde ondan gözlerini (76/34)

şu pikirler bilen öýe golaýlaşyp özüniň gelenini mälim edip (115/17)

üstünden gernip göwresini geçirip Allanazara golaýlaşdy (125/29)

gelnem gapa del ulagyň aýak sesi golaýlaşsa şolmuka diýip (130/28)

jylawy öwrüp oňa has golaýlaşdy (136/8)

golda-: yardım etmek, desteklemek.

ýetimleri serdar atalarynyň ruhunyň goldaýanlygy Sary han (22/12)
gütderäk ýaşayan Narly gamyşçyny bir bahana bilen goldabam (44/31)
özüni kolhoza geçmek meselesinde goldaýmaly ýaly (46/7)
deri eliniň tersi bilen syryp onuň pikirini göwünjeň goldady (86/1)
goldaşyp ýüküni düşürişdi dälmi (135/5)

gomal-: kurulmak; kurum, çalım satmak, böbürlenmek.

kemsit barada Ýagdy kemsit bolany bäri gomalyp donuna (46/12)

gon-: konmak, oturmak, çökmek.

gonuşyp ýördüler (25/27)
tamamlap öz ornuna gonan Aman Orsa ýüzlendi (71/6)
baýyr ganatlarynyň birine gonan bu gowulyk töweregiňem (138/11)
gonayjak ýaly asmandan typýan ýaly bolup obany oýtarlap (140/13)

gondur-: dikmek, oturtmak, yerleştmek, kondurmak, yere indirmek.

üstüne gonduryşyp siziň gyrkyma gitmek meýliňiz (101/6)
gonduryň heriň birini syrtyňyza diýdi (108/32)

gop-: 1. kopmak, birdenbire başlamak veya ortaya çıkmak.

Kymyş duzçy inileriniň kalbynda gopan aladany duýsa-da (88/9)
çowly baýryň güney ýapysynda tüweley bolup gopan söýgi (137/6)
ak patyşanyň ýykylmagy basmaçylyk diýlip il başyna goparylan (150/16)

2. kalkmak.

gopdy onuň ýanyndan öz işlerini gutardyklary gelip şereketiň (119/10)
hemişe her babatda agtyklary bilen deň gopmany oňarýan (108/27)

tozan turuz- / tozan gop-: gürültü koparmak, hırgür çıkarmak, kavga etmek, kavga çıkarmak, gürültüye vermek, velveleye vermek.

hazirki gayyň gaylap buz üstünde tozan gopup duran (42/15)

gopar-: koparmak, sökmek, çekip çıkarmak.

goparyp getirýardi duzuň düşewüdi uly bolmasa-da ol (23/18)

aýlanyp goparyp çapyp gezdi soňam agtyklary bilen (146/27)

gora-: 1. birini, bir şeyi korumak, kollamak.

gorap bilýändiklerini ýene bir gezek görkezipdi Orazgeldi (43/12)

soňra haçan-da ol öýüni maly-mülküni din-ımanyny goramaga (47/32)

gölesini goraýan sygra öwrüldi bu häsiýet aýallaryň köpüsine(85/23)

boldugyça ondan goramalydyklaryny gowy bilýärdiler bu (96/18)

mal-garadan goraýanynda hem syçan-alaka garynjadyr (120/11)

2. savunmak,müdafaa etmek.

duşmanlardan gorap bilen ýerli begleriň bir-birlerine (9/33)

goragla-: korumak, kollamak.

ýerinden goraglap haý egniňize başyňyza bir zat geyiň (26/15)

pyýada bu gezek Kymyş duzçynyň janygyp ogluny goraglaýanyyny (149/9)

gork-: korkmak.

är gorkan at ürken ýerinden diýleni şundan soň gämili Uly ýere aşmak tizde(75/21)

ugradarlar diýip gorkmanam durmaýar eken Ýakudystana gelip ol bir başy boş ýakut (75/24)

goş-: 1. katmak, eklemek.

goşmagymyz süriň içine möjek goşan ýaly bolmaýamy eýsem (37/8)

2. hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak.

sany yük diýesini goşandyr diýip maglumat berer (25/30)

Orazgeldi ýola çykmazdan ozal arabasyna goşjak ýabysyny(32/33)

ildirip alyp galayjaga meňzäp duran at goşulýan arabanyň (33/13)

berildi kolhoz bolmaly mal goşmaly diýende (38/18)

babaň bilen araba başga goşara zat tapmasaňyz meni (105/16)

3. eklemek.

goşup tutanlygyny ýüzugra öz ýanyndan belläp salam aldy (56/17)

4. kalabalığa katmak, karıştırmak; çocukları yetiştirip halkın arasına karıştırmak.
ören onuñ öz çagalary mertebesinde ile goşan adamlarydy (84/30)

5. katmak, eklemek, arttırmak.
daşardan eşekleriñ seslerine seslerini goşup birsalym alawagyrdy (95/8)

6. katılmak.
serden geçip saza goşup çykyp böküp oýnardy (155/9)

goşawuçla-: avuçla almak, avuçlamak.

üstüne goşawuçlap getirip goýan söklerinden erik kişdesinden (38/7)

goşul-: 1. birleşmek, katılmak.

özleriniñ bozgaklara goşulanlaryna gaty ökünýärler onsoñam (14/2).

goşulmady ýöne komonistsiräp Hardat turup (37/11)

goşulman diýen ýaly oýurganyp diñläp oturan Orazgeldiniñ (39/5)

etdi-de soñundanam itleriñ üýrüşmesine goşulmak üçin näme (128/16)

öñe salnyp alnyp barylýanlaryñ arasyna baryp goşulmaga (149/25)

2. müdahale etmek, karışmak, araya girmek, el atmak.

béýdip ara goşulmagy bilen öz aýtmakçy bolan saldamly agyr (69/28)

hem gapdaldan söze goşulyp Ahmet zabun bilen özüniñem (88/7)

oturan Orazgeldi gürrüñe goşulyp ünsi ýene özüne çekdi (88/12)

gabadyndan harsa goşulaýmak häsiýetiniñ barlygyny ozaldanam (113/5)

olaryñ Ýagdynyñ ara goşulyp öz çekenelerinden başga-da (119/15)

3. karışmak.

goýup gelip direnip dur içerde öýüñ sergin howasyna goşulan(117/16)

goşulyş-: 1. katılmak, birleşmek.

çagalaryñ şowhunly erkekleriñ gatyrav sesleri bilen goşulyşyp(19/5)

sen heleýlere goşulyşyp keçe-de basayýamyşyñam diýýäler-le (111/24)

añsatlyk bilen söhbede ylgyyp goşulyşyp baryan ýaly özüne çekiji (135/12)

öz aralarynda gozgalaň tapyşyp ýerli-ýerden gürrüňe goşulyşyp (153/13)

2. kavuşmak, karışmak; birleşmek, kaynaşmak.

bolup goşulyşyp otyrdylar (44/28)

bilen goşulyşyp öýüň içini birsalym gündizlige meňzetdi (79/25)

çykan Kymyş duzçy bulutlaryň garaňky bilen goşulyşyp asmany (139/3)

gowşat-: azaltmak.

düşmegi aradaky dartgynlygy biraz gowşadypdy ýöne başbelalar (41/29)

dartgynlygy gowşatmagy göz önünde tutup parahat gürlledi (70/15)

badymyzy gowşatman ýene iki-üç gün gyrksag-a (111/7)

gowşur-: bir şeyi birine vermek, ulaştırmak.

dogayy salamyny gowşuryp ýagdaýlaryny habar beripdi Ahmet (51/25)

zatlaryny sargytlaryny gowşuransoň niýet edişi ýaly bir gije (131/3)

gowşuryşdyr-: kavuşturmak, bağlamak.

oturgyçlarda ýerleşen ellerini daňmaga berýän ýaly gowşuryşdyryp(61/17)

gowulaş-: öncekinden daha iyi olmak, iyileşmek.

Kymyş duzçynyň belki ýolugra düzelişip gowulaşyp gider (80/5)

durmuş gowulaşyp gidiberjege meňzän mahaly ýene bir kulakçylyk (151/9)

gowuş-: kavuşmak.

ayraçylygyndan soň öz ýarlarynyň yhlasyna gowşan gelinleriniň (32/1)

isleyärdi ayraçylykdan soň ýaryna gowşan gelinleriň (32/4)

gowşup iki gyzy üç ogly öndürüp-ösdürüp oturan mähriban (35/15)

özünüň niredeligini unutdy yhlasy gowşanlaryň ikisem şundan (137/2)

yhlas-höwesi ýolunda gowşan Hanuma hem şundan soň (137/1)

goý-: 1. koymak, yerleştirmek.

taýagyny biline goýup onuň her başyndan bir tirseğini (55/4)

hatarlydy bu kelläni kaýyllyk bilen palta astyna goýmak (82/26)

temmäkiňizi iýgi-içginiň ýanyndan aýry goýansyňyzda (107/32)

göteren iýer-içerini getirip horjuny bilen onuň önünde goýansoň(137/32)

adamlaryň işlerini goýsup ondan-da mundan-da ýola üýşüýänlerini (147/30)

2. ayırmak.

görüň bilmejek ýaly etdiň-de goýaýdyň-la muny diýip (67/10)

3. getirmek, sunmak.

ýygnagyň öňde goýan meselelerdir talaplaryny ýerlerde işläp (58/16)

ýaly Aşgabatda geçen uly ýygnagyň öňde goýan wezipeleriniň (70/27)

5. (konuşma dili) koymak, yerleştirmek.

Hanuma gelni Ýagdy hat işini bilýänligi üçin goý meniň (116/16)

6. bırakmak.

boýun aldyрман goýaňyzmy näme ýöne ýerden guljaly (73/15)

salýan gepleri jogapsyz boş-a goýmazdy bu gezek welin ol (85/11)

bardyr erbedem namardam bardyr merdem goý gülen(86/33)

indem malyňam goý şol apalap alan adamlaryň gyrkybersin (118/26)

at goý-: ad vermek, ad koymak, ad takmak, isimlendirmek, isim koymak, isim takmak, isim vermek.

birmeňzeşje utgaşykly atlary goýuşdyrypdy indi üç-dört ýyldan (94/12)

azaragoý-: kaygılandırmak, huzursuz etmek.

gijikdirilipdi soň ekilen pagta dayhany häzir biraz azara goýýardy (83/3)

boýnuna goý-: bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu ortaya koymak, ispatlamak.

günäsini boýnuna goýup kolhoza hyýanat eden tersçil (74/1)

gadyr goý-: hürmet etmek, saygı göstermek, saygıyı eksik etmemek, hürmette kusur etmemek.

üçin beýle gadyr goýulýanyna düşünip bilmän duran Rahmannazardyr (28/33)

garşy goý-: karşı koymak, boyun eğmemek.

ýylda milleti şýýdip bir-birine garşy goýup gazanyppy (48/7)

işden goý-: alıkoymak; birini, yapmakta olduğu veya yapmak istediği işten geri tutmak.

oýanyp işden goýupdy (34/1)

öz gününe goý-: (birini veya bir şeyi) kendi haline bırakmak, ilgilenmemek, karışmamak.

öz gününe goýmandyr ahyr Kymyş öz gönüligini edip (102/9)

özüni alada goý-: tasalanmak, endişelenmek, kaygılanmak, telaşlanmak.

daşary çykan mahaly özüni alada goýan bulutlaryň asmandan (140/9)

sarpa goý-: hürmet göstermek, saygı duymak, saymak, hürmet etmek.

emir serkerdesine sarpa goýýanam bolsa onuň hojalaryň (13/32)

goýber-: 1. bırakmak, vermek, teslim etmek.

bolup duz gereklilere gadaklap putlap duz goýberip (24/6)

2. bırakmak, atmak, salıvermek.

eltip gaýadan goýberen ýaly edip gaýdypdylar (38/21)

diýip ýanyna baranlaryňam şura alpetinden alyp goýberýärmis (39/17)

töwerekde ýaňyrak saglyp örä goýberilen sygyrlaryň birnäçesi (54/13)

3. bırakmak, koyuvermek.

açyk ýakasyny bir eli bilen bir ebşitläp bir goýberip durşuna (55/22)

säwlik goýber-: hata yapmak.

bu meselede özleriniň hem käbir säwlik goýberýändikleri (60/31)

kemçilik goýber-: hata yapmak.

diýsene otur-da bilmän kemçilik goýberenden bolup düzederis (67/19)

goýul-: 1. koyulmak, yerleřtirilmek.

ýaly basyrylan kese goýlan stoluň ýeňsesindäki diwardan (59/14)
bolsa gulak açaymaly edilip goýlupdy goýunlardan guzy almak (62/5)
goýlan gazany getirdip ojaga täzeden ot gallady (79/21)
eşek gaňňasynyň goýulýan ýeriniň töwereginde görüpdü ol (108/20)
jüplenip goýlupdyr ol öýde bolmaly pinekläp çagyran (115/15)

2. koyulmak girişmek, başlamak.

gezek sese goýlanda garşy gol göterenleriň biri boldy (37/25)
goýlan oba Sowetiň ýakyn garyndaşy Orram külüň dänjiräp (83/20)
üýşenip ýüzüni çytdy soňam özüniň ýatmaga goýulmagyny (125/23)

gozga-: 1. hareket ettirmek, kıpırdatmak, oynatmak.

ulusynyň-kiçisiniň kalbyny sarsdyryp ýerinden gozgady çagalaryň-a (30/1)
gozganyp tüweleý öwrüm edip ugran ýaly boldy-da (148/4)

2. tazelemek(hatırlamak), yeniden canlandırmak.

wah-eý munuň-a ýene-de köne keseli gozgap ýör (124/14)

gozganjyra-: yerinde hafifçe hareketlenmek, kımıldanmak.

alada tapyp oturan ýerinde sähelçe gozganjyrady etegi derçigip (61/21)
demigişip halamazlyk bilen seňriklerini ýygryşyp gozganjyraşyp(121/11)

göç-: 1. göçmek, taşınmak.

bolup Owganystana gidende hem ol göçmändi gayta näme (24/32)
göçüp gideniň gapysy ýaly içinden ykjam çekilip ýapyk (36/3)
bolsa bir ýere göçäýseňiz nähili bolarka diýen äheň bardy (43/10)
ýatagy önki ýerinden beýleräge göçürmäge kömek edenleriň (54/4)
ýöne bu gezek ol göçdi hemişe-de ol öz ojagyna kölege (85/20)

2. çöşmak, galeyana gelmek, hiddetlenmek.

töwerekdenem yerli-ýerden aydylyp-diýlensoň göçüp gudurap (70/20)
ýöne bu gezek ol göçdi hemişe-de ol öz ojagyna kölege (85/20)

heleyimiň bõrügini geýip aýlanaryn diýip göçdi (93/6)
Jemal mamany beýdip göçüräýmek aňsat däldirem welin (85/10)
gep bilen aýalyny göçürenine mes bolan Kymyş duzçy (124/16)

göger-: yetişmek, göğermek.

aýlandym aý onuň känbir hatasy ýogam endigan gögeripdir (97/17)

gökle-: otlamak, ot, çimen, yaprak vb.ni yemek, yayılmak.

ol bu gürrüni Orramyň özüne meňzedip göklän kürre (83/24)
sürmek muňa başartmasa gerek eýýäm tumşugy göklän kürräňki (133/7)

gölele-: buzağılamak, sığır yavrulemek.

şundan soň şol gulajyn maly buga gaçyp gölelemegiň ugruna (46/1)

göm-: bir şeyi gömmek, doldurmak.

oba ýolbaşçylarynyň biri bir baý ýurtdan gaçanda gömüp (68/13)
özünde onuň gömüp-galdyryp giden gallasyny oňa gömen(68/15)
gömüp taşlan zorugan dersimiziňem üstüni açayşakmyka (97/31)

gömül-: yerleşmek, oturmak, kendini gömmek.

ajala garaşýan ýaly bolup gömlüp oturmağy bolsa asla-da (9/6)

gönen-: zevk almak, haz almak; bir şeyin tadını çıkarmak.

düşen öýüne göwni ýeten gelin ýaly ýazylyp-ýaýrap gönenip (29/31)

gönendir-: memnuniyet vermek, memnun etmek.

gönendirme bilendir (29/32)

gönüle-: 1. dosdoğru gitmek.

onuň gönüläp özüne hiç kest ýetirip bilmejegine bil baglap (95/29)

2. doğruyu anlatmak, gerçeği söylemek.

gep saluwynda hem bellibir derejede gönüläp sen şeyt (43/7)
durmaýardylar gönüläp ýaka tutmasalaram iki sözleriniň (89/30)

*Kymyş duzçulap gönüledi dogrusy eýýäm wagtam birneme (95/11)
gönülemeli bolupdyr (102/10)*

gör-: 1. göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.

*görüň ýaly adamlaryň süýşýänini görse-de eliniň gyzgynyna (20/17)
görmedikleriň biri bolupdylar şol wagtlar göräýmäge ýeke- (38/2)
 bilen bolan gürrüňden bári oňy göreninden görmänini kem (76/9)
 traktoryň özi görülse-de onuň paza çekip ýer sürmegi heniz (91/17)
 ynanmadylar ine görseler obadaşlar hajraw bolşup gözlerinde (156/32)*

2.görmek, anlamak, bilincine varmak

*bilýändirler görmedikden bilmedikden bolup gapdalyňdan (51/12)
 aýlanýan gara bulutlary görüňligi hem bu bulutlary aňyrdan (86/13)
 şonda görsiň indi gara ýerleri alarsyň sen hany saňa (124/12)
görüp aladalandy(142/16)
 goý görsün heleý ogullaryňam häzirden nanyň nähili (143/17)*

3. saymak, farz etmek.

*werişräk yhlaslyrak görerdi (103/28)
 bilýärdi ol munuň birhiliräk görülyänindenem habarlydy (113/6)
 erbet görmeýärler ejem-ä aňyrlary asyl ýerlerdirem diýýär (123/19)
 edilyän tagallalar esasynda hiçneneňsi bolmadyk ortahal görülyän(142/6)*

4.birini görmek, biriyle karşılaşmak.

*duşaryn olardan sorap-idäp görerin diýip gelipdi şähre (75/2)
 olaram-a görüpd olaryňam-a şähre gitjek diýeni (77/9)
 töweregine aň salman gapdalyndan geçen Hardady görüp (78/10)
 ammaryna tabşyryp durka ýakyndan görüpd hem öz ýanyndan (134/3)*

5. belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak.

*eýesi bolup bilýän mertebeli adamlaryň azalýanlygyny görüp ýördi (89/6)
 gazanylyandygyny görmedikden görelde bolmaz diýip (143/17)*

6. bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek.

şol gan görenliginden göryärler (65/2)

ahmal gör-: küçük görmek, hor görmek.

ala gargany ahmal görüp ýaşayan raýkomyň başlygy (61/10)

düş gör-: düş görmek, rüya görmek.

bir barmyka erbet-erbet düşler görýän şol gideli ne içerde (75/9)

eý gör-: sevmek, beğenmek, hoşlanmak.

ýañajyklaryndan ogşaşdyrды onuň jigisini eý görüp ediberşi (141/9)

esasy enesi hökmünde öz eneleri ýaly mynasybetläp eý görýärdiler (84/24)

daň atyp ugrapdy uzakly gije ýokarda bir öýüň eý görülyän (99/22)

gaty gör-: alınmak, incinmek, kırılmak, darılmak, kırıcı bir söz işitip kızmak.

judabir gaty görübem durmady (43/15)

gowy gör-: sevmek, beğenmek, hoşlanmak.

almanka hem gowy görýärdi onuň märekede yerlikli gep (52/13)

sözleri adamlara ýamap-ýanap gürleşmegi gowy görerdi (68/8)

bulut ýorganyna çolanyp ýatmagy gowy görýän hemişe asmanda (109/)

ýatlady andygy üçin ony öz gyzym diýip ersdirip gowy görerdi (127/16)

gowy görülyärdi hemişe-de şýdip maglumatly ahyrlarynda (139/6)

göwün gör-: birinden yana olmak, arka çıkmak, kayırmak.

öz göwnüni görmäge gelen inileri bilen Kymyş duzçy (96/1)

kem görmeme-: kabul edilebilir sayılmak, uygun görülmek, uygun bulunmak, iyi görülmek, iyi kabul edilmek, kötü gözle bakılmamak.

Narly gamyşçynyň hem ýalkanaýany kem görmeyän Kymyş (45/15)

ýygnağdan soň öyläne goýany kem görmändi munuň (75/19)

hemişe gepiniň arasynda gyz-gelinleri hem ýatlaýany kem görmeyän (111/5)

köp gör-: çok görmek, yadırgamak.

ay tüweleme Hudaý köp görmesin bugdaýyň-a ýagdaýy (144/8)

kyn gör-: güçleşmek, zorlaşmak.

işi etmegi kyn görşüp oýurganyşan wagtlary Jotdy maýdaja (69/20)

rowa gör-: reva görmek, uygun bulmak.

sansyz bolup ýörseňiz kim size gül ýaly gyzyny rowa görer (18/20)

ýagşylyk gör-: iyilik görmek, maddi, manevi yardım görmek.

gören ýagşylygyny hezzet-hormatyny ynsan unutsa-da haýwan welin (55/11)

göreş-: savaşmak, mücadele etmek, çaba göstermek.

barlyşyksyz göreşmelidir diýen akylyna garşy boldugymyz (37/20)

görkez-: 1. göstermek.

ýabyny görkezip häzir-ä düzüliň şunuň boýuna çakan (14/24)

heniz Gün gulagyny görkezmedigem bolsa onuň dogar (40/23)

görkezdi ýöne hüwigöz ýigit ýaňy gep ugruna ýoldaş (77/1)

basyrylgy duran çaly çäýnegi görkezdi (118/9)

bölüp alýardy-da ony agtyklaryna görkezip towlap soňundanam (146/28)

2. göstermek, ortaya koymak.

diýip onuň watançylygyň göreldesiniň ýokary nusgasyny söweş meýdanynda görkezýänligini (73/34)

3. göstermek, yapmak.

onuň il içinde heniz oglan döwründe görkezen (63/4)

ýetmejek derejesine ýetirip görmedik gowulyklaryny görkezeni (69/12)

ol bu gezek bidepligini görkezesi gelmeýän agasynyň ýanynda (113/5)

hökümetden özüne diläp alan edip görkezýärdiler Hanuma (117/1)

görüş-: görüşmek, buluşup konuşmak.

Muhammetgylyç serdar Sary han bilen görşüp gürleşip (15/30)

görün-: 1. görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.

ir oýanýan Kymyş duzçy töwerekde görnenok ýöne Orazgeldi (99/30)
birini aýal geýiminiň görnüp duran ýerine atdy-da (117/26)
ony göterip gelyän eşek-de görünmän leňňer alyp baýryň (129/17)
hem görünyär düýe şol gelşine Ahmedin goluna salan (132/17)
gelyändig görüdi Kymyş duzçy ýanyndaky iki atly bilen (148/9)

2. izlenim uyandırmak.

görünyänligi üçin ondan çyny bilen göwün edýärdi onuň (46/8)
görünyärdi ýaz şemaly asmanda bulutlary öňüne salyp kowalap (54/16)
hasap edýärlermi-nämemi bolaymalysyndan has arkaýyn görünyärdiler (82/30)
emma göteren horjunyna çolaşyp ýykylarly görnen Orazgylyjy (100/33)
ýaly bolup hatarly görüdi ol daşardan dolanyp gelensoň (139/16)

3. benzemek, görünüşünde olmak.

Nurjuma biraz keleşewräk görüňse-de gaýratly adamdy (63/6)

4. ortaya çıkmak, kendini göstermek, belirtmek, gözükmek.

bulara atalary görnüp dur-a nirä gitsinler şondan aýrylyp (106/2)

göze görün-: göze görünmek, belli olmak.

habarly bolup gezyän Mamlynyň göze görünmän hereket (116/13)

göter-: 1. kaldırmak.

bileleşip göterip homp-da homp bolşup bir gapdala aýyrmak (29/14)
göterip raýkomyň ýüzüne seredip saryýagyndan gelen boldumly (59/24)
injigi götermez diýip Mahy hem maňlaýyna ine (85/33)
baş göterip nazary bilen onuň habaryny aldy Orazgeldi (102/27)
belli boldy ol işinden başyny göterdi soňundanam he- he-he-he (111/30)
bolsa ol başyny işinden götärdi-de atalarynyň töwereginde (147/6)

2. taşımak, getirmek.

zat dälđi özem sygryň goşa götermegi tebigatda juda (45/10)

gelene däne göterdip goýberen ýaly öz iýen duzuña (68/28)
ony göterip gelyän eşek-de görünmän leňňer alyp baýryň (129/17)
göteren iýer-içerini getirip horjuny bilen onuň önünde goýansoň (137/32)
göteren nandyr beýleki iýer-içerlerini ýatlap agasyňa (150/16)

baş göter-: baş kaldırmak, isyan etmek, ayaklanmak.

tagtdan düşüreris diýen tama bilen baş göterenler bu gezek (13/12)
garşy baş götereniňi sen bilýäňmi onuň seniň ýalakylary (154/18)
baş göteripdirler diýen özleriniň emelsizlikleri bilen bagly (156/3)

göwün göter-: şevk vermek, heveslendirmek.

dok däneler öz berekedi bilen göwün göterýärdi daýhan (146/11)
synlap göwün göterýärdi(147/27)

göwnüni göter-: teselli vermek, neşelendirmek, neşeli duruma getirmek, şenlendirmek.

göwnüni göterdi şundan soň onuň öten agşamdan bäri kalbynda (53/6)
öz arkasy alnan ýaly Hakberdiniň göwnüni göterdi (112/25)
mahal-mahal ýada düşüp göwni göterip begendirip duran (123/26)

göteril-: 1. kaldırılmak, yükseltilmek.

bilen bu ýerden göterilip gidibererli kerwen düýelerine meňzeşip (7/13)
meňzäp göterilip gelyän ýagty asmanda bölek-büçek (40/25)
diýip ýeriňem özleri ýaly öwrüm-öwrüm bolup göterilibermegini (54/21)
göterilensoň janlary aram tapyşyp ýene-de tamşanyşyp uklaşyp (121/13)
ýokary göterilip baryan başy ýaşyl kürteli gelinlere meňzeyärdi (131/15)

2. gelmek, varmak.

örüp göterilip gaýdana meňzäp süňňüne serginlik gatan (40/30)
etmän jigidi bilen niredesiň Pendim diýip göterilip (50/22)
göteriliberjege asla meňzemeýärdi göçmekçi bolýan onymy (95/25)

3. yükselmek, artmak, fazlalaşmak, çoğalmak.

Orazgeldi Ýagdy kemsidiň barha göterilip baryan joşgunly (56/26)

ýaly birden göterilen ýelýürekliği oturanlaryň ýüzünde mähirli (84/20)

4. böbürlenmek, çalım satmak, kurum satmak.

ony göterilip giderli görüp heleý diýip onuň kimdigini (85/17)

Kymyş duzçy bu sözleri gürrüňdeşiniň gyzyp göterilip(93/5)

oňarýar gör begiň bar-da diýseler ol muňa göterilip öz (115/7)

göterin-: kaldırmak, taşımak.

baýlary baýlygyny göterinip bilmän öýleriniň maňlaýyna (10/6)

göwne-: bir şeye razı olmak, bir şeye meyilli olmak.

maslahata asla göwnemän sypaýyçylyk edip (102/6)

göwne düw-: kafasına koymak, karar vermek, kararlaştırmak.

göwne düwüp otyrды ýöne indi olaryň telim gün meýdanda (130/8)

göwni giňe-: yüreği ferahlamak, yüreği rahatlamak, sakinleşmek, huzur bulmak, huzura kavuşmak.

Kymyş duzçynyň oganlaryny görüp göwni giňedi oganlary (130/5)

göwün ýüwürt-: güzel hayaller kurmak, bir duyguyu gönülde yaşatmak, arzu etmek, istemek.

eden ýigidiniň mährine çoýunyp yaşajagyna göwün ýüwürdip (35/13)

gaýdyp gelerine sabyrsyzlyk bilen göwün ýüwürdip mynasyp (52/27)

ýeňletjegini ýatlap göwün ýüwürdip umyt edýärdi şonda (92/1)

göwün ýüwürdüýärdi bugdaýyň kemsiz bişenini şeýle bolan- da (147/8)

göwnüni alda-: kendini teselli etmek, kendini avutmak.

iki heleý alsam gowulyk bolar diýip göwnüni özüň aldaber (124/32)

gözi kaklyş-: göz göze gelmek, her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

bilen küýli seredyändigini gördi gözler kaklyşandan olar (136/16)

gözle-: 1. aramak, araştırmak.

mesgen gözläp ýurtdan çykanlaryň sany 4 (6/4)
 oba içine aýlanyp talap gözläp gamyş işlerini edip gezerdi (44/8)
 arkasynda bukulybrak oturyşyna pikir edipdi garaz gözläp(60/21)
 özüniňkileriň ýykylanyna söýget berýänem azaşanyňy gözläp (84/26)
 ýanyndan aýrylyp bilmän ýiten ýumagy gözleşenden (105/33)

2. bir şeyi aramak.

anyklaşdyrmagy talap etdi Ýazdurdy şaýat gözleýän ýaly (72/3)
 hökümet yrsarasy gelip bahana gözläp durandyr daşrak (104/28)
 töwereğine gözläp başlady (111/6)

3. gözlemek, bakmak.

ýaly aşak bakyp parahat sulhup oturan öz başlygynyň ýüzüne gözledi (67/8)
 ýigit soňam esli ýere çenli käte yzyna gözläp nätdimkäm (102/20)
 güýmenen bolup ýaşmak astyndan gizlin gözläp (109/16)
 Orazgeldiniň ýüzüne gözläp öz habaryny bedri (114/4)
gözläp köýnek örtügi ýokary çyzgalan bedenini akjardyp (137/18)

ýol gözle-: 1. bir kimsenin gelmesini beklemek.

küýsäp bireýýämden bäre olaryň ýoluna gözleýärdi (26/6)
 telim günden bäre aladalanyp ýol gözleýärdi onuň hasabyna (119/14)
 ýalpyldap ýol gözläp oturan gelni ýada salýardy (52/28)
 seretdi ol aýalynyň ogullarynyň ýoluny gözläp endigine (121/19)

2. çıkış yolu bulmaya çalışmak, çare bulmak için uğraşmak, çözüm aramak.

suwlap ýatman ýol gözläp ýörün men diýip galanlygam (75/11)

gudura-: yaramazlık yapmak, kudurmak, ele avuca sığmamak.

töwerekdenem yerli-ýerden aýdylyp-diýlensoň göçüp gudurap (70/20)

gujakla-: 1. kucaklamak, sarılmak.

haýdan-haý herimiz hamsygyşyp ony bir ýanyndan gujaklan wagtymyz ol bir ah

(77/20)

mähirli qujaklady onuň agtyklaryna özüim bardyryn arkaýyn (95/7)

2. bir şeyi elleriyle sarmak, tutmak.

bedelerinden oňa hersi birini qujaklap getirdi Ogulbike (30/6)

gelen sowugy qujaklap alyp meniň egnimden guýup durla- how (55/25)

gur-: 1. yapmak, kurmak, inşa etmek.

jylawyny çekibräk ony Ýagdynyň öý gurup oturan depesinden (119/15)

2. kurmak, yapmak.

üçüsi obanyň ileri başynda hatar gurşup tegelenişip otyrdylar (6/9)

hem onuň bilen deň darkaş gurмага göçüňizi bek ildir (16/14)

edara jaýynda it garpyşygyny gurup metgi boljagyny pikir (70/7)

aýbogdaş gur-: bağdaş kurmak.

aýbogdaş gurup otyrdylar ýüzler ünji-aladalydy Ahmediniň (81/25)

gurul-: 1. kurulmak, inşa edilmek.

kemsit gapdaldaky ýolda peýda boldy onuň täze gurlan (56/3)

ýabyň üstünde gurlan köprüä ýetipdi OGPU-nyň murtly (153/7)

2. düzenlenmek, organize edilmek, kurulmak

syryp at segredip ýören adamdy adaty maşgala gurlanda öz (13/3)

ýaly howlугybrak içerik girdi bu gelen täze gurlan kolhozyň (32/21)

3. kurulmak, yapılmak.

gurulýan buýsançdyr höwese beslenip oturan ak öýe öwürüler (98/26)

gura-: 1. kurumak.

onuň ýalanyp guradylan naşyja gölejigi göreninde begenjiniň (45/19)

gurandyr öýdýämiň (100/11)

gurandyr ygal ýog-a daşarda (100/12)

2. çok susamak.

gurap suwsap ugranlygyny duýupdy täze soýlan goýnuň (118/14)

3.kurumak (insan hak.)

hã ýogsa-da huşum gursun häzir alyp geleyin ony (100/9)

döwre gura-: daire biçiminde oturarak eğlenmek, daire biçiminde oturmak.

atyp döwre gurap wag berşip otyrды Ödegylyjam gelip (19/10)

gurna-: toplamak, derlemek.

duzy gidip getirip beren bolsa indi ol degirmen gurnap (23/24)

gurplan-: zenginleşmek.

asyl-degerli ýerlerden öylendirensoň hasam özüni tutup gurplanypdy (8/8)

gurplandyr-: 1. güçlendirmek, güç vermek.

halaýan höregi bilen ýene biraz gurplandyrmak üçin (33/1)

2. zenginleştirmek.

hyzmat gerek birki araba ders berip gurplandyrarsyň welin (53/24)

gurşa-: etrafını almak, kuşatmak.

bolup mähirdir alada bilen gurşap ýaşardy (12/31)

guşan-: kuşanmak.

bilindäki halparan guşagyny täzedden çekişdirip guşanyp(29/6)

gutar-: 1. bitmek, son bulmak, sona ermek.

hamala gowulyk hemişelik gutaran deý bir-birinden aladaly (79/5)

haçan gutarjagy hem belli dälди (88/25)

onuň haçan gutarjagynyň belli bolmaýşy ýaly nähili gutarjagy(103/8)

ayam gutarmandy ýazam ýazyň ozallaram şeydip öz ömrüniň (139/3)

iň erbedi-de indi bu erbetligiň haçan gutarjagy (150/27)

2. bitirmek, sona erdirmek.

onuñ kert bolup gutaran ýerine ýetibem ýene-de harsa şol (6/19)
entek-entek etmekçi bolýan oýunlaryny edip gutarmarlygy(47/28)
gopdy onuñ ýanyndan öz işlerini gutardyklary gelip şereketiň (119/10)
bähbit bolsun gyrkymy gutaran bolsaňyz bolýar (134/13)
mende bar diýip ol heniz sözünü gutaryp gutarmanka (155/5)

guwan-:gurur duymak, kıvanmak, mutlu olmak.

edýänine guwanyp ýaşayardy (35/19)
birsalym guwanansoň Narly gamyşçy ýene-de ony dolap (45/26)
depesi dogaly tahýa geýdirip guwanardy goja agtyklaryna at (94/5)
duzçyny guwandyrdy (89/3)

guý-: 1. dökmek.

degirmene suw guýýanlar elbetde bar raýkomyň (62/22)
bolmady käsesine guýan çayyny içip-içmänkä Ýagdy şura (118/17)
guýup indem şony çagalar örlemänkä bişirimegiň aladasy (121/8)
süýt bişen dessine Jemal mama bir okara süýt guýdy-da (125/6)

2. koymak.

gelen sowugy gujaklap alyp meniň egnimden guýup durla- how (55/25)

güberil-: kabarmak, şişmek.

güberlibräk otyrды olar gapylarynyň önünde howlugybrak (100/32)

güjeñle-: sataşmak, takılmak, kızdırmak.

güjeñläp mazamlabam durana meñzedi (135/20)

gül-: 1. gülmek, gülümsemek.

ýada düşenini mälim edip loh-loh edip güldi soňundanam (111/17)
edip güldi (113/1)
içini güldürip syrly ýylgyrды Ahmet ýaňy ilki Hanuma(136/4)
uýat bir ahwaly gören ýaly gülübem goýberdi topar gözden (150/14)

gölşüp goýberdiler wagtal-wagtal obanyň toýlarynda Aman (155/15)

2. gülmek, dalga geçmek.

olaryň nalajedeýikleriniň üstünden gülerdiler (17/32)

gülsün munuň özgäniň gowy gününü görüp bilmeyän bahylam (87/1)

bardyr erbedem namardam bardyr merdem goý gülen (86/33)

ekenin diýip degip gölüpdir(123/1)

atasynyň özüne seredip myssa gölýänini gördi onuň (128/1)

loh-loh edip gül-: kahkaha atmak, kalın ve yüksek sesle gülmek.

ýada düşenini mälüm edip loh-loh edip güldi soňundanam (111/16)

gülle-: 1. çiçeklenmek, çiçekle kaplanmak.

gülälekerem möwriti gelende öz güllemek gezegini oba (98/22)

güllemek nobatlaryny hyýar gawun garpyz kädi ýaly suwa (98/30)

2. keçe yaparken farklı çiçekleri basmak, işlemek.

ezberlik bilen gapa çekilýän üstünde keçe güllenip soňra (44/18)

üýşüşip üýşüşip gollaryny çermeşip düşek gülleşip dyzanyşyp dyzanyşyp (99/12)

keçe gülläp basyşyny görersiň diýdi (111/10)

gülümsire-: gülümsemek.

oýnuň boljagyny mälüm edip ol göz astyndan gülümsiräp (121/18)

gümansyrat-: şüphelenmek.

ay inim ony gümansyratmak nämä gerek gören (55/10)

munuň bir edäýmelisi bardyr diýen äheňde gümansyratdy(86/11)

gümmezekle-: kubbe biçiminde görünmek.

adaty gümmezekläp gupba bolup oturyan öý tüýnüklerin (6/13)

ini suwlanyp gerşi gümmezekläbir sygyr tüýs çomrynyň (29/27)

jaýlar gümmezekleşip duran öýler ilerden sudur (96/33)

Orazgeldi beýigiň üstünde gümmezekläp oturan öýüň (115/9)

günertle-: suçlamak.

soraýan zady bilen günertleyäne meňzeyänligini şýdibem (75/14)

güplet-: sert vurmak, gümbürtülü sesler çıkarmak, gümletmek.

çüňküňizi degrip goýmaň güpledip nan bilen gowja (107/2)

güpürde-: tepinmek.

durka ilki güpürdäp at aýagynyň sesi soňam Guwandyk (56/2)

geçerli görüp ol güpürdäp golaý geliberende onuň deminden (64/12)

çalaryp arkasyna ýelmeşipdi ol ýetişjek bolup güpürdäp (110/21)

gürle-: 1. konuşmak, birbiriyle konuşmak.

bolsa-da Nurjuma gürläp oturyşyna öz garşysynda gürrüňe (39/4)

atjagyny bilmeyän ýaly at tutman guş dilinde gürleýärdi(68/18)

eşidildi ol bokurdagyny arçap ardynjyrap gürlänsoň ara (87/20)

Kymyş duzçy gep ugruna gürledimmikam diýse-de şuny (92/23)

göwünlik beriji äheňde gürledi(149/29)

2. böğürmek, kükremek, yüksek sesle bağırarak.

duran Ýagdy şura tarap baş atyp gürledi (153/16)

edýänligini ýatladyp maslahatberiji hörpde gürledi (154/3)

ol gaşlaryny göterip gözlerini tegeläp gürledi (156/22)

gürleş-: biriyle konuşmak, sohbet etmek.

ezilen boýnuny sypalyşdyryp hamala adam bilen gürleşýän(27/24)

sözleri adamlara ýamap-ýanap gürleşmegi gowy görerdi (68/8)

gürleşmäge höwesekdigi duyuldy (134/18)

Ahmediň gürleşen bolup başyny ýerden galdyrman özüni (135/32)

gürleşip oba tarap ýola düşdüler (157/6)

gürrüňleş-: konuşmak, sohbet etmek.

jylaw deňläp gürrüňleşip gelyän Ýagdy şuranyň öz tarapyna (148/10)

güýçlendir-: arttırmak, çoğaltmak.

barha güýçlendirip özüniň bolsa halkyň öňüne baş bolup (50/17)

güýje-: güçlenmek, artmak.

zulumynyň güýjap ýeten taryha 37 ady bilen giren (89/24)

güýl-: hayvanın dört ayağını birden bağlamak.

sürüden gyrylmaly goýunlary tutup getirip güýlup gyrkmaga (110/13)

öň ýanynda güýlup taşlardy onuň der-çaň siňen ak köýnegi (110/21)

güýme-: oyalamak, meşgul etmek, eglemek.

güymäp ýöreniňizde näme hä onsoňam iki güni bolup (124/21)

güýmen-: ilgilenmek, oyalanmak, bir işle meşgul olmak.

boldy Orazgeldi işine güýmenip durşuna görse-de ony ay (56/5)

gapynyň agzynda hata güýmenem bolup oturan harbylarça (76/17)

güýmenen bolup ýaşmak astyndan gizlin gözläp (109/16)

ýugrarsyňyz beýlekiňizem kir-kiljige güýmenişiip agtyklary (124/20)

Kymyş duzçy bir gezek bilini ýazmak üçin güýmenip (147/28)

güwlet-: uğultulu ses çıkarmak.

üstaşyr güwledip goýberdi (155/26)

gydyrda-: yeteneğine göre çalışmak.

ýok basmaçysynyň içinde ýok munuň hemişe gydyrdanyşyp (84/13)

gygyr-: 1. bağırarak, böğürmek.

çekenleriň hemmesini kimdir biri indi gygyrsaňyzam şol (95/18)

ýerde gygyryň diýip öňüne salyp allowarra sürüp gidiberen (95/19)

2. seslenmek, çağırmak.

ýerinden Aganazary kömege çagyryp gygyrды (126/20)

3. bağırarak, birine sesini yükseltmek

gygyryp goýberenini hem duýman galypdy (42/17)

gaçyp-urşup ýörşüne ýene-de gygyryp Rozy çolagyň bu (64/26)

gyjykla-: gıdıklamak.

görmedik bolmagy üm bilen düşünişdi ikinji gezek gyjyklaýjy(126/7)

gyk-bakla-: bağirmek, gürültü yapmak.

howsalaly gyk-baklaşyp alabasga galyşlaryny eşidip goja (140/16)

gyl-: etmek, yapmak.

edip gylany gylmaga tarhanlygyna hem ynanyardy özi- de (118/4)

gylawlan-: bir şeye ilgi duymak.

gylawlanyp gitdi Nurjuma hem şundan soň ýoldaş Amanyň (78/20)

gyna-: zorluk çıkarmak, acı çektirmek, canını yakmak, ızdırap çektirmek.

şeyle bir urýarlar şeyle bir gynaýarlar welin beýdilenden (151/5)

gynan-: kahırlanmak, tasalanmak, kederlenmek, üzülmek.

özüniň judabir gynanyp gyýlandan dældigini görkezmäge çalşyp (55/18)

dogry belledi gynansagam henizem ýerlerde barly gatlagyň (62/20)

bolup baryanlygy ony gynandyryardy (150/18)

gynandyr-: üzmek, üzüntü vermek.

bolup baryanlygy ony gynandyryardy (46/19)

gyñral-: korkutucu bir görünüm almak.

bulaşyp gyñraýylyp durşy Kymyş duzça birbada bulutlar (139/14)

gyr-: kırmak, yok etmek, ortadan kaldırmak.

ol hasam zabun darap olary yzarlap gyryp zyndanlara (13/19)

agyr goşuny gyrдыryp özüni zordan köşgüne atan (12/2)

gyrçal-: temizlenmek.

ýaplarynyň hemmesi birkemsiz gazylyp gyrçalyp suw sürnäýjek (31/18)

gyrk-: kesmek, kırmak.

hany onda goýun gyrkýan mahaly geýýän giňiş (100/7)
gyrkýardylar ýaz bolsa indi aýaklap barýardy gyş günleri (109/27)
ýeňseräk itip goýnuň beýle tarapy gyrkmakçy bolup duran (111/13)
sürini gyrkdyрмага şereket adamlarynyň on-ýigirmisini alyp (114/29)
ýaly hol asmanda özem zaluwadyň kolhoz malynyň gyrkylýan (133/8)

gyryl-: kırdırmak.

garşysyna goýup gyrlyşdyrypdyr bu halklar Hywada (10/16)

gys-: iki şeyin arasına alıp sıkıca bastırmak, boğmak, sıkmak.

dişini gysyp durşuna wagtal-wagtal haramzada ýat senmi (149/22)

gyşar-: eğilmek.

barýanlaryny görüp Jemal mama birýana gyşaran soky topbusyny (109/6)
diýip Sähetdurdy gaňňanyň üstünde gyşarybrak oturşyna (144/13)

gyşaryl-: incinmek, gücenmek, içermek, darılmak.

sowuk nazary bilen duran ýerinde dalady onuň gyşarylyp(71/11)

gysdyr-: sıkıştırmak, bastırmak, sıkmak.

gaty kesge gysdyrman bejerip bakyberseň haşal otlara üstüni (83/11)
guşagyna gysdyryp ykjamlanyp ýene atyna atlanmakçy bolup (133/1)

gysgan-: esirgemek, kıskanmak.

aşagy birek-birekden gysganylyp atyşyp-tutuşyp ugralan mahaly (24/20)
ýeke sygyrlary üçin ýörite saklap az-azdan gysganybrak berýän (30/5)
agşam özgelerden gysganyp kakasynyň gujagynda kakasynyň (102/31)

gysmyljyra-: sokulmak, yanaşmak, yaklaşmak.

çigregini dadyp gysmyljyrap oba has golaý gelene meňzeýär (97/6)
mähribanlarça gysmyljyraşdylar Kymyş duzçy agtyklarynyň (95/5)
tördäki sandyga baryp gysmyljyrap dyklypdyr bugdaý (102/33)

gyssa-: sıkıştırmak, acele ettirmek.

gelyär süýş diýip kimseleri depip gyssady ol edenini az (20/16)
boldy olar ýerli-ýerden süýşüň süýşüň diýşip gyssanyp(20/4)
öz paýyny almaga gyssanyp üstaşyr bir ýere seredyň ýaly (33/3)
ýañyja çatyp bolan köýnegini horjunyň bir gözüne gyssanybrak(103/15)

gysymla-: avuçlamak, tutmak.

saglyk-amanlyk soraşyp esli durdy onuň hasasyny gysymlap (109/20)
sapaňasyny gysymlap tutup beýleki elini gapdalynda ýatan (153/2)

gysymlap sakla-: bir şeyi avuçlamak, elleriyle tutmak.

tutan ýaly eňegini gysymlap takat saklady bu gepiň hemişe (84/2)

gyýyl-: kederlenmek, üzülmek.

gynanyp gyýyljaklaryny bilse-de gepden-gürriňden daşrak (30/11)
seredip duransoň bolsa gyýlyşyp galan töweregindäki agtyklaryna (30/19)
özüniň judabir gynanyp gyýlandan daldigini görkezmäge çalşyp (55/18)

gyz-: 1. kızmak, ısınmak.

bir kersen uny orta alyp ojakda hamyrsuwy gyzdyryp (27/8)
soňra her aýdylan zadyň diňläp oturanlaryň gyzan tamdyra (68/21)
nahar gyzansoň ony çanaga salyp saçak bilen orta äberdi (79/31)
ýüreginiň urmasyny üýtgedip ýañaklarynyň gyzmagyna sebäp (135/17)

2. öfkelenmek, kızmak.

gyzyp ugran Ahmet Orazgeldiniň parhly gürrüňini başga-da (86/10)
Kymyş duzçy bu sözleri gürrüňdeşiniň gyzyp göterilip (93/5)
onuň sesi barha gaty gazaply çykyp ugrady gyzyp bir (154/20)

çeti gyz-: kafası kızmak, kafası bozulmak, kafasının kontağı atmak, kan beynine çıkmak, kanı başına sıçramak, sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak.

boluň ol bu sözi biraz çeti gyzýanyyny mälim edip talaply aýtdy (104/28)

gyzar-: 1. kırmızılaşmak, kızarmak.

näzik ýüzi sähelçe ört alyp gyzarypdyr asmany ýatladýan (137/21)
gyzarandan tä garaňky düşýänçä meýdanda işleýärdiler bugdaýyna (146/5)

2. kırmızı gözükme.

çylgym bolup gyzaryp duran tutuş süňňüni alarladyň ösen (43/30)
töweregi ýapdyr jarlaryň ýakalary gyzaryp agyn gül bolup (98/18)
üstünde tutulana meňzeşip gyzaryşyp uýatly hoşlaşdylar (106/6)

gyzaryp-bozar-: utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle yüzü renkten renge girmek, kızarıp bozarmak.

gyzaryp-bozardy ol depesinden haýsydyr bir zady päsgelsiz (65/7)

gyzdyr-: ateşlenmek.

Alla jan-a öňem telim gün ini gyzdyryp ýaňy aýňaldy (143/11)

gyzyk-: kızıışmak.

adamlaryň käbiri çekeleşigiň gyzyqyp barýanyna hezil (112/10)
tarap öwürlip gyzyqyp gürrüňe goşuldy (112/22)

gyzykdyr-: ilgilenmek; çekmek, cezp etmek.

áýtman gepi gyzykdyrmak onuň endigidi şeýle edilende ol (68/20)

gyzyklan-: ilgilenmek, ilgi duymak.

gyzyklanyşy ýaly soňra şeýle maşgalalar bilenem OGPU(43/1)
gyzyklanardy yrsarardy kimseleri urup-tutubam giderdi şonuň (43/2)
bolup at üstünde oturan ýerinden gyzyklanyp bilesigeliji (133/27)
haçan diýip Ahmet gyzyklanyp onuň ýüzüne (135/1)

gyzyş-: hızlanmak, hareketlenmek.

ýeserlige salnyp ikitaraplaýyn edilyän gürrüň gyzyşyp (123/23)

habarlaş-: bir şey hakkında bilgi almak amacıyla bir yerden, birinden haber almak, haberleşmek.

habarlaşýara bu ýerde adam barmy diýip hat ýazýar Berdi kakalynyň çaky dogry (76/23)

haklaş-: alacağını vereceğini hesaplamak, hesaplaşmak, ödeşmek.

durmaz menem şonda olaryň özi ýaly bolaryn haklaşaryn(119/5)

hala-: çok sevmek, çok beğenmek, hoşuna gitmek.

halamaýardy Kymyş duzçy käte öz ýagdaýy barada asyl (9/7)

halaýan höregi bilen ýene biraz gurplandyrmak üçin (33/1)

erbet päline ýene-de guraw edip halamaýanlygy duýulýardy (89/28)

Orazgylýç çagalar bilen çörňeşip ýene eglenç etmäni halamasa-da (108/33)

ýerde şagal mesligini etmegi halardy şonuň üçinem ol ýörite (115/3)

hallan-: bir şeyin peşinde koşmak, bir şeye heveslenmek.

gyrmyzy reňk çayýlyp hallanypdyr haýsydyr bir pikir onuň (135/16)

hamsyk-: hıçkırarak ağlayacak olmak.

haýdan-haý herimiz hamsygyşyp ony bir ýanyndan gujaklan wagtymyz ol bir ah (77/20)

hars ur-: çabuk hareket etmek, tez davranmak.

giç agşama çenli ekin meýdanlarynda hars urşup işleýärdiler (58/19)

hasanakla-: çabuk hareket etmek.

geçi näme edýäň diýip ol hasanaklap turup (126/17)

haşamlan-: ev ya da ahşabı süslemek, nakışlamak, süslenmek, bezenmek.

täjirleriň barly baýlaryň bişen kerpiçden haşamlanyp (76/5)

hasapla-: saymak, bir şey yerine koymak, herhangi bir şey gözüyle bakmak.

muňa olar henizem özlerini ýaş çaga ýaly hasaplaýan eneleriniň (107/4)

bäşbelanyň ekabyry hasaplanylýan ýaşı boýunça hem (81/30)

hasaplaş-: 1. karşılıklı olarak alacağını vereceğini hesaplaşıp, ödeşmek.

hasaplaşyp söwda işlerini ýöredip duranyňy görýärdiler (24/7)

2. hesaplaşmak, kozlarını paylaşmak.

soň onuň entegem oýnunyň gutarmanlygy hasaplaşmaly (48/3)

haşla-: sık sık solumak, pofurdamak.

haşylap dem aldy hem tutuş süňňüni Hanuma bilen bagly (136/23)

haýykdyr-: korkutmak, ürkütmek, şaşırtmak, hayrete düşürmek.

öz gepiniň bölünmegini halaman bada-bat sorag bilen haýykdyryp (66/14)

heçjikle/hetjikle-: 1. hecelemek.

üstüne münderleýän ýaly edip hetjykläp nygtap gürlädi Aşgabatda (60/7)

2.tekrarlamak, yinelemek.

jümlesini ýene-de hetjykläp buýsançly gaýtalapdyr (11/32)

zady aýratynlykda hetjykläp sorajaklygyny ýatlap onuň (142/3)

häzirle-: hazırlamak.

salyp tomaşa edip oturşyna öz diýäýsem diýip häzirlän(123/16)

hekger-: kulaklarını dikmek.

monça bolşup goýun güjükleri ýaly hekgerişip (127/30)

onsoň ýaşylja syçan gulajyklaryny hekgerdip düýp tutup (83/8)

heleýle-: kadınlaşmak(çoğunlukla erkeklere söylenen kaba söz).

heleýlän däldirin men sizi deňleşdirendirin ýogsam (64/30)

hellewle-: görünmek.

uzakdan hellewläp görünyär ol ýeňsedäki Garabil baýyrlarynyň (49/7)

heserlen-: heyecanlanmak, coşmak, aşırı duygulanmak.

heserlenişip seredişdiler (30/27)

soňra hasam heserlendi Ogulbikeiki jigisi bilenem basdaşdy (125/27)

hezzetle-: saygı göstermek, hürmet etmek.

hezzetläp durdy (26/31)

höregi bilen hezzetläsi gelyärdi (28/9)

berip hezzetläbermäň onsoň ol ýene-de geler durar (104/10)

hiňlen-: şarkı, türkü mırıldanmak.

göwün çayyp hiňlenip gezerdi olara saglyk rysgal-döwlet at-abraý (94/5)

derini sylyp haýsydyr bir burnuna salyp hiňlenýän aýdymynyň (147/3)

hokran-: alçak sesle kişnemek.

bolup tamakinlik bilen hokranyp eýesine tarap seredip durdy (33/4)

horazsyra-: horozlanmak, kabadayı tavrı takınmak, çalım satmak.

ýüzüne horazsyrap ýene-de kinaýaly seretdi (155/2)

horla-: zor kullanmak, cebretmek, eziyet etmek, işkence etmek, sıkıntı vermek.

geçiren ata-babalar aýtmanmy näme urup-sөгүp horlasa-da(52/8)

az wagtlygam bolsa özüni horlaýan başyndan gitmeýän pikirleri (122/3)

alayıň ol Lenin aganam öldüren men ýöne urmaň horlamaň(73/17)

horlan-: zayıf düşmek, zayıflamak.

biraz horlanandygyny ýadawdygyny saýgardy (32/11)

hormatla-: saygı duymak, hürmet etmek.

gelmedi wepalylyk görkezeni üçin ony aýratyn hormatladylar(30/3)

hemişe hormatlap hem onuň nazaryna mynasyp bolmaga (113/22)

hoşlaş-: veda etmek.

gijikdirmegini asla unamaýardy hoşlaşanda (40/11)

eselip ýören günleridi Ýagdy kemsit hoşlaşyp ugraberende (57/15)

Aman Orsuň zarply gepidi olar hoşlaşyp duran eken (78/2)

edip göwünlik berip hoşlaşdy (96/5)

üstünde tutulana meñzeşip gyzaryşyp uýatly hoşlaşdylar (106/6)

howluk-: acele etmek, acele davranmak.

Söýüňaly obasyna depip serdar bilen duşuşmaga howlugypdyr (15/24)

ýeten horjunyň agramyny duýman iki basanda howlugybrak (106/8)

edip judabir howlugybermegiň hem hökman dældigi barada (120/23)

siziň golhozyňyz-a entek oraga girişmäge howluganok (144/8)

papagyna ýetirip howlukdy soňundanam olaryň üçüsem habar (153/3)

howpurga-: korkmak, kuruntuya kapılmak.

büräp howpurgadyp alanyagşyňam ýagmajagy bulutlaryň (143/31)

ertekilerdäki döwüň bolşuna meñzäp üýşendirip howpurgandyryjydy (150/26)

hödürlen-: çağırmak, davet etmek.

hödüränleriň biri hem Magsut han bolupdy Sary han hem (19/25)

höwrük-: bir insana ya da bir şeye alışmak.

bolsa gerek Söýüňalylylar obalaryna höwrükip öz ertirki (7/24)

ýaýlyp onuň bilen höwrügişipdiler (110/7)

humarlat-: bir şeyden çok hoşlanmak, keyif almak.

atyr ysyny ysgap ersip daşyp başyňy humarladyp oturan (98/25)

hümerleniş-: bir yere toplanmak.

döleli ýatagyna bakyp öwrüldi maşgala hümerlenişip ýene- de (29/21)

töwerekde adamlaryň barha hümerlenişip köpelip nägile (150/4)

içiňi hümllet-: kötü giden bir durumu hatırlayıp kendi kendine sinirlenmek, öfkelenmek, canı sıkılmak.

meniň ýeke özüm şunça çolalygyň içi bilen içimi hümlledip (134/20)

harasadynyň boluberşini synlaşyp içlerini hümlledişip otyrdylar (137/7)

hümürdeş-: fısıldaşmak.

nämedir hezil tapysyp hümürdeşdiler eşekli ýigidiň ýüzünde (101/2)

hüňürde-: homurdanmak.

diýip hüňürdedi(107/26)

hykyla-: hırıltılı ses çıkarmak.

hem hykylaşyp oňa ýerli-ýerden kömek berdiler onýança (143/5)

hyklap çokla-: hık mık etmek, bir işten kaçınmak için bahaneler ileri sürmeye çalışmak.

ikije goýnam hyklap çoklap bir günde zordan gyrkdyň (122/18)

hykylat-: eşiği yürütürken çıkarılan ses.

mahaly mal-hala seredişerdi eşegini münüp gidip ony hykyladyp(8/11)

hyňran-: hırlamak.

depilen it ýaly hyňranyp tarsa yerinden turdy-da (69/2)

iber-: göndermek, yollamak.

oturan salyr beglerine habar iberip özi hem töweregini (11/7)

iberilen Türkmenistanyň Merkezi Komitetiniň birinji (60/10)

çagalary bilen gümgidene ibermek otuzynjy ýyldan ozal bir (88/21)

yzyny ýel çalmanka oganlardan ibermelisiň ot berip suw (104/10)

öýlänler Gullar çopanyň goşuna aşyp oňa öýleriniň iberen (131/2)

iç-: bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.

gelse bir çayyny köne tanşy Gully eminiňkide içse ýene bir (49/32)

geýnip durşuna münülip gidiljek ulaglaryň bir kase çay içilýänçä (99/18)

etdi naharlanyp çayyny çalak-çulak içensoň bolsa dessine (114/26)

bolmady kasesine guýan çayyny içip-içmänkä Ýagdy şura (118/17)

atasynyň çay içýän çäýnegini çayyň demini bermek (140/16)

içik-: vurma sonucu nefesi kesilmek, boğulacak gibi olmak.

ir daňdanlar içigişip-içigişip dünýä ýañ salyp aňňyryşyp (95/13)

içikdir-: bastırmak, itmek, vurmak.

zadyňy salyp onuň horjuny içikdirip doldurýanlygyny ýatlady (104/1)

igen-: homurdanmak, mırıldanmak; söylenmek, sızlanmak.

sähelçe igenipdi meni gözüň bilen iýäýjek bolýaň iber (123/17)

ikile-: iki kişi olarak saldırmak.

üýtgäpdi indi olar ikileseler Ogulbikä hezil bermeyärdiler (126/23)

ikiläýdiňiz geliň ýeke-ýekeden ýere pylçap uraýyn (127/27)

il-: 1.yapışmak, ilişmek.

onuň hem gulagyna ilipdi Sary han südenekleşenleriň gapdalyna (20/29)

2. düşmek, ele geçmek.

ilen bir penje pohy gummy-sumy bilen garyp onuň gözüne (42/7)

İlerle-/ ilerile-: 1. ilerlemek, vakit geçmek.

eneleridir atalarynyň ogly bolşup ilerilenip yaşaýardylar haçan- da (94/14)

2. daha iyi, daha yüksek bir düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terfi etmek.

onuň ilerläp ezilen synpyň wekili hökmünde orta çykaran (44/7)

in-: yüksekte veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

aralygyndaky ýazgyn meýdan bolup oturan peslige inip (6/22)

Mary tarapyndan däl-de ilerden Guşgy tarapdan inipdiler (47/24)

üstümizden inmäbilse ýagşydyr diýip özünden öňdäkileriň (60/21)

injigi götermez diýip Mahy hem maňlaýyna inen (85/33)

Orazgylyç oragy mahal-mahal ýeňi bilen ýüzüne inen(147/1)

inder-: 1.yıkma; indirmek, yığdırmak; aşağıya atmak.

garaňky bolsa öz gara galyň köýnegini ýokardan inderip(96/29)

2. indirmek, hızla vurmak.

üstüne at salyp barşyna olaryň hersiniň depesinden gylyç inderen(11/15)

galgadyp ony parladyp öz depesinden gazap bilen indererli (64/5)

indir-: indirmek, aşağıya atmak.

aşaky jülgä tarap indirip baryarka ýaňky öz gelmegi (119/16)

iñirde-: sızlanmak, homurdanmak.

ýene oňa iñirdedi(106/11)

isle-: istemek, dilemek, arzu etmek.

olar kakalarynyň öz gojalygy bilen bolmagyny isleşip wagtal-wagtal oňa(8/26)

onuň bilen alagöz bolmagy islemeyän barlylar sürüläp-sürüläp (38/19)

näme isleyänligi belli bolmasa-da Kymyş duzçy onuň getiren (90/6)

isläp beýleligine öwrüldi onuň öz ýüzünden siňek dabyrap (125/24)

dayhan ekinleriniň nemden ganaryny isläp hemişe burkut (139/4)

haraý isle-: yardıma muhtaç olmak, medet dilemek, yardım beklemek, korunmaya ihtiyaç duymak.

nägilelik bilen seredişip haraý isleşip Kymyş duzça (95/4)

işle- 1. çalışmak.

alyp bilse kaýyldy Kymyşlar şonda işläp öz başyny çaramaly (37/33)

kerwen ýoly bilen Kerkä baryp birki ýyl işläninden soň ol (50/8)

giç agşama çenli ekin meýdanlarynda hars urşup işleyärdiler(58/19)

görüp sag-aman baryp geliň diýmek üçin işläň(108/11)

gyzarandan tä garaňky düşýänçä meýdanda işleyärdiler bugdaýyna (146/3)

2. yapmak, etmek, eylemek.

bu ýerde aýal näme işlesin ol gulagyna ynanmady ikinji (115/20)

şu çaka çenli näme işlediň wah-eý ýeke heleý-de kyrk (124/26)

bu heleýiň ýeke özi çölde näme işläp yörkä diýip geň (133/3)

ir däl ir näme işlesin oganlaryň-a eýýäm atlanyp (140/1)

it-: itmek, iteklemek.

mas ýüklenen arabany at itinibräk çekip barýar arabadaky (40/8)
ýeňseräk itip goýnuň beýle tarapyny gyrkmaçy bolup duran (111/14)
bar süsdüril diýip onuň arkasyndan itip goýberdi (127/19)
sähelçe arkasyndanam itip goýberen ýaly boldy Ahmet (136/11)
üçin töwerekden üýşüşen adamlar ýeňsesinden iterilen ýaly (91/21)

itekle-: sürekli olarak itmek, kakmak.

jylawy deňläp gerek bolanda arabanyň yzyndan itekläp (40/21)
eşegi oklara tarap itekläp dert-azar bolup durdy agtyklary (143/4)

itekleş-: itişmek, birbirini iterek şakalaşmak.

öň geçjek bolşup gapynyň öňünde itekleşip (94/16)

iy-: yemek, çigneyerek yutmak.

aladaçyl Jemal mama ısdäñiziň alanyny iyersiñiz-dä diýip (79/30)
ıyläýer diýen zatlaryny daşaşdyrýardy (100/26)
bilip iyenden bolşup saçak başynda biraz eglendiler (107/6)
enelerine nahar iylen çemçe-çanaklary ýuwmaga kömek eden (128/12)

göz bilen iy-: bir şeye çok istekle ve dik dik bakmak.

asyl şu iki oğlan meniň gyzym bilen kelle gözüni iýen ýaly-da (127/13)

iydir-içir-: yedirip içirmek, beslemek.

oýanypdy ol endigine görä adamsyny iydirip-içirip naharlap (33/32)
daýandyrdy birzatlar iydirip-içirip goýbermese onuň göwnüne (34/8)
irden iydirip-içirip goýbermekçi bolýan zatlaryny saçagyň (106/18)
olar ejeleriniň iydirip-içirip goýbermese göwnüne jaý etmejegini (107/5)
daýandyrdy birzatlar iydirip-içirip goýbermese onuň göwnüne (140/15)

iymlle-: yedirmek, yemlemek.

iyimlemäge giden Ogulbike gidişi ýaly hem ýene dessine (26/2)
iyimlemekçidi her gün şýdip iýmnenilýän alaşa häzir ýatagynda (33/1)

iymlendir-: beslenmek, yemlenmek, semizlenmek.

ýene bir gezek ýmlendiriläýse kem bolmajagy şeýle bolanda (99/10)

jammyldaş-/jakgyldaş-: ses çikararak gülüşmek, "cak cak" edip gülüşmek, kahkaha atmak.

diýşip oganlar ýerli-ýerden jammyldaşdylar(142/19)

janyk-: özenmek, gayret etmek, çalşmak, çabalamak.

geçen ýygnak bilen bagly aýtmakçy bolan zatlaryny janygybrak (61/2)

pyýada bu gezek Kymyş duzçynyň janygyp ogluny goraglaýany (149/9)

jaýla-: rahat ettirmek, memnun etmek.

şeýdip adamsyny öz göwnüne jaýlap naharlap goýberse (34/22)

maşgalany naharlap göwnüne jaýlan Jemal mama ortadaky (142/10)

jedelleş-: tartışmak.

ortasynda wagtal-wagtal çykyp jedelleşmek üçin gaplaňlar (93/2)

jemle-: toplamak, bir araya getirmek.

hasylyň yzyny jemlemek onuň soňky aladalaryny etmek üçin (133/13)

haýsy olar barha-da köpelyärdiler hamala oba güýç jempläp(145/29)

aýlanyp onuň önünde jemlenişip garaşyp bukuda (11/17)

jemlenişerdiler eýýäm Kymyş duzçynyň öýüniň gapdalyndaky (100/17)

agtygy ortada saçak ýazyp onda ertirki iýlip-içiljek zatlary jemleşdiripdiler(140/30)

2. özetlemek.

gysgaça jemledi ozalky gürrüniň başga ýana sowlandygy (70/15)

jibrin-: şikâyet etmek, dert yanmak, sızlanmak; mırıldanmak.

bilmän jibrindi(154/4)

joňkar-/ joňkulda-: atlamak, sıçramak.

münüp onuň üstünde joňkaryşyp oturan agtyklaryna tarap (144/26)

joş-: çok güçlü akmak, coşmak.

joşup kolhoz mallarynyň bir bölegini suw alan köne ýatagyny (54/2)

jüplen/süplen-: toplanıp bir kenara yığılmak.

jüplenip goýlupdyr ol öýde bolmaly pinekläp çagyran (115/15)

jürkülde-: cır cır etmek, cıvıldamak.

eden ýelyürek serçeler pelesaň urşup jürküldeşip uçuşyp- (25/26)

ýene torgaý jürküldänden turup işe başlaýardylar iş arasynda (111/2)

jylawla-: birinin aşırı davranışlarını önlemek, dizginlemek.

Sowet häkimiýeti halky jylawlap onuňam soňuny düýrläp (81/19)

kak-: silkelemek, silkmek.

tizlik bilen Hanumany hyrs bolup at üstünden kakyp diýen (136/27)

kellesini kak-: kellesini uçurmak, kafasını kesip kopararak öldürmek.

amatyna getirip Andymyň kellesini kakyp düşüripdir (65/1)

seňrigine kak-: karşı çıkmak.

häzir käbir adamlaryň seňrigine kakaymalydygyna ynanyardy (87/26)

kanagatlandyr-: yerine getirmek; tatmin etmek; karşılamak; memnun etmek.

ugruna akyp wezipäni öz islegiňi kanagatlandyрмага munuň (57/12)

käýin-: sızlanmak, yakınmak, şikâyet etmek, dert yanmak.

götermek üçin olara jany ýanyp örtenip käýinerdi sizdenem bir (18/17)

diýip jany ýanyp kolhoz ýolbaşçylaryna käýinenini (28/29)

öz geleňsizligine käýindi şu donuňam ýakasy Ýagdy (55/23)

käýinjegini bilýärdi atasy bilen nazary kaklyşan mahaly (126/5)

käýindi bäbejige höwes edip oňa tarap ellerini uzatdy (141/12)

kebelekke-: dönmek, dönüp durmak.

goşup ýola taýynlanyp duran atalarynyň töwereginde kebelekleşip (142/13)

kejik-: karşı gelmek, karşı durmak, direnmek.

*bozuldy Nurjumanyň gepiniň Aman Orsa ýaraman ony kejikdirenligi(67/23)
ol-bu ýerde biten duşanda orakçylary kejikdirýän bugdayyň (146/24)*

kemel-: küçülmek, azalmak.

kemelenligi belli boldy ol soňra sözüniň böltelip badynyň (70/24)

kemsidil-: aşağılanmak.

berilmedik depesinden basylyp kemsidilen Bolşewigiň (46/29)

kemsin-: incinmek, gücenmek.

diýibem käýinerdi doganlarynyň halyna zenanlarça kemsinip aglardy (18/20)

kereple-: ağla örtülmek.

muny äkidip ekinlere bermeli hähini alyp kerepläp ýatan (54/7)

kes-: 1. ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak.

hamynyň bölegini unaş kesen ýaly tar-mar kesişdirip gayçy-(35/33)

2. dibinden ayırmak.

emjegini kesmeyärmi bu gul beleňe bolmaz körtütüne (46/9)

3. biçmek.

ölçemän kesmez diýse ýene birleri Bolşewigiň sallatlaram (51/7)

baha kes-: fiyat biçmek, fiyatını belirlemek.

ugramagy ähli zadyň hasabyny ýöredip bahasyny kesip (22/27)

öz göbegini özi kes-: kendi göbeğini kendisi kesmek, başının çaresine bakmak, kendi ayağının üstünde durmak, kendi kanatlarıyla uçmak, bütün işlerini kendi başına yapmak, kimseye muhtaç olmamak.

öz göbegini özi keser edip öýlenýärler ýetimler ilki bir (22/17)

ýolkes-: yol kesmek, ıssız yerlerde soygunculuk yapmak, eşkıyalık etmek.

wah şu mahal ýol kesmäge Gyrgyzy kel Muhammetgylyç (15/6)

bolar ýol kesmek üçin öňden Söýünaly-Bedeň ýöresin sag (16/12)
pursatlarda ýol kesip gezen mertebeli adam toý edende (18/26)

keser-: uzanmak.

nämedigine düşünip gapdalynda keserip ýatan gylyjyna (63/24)

kesil-: makaslanmak

Jemal mama ýaramady ol oturan ýerinden haý saçy kesilen(141/10)

kese kesiş-: geçmek.

Garabil baýyrlaryny kese kesişip şol ýerdäki öňki köne (50/7)

keýpini kökle-: sevinmek, neşelenmek, içi açılmak.

garnyny doýrup keýpini köklän eşegiň dagy onsoň ýola çyksa (99/20)

kiçelt-: kısaltmak.

eder uly edip beren boýuny kiçeltmez näme etjegini onuň (96/3)

kiparla-: dinmek; sona ermek, bitmek, durmak.

köwsarlap ynjalyk bermeyän pikirler hem kiparlap onuň (53/7)

iki-üç ýyl kiparlan ýaly hem bolsa ol indi gaýtadan täze (88/22)

kow-: birini kovalamak, kovmak.

hasap edenlerini öldürüp kowmaly hasap edenlerini kowup (47/1)

näme bolsaň şol bol diýip jähenneme kowan ýaly bir (103/12)

abay-syýasat bilen daşaryk kowdy (128/10)

kowala-: kovalamak, izlemek.

görünyärdi ýaz şemaly asmanda bulutlary öňüne salyp kowalap(54/16)

kowalap getirýänleriň Ýagdy kemsitdir il içinde Aman (86/14)

depeläp döwek döwýän atdyr eşegiň yzyna düşüp kowalaşmaga (143/29)

gyltyma kowalaş-:önemsiz bir şeyle ilgilenip asıl önemli olana dikkat etmemek.

çykylyp arkasy alnan topar gyltyma kowalaşyp alakjap (48/16)

kowul-: güdülmek.

şagala şam bolmagy islenilip bölejik-bölejik edilip kowlan (42/33)

kömekleş-: yardımlaşmak.

oña ony alyp berip muny alyp berip kömekleşenden (142/14)

orakçylaryň ýanyna gelip olara desse bogmaga kömekleşip (146/26)

köpel-: çoğalmak, artmak.

köpeltmek üçin olaryň birnäçesine ýurtdan gaçan baýlaryň (48/26)

haýsy olar barha-da köpelýärdiler hamala oba güýç jemläp (145/10)

bolsa desseler hasam köpeldiler hem töwerege pytrap dynç (146/20)

töwerekde adamlaryň barha hümerlenişip köpelip nägile (150/4)

köpürgen-: köpürmek.

basmaçy bolnup adamlar bir-biregi köpürgenişip günün (24/20)

köşeş-: susmak, sakinleşmek.

köşeşdirip ýatyrdy (33/26)

kasas kyýamata galmaz bolanlygyny aýdyp olary köşeşdiripdi (41/27)

uran Jotdyny höreläp-köşeläp köşeşiň Jotdy aga diýşip (70/11)

köw-: kazmak, çukur kazmak, bir şeyin altını kazmak.

daglarynda magdan köwýän bendileriň arasyndan çykypdy ol soňra bu ýeriň türmesinde (74/22)

köwejekle-: 1. etrafına bakınmak, arkasına bakmak.

görüp olaryň habaryny alarman bolup köwejekläp ýene- de (151/24)

2. dönmek, dönüp durmak.

gitjek bolşup köwejekleşib-ä yörler (105/7)

gaňrylyp Kymyş duzçynyň köwejekläp ýören tarapyna seretdi (107/24)

köwle-: bir şeyi kazıp bellemek.

ýerinden köwleşip ýükläp berip goýberenem bar (68/16)

köwsarla-: esmek, rüzgâr vurmak (belirsiz bir yönde).

maşgalanyň depesinde köwsarlaýan gara niýetler hakynda (36/28)

baslygyp ýatan otlaryň ysyny köwsarladyp getirýärdi (49/6)

köwsarlap ynjalyk bermeyän pikirler hem kiplarlap onuň (53/7)

köwsarladyp bir-birege söz bilen gop berşip ýaşayyşlaryna (145/6)

köý-: yanmak.

öz ýanlaryndan köňäni ýatlap şundan soň köýen arlary ýok (41/30)

ölyän bolsaňyz ol aryňyz-a onda köýüp ýatyr siz bolsa (42/13)

köýen ary hökmünde ýüreginiň bir ýerlerinde pursada garaşyp (42/25)

şonuňky ýaly ary köýeni bilen eli gelip duşan mahaly (43/6)

küke-: (koku) yayılmak.

bökderen mahaly temmäki ysy kükäp gitdi şol barmana (107/30)

ysy kükeyärdi onýança ýükli eşegi önüne salyp gelyän (129/15)

çekiji goýry zenan ysy kükeyärdi kalby ýakymly duýgular (138/5)

kükre-: bağırmak, haykırmak, çığlık atmak.

kükräp gürrüňe başlan Aman Orsuň hem badynyň (70/22)

küpürse-: heyecanlı, ağızından köpükler saçarak konuşmak.

bilmedi küpürsäp gepledi (84/10)

mahsus bolansoň Jemal mamanyň küpürsemesi oturanlary (85/25)

käýinip aýallarça küpürsäp otursa alsa kem däl di bu onuň (122/5)

küýker-: bükülmek, kamburlaşmak.

ýeňiljek ýalaňtar don geýip gezyän ýagyrynysy biraz küýkeren(8/17)

lasyrda-: fikir fikir kaynamak.

başynda ýüzüni keseräk sowup lasyrdap gaýnap duran tüňçäni (112/20)

lezzetlen-: iyi bir tat kazanmak, tat verilmek, lezzetli bir duruma gelmek.

toruna çolaşyp hasam lezzetlenen nanlaryny ýatlap (85/2)

liňkilde-: aksayarak, topallayarak yürümek.

olar gelende uzakly gün oýun baryny oýnap halys liňkildäp (128/22)

lokurdat-: sır sır akıtmak.

logurdadyp hondan bārsi bolup baryan tekepbir eñegi sakgallyja (48/21)

lowurda-: parlamak.

aýna ýaly lowurdap duran gazy pillerini önlerine kese basyşyp (31/9)

ýatan suwunyň ýokarsynda lowurdap balyklaryň çapraz teňňeleri (54/24)

Gün lowurdap ýetjek derejesine görülen hem bolsa howa (151/26)

lummurda-: dalgalanmak, köpürmek, coşmak, kaynamak.

etegini ýalap lummurdap joşgunly akýardy (6/24)

magta-: övmek.

magtap gezyärdi galyberse-de ol ilde diňlenilýän pikirine (90/8)

makulla-: amaca uygun görmek, onaylamak, doğru bulmak, yerinde bulmak.

gowulyklaryndan öz göwnüne jaýlanlaryny il içinde makullap(90/7)

makullaýana onuň arkasyny alyana meňzäp ýaýrapdy (93/22)

kalbyna höwes bolup dolan pikirini goldap makullap (136/21)

masgarala-: rezil etmek, bir paralık etmek.

doganyň saçyny syryp masgaralapdylar Hardat şonda muny (42/22)

maslahatlaş-: görüşmek, müzakere etmek, konuşmak.

entek raýkom bilen maslahatlaşyp ýetişmän eken-ow diýip (65/25)

maslahatlaşmak üçin başbelanyň adamlarynyň birnäçesi Kymyş (79/10)

maýla-: ısınmak.

säher şemaly ösýärdi howanyň soňra has maýlap ugrajagy (40/31)

maýrykla-: kıvrılmak, eğrilip bükülmek.

geçirip maýryklap gelýänligini gördi ol aňyrdan gelşine (55/5)

mazamla-: övmek.

güjeňläp mazamlabam durana meňzedi (135/20)

kemerleriniň bilinde bitip mazamlanyp ösüp oturan ýaşyl (131/13)

menini hürsekle-/ hürseňle-: hayal kırıklığına uğratmak.

menini hürseňläp goýberenligi belli boldy ol (93/9)

meňze-: benzemek.

üçin alada galyp müýn çekýändiklerini mälim edýäne meňzeşip (60/32)

öwrükdir töwerekdäki ähli zatlar indi gijäniň özüne meňzemeýär (96/31)

meňzänok hümm eýesi bolmadyk mal nähili bolmalymyşyn (104/23)

meýmiräp ýatan arzyly pişige meňzedipdir gelin bu yns-jynssyz (137/23)

durmuş gowulaşyp gidiberjege meňzän mahaly ýene bir kulakçylyk (151/9)

mertebele-: yüceltmek, şereflendirmek, onurlandırmak.

has hem mertebeläpdi beýle toýuň baýragynyň hem at (19/10)

Staliniň mertebelendirilip asylyp goýlan daşy çarçuwaly (59/15)

ýolbaşçylaryndan özüni özgeleriň önünde mertebelendirip goýberjek (62/5)

mertebelendireni üçin ol Sowet häkimiýetine minnetdardy (69/13)

ýeri gelende gudalygyny edip mertebelendirip goýbererdi (91/14)

mertebesini kemsit-: birinin meziyetini aşağılamak.

ýakyn gelipdi degenek ýigidiň mertebe kemsidiji bu gepi (20/28)

mertebesini kemsidýäne meňzeyärdi (90/2)

meýmire-: uyuklamak, pineklemek.

meýmiräp bişip oturan bugdayly meýdanlar öz barlyklary (120/6)

oturşyna eýýäm ojakdaky közüň ýylsyna meýmiräp onuň (128/30)

meýmiräp ýatan arzyly pişige meňzedipdir gelin bu yns- jynssyz (137/23)

muňal-: aşırı ölçüde sıkılmak, çok sıkıntı duyumsamak, tedirgin olmak.

dilegçi hökmünde muňalandan bolup barmagy niýet edildi (75/18)

mün-: binmek.

duran dyzmaç at münüp Gyrmzy donuň astyndan ýoldaş (44/9)

selkildedip daşlaşyp baryan Ýagdynyň yzyndan at münmegiň (57/33)

bolsa ikilenç oňa münmäge Berdiniň bogny ysmandyr ol gury ýer bilen assa-ýuwaşdan (75/22)

ogly gapdalyna mündürüp бүкүдip sürüp ýördi (91/28)

gel oglan ikimiz aty artlaşyp münäýeli entek (136/9)

hyýala mün-: hayal kurmak, bir iş yapmayı hayal etmek, bir iş yapmayı tasarlamak.

çenli barjak ýerine baryp yza öwrülme hyýalyna münüp(83/6)

bilen bagly hyýala münene meňzäp durdy günüň düýn-öňňinki (132/7)

bolup ýörenlerini görüp olaryňam bir hyýala münendiklerini(142/15)

diýip adamsynyň näme hyýala münenini bada-bat aňan (151/13)

adamlaryň näme hyýala münendiklerine entek oňly (151/31)

münderle-: yığmak.

üstüne münderleyän ýaly edip hetjicläp nygtap gürledi Aşgabatda (60/4)

müňňülde-/ müňkülde-: hareketlenmek, kımıldamak.

siz näme müňňüldeşip örüşip gelyäňiz entek ýatyberseňiz (105/4)

müýnürge-: 1. çekinmek, sıkılmak, utanmak, mahcup olmak.

müýnürgäýjek ýaly welin emma Ýagdynyň bagyr ýaly gara (117/19)

2.kendini suçlu hissetmek.

ýörenleri üçin özleriniň müýnürgeýändiklerini hem oňa (8/30)

mynjyrat-: ezmek, çiğnemek.

olaryň Gurhan dIwany bilen depgiläp mynjyradyp(152/14)

mysyla-: mışıldamak, mışıl mışıl ses çıkarmak.

bireýýämden bäri mysylaşyp süýji ukuda ýatyrdylar Orazgeldi (35/31)
sallançagyň içinde mysylap süýji ukuda ýatyrdy mahal- mahal (103/3)
mahaly düşekde mysylaşyp süýji ukuda ýatan çagalary (121/10)

naharla-: yedirmek, beslemek, karnını doyurmak.

tapgyr-tapgyr naharlap hezzet-hormat edilyär ak esgi sary (19/2)
oýanypdy ol endigine görä adamsyny iýdirip-içirip naharlap (33/32)
şeydip adamsyny öz göwnüne jaýlap naharlap goýberse (34/22)
oglanlary gitmäkä olary süýt-gaýmak bilen naharlap goýbermegiň (99/27)
etmeseňem çayçorba bilen bir naharlawergin olary (145/3)

naharlan: yemek yemek.

etdi naharlanyp çayyny çalak-çulak içensoň bolsa dessine (114/26)
gyz görmese-de Kymyş duzçy naharlanyp oturşyna agtygynyň (125/32)
öýüne naharlanmaga geldiler dünýäden bihabar (129/25)
mesawy gürrüň edişip naharlandylar gezek çaya (129/27)
ýakymlydy olar naharlanyp çöli ýakymly kebab ysyna gark (138/9)

namaz oka-: namaz kılmak.

öýe namazyny okamaga girenligine düşüdi Orazgylyjyň (100/1)

nazary kaklyş-: göz göze gelmek, her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

käyinjegini bilýärdi atasy bilen nazary kaklyşan mahaly (126/3)

nät-: ne etmek, ne yapmak.

bir hoja bormy halk munça hojany nädip götersin (14/21)
adamlar bu nätdigimiz bolýar Guwandyk baýýňam (37/12)
ýatlalyň geçen ýyl ýekebaranyň pagta hasylyny nädenimizi (66/27)
ýigit soňam esli ýere çenli käte yzyna gözläp nätdimkäm (102/19)
bar weli arman arkasy güýçli geläýýä-dä ýogsam nädersiň (150/9)

näzirge-: nazlanmak, cilvelenmek.

şol gujakda birýana gidip barşyna näzirgäp onuň gulagynyň (136/30)

niýetle-: -mak niýetinde olmak, -mağa niýetlenmek.

niýetlenen gylyjy höwes bilen howada gapyp alypdyr (11/27)

begenip öýden towuklara niýetläp alyp çykan okarasyny (26/29)

baglaryň hersi şonda bir toýdan öň ak gelne niýetlenip (98/24)

mähirli ýylgyrma döretdi ojagyň gapdalynda orakçylara niýetlenen (141/2)

nygta-: belirtmek, altını çizmek, vurgulamak.

üstüne münderleyän ýaly edip hetjikläp nygtap gürledi Aşgabatda (60/7)

öňünde nygtamagy iş ýüzünde subut etmegi göterimräk (69/16)

uda wajyp hem döwrebaplygyny nygtap özüniň giňden (70/27)

atdy özüni nygtady (153/19)

oduk-: öfkesi çoğalmak, çok kızmak, ateş gibi olmak.

öýdýän diýip ýaňsyly odugyp gepledi (124/16)

täsir edenine jany ýanan OGPU-nyň işgäri odugyp duran (155/23)

ogşaş-: birbirini okşamak.

ýaňajyklaryndan ogşaşdyrды onuň jigisini eý görüp ediberşi (141/9)

ogurla-: hırsızlık yapmak, gizlice almak.

ogurlap yzyna tesip ugran mahaly öýüň eňsisi pasyrra (116/1)

okat-: öğretmenlik yapmak.

adam getirip çagalary okatmagyň ugruna çykmagy ýörite bir (90/13)

okla-: sallamak, atmak, fırlatmak.

diýip bir gylyjy oňa bakan oklapdyr Gyrmzy kel özüne (11/26)

ol-: olmak, yetişmek, olgunlaşmak.

äkitjek ýolda mamaňlara-da sowlarys olaň şol süýji eriklerem (142/24)

oljалан-: yağmalanmak.

oljalanan üsti rahat ýaýjykly paytuny hem duran eken (76/12)

omur-: ikiye bölmek, ayırmak.

elini atyp omrupdyr (64/12)

omza-: yüklenmek, dayanmak, sıkıştırmak, birinin üzerine varmak.

ýalap geçenleriň biri-de Ödegylyç boldy olam omzap (20/8)

omzap täzeden häzirkiki döwi gelenleriň gürrüňine öwrülen (87/23)

edip bir zady tirsekläp goýberen ýaly öňe omzap (88/29)

oň-: onmak, gün görmek, yaşamak, davranmak, bir şeyle yetinmek, idare etmek.

tutup baryar diýip habar beripdirler oljasy oňan Hywa (11/6)

olara hem sizem ölmän oňsaňyz bolýar diýipdir şu ýerde (14/14)

gyrkyma gidip ol ýerdenem oljasy oňan söwdagäre (99/5)

seretmän oňmajak bolsaň geçir ymyklap aňryňa onsoň näçe (123/20)

2. bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek.

gepi bosagada saklady diňe ýylgyrды-da oňaydy (93/18)

oňar-: onarmak, düzeltmek, tamir etmek.

gazylyp ýokarsyna palçyk diwar galdyrylyp oňarylan ýarym (29/20)

hat-peteklik işimi oňaryp otursyn diýip abraýa leňňer berip (116/33)

2. başarmak.

hemişe her babatda agtyklary bilen deň gopmany oňaryan (108/27)

haý paýym oňardyň-ow sen-ä diýip Anna pälwanyň (112/13)

oňaryar gör begiň bar-da diýseler ol muňa göterilip öz (115/13)

özünü oňar-: kendi göbeğini kendisi kesmek, başının çaresine bakmak, kendi kanatlarıyla uçmak, kendi ayağının üstünde durmak, kimseden yardım görmeden kendi işlerini kendisi yapmak, bütün işlerini kendi başına yapmak.

berdi meniň ogullarym siziň özünü oňarman ezenegini (84/17)

ommal-: aşağı eğilip durmak.

ejesi eşitdiňizmi diýşip çommalysyp çermenişip ommalyp(80/23)

oňuş-: iyi geçinmek, uyuşmak.

üstünde oňuşman çekeşip durana meňzediler (72/13)

or-: ekinleri orakla biçmek, kesmek.

aý senem-ä aýdýansyň öz-ä welin ýöne orsam-a (92/19)

bugdaýyny ordurmak üçin özüne talaban tutunypdy ol bolsa (122/28)

onuň ormaly bugdaýyny bolsa Jumanazar baýyň özi beýleräkde (122/32)

bugdaýam orlupdy harmanam atylypdy Kymyş Jemala öýlenip (123/5)

gerek bolanda äkideris olaram entek bugdaýy ormaly (141/33)

ornaş-: bir yere yerleşmek.

geçipdi ol ornaşyp barha ýurda eýemsiräp oýkanyp otyrды (46/21)

maşgala süňňüne ornaşýar erkek adamlar dünýäni göz-gulak (121/32)

otar-: hayvan otlatmak. 11 garyn otar-: karın doyurmak, yiyip içmek.

garynlaryny otaran ýerlerinde günlükçilik edişip ýörenlerini (17/26)

otla-: otlamak.

sürüsiniň içinde gezişip otlaşyp ýörenlerini görse-de kesekä (28/19)

ygym-sagym bolşup otlaşyp ýördüler ýagys ýene-de ýagarly (54/15)

otur-/ otyr-: 1. iki dizini bükerek bir yere yerleşmek, oturmak.

Jemal mama bu wagt iki gelmini gapdalynda oturdyp uly (27/7)

çommalyp otyrды bugdaýly meýdan bilen pikirini baglap (52/32)

ýalmanyp öz ornunda oturdy ara düşnüksiz dymyşyklyk aralaşdy (70/22)

oturyň diýenligi düşnükli boldy onýança Aganazar baba (95/4)

aýdar otyr-da diýip adamlaryň ön hatarynda (154/4)

2. bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek.

üçüsi obanyň ileri başynda hatar gurşup tegelenişip otyrдыlar (7/9)

saryklar Maryda oturýan döwürleri maşgalanyň garry atasy (9/25)

Tejen töwereginde oturan teke burkaz Ýölöten töwereginde (11/13)

*çakanyň oraçasynyň gapdalynda öz öýlerini dikip oturypdyrlar(17/22)
bolup goşulyşyp oturdylar (44/28)*

3. yer almak, geçmek.

*geçipdi ol ornaşyp barha ýurda eýemsiräp oýkanyp oturdy (46/21)
OGPU beýdip gidip otursa tizden Kerkiniň halkynyň soňuna (50/12)*

aýagyny göre sokup otur-: bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak, ölme vakti yaklaşmak, çok yaşlanmış olmak.

inim Sary men bir aýagyny göre sokup oturan adam (15/32)

pisindi otur-: içine sinmek, içi ısınmak, hoşuna gitmek, hoşlanmak, beğenmek, sevmek, sarmak.

pisindi oturmazlyk bilen Nurjuma oturan ýerinden gepläp soňuny (66/7)

pisindi oturmazlyk bilen ýañsy alamlary çäýýlyp (118/29)

türmesinde otur-: hapiste yatmak.

türmesinde ýigrimi ýyla golaý oturyp azatlyga çykýar (74/23)

kem galma-(oturma-): bir şey için rekabet etmek, aşağı kalmamak, geri kalmamak.

Jemal mama hem ondan kem oturmady (122/14)

oglanlardan kem oturasy gelmezdi Ogulbike soňra Aganazaryň (125/29)

synyň otur-: içine sinmek, içi ısınmak, hoşuna gitmek, hoşlanmak, beğenmek, sevmek, sarmak.

görende Orazgeldiniň oňa syny oturypdy gyz hem mümkinçilik (34/29)

urşuna syny oturýardy il içinde Mämmed hanyň ogullarynyň (52/14)

oturyp tur-: oturup kalkmak, hareket etmek.

gyzjagazlaň oturyp turup giden ýerlerinde galdyran hünjüdir (88/17)

owkala-: ovuşturmak, ovalamak.

ukudan açylyşyp gözüni owkalap gerinjiräp düşekden ir (125/15)

owşanakla-: bacaklarını genişçe açarak yürümek.

täretini alyp eli kündükli owşanaklap gelyänini gördi ataly (32/9)

owsun-: dalgalanmak, hareketli olmak, kıpırdamak.

owsunyşyp oturyşlaryny indi pagtanam bir şeydip wagtynda (56/23)

edip sary deňiz bolup owsunyp otyrды hem aýnada özüni (145/12)

oýan-: uyanmak, kalkmak

soňam wagty bilen oýanmasa-da oýanmazdylar toý diýseň (18/23)

Oguljuma oýanmasyna-ha ýaňy adamsynyň yzysüre (33/32)

ir oýanyan Kymyş duzçy töwerekde görnenok ýöne Orazgeldi (99/31)

oýananlygy hem belli boldy onuň öýünden gysgajyk hümrüdi (100/2)

oýanarly görünseler-de ot alawlap tüsse tüýnüge tarap (121/12)

oýar-: uyandırmak, kaldırmak.

aladaly sesi oýardy(139/29)

oýkanjyra-: yerinde kurtlanmak, yavaş yavaş hareket etmek, kımıldamak.

gaçanyny mälim edip oturan ýerinde oýkanjyrady häzir (65/33)

oýlan-: düşünmek.

gapdaly bilen öz ýanyndan oýlanyp oturdy şonda oňa täze (38/11)

ýatlap oýlandy aýdylýan tankydy gürrüňleriň dolulygyna (65/27)

bir zat tapsa tapar otyr-da diýip oýlandy (119/3)

galyp oýlandy şol barmana-da ony tanansoň agasy Orazgeldiniň (133/2)

alsa-da özüne maşgala boletin däne galjagy barada oýlanyp (147/7)

oýna-: 1. oynamak, bir şeyle uğraşmak.

jigisi Rahmanguly bilen oýnaşyp oturan Rahmannazaram(27/3)

elinde başdaş edip zyňyp gapyp bökdürip oýnaýan bir pälwan (49/17)

asmana towsuşyp hezil edişip söýgi oýunlaryny oýnaýan (54/27)

biziň bilen däl heý Jedel edip düzzüm oýnap gaplaňy utan (92/31)

olar gelende uzakly gün oýun baryny oýnap halys liňkildäp (128/22)

2. oynamak, müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak.

serden geçip saza goşup çykyp böküp oýnardy (155/18)

oýnaklat-: oynatmak.

gözlerini oýnaklatdy Orazgylja tarap baş atdy (101/4)

oýtar-/oytarla-: kulak kesilmek, kulak kabartmak, çevreye göz gezdirmek, bakınmak.

kölçe-kölçe bolup ýatan gamyş-ýylgynly ýerlerini oýtarlap(54/12)

sygyrlaryny gaýtarmak üçin Orazgeldiniň arabasyny oýtarlap(55/15)

pasyrdadyp silkipdir ürken at şonda oýtarlap hol beýleden (64/15)

gonayjak ýaly asmandan typýan ýaly bolup obany oýtarlap(140/13)

oýurgan-: düşünceye dalmak, düşünmek.

birsalym şol duran ýerinde oýurganyp durmuşy ölçäp-çenäp (58/2)

işi etmegi kyn görşüp oýurganyşan wagtlary Jotdy maýdaja (69/19)

aýdan wagtlary ol ýene-de uludan demini alyp oýurganypdyr soňundanam (77/22)

biraz dymşyklyk düşüp oturanlaryň hem oýurganyşyp ol gepi (87/21)

häliden bäri sabyr saklap töwereginégulak salyp oýurganyp (88/12)

öjük-: öfke duymak, öfkesi artmak.

öjügip dyzanyp ýaş oglany elesledip alyp baryamyş şonda (64/21)

ol soňra öz sözünden depik alyp barha öjükdü ähli (67/29)

ogly diýip oturan yerinden öjükdü Bally Orazgeldiniň birzat (84/1)

Orazgeldi Hardadyň öjügmeginiň sebäbi hökmünde bu (88/26)

kimdir biriniň öjügip janyýangynly hä bulary edäýmelis-ä (150/8)

öjükdir-: birine karşı kışkırtmak, üzerine saldırtmak.

özlerine öjükdirenini görüp oňa aladaly käýindi (67/16)

bolaýmalydy şeydibem Jotdy maýdajanyň-a öjükdirilip helabas (69/26)

ökün-: pişman olmak.

özleriniň bozgaklara goşulanlaryna gaty ökünýärler onsoňam (14/4)

öl-: ölmek, dünyadan ayrılmak.

olara hem sizem ölmän oňsaňyz bolýar diýipdir şu ýerde (14/27)
bolsagam Watanda bolaly ölsegem süňňümizi öz topragymyzyň(24/32)
ölyän bolsaňyz ol aryňyz-a onda köýüp ýatyr siz bolsa (42/13)
hoş diý hoşuň nä atasy ölüpm (67/20)
öleniňem müň paý gowudyr diýip gürrüň berýärdiler (151/6)

ölçe-: bir şey hakkında fikir yürütmek, izlenim edinmek.

ölçemän kesmez diýse ýene birleri Bolşewigiň sallatlaram (51/7)
birsalym şol duran ýerinde oýurganyp durmuşy ölçäp-çenäp (58/2)

öldür-: öldürmek, bir canlının hayâtına son vermek.

goýmakçy däldirin öldürmäýin yöne özüň nirä äkitseň äkit (14/13)
ýok onuň özünem 1937-nji ýylda türmede öldürdiler (77/28)
mert atyp öldürin diýip dat eden däldir diýip pikir(73/18)
edilişi ýaly ol ýerdäki özüne garşy duran adamlaryň öldürmeli (47/1)
hasap edenlerini öldürip kowmaly hasap edenlerini kowup (47/2)

2. yok olmasına, ortadan kalkmasına, azalmasına yol açmak.

damanja zadymy öldürip oturybermäýin diýip gölejigiň (45/16)

ön-: nesil türemek, meydana gelmek, doğmak.

şonuň bilen bir öýde özünden önen iki gyzydyr rysgaly bile (12/24)

öndür-: 1. üretmek, yetiştirmek, ürün elde etmek.

Orazgeldiniň oňa geçen ýyl ekip öndürip näme gördük (39/29)

2. çocuk doğurmak, dünyaya getirmek.

ýalpyldap görnüp gidýär bu häzir nesil öndürmegiň(54/25)

öndürip ösdür-: yapıp büyütmek, yetiştirmek(çocuk hakkında)

gowşup iki gyzy üç ogly öndürip ösdürip oturan mähriban (35/16)

önüp örün-: dünyaya gelmek, büyümek, yaşamak, yetişmek.

gyzy Oguljemala öýlenip soňra ondan önüp örñän iki ogluny (7/31)

ör-: ayağa kalkmak, doğrulmak.

örüp göterilip gaýdana meñzäp süññüne serginlik gatan (40/30)

ören onuñ öz çagalary mertebesinde ile goşan adamlarydy (84/30)

siz näme müññüldeşip örüşip gelyäñiz entek ýatyberseñiz (105/4)

örmänkä göterilip gitmek pikiri entegem başa barmandy (106/30)

ol gargalary görüp olaryñ adatça aladañ bilen örýändiklerini (132/2)

ör tur-: ayağa kalkmak, ayakları üzerinde durmak, dimdik durmak, dikilmek.

gelen garaýagyz ýigitdi ol söz alansoñ ör turup gödensiz (71/3)

ör-: 1. örmek, demetlemek.

elläp örmelisini örüp çykamaly syny çykap bitelik baryny (58/9)

2. üst üste dizmek, yerleştirmek

pyçagyny töweregine ýaýradyp yhlas bilen örýän gamçysyny (36/1)

örkle-: hayvanları otlatmak için otlağa götürüp bağlamak.

ulaglarynyñ golaýynda örkledi Ahmet azykly horjunyny egnine (137/15)

düşürensoñ gidip eşegi amatly bir ýerde örkläp geldi (145/31)

ýoldaş Aman şol atymyz-a öz örklenen yerinden (72/6)

örle-: uyanmak, kalkmak.

guýup indem şony çagalar örlemänkä bişirimegiñ aladasy (121/8)

ört-: 1. örtmek, kapamak.

giñiş etegi bilen ähli zatlaryñ üstüni örtükdir barlygam bir (96/29)

2. gizlemek

her kim saña ýetmeziñi örtüp ýagşyñy ýaýyp oturan Jemal (124/33)

örten-: bir şeye üzülme, yanmak.

götermek üçin olara jany ýanyp örtenip käýinerdi sizdenem bir (18/17)

örül-: 1. örülme, dokunmak.

örülerdi gerek boljak guşak-tanaplar taýýarlanardy aýallar (99/11)

2. saç, yele vb. şeylerin telleri birkaç bölüme ayrılıp birbirine geçirilmek.

bilen ýylgyryp ilki töwereğine seretdi-de örülen saçlarynyň (125/20)

ös-: 1. büyüme, yetişme, göverme (bitki için).

halys göwün berip ösyän ekinlere bererler (98/28)

kemerleriniň bilinde bitip mazamlanyp ösüp oturan ýaşyl (131/13)

2. büyüme, yetişme (insan için).

ýöne boljak iş eýýäm bolupdy saçlar gaýtadan össe-de(43/16)

çylgym bolup gyzaryp duran tutuş süňňüni alarladyp ösen (43/30)

3. büyüme, ilerlemek.

durmuşynyň pajarlap ösjekligi barada gürlenildi ýöne indi (74/7)

ös-/öwüs-: esmek.

säher şemaly ösyärdi howanyň soňra has maýlap ugrajagy (40/31)

ösdür-: yetiştirmek, büyütmek.

hem ösdürip yetiştirip özüniň gün-güzeran aladalaryna gatyp (7/32)

öt-: 1. geçmek, geçip gitmek.

adamynyň synyna düşenini duýup tizräk ol ýerden ötmek(49/3)

ozal şu topragyň üstünden öten keseki ýurt adamsy Lasser (131/26)

seretdi Ahmet onuň gapdalyna deňleşen wagty ugra ötü bermegi (133/28)

2. geçmek (zaman için).

bäri günü özünden ötmeyän adam dälde welin ol ogullaryny (8/3)

dünýäden öt-/ dünýeden öt-: dünýaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

*şundan ýedi-sekiz ýyldan soň Gyrgyzy kelem dünýäden ötüpdir(12/8)
ýaşyň töwereginde garyndaşlarynyň arasynda dünýeden ötdi (77/36)*

älemden öt-: vefat etmek, ölmek.

adam ýokdy bular onuň özünden öň älemden öten agalarydyr (81/9)

öwren-: öğrenmek.

öwrenmeli däl di tejribesi ýetikdi ol ak patyşany hem 1917- nji (48/6)

öwreniş-: alışmak, ısınmak.

*Orazgeldi girip öýe biraz gözi öwrenişensoň Ýagdy şuranyň (117/14)
öwrenişdirip durşuna derçigen maňlaýyny sylady dünýäden (102/29)*

öwrül-: 1. dönmek, çevrilmek; dönüşmek.

*perişdesypat ýagşyzada öwrülipdi(8/18)
enä öwrülipdi ol ykbalyndan hoşal Taňrydan müň kerem (35/17)
göteren goýry tüssesine öwrülipdir gaýrada Murgap (97/3)
ýuka dodaklyja gyzyl güllere öwrülip toplumy bilen baýyrlaryň (98/15)
ýaly aldy-da dyňzap duran höwes-häsiýete öwrüldi (136/28)*

2.dönmek, çevrilmek.

*ýerde köw berip ýeňseligine demirgazyga tarap öwrülyärdi(6/20)
torbany aldy-da öwrülip kümä girip ol ýerdenem ony arpadan (33/9)
ýeňsede kimdir biriniň aýak sesini eşidip yzyna öwrülen (55/2)
Nurjuma ünse öwrülip üşerildi ol gapynyňam golaýynda (77/17)
ýokarsyndaky açyk tüýnügine öwrülipdi(151/30)*

öwün-: kendi kendini övmek.

adamsy-da sähel çemini tapsa hondan bärsi bolup öwünjek (57/1)

öwür-/öwrür-: 1. çevirmek, döndürmek.

ýene bir zady ýadyna düşürüp at başyny yzyna öwürdi (57/16)

bir zat diýjegini mälim edip ýaňsyly nazaryny Hakberdä öwürdi (111/18)
jylawy öwürüp oňa has golaýlaşdy (136/4)

2. durumu, koşulları değiştirmek.

bilen bol hasyl önyän ekinzarlyklara öwürpdiler şonuň üçin (7/23)
öwürdi ýaş başlykdan dessine aýdyp duran gepini (72/2)
öwürüdir töwerekdäki ähli zatlar indi gijäniň özüne meňzemeyär (96/31)

pikir öwür-: ölçüp biçmek, düşünüp taşınmak, inceden inceye düşünmek, çok ayrıntılı düşünmek, konuyu bütün yönleriyle inceleyip ona göre davranmak, iyice düşünmek.

wagtyndaky oturan ýerinde gelenleri synlap iç pikirini öwürüp (82/1)
barada pikir öwürüp ýaz gününüň ýagşy är-heleyiň urşy (139/17)

öwüs-: 1. esmek.

ýetişmedik tüsse ysly sowujak çygly şemal öwüsyärdi Orazgeldi (31/23)
düýn öýlän ýuwaşdan arama çenli sozulyp öwsüp ugran (49/6)
sörtük şemal henizem öwsüp durdy ol derýa boýundaky (49/7)
gününiň öýläni gijäniň eteginden çykan ýaly bolup ýel öwsüp (138/13)

2. renkten renge girmek.

baýyr-ýapysyny ýaz günlerine meňzedip gül öwsüp gözellig (19/16)
ýeri al öwsüp birýerlerden aşakdan asmana äpet çyra tutulýana (40/24)
ýeldirgäp öwsüp ýören sürä bolşewikler bolsa töwereginiň it-eşekleri (48/18)
otlarynyň sübse baglaşyp onda-munda ýaşyl öwsüp durany (132/15)
bugdaýa orak salanda al öwsüp ugran Gün eýýäm al asmandady (146/16)

öýkele-: gücenmek, darılmak, kırılmak.

çykarybereris diýýär töwerekdäki ildeşlerinden biraz öýkeläp (14/26)

öýlen-: evlenmek.

asyl-degerli ýerlerden öylendirensoň hasam özüni tutup (8/7)
öylendirmek kynam bolmaýar (22/25)
öýlenen giýewleriniň biridi ony gudaçylyga baryp öňem (51/27)

gelnine öýlenip şol ýerde-de galyberipdir Berdi gideli ondan hiç habar-hatyr bolmansoň (75/25)

häkimiýeti gözüňde ot ýakmaýamy seniň tapdyň öýlenjek (124/29)

öýt-: düşünmek, sanmak, zannetmek.

saraýynyň daşyndanam baryp sizi synlabam gaytdy öýdýän (28/3)

öýtmeýärdi aňyrdan mes atyny dyzandyryp gelyän Ýagdy (56/11)

barmy eýsem utaryn öýdýänem bolsaň onda sen ýalňyşýaň (92/32)

ýagyş ýagar öýdülip tüýnük ýapylansoň öýüň içi dymykdy (140/2)

kiçijik ýeňişlerini uly bir zatdyr öýdüşip biraz uýatly hezil (146/1)

özleşdir-: benimsemek, alışmak, bellemek.

diýsegem bizde-hä taýyn edilip özleşdirilen ýerem ýok bir (66/20)

pajarla-: gelişmek, büyümek.

durmuşynyň pajarlap ösjekligi barada gürlenildi yöne indi (74/7)

palla-: esnemek.

mähri gidip çagalaryny synlap durşuna pallap sähelçe (103/5)

Akja güldür Ogulbike hem düşeklerini düşeşip pallasyp ýatma (128/24)

parlat-: rüzgarda sallamak, dalgalandırmak.

galgadyp ony parladyp öz depesinden gazap bilen indererli (64/10)

pasyrda-: 1. dalgalanmak.

pasyrdadyp silkipdir ürken at şonda oýtarlap hol beýleden (64/8)

durdy Ahmet onuň al-ýaşyl bolup pasyrdap durşuny görüp (133/2)

2. rüzgârın esişinden veya kuşun kanat çırpışından çıkan ses.

bilen tebil alyp ýabantowuk ýaly al-ýaşyl bolup pasyrdap (119/17)

paýawla-: sona ermek, bitmek, tamam olmak.

özi welin bu wagta çenli ýaşy paýawlap ýagşy gojalypdy ak (8/15)

ömrüniň paýawlan döwürleri Muhammetgylyç serdar ýene-de (12/12)

paýhynla-: daǵıtmak, harap etmek.

neberesi bolup durlar bulary paýhynlasaňyz (14/6)

paýla-: 1. bölüp vermek, bölmek.

mynasybetine seretmän paýlaýardy bagty getirip sürä serke (48/31)

2. daǵıtmak, yaymak.

gelin bolşup töwerege ýakymly müşk-ys paýlap gül-gunça (25/25)

diläp sadaka paýlany hem onuň ýadyna düşdi iki-üç (51/20)

penjele-: tutmak, kavramak.

Ogulbikäniň saçyndan penjeläp ony Allanazaryň üstünden (126/27)

peşe-: ön ayakları ile yeri karıştırmak, eşelemek (hayvanlar için).

duzçy häzir ol ýerde towuklaryň küň peşäp ot-çöp döwnüklerini (107/10)

peýdalan-: yararlanmak, faydalanmak.

depgilejek adamlaryny depgiläp peýdalanjak adamlaryny (47/3)

pursady wagtynda göwnejaý peýdalanmak üçin ir ertirden (58/18)

berilýän ýeňilliklerden peýdalanmaga ýol berýän mahallary (61/32)

çolalykdan peýdalanyp adamsynyň ýüzüne mähir bilen (105/23)

garnyny doýransoň meýdanda özüniň ýekeräkligidan peýdalanyp (122/29)

peýle-: kollamak, gözlemek.

ýerini peýleýän ýaly gürrüňdeşiniň töwereginde aýlap gepleýärdi (134/22)

pezzer-: kabarmak, heybetlenmek.

çäklenen saçlary çaşyp pezzeren gelin biraz çalam-çaşyrak (138/7)

pikir alyş-: görüş alış verişinde bulunmak, istişare etmek.

pikir alşasy käbir gümürtik zatlary özi üçin anyklasy gelyärdi (97/8)

pinekle-: uyuklamak, pineklemek.

jüplenip goýlupdyr ol öýde bolmaly pinekläp çagyran (115/15)

porsa-: bozulmak, pörsümek, çürümek.

porsajak aladasy ýok diýenlerine seretmän barybir ony (130/17)

putla-: put (16.3 kg'a denk gelen ağırlık ölçüsü) ile ölçmek.

bolup duz gereklilere gadaklap putlap duz goýberip (24/6)

pylça-: bir şeye hızla çarpmak, vurmak.

ikiläýdiňiz geliň ýeke-ýekeden ýere pylçap uraýyn (127/27)

pyňkyr-: kısık sesle birden gülmek.

göwni hoş gyz pyňkyrды-da agzyny tutup nädäýdimkäm (126/13)

öýdýän märekeden kimdir biri bu sözüň yzysüre pyňkyryp(150/13)

pyrlan-: dönmek.

zynda duranlara bir topara seredip duran ýerinde pyrlanýan (154/21)

pyssylda: fısıltılı ses çıkarmak, fısıldamak.

burunlaryny pyssyldadyşyp süýji ukuda ýatyrdylar (139/27)

pyşyrda-: fısıldamak.

pyşyrdaşdylar (29/4)

gelinler ýuwaş pyşyrdaşan-da bolsalar bu pyşyrды beýleräkde (29/3)

agzynda mähirli pyşyrdady (136/31)

bir zatlar pyşyrdady serhetçileriň komandiri häzir nädibem (155/33)

pytra-: kırılmak, ufalanmak, bölünmek, dağılmak, saçılmak

derýa boýunyň gury çöp-çalamlarynyň arasynda pytraşyp(54/14)

üümür-dumany pytradasy adamlara bu igenjiň döremegine (66/2)

pytradyp döreden başly-baratlygyny çarşak bilen towuklara (107/11)

don bürenen ýandaklar häzir şol basgançaklar bilen pytraşyp (131/14)

bolsa desseler hasam köpeldiler hem töwerege pytrap dynç (146/20)

sag-: sağmak.

sygyr saganda hüwdüleyän tanyş mylaýym sesi eşidilýärdi (31/32)
 Oguljuma sagardy bu gün bolsa garry ene telim wagtyň (32/1)
 töwerekde ýañyrak saglyp örä goýberilen sygyrlaryň birnäçesi (54/13)
 uly gelni Oguljumanyň howlukmajrak gidip sagyp(99/28)
 Jemal mama ol ýerde ýañyrak uly gelniniň sygyr sagyp (121/6)

sakla-: 1. elinde bulundurmak, tutmak.

saklap durkalar diýip ýaşmak astyndan bir-birlerine seredişip (29/2)
 ýeke sygyrlary üçin ýörite saklap az-azdan gysganybrak berýän (30/3)
 gözýaşyny saklap bilmän başyna atynan sary reňk hasa (75/6)
 tutan ýaly eňegini gysymlap takat saklady bu gepiň hemişe (84/4)
 arasynda saklap gapdalyndaky ýüňleri aýagy bilen (111/13)

2. durdurmak, bekletmek.

şeydip daş işikde saklajak durjakmy diýdi (29/11)
 gepi bosagada saklady diňe ýylgyrды-da oňaydy (93/18)
 geçirmejek bolup elini daldaladyp ýoluny saklajak bolýanyny (94/24)

3. koymak, bekletmek, saklamak.

nä öýde saklap bolýarmy mamasynyň gapdalynda ýatan (27/2)

4. korumak, saklamak.

ol öýüniň abadançylygyny saklap galmaga mümkinçilik (24/24)
 şeydeninde ol maşgala başbütinligini saklap boljagyna (25/11)
saklaşyp otyrdylar (63/2)
 näzikligini saklan mämeleri mynasybetli dyzanyp duran (117/3)
 içindäki hormatyny mertebesini saklap onuň bilen iki elini (152/2)

5. bir şeyi elinde bulundurmak, saklamak:

halky türmelerde saklap zora tutmak kulakçylyga çekip (88/20)

sabyr sakla-: sabırlı olmak, sabır göstermek, dayanmak.

hâlden bâri sabyr saklap töwereginegulak salyp oýurganyp (88/11)

saklan-: 1. kendine hakim olmak, ölçülü davranmak.

saklanyp bilmän Nurjumanyň sözi şu ýere ýetende onuň (67/2)

2. durmak, duraklamak.

Ýagdy kemsitdir Nurjuma başlykda saklandy Ýagdy kemsit (61/20)

3. var olmak, bulunmak.

saklanman neberesini alyp goş-kötel mal-garasy bilen (50/26)

üstünde saklanan adamlaryň arasyndan Altmyşyň dogumly (153/13)

4. korunmak, saklanmak.

adynyň töwereginde bu lakam bellibir derejede saklanyp (14/17)

5. gizlenmek, saklı olmak.

hem bellibir wagta çenli halkdan gizlin saklanypdyr göç (17/12)

6. elde bulundurulmak, tutulmak.

sygyrlaryň hor-har saklanýandygyny ondan-mundan eşidende (28/25)

hem ýetişen gyz ýaly uzak saklanylmagy gowy görülmeyän (120/5)

zat gyz uzak saklananda diliň ýetibersi ýaly ýetişen hasylyňam (120/5)

sal-: 1. yapmak, inşa etmek.

jaýjagaz salyp daşyny aklap onuň içine-de Mari Iwan diýen (90/14)

2. koymak, yerleştirmek.

öýüň gelinleri duzy degirmene salyp üwäp ulanyşa has (23/26)

salansyň-ow diýip her gezek ýola gidende tapan-tupan (103/33)

kak-sökden erik kişdesindenem ep-esli edip salýşdyrady (104/3)

hem görüňär düýe şol gelşine Ahmediň goluna salan (132/17)

Jemal mama öýüň täriminden asylan gap-gaç salynýan (140/3)

aň sal-: duygularla düşüncely bir şey üzerinde toplamak, uyanık davranmak, dikkat etmek.

töweregine aň salman gapdalyndan geçen Hardady görüp (78/10)

at sal-: atlı olarak saldırmak, hücum etmek.

üstüne at salyp barşyna olaryň hersiniň depesinden gylyç inderen (11/30)

aýak sal-: tepmek; yeri bel ile kazmak, toprağı sürmek.

razy edipdiler harmana aýak salnansoň onsuzam harmany (143/14)

dem sal-: nefes alıp vermek, solumak.

dem salýan ýaly alkymynda egreldekläp oturan Nurjumanyň ýüzüne (37/7)

gulak sal-: kulak vermek, dinlemek.

häliden bärei sabyr saklap töweregine gulak salyp oýurganyp (88/11)

gep sal-: konuşmak.

Oguljuma adamsynyň gep saluwyndan onuň bu zatlary (104/7)

Ýagdy gep saluwynda onuňam maňa möhümi düşmän (119/4)

gep saluwynda görä ýüzüniň ugruna jogap berdi (134/12)

gep saluwyndan birhili öz-özünden gepleriniň alşyp barýanlygyny (135/10)

OGPU-nyň işgäriniň ýaňky gep saluwyny göwnüne jaý edip (154/3)

gozgalaň sal-: tedirgin etmek.

gozgalaň salanlygy belli boldy gürrüňçiligem şundan (83/22)

kelleki sal-: gem vurmak, hayvanın ağızına gem takmak.

öňe geçip eşege kelleki salmagy durdy (144/12)

kölege sal-: gölge düşürmek, bir şeyin değerini veya ününü azaltacak işler yapmak.

ýöne bu gezek ol göçdi hemişe-de ol öz ojagyna kölege salýan (85/21)

orak sal-: uygun olduğu düşünülen vakitte hasata başlamak.

*bolanlygynda menem häzir şeýdip bugdaýyma orak salaýsam(120/20)
galyberse-de entek kolhozam öz bugdaýyna orak salmandy(120/13)
yrym edip ony çagyryp oňa öz bugdaýyna orak saldyrypdy (120/18)
bugdaýyna öňräk orak salanlar eýýäm döwek döwüp harman (146/6)
bugdaýa orak salanda al öwsüp ugran Gün eýýäm al asmandady
(146/16)*

öňüne sal-: önüne katmak; önden yürütüp kendisi ardı sıra gitmek.

*görünyärdi ýaz şemaly asmanda bulutlary öňüne salyp kowalap (54/15)
öňüne salyp getirip adamlary ynjalykdan gaçyryşy ýaly indi olam (79/4)
ýerde gygyryň diýip öňüne salyp allowarra sürüp gidiberen (95/19)
ysy kükeýärdi onýança ýükli eşegi öňüne salyp gelyän (129/15)
olar golaý gelende üç sany atlynyň dört adamy öňüne salyp (148/8)*

sala sal-: birinden fikir sormak, birisiyle istişare etmek, birine danışmak.

Orazgeldä sala salyp Hardadyň neberesiniň aýal maşgalalaryna (41/21)

sorag sal-: enine boyuna öğrenmeye çalışmak, bir şeyin bütün yönlerini öğrenmek için sorular sormak.

*Jöwelek soňra özüniň agasynyň yzyndan sorag salyp barşyny ýatlap
Ýakudystan diýeniň gar (76/33)*

syn sal-: bakmak, gözetlemek.

gelmedi sakgalyny sypalap aýalyňa göz astyndan syn salyp (123/31)

talaň sal-: talan etmek, yağma etmek, yağmalamak.

*üstüne ýygyn çekip gelip oňa talaň salypdyr ahmallygyny (10/22)
malyna-mülküne talaň salyp özlerini basyp atyp ýok etmek (47/12)
olaryň mallaryna ýer-suwuna talaň salanyňa seretmezden (89/26)
indi hä diýmän oraga gelen hasyla talaň salyp ýaraýjak (139/15)*

ýada sal-: hatırlamak, hatırına getirmek, anımsamak.

*pähimini asla ýada salman özlerine hä diýýän tarapdarlaryny (48/25)
ýalpyldap ýol gözläp oturan gelni ýada salýardy (52/28)*

şekilini ýada salýardy (59/20)

sekretary bir wajyp zady ýadyna saljak bolýan ýaly (66/4)

zadyny ýadyna saldy (104/18)

ýerine sal-: firsat kollamak, uygun zamanı bekleme.

ýerine salýan mertebeli adam hökmünde göreni üçin ondan (43/14)

ýerine salnan hökmünde indi biraz arkaýynlaşypdylar şeýle-de (43/20)

Orazgeldi akga biz degene degendiris arymyzy ýerine salandyrys (88/32)

ýola sal-: uýurlamak, göndermek, yolcu etmek.

ýola salmak üçin daşary çykmakçydy ony Rahmanguly (33/33)

hany bi aksakgal oglanlaryny ýola salmajakmyka (107/24)

salamlaş-: selamlaşmak.

uzadyp salamlaşdy(152/4)

salga-: sallamak.

ýüzugra elini salgap Baýraç-bitik diýleni siziňkiler ýag (16/29)

oturanlara tarap salgap duran elini eňegine ýetirip sözüne (66/5)

däldigini duýduryp oturan ýerinden elini salgady (94/26)

düşündi ol agtyklaryna elini salgap (108/30)

salla-: indirmek, bırakmak, sallamak.

geçiräýjege meňzäp başyny aşak sallady tankyt başlanan (65/8)

ýüz salla-: memnun olmamak, memnun kalmamak, burun kıvrırmak, beğenmemek, kabul etmemek, sızlanmak.

ýüzüni sallap gapdaldan döwüp alan çöpi bilen dişleriniň (148/31)

sallan-: 1. asılı durmak, asılmak.

essini agdyryp dilini ýuwdup sallanyp duran türkmeniň (11/10)

gozgalaňy ýatlap şol günler Buhara darlaryndan sallanyp(13/11)

Ahmediň sözi jogapsyz galyp depeden ep-esli sallanyp(87/33)

2. sarkmak, arkık durmak

aýlandy-da bir eli bilen sallanyň dyzyna degip duran (153/1)

samra-/ samyrda-: 1. sayıklamak.

gowy dileglerini diläp samyrdap oturdy Goja ýaňy namaza (121/1)

edip samyrdady(127/26)

2. gereksiz konuşmak.

gaytam eşek ogrusy türkmen samrasa samrakersin men (11/4)

nesibeli gün diýip düşnüksiz samyrdady(30/29)

bolup gözüne ýaş aýlap samrapdy (45/24)

sana-: saymak.

nobatyny alkymlap gelen tomus paslyna sanyň oturşydy (131/31)

sanaş-: ağız kavgası yapmak, tartışmak.

mertebeli wezipeli adam bilen deň durup sanaşyp diýen (67/3)

sandyra-: titremek, sallanmak, sarsılmak.

elek-çelek etdirip haýsyň şol diýýän ýaly kellesini sandyradyp(69/6)

sandyrap basyksy eşidildi (157/3)

sanjyl-: sokulmak, batırılmak, saplanmak.

aga-ini bolşup bir ata artlaşyp ýere-laýa sanjyla-sanjyla (31/8)

tyg sanjylana meňzäp gaşlary çytylyp süňňi düýrügip düýrügip (81/27)

sarga-: ısmarlamak, havale etmek, görevlendirmek.

diýibem sargap goýbererdi (45/5)

sarkdyr-: bir şeyi sıkıp suyunu akıtmak, suyunu çıkarmak.

Andym sakar ganyny sarkdyryp Nurjumanyň öňünde (64/26)

sars-: sarsılmak, titremek.

gämini guýrugy bilen bir urýar mundan gelibem bir her uranda hem ýer sarsanyaly (74/28)

galan ýaly bolup sarsman ýatyrdy onuň tegelenip duran (137/20)

sarsdyr-: sarsmak, sarsıntı yaratmak.

Hywany sarsdyran Muhammetgylyç serdaryň nesli bolarmy beýdip (18/18)

ýerlerde gijäni sarsdyryşyp üýrüşdiler öýüň gapdalyny ýassanyp (128/14)

kalbyny sarsdyr-: yüreği çarpmak, yüreği hop etmek, yüreği hoplamak, yüreği yerinden oynamak, aşırı korku veya sevinçten dolayı ziyadesiyle heyecanlanmak.

ulusynyň-kiçisiniň kalbyny sarsdyryp yerinden gozgady çagalaryň-a (30/1)

sarykdyr-: akıtmak, dökmek, damlatmak.

bu ýeri sarykdyr ýer taba gelip ýene ekişe başlabermeli bolar(39/21)

sat-: bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak, satmak.

bilen üpjün edýänlerem satýanlaram Kymyşlar bolupdylar (24/9)

ekdiň öňki ýaly satara-ha indi ýer ýok ertibem oba şuraň (39/31)

satar ýalysyny satyp altyn-kümüşüni horjunlap atyň syrtyňa (47/8)

saý-: 1. saymak, öyle düşünmek, farzetmek, kabul etmek.

özüni at saýyp dikgirdäberýänligini ýatlady (99/22)

2. pamuk, yün vb. şeyleri değnekle dövmek.

ýüňleri ýuwup saýyp ige salyp egrip ondan ellikdir jorap (99/10)

diýip gidibermeli onsoň galyň-galyň heleyleriň ýüň saýyp (111/9)

soňuny saýma-: bir işin sonunu düşünmeden hareket etmek.

soňuny saýmazlyk bilen raýkomyň sözünü böltedi (66/8)

saýala-: birinin korumasında, himayesinde olmak.

maşgalanyň ejesi goç ýigidi saýalap barly beg ojagynyň (17/6)

saýgar-: seçmek, gözü iyi almak, fark etmek, tanımak, bilmek.

biraz horlanandygyny ýadawdygyny saýgardy(32/6)

saýhalla-: tekrarlamak.

gepiňi bir saýhallap ber maňa bu diýen gepiňe jogap berip (21/2)

saýlan-: bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak.

Orazgeldi arabany öz maýdalyna sürüp obadan saýlandy (40/15)

saýrykdyr-: başıboş bırakmak.

mallara meňzeyärdiler saýrykdyrylan mallar bilen möjekleriň (43/1)

sazla-: kurmak, düzenlemek, ayarlamak.

tama bilen edilmeli işleri howa ýagdaýlary bilen sazlap (58/20)

seçele-: dökülmek, saçılmak, sepelenmek.

barlylaryň geýýän burmalary seçelenip duran gara silkmeli (44/11)

segret-: yürütmek, binmek, sürmek.

syryp at segredip yören adamdy adaty maşgala gurlanda öz (13/3)

seleňle-: açık havaya çıkıp gezmek.

obanyň ortasynda göbek bolup seleňläp oturan Gaplaňlaryň (100/15)

seljer-: ayırdında olmak, ayırmak, fark etmek.

emgekliniň kimligini duran ýerinden seljeräýjege meňzäp (148/2)

selkildet-: sallatmak, titretmek.

selkilledip daşlaşyp baryan Ýagdynyň yzyndan at münmegiň (57/33)

seňkilde-: sağa sola yürümek, koşmak.

üçin üýrmelidigini anyklajak bolýan ýaly seňkildäp ýol(128/17)

seňrigini ýygyr-: burnun üst tarafını kırıştırmak, somurtmak.

ýaly durmagyny halaman seňrigini ýygryp diňläp oturan (67/4)
şura tarap ýamany bilen seňrigini ýygryp seredip goýberdi(149/23)
bu işlerde şeytan sapalagyny görüp oňa seňrigini ýygranlara (90/18)

sep-: serpmek, saçmak, dökmek, ekmek.

ýogsam hemme ýere sepilen şol bir tohumdy ol ýeriň (53/22)
sepip düýp alyp bolsa (56/24)

sepele-: serpmek, sepelemek, saçmak, dağítmak.

günlükde oňa sepeläp gaýdypdym(32/17)
pikir eden ýerine çarşak bilen sepeläp dargydansoň öz (53/32)

ser-: sermek, yaymak.

agşam ýuwup daşarda seripdim (100/10)

seret-: bakmak.

mahaly mal-hala seredişerdi eşegini münüp gidip ony hykyladyp (8/22)
şeyle ýaly özüň-ä gözünü aýyrman seredib-ä dur (55/8)
seretmän oňmajak bolsaň geçir ymyklap aňryňa onsoň näçe (123/20)
bilen küýli seredyändigini gördi gözler kaklyşandan olar (136/16)
gaýdylanlaryň yzlaryndan seredişip duransoňlar haýsydyr bir (151/13)

2. birine bakmak, ilgilenmek.

süýt-zadam ýokdur oňly ugruna seredip bilmän ýaňyja ýüzüme (45/31)
ähli dertlisine seretmäge yetişibem baranok onsoňam onuň (90/22)
eýýäm oýanyp mallaryň otuna seredip täretini kylyp ýene-de (99/32)
garny heprik ýal-a ol janawerleriň hiç ugruna seredilýäne (104/22)

3. incelemek, ele almak, gözden geçirmek.

kolhoza almak meselesine soň serediljek diýlipdi ýakynda (38/25)

çiňnerilip seret-: defalarca ve dikkatlice bakmak, çok dikkatli bir şekilde bakmak.

enesi tarapyndan arkasy alnan Ogulbike jigilerine çiňnerilip seredip

(127/12)

göz astyndan seret-: gizlice bakmak, incelemek.

seretmedikden bolup gözastyndan seredişinden erbet bir zady (148/6)

gözünüň gytagy bilen seret-: birine yan bakmak.

halaman gözünüň gytagy bilen onuň oturan tarapyňa seredip (85/15)

seril-: bir yere uzanıp yatmak.

uklap bilmedi onuň töwereginde kempiridir agtyklary serlişip (139/26)

sermele-: araştırmak, yoklamak.

olar-how meniň ýaly segseni sermelän akýalmydyr (122/19)

serp-: serpmek, açmak, açıp bırakmak.

gapdalynda goýup aýalynyň bir gyrasyny serpip taýynlan (34/19)

seslen-: 1. seslenmek, ses çıkarmak.

joşgunly seslendi (26/5)

2. sözü birine veya birilerine yöneltmek, birine karşı söylemek, hitap etmek.

ony hem oturanlar Aşgabatda geçen ýygnaga seslenip çykyş (71/1)

silk-: 1. silkmek, silkelemek.

pasyrdadyp silkipdir ürken at şonda oýtarlap hol beýleden (64/15)

gelen çöp-çöňre büdräp silkinip giden wagty Hanuma ýigit (136/1)

2. karnını deşmek, bıçaklamak, öldürmek.

çykanyň ýekegapan bolup garnyny silkip geçjeklerini (51/11)

bardy obada onuň birnäçe barly adamlary silkip silkip (89/26)

siň-: 1. sindirmek, hazmolmak (yemek için).

täze häkimiýetiň bu bolşy näme üçindir iýeni siňmeyän (38/14)

ýerde çalam-çaş bolup ýere siňip ýatyr (122/16)

2. sinmek, sızmak.

öň ýanynda güýlüp taşlardy onuň der-çaň siňen ak köýnegi (110/21)

siňdir-: (bir şeyin içine) sindirmek, çektirmek.

degirmenden geçirilip azap siňdirilen duz soňra bazarda has (23/31)

sok-: 1. içine veya arasına girmesini sağlamak, sokmak.

torba elini sokup alaşakyrdy bolup ol ýerden okaramy (140/7)

2. giymek.

alan donunyň ýeňlerine ýeke-ýekeden ellerini sokup duran (97/13)

onuň ýeňlerine gollaryny sokup häli-şindi aýasy bilen derçigen(108/13)

çäkmeniniň ýeňlerine elini sokup daşaryk çykarman bolup(128/28)

somal-: dimdik durmak.

uzyn agaç-oklaryny asmana somaldyp ol ýerdäki barha çalaryp (33/6)

somla-: bir şeyi öne doğru uzatmak.

ýerde ala getir diýip ýumruk somlap gepläpdi (39/2)

diýip pökgi gapjak ýaly ellerini somlap ala gözlerini (69/5)

soňla-: bitirmek, tamamlamak.

soňlap-soňlamanka içerden çetine deglen Kymyş duzçynyň (101/8)

sora-: 1. sormak.

duz daşap bermegini soraýar şeydibem ilki Kymyşyň özi (23/6)

onsoňam bolşewik agyz alartmak meselesini başgadan soramaly (48/5)

Ýagdy kemsit soňundanam bir zat sorarly bolup bu (56/30)

oba şura Ýagdy gul iw diýip rusça sorapdyr (77/24)

ähli sorajak zatlaryna birbada jogap bermäge çalyşdy (142/4)

2. izin almak.

agalary Kymyş duzçudan gitmäge rugsat soraşyp turmakçy (95/32)

getirmäge çöle gitdi ol dayýsynyň ýükçi düýesini hem sorap (130/20)

ötünç sora-: af dilemek.

soňundanam ilin abraýly adamlarynyň ötünç sorap gelip ara (41/28)

sorag sora-:enine boyuna öğrenmeye çalışmak, bir şeyin bütün yönlerini öğrenmek için sorular sormak.

sorajak soragynyň jogabyny bermäge taýynlandy dayaw ýigit (71/12)

sorag soran bolup näme edýäniňizi bilýäs siziň (153/28)

sorag-jogaba alyn-: sorgulanmak.

şähere sorag-jogaba alnyp gaýdylypdy alada artypdy şolaryň (74/18)

sorap ide-: aramak, sormak.

duşaryn olardan sorap idäp görerin diýip gelipdi şähere (75/1)

saglyk-amanlyk soraş-: iyiliğini, sağlığını, halini, hatırını sormak..

üstünden onuň bilen saglyk-amanlyk soraşansoň daşardaky ojakda (36/31)

sortdur-: somurtmak, yüzünü asmak.

eltip ýere tabşyryp gaýdan ýaly sortdurysyp otyrdylar käte (60/26)

sow-: 1. harcayıp bitirmek, sarf etmek, tüketmek.

ile görelde bolup ýören adamyň eliniň sowanlygyndan habary (40/9)

2. çevirmek, döndürmek, yönünü değiştirmek.

bolsalar ne ýagşy Alla jan özüň sowawer diýip olaryň (121/22)

ýüzüni kese sow-: kızmak, darılmak, gücenmek, kırılmak, alınmak, memnuniyetsizliğini bildirmek.

başynda ýüzüni keseräk sowup lasyrdap gaýnap duran tüňçäni (112/20)

ýoldan sow-:yoldan çıkarmak, azdırmak, kötü yola sevk etmek, yanlış fikirler aşılacak, doğru yoldan sapmasına sebep olmak.

bolsa onuň ýurt çetinde bolup ýoldan sowaraklygyndanmy (47/15)
oturan ýerleriniň ýeňsesine geçirip ýoldan sowansoň şol (137/12)

sowat-: soğutmak, hevesini kaçırmak.

edip ellerini işden sowadypdy (150/24)

sowdur-: bir işi tamamlamak, bitirmek.

işleriň gidişine seredersiň menem ýygnagy sowdurym gaýdyp (133/16)

sowul-: 1. dağılmak, saçılmak.

onuň masgaraçylygynyň dumany şindi sowulmandy elbetde (43/17)

2. başka tarafa dönmek, yolunu, yönünü değiştirmek, dolanıp geçmek/gelmek, dönüp gelmek.

eliň tersi bilen gapdala sowlup düýnki Ýagdykemsit Hardat (41/3)

gysgaça jemledi ozalky gürrüňiň başga ýana sowlandygy (70/30)

adamlara armaň diýmäge sowulmandygy bellidi jigit (114/2)

sowlup şol zenanyň tegelenip oturan sagrysynyň gapdalyndan (132/25)

bady sowul-: hızı düşmek, hızını azaltmak, yavaşlamak.

ýoldan öýüne sowlan badyna oglanlarynyň gelenligini bildi (128/26)

soý-: hayvan kestirmek.

mal diýseň bir ýere sürülenip getirilip soýlup dur gazanlarda (18/32)

gurap suwsap ugranlygyny duýupdy täze soýlan goýnuň (118/14)

hä diýmänem çay gaýnadyp demledi Gullar çopana soýduran (137/33)

sozul-: çekilip uzatılmak, esnetilmek, sündürülmek.

düýn öýlän ýuwaşdan arama çenli sozulyp öwsüp ugran (49/6)

sög-: sövmek.

geçiren ata-babalar aýtmanmy näme urup sögüp horlasa-da (52/8)

sögün-: kendi kendine sövmek, birisi veya bir şey hakkında şikâyet etmek.

turaly diýşip gezegen aýalyny gözläp häli-şindi sögünip eli (80/32)

söweş-: savaşmak.

bir oýuň içinde Hywa goşunlaryna garyşyp söweşip ýörkän (11/23)

söý-: sevmek.

kemäýmesem bardyr onuň söýüp yhlas etseň bolsa öz (29/30)

söýmägä(136/33)

söýen-: dayanmak, yaslanmak.

öňüne saldy birsalym hasasyna söýenip olaryň yzyndan(30/18)

söýenip çykan wagty hälki çagalaryň geldi-geldisiniň (27/20)

adamlaryň orta gürpünde çarşaga söýenip duran (155/6)

söýle-: istemek, dilemek, sevmek, beğenmek, hoşuna gitmek.

öz goşaryna aýlapdy indi onuň göwün söýlän işiniň başyny (81/20)

sözünü bölte-/gürrüňi bölte-: biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek, sözünü kesmek.

saýmazlyk bilen raýkomyň sözünü böltedi (66/8)

kemelenligi belli boldy ol soňra sözünüň böltelip badynyň (70/24)

ýene-de gürrüňi böltedi (124/18)

sözle-: konuşmak.

söz sözlän mahaly baý-gulaga hemäyat edýänleriň ýoly biz (73/5)

suluh-: yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek.

aýdylyan hoşamaý sözlere düşünyäne meňzäp suluh durdy (28/7)

Mämet Polly otyrды ol suluh gürrüň diňläp otursyna (59/22)

ýaly aşak bakyp parahat suluh oturan öz başlygynyň ýüzüne (67/7)

suňşur-: yerinde söz söylemek.

beleň alyp yzly-yzyna suňşuryp-suňşuryp gidip baryan gepine (73/11)

suwar-: sulamak.

ýene-de bir gezek suwaryp täzeden sürüp ekmegiň geregi (58/26)

münmäkä bir suwaryp bolsa onuňam işi haýyrdy ana (83/7)

agyz suwar-: yiyecek bir şeye iştahla bakarak yutkunmak, ağızının suyu akmak.

hatda şeýle agyz suwardygy magtamalardan soň onuň özem (135/28)

suwla-: sulamak, su serpmek.

ini suwlanyp gerşi gümmezekläbir sygyr tüýs çomrynyň (29/27)

ýaýrap biraz suwlanan has ýaraşygyna gelen göwresiniň (34/25)

suwlap ýatman ýol gözläp ýörün men diýip galanlygam (75/11)

suwsa-: susamak.

iýip duran sygra suwsandyr öýdüp telim gezek suwam görkezdiler (30/9)

gurap suwsap ugranlygyny duýupdy täze soýlan goýnuň (118/14)

südenekleş-: tümsekleşmek.

onuň hem gulagyna ilipdi Sary han südenekleşenleriň gapdalyna (20/29)

süller-: güçten düşmek, zayıf, güçsüz görünmek.

bäri biraz sülleripdem ýurt gaçarmana-çaparmana öwrülipdi (121/27)

sünnäle-: düzeltmek, onarmak.

tiresine durmuşa çykarylan gyzyndan Orazgeldä öz sünnäläp (34/33)

süpür-: 1. süpürmek.

syrylyp süpürilen mahalynda özleri üçin has gowy bolayjak (80/18)

2. silmek.

maňlaýydyr boýunlaryny süpürişdirdi töweregindäki çyg çeken (53/1)

bilen süpürüp ýanyndaky adamlar bilen gürleşen bolup (152/20)

sür-: 1. (at, araba vb. için) yönetip, kullanıp yürütmek.

*barşyna guwançly seredýärdiler ony arada şäherden oba sürüp(91/25)
ogly gapdalyna mündürüp бүküdip sürüp ýördi (91/28)
atyny Ahmet bilen ýanaşyk sürüp barşyna süsüşäýjege meňzäp (134/26)
baş atyp goýberdi sürüberiň ine bizem ýeňňeňizden (144/27)*

2. toprağı işlemek, sürmek.

*talap edip ýören ekinem däldir-le sürüp ýatjak düşegini (53/27)
sürlüp şüdügär edilip goýlan ýerlerde häzirki ekin ekilmeli (58/17)
obaň çetinde ýer sürýänini eşidip ony görmäge gelipdiler (91/16)
traktoryň özi görülse-de onuň paza çekip ýer sürmegi heniz (91/17)
sürlen ýer ysly çygyny getirýärdi traktory görmek (91/20)*

3. önüne katıp götürmek.

*sürüp äkitmezmikä diýýän ýaly her gezek onuň (28/23)
çopanlar onuň mallaryny sürüp derýadan geçiripdiler bu (51/2)
ýerde gygyryň diýip önüne salyp allowarra sürüp gidiberen (95/20)*

4. devam etmek.

*janawer diýip Orazgeldi hem onuň gepine ugurdaş sürdi(55/9)
gelenler onuň tutumyny görüp şuralygy sürmegi Ýagdy (115/6)*

5. herhangi bir durum içinde bulunmak, yaşamak, gün geçirmek.

*sarygyň hanlygyny bileleşip sürüp ýurdy daşky (9/32)
sürmek muňa başartmasa gerek eýýäm tumşugy göklän kürräňki (133/7)
indem şonuň bilen hezil edip döwran sürüp ýör ilin-ä rysgaly (135/26)*

maýdalyňa sür-: sakın, rahat gitmek (arabayla).

*Orazgeldi arabany öz maýdalyna sürüp obadan saylandy (40/15)
Orazgeldi arabasyny öz maýdalyna sürüp baryarka ýaňyrak (54/29)
ýene-de bir eşekli bilen atly biriniň ulaglaryny öz maýdallaryna ýanaşyk
sürşüp (100/30)*

ugruna sür-: kabullenmek, itiraz etmemek.

*ýogsam ilem-ä çir-çitir bolup onuň ugruna-ha süryärdi ýer diýende ýer
(38/17)*

*gelyänçä bolsa ol döwi gelenlere nä-hüm berip uqurraqyna
sürübermekden (87/17)*

sürle-: toplamak, sürü haline getirmek.

mal diýseň bir ýere sürlenip getirilip soýlup dur gazanlarda (18/16)
öňe salnyp sürläp eltip kolhoza tabşyran mallarynyň biri (26/24)
onuň bilen alagöz bolmagy islemeyän barlylar sürüläp-sürüläp (38/19)
diýip ol öz önünde sürläp gelyän adamlaryna tarap baş atyp (148/25)
soragyň bolsa ony adamlary sürläp gazamada salman (153/32)

sürpe-: sürekli sürtmek.

duran otyrýerleri bilen ýer sürpäp oturyşlaryna nirä gelenlerini (80/24)

sürt-: sürtmek, değmek, dokunmak.

sürtüp geçmekçidi siziňem bu eden işiňiz hut şol Owgandan (68/27)

sürül-: bir yere sürülmek, gönderilmek.

ynanýanlygy üçin bendi bolup il arasy bilen sürlüp barylýan (10/28)
ýalap ýören han ilidir sürülsin-de ortarakdan ýöräbersin (16/10)

sürün-: 1. sürünmek, sürünerek gitmek.

ýaplarynyň hemmesi birkemsiz gazylyp-gyrçalyp suw sürnäýjek (31/17)

2. yüklenmek, dayanmak, sıkıştırmak, birinin üzerine varmak.

ilki bolşewik yrsarap sürnüp ugran mahaly essiň barka (47/5)
judabir dogrulanyp gelip sürnüp bilmeyän-de bolsa Kymyş (90/3)
bir sürünip düwläp alaymasy bolardy gijäniň bir mahaly daş (139/5)

süs-: süsmek, boynuzlamak, batırmak.

atyny Ahmet bilen ýanaşyk sürüp barşyna süsüsäýjege meňzäp (134/26)

süsdüril-: batmak, saplanmak, girmek, çakılmak.

bar süsdüril diýip onuň arkasyndan itip goýberdi (127/19)

süsne-: sokulmak, girmek, aradan geçmek.

özüne akyl edýärdi ýöne birde bolmasa ýene birde süsňäp (113/8)

süssenekle-: aylak aylak gezmek, gezinmek.

ýeri nirä gelyäňiz süssenekleşip diýip bir aýagyny (153/10)

süýje-: tatlılaşmak.

görüp ol süýjände iýäýmeseler başga wagt oňa höwesek (104/12)

süýken-: sürtünmek.

süýkenip ar almakçy hem bolupdylar emma Orazgeldi şol (41/22)

süýkenip sürün-: sürtüşmek, laf atmak, sataşmak.

hazirä-hä şeýlebir terse ýanap yrsarap süýkenip sürnüp duranam (25/7)

süýndür-: genişletmek, açmak.

getirmegine garaşyp boýunlaryny süýndürişip oturan guş (150/1)

süýre-: sürümek.

galyşyp synlaýardylar köpler onuň zynda plug süýräp ýüz (91/23)

ýerde hem olaryň ýüküni düşürdi Hanumanyň ýüpüni süýräp (137/13)

süýş-: yavaşça bir tarafa doğru hareket etmek.

boldy olar ýerli-ýerden süýşün-süýşün diýşip gyssanyp (20/4)

töweregindäkiler ýaly öňe-öňe süýşdi haçan-da Ödegylyç (20/9)

baýlygyny alyp gapdalyndan göç geçirip ýer süýşen ýaly (24/30)

bolup şol tarapa süýşüp onuň üstüni öz ýanyn ýatan göwresi (117/28)

süýşüp gaýyp baryardy ýyl gowy gelipdi gerek wagty (131/10)

süýşenekle-: yavaşça bir tarafa doğru hareket etmek.

bolşup sähelçe süýşenekleşip baryan ala garly meýdany (40/26)

garşydaş Ýolbarsyň demine düşeniň yza süýşenekläp-süýşenekläp (42/6)

süýşür-: arttırmak, geriye bırakmak.

*wagtal-wagtal olary ýatlap artdyranyndan süýşüreninden (18/11)
kolhoz üçin şäherden ýeterlik getirdendirin saňa-da süýşüris (57/18)*

süz-: göz baygın ve anlamlı bakmak.

süzübem goýberdi Ahmet gelniň ýüzüne seretmezden onuň (135/5)

süzgeklet-: gözünü süzmek.

*oturanlary ünsli synlap gözleriniň birini süzgekledip ýumdy (61/15)
süzgekledibräk bir adam çykdy men ony ömür görmedigem bolsam görenimden
tanadym (76/36)
görmeýän Hakberdi gözüni süzgekledip ýeserlik bilen ýylgyryp (111/5)
çöňňelen gözlerini süzgekledip hamala ol Hudaý uran (148/1)*

syçra-: sıçramak.

atymynda hyrs ýaly ýigidiň syçrap duranyny görüp süňni (136/18)

sydyrt-: sıyırmak, bir şeyin yüzeyini çizmek, derisini soymak, sert bir şekilde sürtmek.

tutup gelyän adam yzyndan söbügini sydyrdyp gelyän bar (36/20)

syg-: sığmak.

syganok ýeňibilmezem öz obasynyň adamlary bolaydy gomasa (46/13)

sygyr tüýs çomrynyň maly: sığır gerçek çiftçinin malıdır.

*sygyr tüýs çomrynyň maly diýleni-dä birem ol asla ýagyrynysynda çybyk
oýnadylanyny (29/28)*

syl-: silmek.

*atynjasy bilen gözüni sylyp-sylyp oňa ýalbarypdy boşadyp (75/4)
maňlaýyny sylyp gelyänini gördi (108/7)
sylyp-sylyp alýardy müňe golaý çekene malyň eýýäm ýaryndan (110/24)
maňlaýynyň derini sylyp durşuna habarlydygyny ýüzünden (114/1)
derini sylyp haýsydyr bir burnuna salyp hiňlenýän aýdymynyň (147/3)*

synanyş-: biriyle gücünü ölçmek.

güýç synanyşyp alaymasy bardy ol näme üçin bu toýda (19/14)

synçga-: karıştırmak.

arasyny synçgap durdy Kymyş duzçy öz oglunyňam at (148/32)

syndyr-: boyun eğdirmek, tabi kılmak.

men-men diýen adamlaryň syndyrylyp ýene birde kuwwatly (41/2)

synla-: bakmak.

sarayynyň daşyndanam baryp sizi synlabam gaýtdy öýdýän (28/3)

töweregini synlady Aman Orus häzir bir at tutdugy (67/14)

galyşyp synlaýardylar köpler onuň yzynda plug süýräp ýüz (91/23)

harasadynyň boluberşini synlaşyp içlerini hümledişip otyrdylar (137/7)

synlaýan ulugyz ýaly mähirli hem buýsançly görüňärdi (145/24)

syp-: birinin elinden kaçıp kurtulmak.

bir howa bolsa-da sypmak üçin köpügörenligini edip dessine (64/13)

hereketleri haýsydyr bir tora çolaşyp indem şondan sypmaga (106/26)

gyssaga düşende onuň aýaldan maldan geçip gaçyp sypanlygy (116/21)

sypdyň diýýänine düşündi Goja soňra agtygynyň garagollugyna (128/4)

nazaryndan sypmady aşyk-magşuk bolşup bal günlerine batyp (138/12)

deminden syp-: kaçıp kurtulmak, yakayı kurtarmak, başını kurtarmak.

deminden bir howa bolsa-da sypmak üçin köpügörenligini edip dessine (64/13)

sypa-/sypala-: sıvazlamak, okşamak.

ezilen boýnuny sypalyşdyryp hamala adam bilen gürleşýän (27/24)

atyň sagrysyny sypalaýan ýaly mähirli sypalady (53/2)

endigine görä sypalap goýberýärdi ol bu raýona raýispolkomyň (59/26)

ýalyny sypalap alaşasyny eýerläp durdy (100/22)

bolan bolup murtlaryny sypap awuna garaşýan pişik ýaly (117/16)

ýüzüni sypama-: itibar etmemek, adam yerine koymamak, yüzüne bakmamak, değer vermemek, önem vermemek.

ýüzünden sypalmaz diýip janyýangynly geplänsoň ol (37/23)

sypyryl-: bir şeyden sıyrılıp inmek.

sypyrylyp düşdi-de çil-joýa gözýetime tarap sep atyp gidýän (52/30)

syr-: 1. sıyırmak, silmek, süpürmek.

ine häzir turjak gazanyň ýüzüniň gaýmagyny syrp (34/8)

srylyp-süpürilen mahalynda özlari üçin has gowy bolayjak (80/18)

srylyp onuň berekediniň gaçmagy ikuçsyzdy howanyň beýdip (139/13)

olaryň gelenini görüp elindäki ýer sryp ýören sübsesini (145/29)

bölegi bolsa bugday ýeri ikä bölýän ýoly sryp Kymyş (148/3)

2. saç, sakal vb. şeyleri kesmek

oturmasy bardy ol saryýagyzdan goýungözli srylan süýn (12/18)

Hardadyň heleýleriniň sryp gaýdyň saçlaryny (42/19)

doganyň saçyny sryp masgaralapdylar Hardat şonda muny (42/22)

elyaglygy bilen derläp bugaryp duran srylan kellesini (53/1)

3. bıçak, kılıç vb. kılıfindan çıkarmak.

sryp at segredip ýören adamdy adaty maşgala gurlanda öz (13/3)

üçin alyp gaçanda ýaşam bolsa jonnuk gylyjyny srymaly (63/13)

Nurjumanyň jonnuk gylyjyny sryp özüne tarap at depenini (64/7)

4. dolanmak, gezmek.

doganlaryň başisiniň baş ýerden obany söm-söm sryşyp (17/26)

gurlan göze gelüwli jaýlarynyň boýuny sryp birsalym ýörän- son (76/6)

syra-: rüzgarla birlikte esip savrulmak.

duranlar meýdanlarda meýdine çaň sryadyp ölüp ýatanlaram (13/22)

sryk-: düşüncüyü, duyguyu, gücü bir noktada toplamak, yoğunlaşmak.

yerlerde yerine yetirilişine srygyppy Ýakow Popogyň tribunadan (60/14)

syrykdyr-: bir düşüncüyü, sorunu belli bir sonuca ulaştırmak, sonuç çıkarmak.

ýene öz raýonlary bilen bagly anyk mysallara syrykdyrdy (61/9)

syz-: 1. duyumsamak, hissetmek.

özüni bu jahandan äkitjek erbet kesele duşanyny syzyýan(38/15)

bireýýämden bäri syzyýardy boljak işe çäre ýokdugyny hem (96/10)

syzyýan ýaly ini şowlap gitdi onýança-da bu toparyň ýol (148/12)

gelyärdi ol hamala öz yzyndaky barha artýan güýji syzyýan (151/19)

2. sezmek.

Ata Hymlynyň özüne bir zat diýmekçi bolýanyny syzyp (61/20)

şakyrdat-: şıkırdatmak.

şakyrdayşyp şüweleňli işleýän gyркymçylara zordan ýetişýärdi (110/15)

şapyla-: kaymak.

diňlemäge taýynlygyny mälim etdi onsuz-da egnine şapylaşyp (155/9)

şarkylda-: gıcırdamak, tıkırdamak.

ätläp toýnaklaryny şarkyldadyp duranlaryň önünden geçip (29/17)

şarpyldat-: şiddetle çarpma sonucu ses çıkarmak, şaplatmak.

şarpyldadyp gamçyny hem çalyپ goýberýärdi Ödegylyjyň (20/18)

şayla-: hazırlamak, donatmak için hazırlamak.

babasy seniň bularyňam bugday oragyna şaylanypdyr(143/8)

şeyt-: şöyle/böyle yapmak, bu şekilde yapmak.

baý başarsa uruş-gykylykdan daşrak durmaga çalşardy şeytse(24/24)

şeyderdim diýip pikir edýänligi üçin Hardady şol aryny (43/13)

baýyň hut şeytjegine ynanyardy (52/22)

diňe şeydäýmek galýarmyka diýip indi biraz (86/9)

dogrudan-da ellerini şeydende dagy etdil özi diýip (155/19)

şogurda-: şakırdamak, "şakır" diye ses çıkarmak.

şogurdayardy gijäniň gelmegi bilen onuň sesi has çaslanypdyr (97/4)

şorsura-: tuzlu şeyleri yemek istemek.

zatlardan hem şorsurasalar agyzlaryna atarlar diýip gurtan (104/5)

şowla-: uğuldamak.

baryan işleriniň indi şowlap baryanlygy üçin rayon (62/4)

ini şowla-: içi titremek.

syzyan ýaly ini şowlap gitdi onýança-da bu toparyň ýol (148/12)

şygla-: fokurdamak.

tüňçelerem indi şyglaşyp maýda-maýda köpükler gaýtaryşyp (113/31)

tabşyr-: 1. buyurmak, emretmek.

özüň tut diýip bu aladany hemişe Oguljuma tabşyrardy (103/26)

2. devretmek, teslim etmek, vermek.

galyp ýüzden gowrak malyny eltip oňa meýletin tabşyrypdy (25/7)

öňe salnyp sürläp eltip kolhoza tabşyran mallarynyň biri (26/24)

eltip ýere tabşyryp gaýdan ýaly sortduryşyp otyrdylar käte (60/26)

ammaryna tabşyryp durka ýakyndan görüpdü hem öz ýanyndan (134/3)

ýükläp pagta tabşyrmaga gelipdiň sapar daryzam şonda (135/4)

3. nasihat etmek, öğüt vermek.

aýalynyň hut özüne degişli aýdyp tabşyryp gitmekçi bolan (104/17)

talaplan-: kazanmak, kazanç sağlamak, elde etmek.

gürlände şuranyň barha talaplanýanlygyny barha wezipä (119/8)

talawlat-: elindeki sopa vb. şeyleri havaya kaldırmak, ileriye doğru hareket ettirmek.

Jemal mama-da şahlaryny talawladyp dert-azar bolup ondan (85/24)

talawladyp hüjüme geçibermesinler diýip howatyr etdi (156/17)

tamamla-: bitirmek, tamamlamak.

ilkinjileriň biri bolup pagta ekişini tamamlap barýardy (62/7)

öýtmäň kolhoz pagta ekişini tamamlady onsoňam ekeýin (66/19)

tamamlap öz ornuna gonan Aman Orsa ýüzlendi (71/6)

aňňyryşmalaryny bireýýäm tamamlap symah bolupdylar ne-de (95/15)

tamamlap öýe gaýdyp barjakdyklaryna ynanyrdylar şonuň (110/33)

tamamlan-: sonuçlanmak.

bolsa utulandan bolmagy bilen tamamlandy eýsem-de (72/27)

tamşan-: yutkunmak, imrenmek, ağız sulanmak.

bir zat ýalanýan ýaly süýji-süýji tamşanyardy Orazgeldi (103/4)

göterilensoň janlary aram tapyşyp ýene-de tamşanyşyp uklaşyp (121/13)

tana-: tanımak, bilmek.

janawerler bolsa öz eýelerini tanaşyp bizi ýatagymyza (28/22)

tanalmaýan goýnuň guzusy-ha dälşiň sen (44/5)

sary sygryň bolup durşuna üns berip eýesini tanady-ow (55/3)

bu ýerler il içinde Pendi çöli ady bilen tanalýan hem (131/16)

Kymyş duzçynyň oňly tanamaýan adamsy Lapar (148/30)

tanat-: tanıtmak.

özünü tanadyp dillendi (36/18)

tanyş-: tanışmak.

bilen tanyşyp aşnalyk açyp dayhançylygyndanam başga ýene- de (23/6)

tap-: bulmak.

aýdyp şol adamy tapýança Kymyşdan Ýeroýulan duzdan özüne (23/10)

öňünden çykara gaýratam tapmandy Hardat muny şonda (42/12)

tapylanyny aýdyp Berdi Gotur ogluny zyndandan boşadyp (73/21)

Ahmet birbada täze tapynan ýoldaşy bilen häzirki ýagdaýda (135/21)

sözüni köp gaytalaþ ugransoň tapypdy şundan soň hamala (150/30)

çemini tap-: punduna getirmek, firsat kollamak, bir işi yapmak için uygun zamanı kollamak.

adamsy-da sähel çemini tapsa hondan bärsi bolup öwünjek (57/1)

borly düýnüň özünde çemini tapsa çemelenip goltugy daşly (58/5)

gep tap-: bahane bulmak, bir işi yapmak veya yapmamak için sözde sebep göstermek.

oturanlaryň ondan-mundan gep tapysyp oturyşlary aýdylmaly (83/14)

gümlam tap-: yerin dibine geçmek (veya batmak veya girmek), görünmez olmak, kaybolmak.

eý çişik sem bol-da tapyber-dä gümlamyňy diýip (101/11)

karar tap-: huzur bulmak.

gidişip ýörkän şular bilen bellisini edensoň karar tapar(47/30)

tapawutlan-: ayrılmak, fark edilmek, dikkat çekmek.

ýaly daýhan adamyň hemişe bu meselede tapawutlanyp (40/8)

tart-: çekmek, sürüklemek, bir şeyi tutup kendine doğru veya başka bir yöne doğru yürütmek.

duz kânidi Söýünalydan düýe tartyp gideniňde oňa çenli (23/15)

tasat-: ürkütüp kaçırmak.

tasadyp gara sygry hemmelerden öň özüniň görenine (26/28)

taşla-: 1. atmak, fırlatmak, savurmak.

olar töwereğine alagury ýapraýyklaryny taşlap guraberdimi (98/13)

öň ýanynda güýlup taşlardy onuň der-çaň siňen ak köýnegi (110/21)

2. bırakmak, yarıda kesmek, son vermek.

gömüp taşlan zorugan dersimiziñem üstüni açayşakmykak (97/16)

tassykla-: onaylamak.

orunbasaryny tassyklapdy hem şol gijäniñ özünde hay'äl (50/22)

hyýanatyny tassyklan güwänama haty-da bar (72/22)

taýla-: iki tarafı eşitlemek.

edip çokaylaryny taýlap geýip ugran mahaly Jemal mama (107/22)

tarapa gitdi atyna taýlap telim halta ýüñi ýüklän Orazgylyç (128/18)

Ahmediñ üstüne dyñzap duran iki ýüñli çuwalý taýlap (132/11)

taýpar-: saç, sakal, bıyık parlamak, ııldamak.

taýparyp duran eñegini sypalap goýberip gepläp durşuna gürrüñini(61/8)

taýýarlan-: hazırlanmak.

örülerdi gerek boljak guşak-tanaplar taýýarlanardy aýallar (99/11)

etinden taýýarlanan çekdirme indi joş berýärdi Orazgeldi bu (118/15)

taýynla-: hazırlamak.

soňy gidilmeli soňky ýola taýynlanýandyklaryna ynanyrdylar (9/1)

töweregi üsti keçe bilen basyrlan bir araba-da taýynlat özi-de (16/10)

çarşakdyr galbiriñi jemläp taýynlanyber hasyla (53/30)

sorajak soragynyñ jogabyny bermäge taýynlandy dayaw ýigit (71/23)

otda gyzdyrylyp taýynlanan ýedi sany piliñ üstünde towsup (155/17)

tegelen-: halka olmak, daire çizmek, bir çember biçiminde dizilmek.

üçüsi obanyñ ileri başynda hatar gurşup tegelenişip otyrdylar (6/8)

baglaryna berer sansyz ak güllere basyrynyp tegelenip oturan (98/21)

sowlup şol zenanyñ tegelenip oturan sagrysynyñ gapdalyndan (132/25)

galan ýaly bolup sarsman ýatyrdy onuñ tegelenip duran (137/20)

gözüñi tegele-: (şaşkınlıktan) gözleri açılmak.

ol gaşlaryny göterip gözlerini tegeläp gürlledi (156/21)

terpen-: kımıldamak, hareket etmek.

han töweregine seredip biraz terpenip arka gözläp geçmişdäki (15/9)

tes-: geriye çekilmek, arkaya doğru yürümek.

ogurlap yzyna tesip ugran mahaly öýüň eňsisi pasyrra (116/1)

adamdygyny gören mahaly ilki aljyrap tesjek ýaly etdi-de (116/5)

tez-: ürküp kaçmak, ürkmek.

içinden gaçyp tezip geleni bolsa haýal etmän ony (104/18)

tik-: dikmek.

sakgally eli hasaly boldan tikilen ak mytgal köýnegiň üstünden (8/16)

tiken tahýasyny ýollady sowgat öz habaryna uzak garaşdyrmady (35/1)

garalyp garamtyl-goýry çal matadan tikilen zenan köýnegine (32/12)

egni ädik gönüne meñzeş teletinden tikilen keltekçeli otuz (47/10)

tir-: derlemek, toplamak.

manysyny tirip (85/13)

Ahmediň depesinden meýdana rysgalyny tirmäge baryan (131/32)

tirke-: takmak, iliştmek, eklemek, koşmak, bağlamak.

guzy tirkäp gezendigi aýdylyar şol ýyllarda sarygyň göterimräk (10/3)

tirkäp alyp gaýtdy-da getiribem mellegiň ol başyndaky howlynyň (33/17)

giden dänesiniň yzyndan düýe tirkäp gelende şol gijäniň (68/14)

alansoň ony eşeginiň yzyna tirkedi Gullar çopanyň baýry (130/22)

üçden dörtten tirkäp gezyärler diýip ýazypdy ine (131/29)

tirkeş-: birbirinin arkasından yürümek, birlikte yürümek, birlikte gitmek.

aşakdaky derýa olumyndan tirkeşip çykan üç-dört sygryň (54/30)

tirkeşip diýen ýaly geldiler (128/20)

tirsekle-: 1. birini dirsekle itmek, dürtmek.

alyp tirsekleşip çaylaşyp ýatanlaryny Orazgylyjyň bolsa dükançy (24/5)

edip bir zady tirsekläp goýberen ýaly öňe omzap (88/29)

häkimiýetiň özüni tirsekleýänini asla duýmaýana soňra-da (95/28)

2. dirsekle yastığa dayanmak.

ýalmanyp goşa ýassygy tirsekläp ýatanyny gördi (117/17)

Ýagdy soňra şol tirsekläp ýatyşyna beýleräginde duran (118/4)

saçagyň gapdalynda goşa ýassygy tirseklän Kymyş baba (141/13)

togarlan/togalan-: yuvarlanmak.

takyr kelle togarlanmaýarmy näme onda-da Magsut ýaly (18/24)

hanasyndan togarlanyp gaýdybererli göründi Orazgeldi onuň(56/32)

ogly bolup baýrynyp ýatýan Rahmannazar häzir togarlanyp (102/32)

togarlanyp gelyän ýaly bolup görünýär (129/20)

duran kelte boýly togalanyp duran başy şypymaly adam(154/5)

tolgun-: heyecanlanmak.

ýerinden begenjini mälüm edip tolgunyp demi-demine ýetmän (26/4)

toparla-: bir araya getirmek, toplu bir duruma sokmak.

gezek özünden ön toparlap ýazyň soňky günlerine garyp (110/5)

ýüňleri toparlap sayhal berip ýören Gullar çopanam bu günler (110/27)

topla-: toplamak, bir araya getirmek.

etmek üçin ilden mal-gara toplap ugranda Kymyş duzçynyň (25/5)

ýaly toplaýana meňzeýär gör onuň içinde ýene nämeler bardy (88/19)

geçirdiler biz ýaly ýekebaralar tohumlyk pagtasy toplanyp (97/20)

bolup barmaýarlar geçen ýylky toplanan erik kişdesiniňem (104/7)

toplap äkidýän dört baş sany adamlary soňra wagty bilen (151/1)

topul-: saldırmak, hücum etmek.

jigidiň üstüne hyrs ýaly çalasyňlyk bilen topulyp onuň (20/21)

adamynyň üstüne oçli topulyp ugran mahaly onuň (47/26)

onuň üstüne topuldy Ogulbikäniň güýji ondan artykdy ol (126/18)

torsar-: yüzünü sallamak, öfkeli ifadede olmak, somurtmak.

turanyny birinden görýän ýaly torsarylybrak oturşyna (12516)

towla-: eğirmek, çevirmek, döndürmek, burmak.

şondan soň ýene biraz düzlük bilen towlanyp akýardy-da (6/18)

bar şolaryň-a bir gije boýnuny kak towlan ýaly (87/30)

bölüp alýardy-da ony agtyklaryna görkezip towlap soňundanam (146/27)

başlygy oturan oturgyjynyň ýeňsesine towlanyp diýen ýaly (152/33)

towsa-: hoplamak, zıplamak, sıçramak.

Altmyş ýene-de öz garşysynda horaz bolup üstüňe towsaýjaga (154/11)

towsakla-: hoplamak, zıplamak, sıçramak.

ýas-ýaňyja eli okaraly towsaklap daşaryk towuklaryny (26/1)

taýzardyp duran ýerinden öwrülip towsaklap yzyna gidensoň (26/14)

towus-: atlamak, zıplamak, sıçramak.

asmana towsusyp hezil edişip söýgi oýunlaryny oýnaýan (54/27)

otda gyzdyrylyp taýynlanan ýedi sany piliň üstünde towsup (155/17)

töwerekle-: çevrelemek.

sürini töwerekläp aýlanyp ýatyp-turup ýören goýun iti (113/24)

tur-: 1. yerinden kalkmak.

ýerinden nädip turanyny-da duýman galdy eli gamçyly (20/20)

turaly diýşip gezegen aýalyny gözläp häli-şindi sögünip eli (80/32)

agalary Kymyş duzçudan gitmäge rugsat soraşyp turmakçy (95/32)

ýerimden tursam ikiňem kesewi bilen geçýän daşyňa (127/1)

soň turşup öýli-öýüne gitdiler (130/2)

2. uyanıp kalkmak.

eýýäm turdumy diýip Orazgeldi aýaly bilen (33/27)

ine häzir turjak gazanyň ýüzüniň gaýmagyny syrýp (34/8)

tanyş garganyňky ýaly gatraw ir turan agtyklaryna (105/2)

ýene torgaý jürküldänden turup işe başlaýardylar iş arasynda (111/2)

Rahmanguly jan sen eýýäm turduňmy diýip (141/6)

turuz-: 1. kaldırmak.

çözüp turzup goýbermekçi bolup duran Orazgeldi hem çopanyň (113/3)

2. başlatmak, çıkartmak.

näme gyzym goh turzup ýumurtgalary ol ýerde (140/23)

tut-: 1. elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak.

meniň ýol şaýymy tutansyň-a(100/)

tutup oňa öz hyrydarlygyny hem mälim edipdi özi bilen (123/15)

ýakasyndan tutup dostunyň kömegi bilen turup (127/7)

daýaw murty burnunyň etegini tutup duran ykjam geýnüwli (148/15)

sapaňçasyny gysymlap tutup beýleki elini gapdalynda ýatan (154/2)

2. yakalamak, ele geçirmek, avlamak.

müniş edinmek üçin gäleden tutulyp alnyp gaýdylan ýerine (72/8)

öz tutmakçy bolan guşunyň OGPU-nyň Hardat ýaly (78/26)

ýaranlarynyň kömegi bilen bireýýäm tutup gazana ataýmaly (78/27)

tutaýmak aňsadam däl di ol bolsa her gezek bir-birlerine (110/18)

eýýäm garagörnüme giden atyny tutup getirip ony hem öz (137/14)

3. tutmak, kiralamak.

bugdaýyny ordurmak üçin özüne talaban tutunypdy ol bolsa (13/26)

adam şundan soň Gurban ýah oňa öý tutup berip öz (44/24)

tutdurypdy ol esasanam şu ýerde bolup wagtal-wagtal (114/16)

öý tutdurypdy ol öýe baýlardan alnan haly-palaslary düşedip (115/4)

4. çevirmek, yönünü değiştirmek.

tutup gelyän adam yzyndan söbügini sydyrdyp gelyän bar (36/20)

5. tutsak etmek, alıkoymak.

bolar diýenlerine tutup-tutup bolşewik begligini hiç bir (48/30)

alyp gaýdypdym tersçil bolsa ony näme biz tutmaly bolarys-da (71/7)

tutduqam sorag edip işem geçirdik biziñ borjumyz (71/15)

6. kurmak, yapmak, inşa etmek.

beýleki öýlerdenem birneme beýigräkde tutulyp tüýnükleriniñ (6/11)

ýerde ýer tutulyp oturylyp-oturylmanka öýüñ kakasy Mülkaman (17/3)

munda mertebe tutandan bolup hondan bärsi (42/14)

kime gamyş ýygyp gelip kepbe tutup berse ýene bir ýerde(44/17)

toplum tutusyp gelyän adamlaryñ öñi eýýäm Garawuldepe (153/3)

7. dolmak, kaplamak, yayılmak.

bilen birneme ýaşkiçiräkler bolşup öýüñ bir böwrüni tutup otyrdylar (82/5)

demirgazyk günorta taraplaryny tutup otyrsa onuñ içindäki (131/21)

8. benimsemek, kabul etmek.

Sary han şol haýýşa tutup otyrka bir sözünde seniñ bu (16/22)

goşup tutanlygyny ýüzugra öz ýanyndan belläp salam aldy(56/18)

at tut-: adını anmak, yad etmek, hatırlamak, anmak.

atjagyny bilmeyän ýaly at tutman guş dilinde gürleyärdi (68/17)

töweregini synlady Aman Orus häzir bir at tutdugy (69/7)

adyny tutarly anyklarly bolsa-da Jotdynyñ soñra abraýly (70/6)

etdimi nämemi ol soñam hiç kimiñ adyny tutmady (70/8)

onuñ adyny Hanuma diýip tutansoñ il hem oña Hanuma (116/16)

agyrysy tut-: hasta bir organ ağrımaya başlamak.

*burnuny tylsladyp birzat diýerli görünse-de ýene-de diş agyrysy tutan
(84/3)*

başyny dik tut-: başını dik tutmak, güçlülere karşı koyabilmek, mertebesini korumak.

Muhammetgylyç atly serdarym bardyr diýip başyny dik tutup (11/6)

çen tut-: tahmin etmek, tahminde bulunmak.

badyhowa söz urşundan çen tutup durşuna içinden haý gul (56/33)

Mämmet Pollynyň häzirki bolşundan çen tutup Ýagdy (65/24)

düýbüni tut-: esaslı duruma getirmek, sağlamlaştırmak, kökleştirmek.

ertirki hasylyň düýbüni tutýardylar tebigatam bu ýyl dayhanlara (58/22)

düýp tut-: köklenmek, kök salmak.

onsoň ýaşylja syçan gulajyklaryny hekgerdip düýp tutup (83/8)

göreş tut-: güreş tutmak, güreşmek.

bişen nahardan doýansoň göreş tutulýan ýere geldi halk (19/8)

bolsa eýýäm ortadaky göreş tutuljak ýeriň töwereginde halka(19/9)

ýok däldi onuň ozalam onuň-munuň toýunda göreş tutup(19/13)

göreş tutmaly dälmişin onda-da Magsut han ýaly rysgal (19/15)

göz önünde tut-: göz önünde tutmak, göz önünde bulundurmak, dikkate almak, hesaba katmak.

göz önüne tutup olara başbela diýlip at berlipdir başbelalar ayak (22/30)

döwletiňem bu gowý päli gerek ýerinde göz önünde tutup(25/12)

göz önüne tutana meňzäp şolbir manydaş sözleri bir-birleriniň (60/6)

dartgynlylygy gowşatmagy göz önünde tutup parahat gürlledi (70/16)

hasap tut-: 1. hesap tutmak, alışverişle ilgili sayıları bir yere yazmak.

araba ýükläp getirip hasap tutup oba şuranyň umumy (134/4)

2. düşünmek, hesaplamak.

hasap etselerem her zat babatda özüçe hasap tutýan oba (41/31)

hasap tutanyňda welin howanyň beýle bolmagyna geň galara (138/33)

özüni tut-: bolluk içinde yaşamak, refah içinde hayat sürmek, rahat yaşamak.

asyl-degerli yerlerden öylendirensoň hasam özüni tutup (8/7)

baş doganyň öý-öwzarly mally-hally bolup özüni tutup (22/26)

üstüne galyp özlerini tutup ugransoňlar adamsy ýogalan iki (22/31)

başlygy bolup gelensoň biraz özüni tutup ýognapdy hem has (59/27)

şay tut-: hazırlık görmek, hazırlık yapmak, hazırlanmak.

bilensoň gaýtmak üçin ýol şayyny tutmak bilen bolupdyr gözüniň ody alnan bendäniň köp (77/32)

meniň ýol şayymy tutansyň-a (100/4)

ýol şayyny tutmak ynanylan aýaly Oguljumanyň ýene- de (103/20)

ýol şayyny özüň tut diýip bu aladany hemişe Oguljuma tabşyrardy (103/26)

Oguljuma her gezek gidýänleriň ýol şayyny şýdip tutan-da (104/2)

tarap tut-: taraf gözetmek, taraf tutmak, taraf çıkmak, taraf olmak, birinden yana olmak, yanlı davranmak.

tarapyny tutardy (127/5)

tokga tut-: topaklanmak.

amatly edip bererdiler galan-gaçan tokga tutan duz bölekleri (23/27)

hã diýip wagtal-wagtal tokga tutup üýşmek bolýan hamyry (27/5)

tumşugyny kese tut-: kendini beğenmek, başkalarını küçümseyerek kendini üstün görmek.

ýaly tumşugyny kese tutup hondanbärsi bolup aýtdy (83/24)

ýüzüni kese tut-: kızmak, darılmak, gücenmek, kırılmak, alınmak, memnuniyetsizliğini bildirmek.

soňundan Orazgeldini görmedik bolup ýüzüni keseräk tutup(116/6)

zora tut-: zorla tutmak, alıkoymak, bir süre için bir yerde tutmak.

halky türmelerde saklap zora tutmak kulakçylyga çekip (88/20)

tutaş-: tutuşmak, yanmak.

ders tūmmeginiň depesi aşagy ýañy tutaşyp ugran otly odun (33/20)

ýüzüne ajy tūsse urduryp ody tutaşdyrmak üçin dert-azar (121/4)

şol bir yşk oduna tutaşyp ýören Jemal şol gezek Kymyşa (123/16)

tutdur-: tutturmak, yapıştırmak, iliştiirmek, bağlamak.

gapa eñsi tutduryp han kimin oturardy goňşy şereketden (115/5)

derek tutdur-: ziyan etmemek, işe yarar hâle getirmek.

derek tutdurjaqyny bolmanda biz ikimizçä-hä pikir eden bolmaly (92/22)

tutluş-: tartışmak, kavgaya tutuşmak, kapışmak.

häkimiýet Kymyşlar bilen tutluşyp indem ony göterip syrta (38/12)

tümmer-: tümsekleşmek, tümsek durumuna gelmek, tümselmek.

boldy ol horjunyň tümmerip duran ýerine seredip aladalandy (107/32)

tüpeňle-: tüfekle atmak, vurmak.

onuň asmany tüpeňläp duran çykym-oklaryny aşak (33/15)

tüssele-: tütme. duman çıkarmak.

gapdalda tüsseläp ýanyp duran çyranyň ýagtysy öçügsi (39/3)

içerde biraz tüsseläp ýanan alagury ýylgynyň ysy bardy (79/18)

hem gap böwürde jynyň ysýgy ýaly tüsseläbräk (140/4)

tütet-: keskin, sert ve ısıricı bir duyum vermek.

onuň Jemal mamanyň hem gaňşyrawygyny tütedeni belli (107/30)

tüwdüril-: hızla yuvarlanıp bırakılmak.

bolanlygynda aňyrdan tüwdürilip howp bolup gelyän bolşewik (46/10)

tüýkür-: tükürmek.

öň ýanyna gazap bilen tüýkürdi-de maslahat üçin özüni jaýa (156/10)

uç-: uçmak, havada yol almak (kuş, kanatlı böcek vb. için).

eden ýelýürek serçeler pelesañ urşup jürküldeşip uçuşyp (25/28)

okdan uç-: vurulmak.

ölüp gitmekleri ýetimleri orta ýolda serdary okdan uçan (18/5)

ugra-: 1. yola çıkmak, yola düşmek, gitmek.

eselip ýören günleridi Ýagdy kemsit hoşlaşyp ugraberende(57/15)

Orazgeldi ikilenç horjuny egnine alyp ugramakçy bolanda (105/20)

ugrap gitmegi bilen bagly iň soňky taýynlyk işleri biraz (106/22)

mellegiň aýagujunda eglenen kakasynyň özleriniň ugrap baryanlaryny (108/10)

ugradyňmy diýen manyda sessiz ýaňsylabrak seredip goýberýärdi (141/17)

2. bir tarafa yönelmek, yollanmak.

bolup gaçyp ugrapdyr Muhammetgylyç serdar ýigitleri bilen (11/22)

ýüwrüjileri birlän-ikilän gelşip-üýşüşip ugransoňlar Jemal (79/18)

edip baryň ugraň gelen ýeriňize diýäýjege meňzäp olaryň (95/2)

Oguljuma bagyň düýbündäki ugralmazdan öň dyz epiljek (100/23)

öýe tarap ugrady jigit entek dolanyp gelmedik borly (115/11)

3. başlamak.

ders tūmmeginiň depesi aşagy ýaňy tutaşyp ugran otly odun (33/21)

ugran gaňyrçakly burnuny zol-zol sypalap süňňüne haýsydyr (61/21)

daň atyp ugrapdy uzakly gije ýokarda bir öýüň eý (99/21)

ýaplarda suwa düşüp ugran-da bolsalar entek maglumatly (139/1)

gürrüňler aýdyşyp ugramaklary atylaryň ýolbaşçysy murtla (150/3)

ugrat-: 1. birini göndermek, uğurlamak, geçirmek.

Orazgeldi daýysy Nurjuma başlygy daşary çykaryp ugradan(39/15)

ýanynda boluň diýip ugradansoň içerde diňe uly adamlaryň (82/5)

ugradanda bir amatyny tapyp onuň bilen pynhanlykda är-aýallarça (105/27)

islemedi uzak gürrüňe goýman olary ugratmak bilen boldy (129/32)

gepläp aňyrdan oňa ugratmaly iýer-içeri geyim-gejimi bir (130/12)

2. gönderilmek, yollanmak.

hökmünde tussaglygyň alys görgi ýoluna ugradypdylar (74/2)

ugradarlar diýip gorkmanam durmaýar eken Ýakudystana gelip ol bir başy boş ýakut (75/24)

ugruk-: bir tarafa yönelmek, hareket etmek.

soňra gürrüň ýene-de kem-kemden öňki akabasyna ugrukdy (74/4)

ukla-: uyumak, yatmak, uyuklamak.

Oguljuma çagasynyň gaytadan uklanyna göz ýetireensoň(34/2)

çagalar eýýäm uklapdylar Kymyş duzçynyň gapysam eýýäm (36/4)

agşam ýatanlarynda hem uklamazlaryndan öň şu halka (89/20)

Ogulbike dagam eýýäm ol öýde uklaşyp galdylar diýip(95/10)

uklap bilmedi onuň töwereginde kempiridir agtyklary serlişip (139/26)

ulal-: boyutları artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek.

zatlary aýdanda onuň uludan gelen ala gözleri ulalyp gözünüň (56/31)

howpuň öýläniň kölegesi ýaly bolup barha ulalyp barha (81/12)

biraz wagty geçip oganlaryň hem ulalyňlygy üçin ýagdaý (126/23)

ulan-: kullanmak, bir şeyden yararlanmak.

bu güýji agzybirligi ulanmaga mümkinçilik ýokdy beýtmek (89/7)

ulaş-: 1. ulaşmak, birleşmek.

zenan aladalaryna ulaşyp agşama çenli halys ýadaýanlygyny (141/19)

2.yaklaşmak, yakınlaşmak

bir pişä ulaşyp gidipdi (23/7)

soňra oganlary duza ulaşyp Gulam pürsýana duz daşap (23/12)

una-: onaylamak.

gijikdirmegini asla unamaýardy hoşlaşanda(40/6)

unut-: unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak.

unudylypdyr diňe çakanlaryň bir bölegi bolan başbelalaryň (14/32)

höwesine düşen balyklaryň dünýäni unudyşyp segreşip-segreşip (54/26)

halatlarda özleriniň orunlaryny unudyp kulakçylyga çekiläýmeli (61/30)

unutmandy elbetde bu-da uly mertebedi (96/27)

unudygy aladasyny egisdigi boljakdy hemem ol her gezek (122/7)

ur-: 1. vurmak, dövmek.

gyzyklanardy yrsarardy kimseleri urup tutubam giderdi şonuň(43/3)
alaýyn ol Lenin aganam öldüren men ýöne urmaň horlamaň (73/17)
şeylebir urýarlar şeýle bir gynaýarlar welin beýdilenden (151/5)

2. elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla indirmek.

elindäki gamçysyny gaňryp aldy-da ony dyzyna urup iki (20/22)
urayán ýaly edipdi (42/8)
gämini guýrugy bilen bir urýar mundan gelibem bir her uranda hem ýer sarsan
ýaly (74/27)
ikiläýdiňiz geliň ýeke-ýekeden ýere pylçap urayýn(127/27)

3. silahla ateş edip isabet ettirmek.

leytenanty edermen türkmen ýigidi Ýazdurdy Beknazarowyň batalýony ýaly
urmalysyň (73/33)

4. değmek, çarpmak.

agyz urup gelyär (132/20)

5. vurur durumunda olmak, çarpmak.

üçin ýüreginiň urmasy üýtgän aýagy aýagyna çolaşarly ýaş (49/4)
hernä ýogsam nanyňyza çenli ol ahlediň ysy urar (108/1)
ýüzüne aýy tüsse urduryp ody tutaşdyrmak üçin dert-azar (121/4)
ýüreginiň urmasyny üýtgedip ýañaklarynyň gyzmagyna sebäp (135/17)
çöňňelen gözlerini süzgekledip hamala ol Hudaý uran (148/1)

6. eleştirmek, olumsuz yönlerini söylemek.

geçiren ata-babalar aýtmanmy näme urup sögüp horlasa-da (52/8)

7. yüklemek, yük vurmak.

tizden daň atmanka ýene oňa yüklerini urşup ýeriň pessi (7/12)
şol ýerde bolup ertesi yüküni düýesidir eşegine urup ýene-de (131/4)
onuň yz ýanyndan bolsa üstüne münder edilip yük urlan (132/14)
duşup salam-helik alşansoň eşege urlan yükiň oňa agyr (136/5)

ädim ur-: adım atmak, hareket etmek, yürümek, ilerlemek.

ýaly dogumly-dogumly ädim urýardy (151/20)

gep ur-: birine bir şey söylemek, konuşmaya başlamak, etkilemeye çalışmak.

gep urşuna syny oturýardy il içinde Mämmet hanyň ogullarynyň (52/14)

adamlar Aman Orsuň gep urşuna beletdiler ol hemişe (68/6)

göçgüni depesine ur-: öfkeye kapılmak, öfkelenmek, hiddetlenmek.

göçgüni depesine uran Jotdyny höreläp-köşeläp köşeşiň Jotdy aga diýşip (70/11)

hars ur-: çabuk hareket etmek, tez davranmak.

giç agşama çenli ekin meýdanlarynda hars urşup işleýärdiler (58/20)

mañlaýyna ur-: önünde durmak, bir işin yapılmasına engel olmak.

bolsa siz onuň mañlaýyna urmaň bir derdiňizi dep etse (90/20)

pelesaň/peleseň ur-: dört dönmek, bir iş yapmak için telaşla sağa sola koşmak.

eden ýelyürek serçeler pelesaň urşup jürküldeşip uçuşyp (25/28)

söz ur-: söz açmak, lâf açmak, bahsetmek, konuşmak.

badyhowa söz urşundan çen tutup durşuna içinden hay gul (56/33)

Hakberdionuň köpmanyly ýylgyryp kinaýaly söz urşundan (111/20)

ýassyk ur-: uyumak için yatmak.

donuna dolanyp telpegini ýassyk edinip urupdy (122/30)

urdur-: vurdurmak, vurmasına yol açmak.

Allanazarikisi iki ýerden urdurylyşyp gapydan girdiler (93/29)

uruş-: kavga etmek, dövüşmek

gaçyp urşup ýörşüne ýene-de gygyryp Rozy çolagyň bu (64/13)

gögele oylan bilen uruşmanyň seniň ýanyňda näme manysy (64/31)

ut-: oyunda, savaşıta, tartışımda vb. üstün çıkmak, galip gelmek.

jogabyňy nagt edip jedeliň utan tarapynda ýaş başlyk Ýazdurdynyň (72/26)
döwürde utjak kimmiş onda-da Aman Orus ýaly nadandan (72/29)
biziň bilen däl heý Jedel edip düzzüm oýnap gaplaňy utan (92/31)
barmy eýsem utaryň öýdýänem bolsaň onda sen ýalňyşýaň (92/323)

utul-: oyunda, savaşıta, tartışımda vb. yenilmek, kaybetmek.

bolsa utulandan bolmagy bilen tamamlandy eýsem-de (72/27)
oturdy içerde hamala wagt utuljak bolunýan ýaly edilmeli (82/2)

uýal-: utanmak, çekinmek.

şeyle bolanyňa uýaldy Gullaryň Orazgeldiden aga hökmünde (113/12)
onuň osalda üstüni aldyranlygyna uýalanlygy belli boldy (116/11)

uza-: 1. uzamak, yükselmek.

hem ýerli-ýerden asmana uzap çowlanyp durşy bilen olar (6/12)

2. uzanmak, bir alana yayılmak.

ýeneki bir ýany gündogar-günorta uzap Owgan topragyna (131/23)

uzal-: 1. uzamak, öncekinden daha uzun olmak.

baýyrlaryň arasy bilen menzilme menzil uzalyp giňelip daralyp (131/18)

2. uzanmak, bir alana yayılmak.

baýyr ulgamlarynyň bir tarapy Sarahs Eýran tarapyna uzalsa (131/22)

uzat- /uzalt-: uzatmak, yöneltmek.

gapa tarap uzadyp urdy gohy menem gitjek menem gara (27/5)
öňündäki oral sygryň ayak çekip tama bilen boýnuny uzaldyp (54/16)
duran göwnühoş Anna pälwana tarap goluny uzadyp hezil (112/33)
edip soňam onuň çözüp duran ýüplerine tarap ellerini uzadyberdi(129/7)
iki omzuny öňe uzadyp bir sargylt-goňur bürenjegi başa (132/22)

üfle-: üflemek, üfürmek.

ýitip baryan öçügişen közüň üstüne ýalazy odun atyp üfläp (121/3)

ülpülde-: parlamak, ııldamak, renkten renge girmek, rengi değışmek.

üstünde ülpüldäp ýanyp duran pelteli çyranyň ýagtysy (79/24)

ümleş-: işaret etmek, işaretle haber vermek, işaretleşmek.

tarap ümleşip seredişýanlerini gördi gelinleriň biri bagyr ýüzlüdi (81/5)

ümürle-: dumanlanmak, sislenmek.

özüne ümürlenişip bakyp durmagy onuň birbada howuny (21/7)

ýerlerde henizem gijäniň goýy garaňky galyndylary ümürläp (32/31)

bürgüdiniň¹ salgym atyp ümürläp gerinjiräp oturan galasy (49/13)

ukudan açylyp bilmeýän ýaly bolup ümürläp dumanlap (109/30)

ürk-: bir şýyden korkmak, ürkmek (hayvan hak.).

pasyrdadyp silkipdir ürken at şonda oýtarlap hol beýleden (64/15)

är gorkan at ürken ýerinden diýleni şundan soň gämili Uly ýere aşmak tiz-de (75/21)

üşe-: üşümek.

üşäp iş borsuňyz soň ýogsam diýenine hem bakman atylyşyp- (26/20)

mahaly ol ýalaňtar donuň içinde biraz üşän padymanyň (55/3)

üşeril-: kulaklarını dikmek, kulak kabartmak.

Nurjuma ünse öwrülip üşerildi ol gapynyňam golaýynda (77/17)

oturanlar bu näme boldugy diýen manyda üşerilişip bir- birleriniň (93/25)

üsgür-: öksürmek.

meňäp oturan ýerinde üsgürýär adamlaryň bolup oturşy (60/28)

üt-: bir şýy, tüylerini yakmak için ateşten geçirmek.

edip ütüp goýanlygy oňa düşnükli boldy (78/28)

üwe-: ufalamak, un haline getirmek, çekmek, öğütmek.

duzy öz öýünde arassalap üwäp girdejisini hasam artdyrypdy (23/25)

üýr-: ürümek, havlamak.

habaryny alyp daşarda it üýrdi onýança-da (36/10)

üýren mahaly başlaryny işden göteren gyrkymçylar hol (113/25)

ýerlerde gijäni sarsdyryşyp üýrüşdiler öýüň gapdalyny ýassanyp (128/14)

etdi-de soňundanam itleriň üýrüşmesine goşulmak üçin näme (128/16)

üçin üýrmelidigini anyklajak bolýan ýaly seňkildäp ýol (128/17)

üýş-: bir yere toplanmak, üşüşmek.

gürrüňiniň häki bir märeke üýşen ýerinde haýsydyr bir oýnatgyrak (69/29)

duzçynyň ýanyna üýşüp geldiler maşgala ýaňrak agşamlyk (79/11)

üýşürüp goýanyňda hem iýmeýärler biriniň elinde iýip ýörenini (104/12)

adamlaryň işlerini goýşup ondan-da mundan-da ýola üýşüşýänlerini (147/30)

üýşüşen adamlar soňam wagty bilen öz iş-aladalarynyň (151/21)

üýşen-: korkmak, çekinmek, ürkmek.

üýşenip ýüzüni çytdy soňam özüniň ýatmaga goýulmagyny (125/23)

ertekilerdäki döwüň bolşuna meňzäp üýşendirip howpurgandyryjydy (150/26)

üýtge-: deňişmek.

bolan gürrüňi ýatlady üýtgäp giden döwür-döwranlar (41/1)

üýtgeýänçä bu belanyň önünden sowulmak üçin wagtlaýynam (43/9)

üçin ýüreginiň urmasy üýtgän aýagy aýagyna çolaşarly ýaş (49/4)

eýsem näme adamlaryň beýle tiz üýtgeýänini görüp (86/7)

şonuň üçinem ol akym ýoluny üýtgedip daşarynyň (135/9)

üz-: koparmak, parçalamak, kırmak.

monjuklaryny üzülip gaçan ilikdüwmeleri toplayşy (88/18)

inçelip inçäniň üzülip ýeňil düşmejeği hakyndaky pikir (96/19)

tamaňy üz-: umudunu kesmek, umudunu yitirmek, ümidi kalmamak.

*garyndaşlary ony bir ýerlerde ölip gidendir diýip bireýýäm ondan tamalaryny
üzübem (75/26)*

ykdyr-: bir şeyi rüzgâr yönünde hareket ettirmek.

ykdyryp alyp baryan çopanlara öwrülipdiler Bolşewikler (48/23)

ykjamlan-: çekidüzen vermek, düzeltmek, toparlanmak, hazırlanmak,.

synyny çekip ykjamlandy(67/14)

ylalaş-: 1. birinin düşüncesine katılmak, birinin düşüncesini kabul etmek.

diýip özüniň bu tankydy bellikler bilen ylalaşmayandygyny (66/10)

bilen sessiz ylalaşmaly boldy özüne tarap ýönelen Allanazary (109/3)

2. bir sorun konusunda anlaşmak.

näme-de bolsa Aman Orus bilen ylalaşaymak galýardy (73/3)

ylga-/ylgy-: koşmak.

iki ýerden ylgaşyp sygryň önünde kese duran agaç germewi (29/13)

ylgap gidip getiren eşek taýagyny höwes bilen kakasyňa (108/21)

soňundanam bir ýerden ylgap gelen ýaly daljygyp haş-haş(127/20)

aňsatlyk bilen söhbede ylqyp goşulyşyp baryan ýaly özüne çekiji (135/6)

ylgaşla-: bazen koşup bazen hızlı yürüyerek ilerlemek, yakın mesafede koşmak.

Allanazar ateşegi ylgaşladyp gapynyň önüne getirdi (107/28)

gelyänligini gören wagty olaryň biri ylgaşlap komandire (152/16)

ylyg-: iki yana yavaşça kımıldamak, hareket etmek, sallanmak, sendelemek.

ýigide oturan yerinden ylygyp göwünjeň baş atdy (71/9)

ymyzgan-: uyuklamak, kestirmek.

ymyzganyp käte agdarylyp ýatan Rahmannazaryň togarlanyp (34/6)

gapdalynda ymyzganyp ýatan aýalyňa ýüzlendi (128/30)

ýaňy ymyzganan wagty hem ony Jemal mamanyň igenç (139/28)

ynan-: inanmak.

şonda bada-bat hä hany saňa dagy oklaw-kendirik ynanjak(9/13)

säherinde Leniniň hut özi ynandyrypdy nädeniňde nähili (48/9)

damdyrman size ýetirmäge men sizi ynandyryýan ýoldaş (78/4)
özleriniň bardygyna ynandylar töweregiň baýyrlary öz biten (137/4)
edenligine ynandy serhetçileriň komandiriniň ýüzi henizem (154/29)

gözlerine ynanma-: gözlerine inanmamak, hiç umulmayan, hiç beklenmeyen bir şeyin görülmesi karşısında şaşırarak.

gözlerine ynanmadylar ine görseler obadaşlar hajraw bolşup gözlerinde (156/32)

gulagyna ynanma-: kulağına inanmamak, duyduklarının doğruluğundan şüphe etmek.

bu ýerde aýal näme işlesin ol gulagyna ynanmady ikinji (115/20)

ynanyl-: birine bir iş ya da bir şey buyurulmak.

ýol şaýyny tutmak ynanylan aýaly Oguljumanyň ýene- de (103/20)

yňdyryl-: bir kaptan başka bir kaba koyulmak, boşaltılmak, dökülmek, akıp gitmek.

ýaly yňdyrylyp gelyän güýjüň önünde durup ýa-da ondan (41/8)

yranjyra-: sallanmak.

aýak üstünde yranjyrap durşy gidýänlere ozaldan aýdyp (109/22)

yrsara-: sebepsiz yere çıkışmak.

garagalpagyň Owgan tireleriniň üstüne häli-şindi yrsarap (10/14)
hazirä-hä şeýlebir terse ýanap yrsarap süýkenip-sürnüp duranam (25/14)
gyzyklanardy yrsarady kimseleri urup-tutubam giderdi şonuň (43/3)
ilki bolşewik yrsarap sürnüp ugran mahaly essiň barka (47/3)
hökümet yrsarasy gelip bahana gözläp durandyr daşrak (104/28)

ys-: hareket etmek, hareket etmeye, kımıldamaya gücü olmak.

*bolsa ikilenç oňa münmäge Berdiniň bogny ysmandyr ol gury ýer bilen assa-
 ýuwaşdan (75/21)*

ysga-: koklamak.

atyr ysyny ysqap ersip daşyp başyňy humarladyp oturan (98/26)

yzarla-: izlemek, takip etmek, peşinden gitmek.

ol hasam zabun darap olary yzarlap gyryp zyndanlara (13/19)

ýada-: yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek.

bolup aryp ýadap gelenlerini görensoň dözmedi gaýta çagalarynyň (130/9)

zenan aladalaryna ulaşyp agşama çenli halys ýadaýanlygyny (141/19)

ýag-: yağmak, gökten düşmek.

ygym-sagym bolşup otlaşyp ýördüler ýagyş ýene-de ýagarly (54/15)

soňky tapgyr-tapgyr yzly-yzyna ýagyş ýagansoň gowaça (82/32)

gidibereris onsoň dok başa döwlet ýagar diýlipdir (114/6)

parahat ýatanyňy görüpdü eger ýagyş ýagarman bolsa (139/22)

ýagaýsam diýip bat alyp hymlap alany duýulýardy dünýä (151/28)

ýag ýalap ýör-: güllük gülistanlık içinde yaşamak, bolluk ve rahatlık içinde hayat sürmek.

ýag ýalap ýören han ilidir sürülsin-de ortarakdan ýöräbersin (16/20)

ýagly günün ýat ganly günün garyndaş: iyi günün yabancısı kötü günün yakınıdır.

pikirinde ýagly günün ýat ganly günün garyndaş diýleni (82/17)

muşakgat ýagdyr-: sıkıntı üstüne sıkıntı vermek, büyük sıkıntılar çektirmek.

ýak senem Baba muşakgat ýagdyrýañ-ow diýip (156/12)

ýagtyl-: açılmaya başlamak, açılmak.

ýagtylan ýumşan ýaly bolup duýuldy (53/12)

eýýäm töwerek ymykly ýagtylypdy agşamky asmany (143/31)

ýüzi ýagtyl-: gözlerinin içi gülmek, çok sevindiği yüzünden ve gözlerinden belli olmak, bir şeye sevinip keyiflenmek.

ýatlajak ýaly bolanlygyny hanyň ýüzüniň ýagtylyp(21/20)

ýüzleri ýagtylan ýaly boldy aňyrdan gelyänler öz obadaşlarynyň (156/30)

ýak-: yakmak, tutuşturmak.

häkimiýeti gözüňde ot ýakmaýamy seniň tapdyň öýlenjek (124/29)

ýak senem Baba muşakgat ýagdyrýañ-ow diýip (156/23)

ýaka tut-: korkudan nefes nefese kalmak, büyük bir tedirginlik duymak, korkmak, çekinmek.

durmaýardylar gönüläp ýaka tutmasalaram iki sözleriniň (89/30)

ýakynlaş-: yakın bir duruma gelmek, yaklaşmak.

Alabaý Alabaý ýat Alabaý diýip ýakynlaşyp(36/11)

ýakynsyra-: yakın görmek.

aga ýerine onuň özüne ýakynsyrap adynyň yzyna akga (56/17)

ýakynsyrasa-da indi ondan hem öňki ýakynlygyň galmandygy (89/14)

ýala-: 1. yalamak.

haý enesini doňuz ýalanlar ugruna seredip bilmejek (28/27)

2. sıyırıp geçmek, yalamak.

etegini ýalap lummurdap joşgunly akýardy (6/23)

ýalap ýören han ilidir sürülsin-de ortarakdan ýöräbersin (16/20)

ýalap geçenleriň biri-de Ödegylyç boldy olam omzap (20/8)

ýalan-: yalanlamak.

onuň ýalanyp guradylan naşyja gölejigi göreninde begenjiniň (45/19)

bir zat ýalanýan ýaly süýji-süýji tamşanyardy Orazgeldi (103/4)

ýalbar-: yalvarmak, rica etmek.

atynjasy bilen gözünü sylp-sylp oňa ýalbarypdy boşadyp (75/7)

ýalkan-: bağışlanmak.

Narly gamyşçynyň hem ýalkanaýanyňy kem görmeyän Kymyş (45/16)

ýalman-: çok acıkmak, yalanmak.

onam sygyryň öňünde goýdy ýalmanyp berlenini hezil edip (30/8)
ýalmanyp öz ornunda oturdy ara düşnüksiz dymyşyklyk aralaşdy (70/22)
jigit ýene-de öňküsi ýaly derini sylyp ýalmanyp (114/12)
ýalmanyşyp birgowy bolşup oturdylar (127/31)
çalyp ýalmandyryp oturşyna jandurmazlyk bilen sorady (141/30)

ýalňyş-: yanlış yapmak, yanılmak.

duşanda goja Kymyşyň syny hem ýalňyşmandy Orazgeldiniň (35/25)
rahatlanar diýip tama edipdi ýöne halk özüniň ýalňyşandygyna (47/30)
bilyändir ýöne şu gezeg-ä ýurdy goýup gidip ýalňyşady (52/3)
barmy eýsem utaryn öýdýänem bolsaň onda sen ýalňyşýaň (92/32)
birek-birek bilen özara düşünişdiler Ahmet ýalňyşmandy (136/17)

ýalpylda-: parlamak, parıldamak, ısıldamak.

ýalpyldap ýol gözläp oturan gelni ýada salýardy (52/28)
ýalpyldap görnüp gidýär bu häzir nesil öndürmegiň (54/25)
ýerde Ýagdynyň ýalpyldadyp buýsanyp geýýän gonçly ädigi (115/14)

ýamanla-: birini karalamak, kötülemek, kınamak, ayıplamak.

Kymyş akga Hardat bar sizem hökümete ýamanlaýan (87/28)

ýamap ýana-: birini haksız yere suçlamak, kötülemek.

sözleri adamlara ýamap ýanap gürleşmegi gowy görerdi (68/8)

ýan-: yanmak, tutuşmak.

ýanyp durdy ýene-de maşgalada hemişe hemmelerden ir (31/29)
içerde biraz tüsseläp ýanan alagury ýylgynyň ysy bardy (79/17)
ýanyp duran pelteli ýagçyranyň ysy bardy (140/5)

ädi ýan-: ağzı yanmak, bir şeyden büyük zarar görmek.

belledi onýança içerden ädi ýanan oba şuranyň haybatly (117/8)

jany ýan-: 1. öfkelenmek, sinirlenmek.

diýip jany ýanyp kolhoz ýolbaşçylaryna käýinenini (28/29)

muňa Jemal mamanyň jany ýandy (143/15)

2. kötü tesir etmek, fena hâlde üzme (olay, söz vb. hakkında).

ötermek üçin olara jany ýanyp örtenip käýinerdi sizdenem bir (18/17)

täsir edenine jany ýanan OGPU-nyň işgäri odugyp duran (155/23)

ýana-: 1. yaklaştırmak, yanaştırmak.

düýe çökerip olara ýanap-ýanap çuwal-çuwal duz ýüklärdiler (23/30)

edilip goýlan üýşmek tutup duran dersiniň gapdalyna ýanady(33/19)

kiçi ogly Rahmangulyny ýanap emdirip arkasyny sypap (33/25)

tarapdan kerte ýanap geçarynyň alnanlygyna seretmän olary (110/17)

çekdirmäniň ysy ýakymlydy tamşandyryjydy oda ýanalan (113/30)

2. birini haksız yere suçlamak, kötülemek.

diýip bu ýerde asylly-asylyly maşgalalary ýanap heläk edýärler (50/11)

Kymyş duzça ýanap aýdan gepi oturanlaryň kalbyna duýlar- duýulmaz (83/20)

diýip ýanap durýardylar ýekebara dayhan maşgalasynyň (89/32)

hereketini namartlyga ýanapdyr (64/27)

terse ýana-: karşı gelmek, karşı çıkmak, terslik etmek, ters davranmak.

hâzirä-hä şeýlebir terse ýanap yrsarap süýkenip-sürnüp duranam (25/14)

ýanal-: haksız yere suçlanmak, haksız yere iftiralar atılıp zulmetmek.

bölüşip iýen inileriniň ýanalýan adamlaryň töwereginde görünmeginiň (82/13)

mümkiçiligi bolmadyk ýanalýan ýorulyan halk üçin ýaňy bir (151/4)

ýaňsyla-: alay etmek.

atlaryny ýaňsylap eý ýetirmekler adyňyza seretseň-ä siziň (17/29)

ugradyňmy diýen manyda sessiz ýaňsylabrak seredip goýberýärdi (141/17)

ýanyşdyr-: yapılan bir iyiliğin karşılığını vermek.

hyzmatyňy ýanyşdyrys diýen manyda oňa serdar akga tä (16/23)

ýap-: 1. örtmek.

bilen ýapdy Ýagdy şura Orazgeldini çagyrsa-da beýle tiz (117/29)

2. yiyecek hazırlamak, pişirmek.

bir tamdyr nan ýapyp ony doganlarynyň başyndan (51/18)

ýapla-: yaslamak, dayamak.

ýaplanyşyp ýatan suw gamyşlarynyň arasyny daraklap ýelpäp (49/9)

Orazgeldi ýere diken çarşagynyň sapyna ýaplanyp sarç (57/31)

kükregine ýuwaşlyk bilen başyny ýaplady Oguljumaindi (105/25)

ýerde küle agynap kükregi ýaplajak töweregi tutuş harman (107/14)

ýapyl-: kapatılmak.

keçe basardylar düşeljek düşekleri öýleriň arkasyna ýapyljak serpik üzlük (99/13)

ýagyş ýagar öýdülip tüýnük ýapylansoň öýüň içi dymykdy (140/3)

ýapyryl-: aşağıya doğru eğilmek, bükülmek.

kemsidiň edişi ýaly aýdylan gepi ýapyrylyp uzak diňläp (65/31)

töwregindäki ýapyrylyşyp oturanlara bir ugra öz aýlap goýberensoň (72/4)

ýapyş-: yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak.

ýapyşypdy soňundanam häzir atlylaryň üç bolup öz daşyna (63/24)

Orazgeldi eýeriň gaşyna ýapyşyp üzeňňä galkan mahaly (108/9)

ýar-: tahrip etmek, patlatmak.

indi hä diýmän oraga gelen hasyla talaň salyp ýaraýjak (139/15)

ýara-: 1. yararlı, yaralı olmak, fayda etmek.

seniň ol diýýän Muhammetgylyç akgaň-a derdiňe ýarajagyny (15/16)

ýaramajagyny bilemok aýatda-ha diridir diýip oňa (15/17)

öz gowy niýetleri bilen Kymyş duzça ýarapdy (90/18)

2. yaramak, sevinmek, memnun olmak, hoşlanmak.

bozuldy Nurjumanyň gepiniň Aman Orsa ýaraman ony kejkidirenligi (67/23)
Jemal mama ýaramady ol oturan ýerinden haý saçy kesilen (101/10)
bolşy oğlanlara ýaramady olaryň ikisi iki ýerden nägilelik ((142/27)
garşylygynyň ýaramajagyny bilse-de (143/23)
ýaramady ol Orazgeldini alyp baryan adamlarynyň hasabyna(150/6)

kemýarama-: yaranmak, bir kimsenin istediği gibi hareket etmek,
 davranışlarıyla birini memnun etmek, tavırlarıyla karşısındakini sevindirmek.
bu mürähet Orazgeldä hem kem ýaramady ol nahardan (118/11)

ýarat-: yaratmak, Allah, olmayan bir şeyi var etmek.

adam diýlen mahlugy Taňry juda düşnüksiz ýaradan(58/2)

ýars-: ilk şekli değişmek, bozulmak.

soňky döwürde bol iýip has-da ýarsan möleden gelen ala (43/28)

ýaryl-: 1. yarılmak, çatlamak.

bir öýken keselli başlyklaryň birisi birden ýarylyp gidene (60/27)

2. patlamak.

çetine deglen adam ýaryldy(42/5)

zähresi ýaryl-: ödü patlamak, ansızın çok korkmak, korkudan tüyleri diken diken olmak.

adamlaryň zähresini ýaryp topuny çaşyrarman boldy hasyr-husur (155/24)

ýasa-: yapmak.

altyndan horaz ýasadyp dakypdyrlar ýöne Gyrgyzy keldir (10/7)
ýugrup ýasap oturan hamyrlaryny boldum edip gapdalda (28/10)
etjek işini bilýändir şu demri ýasap oňa jan berip goýberen (92/20)
ýasan adamam bizçeräk bardyr diýip Parlaň baýyň çetine (92/24)
ýadyna düşürdi ujy çiş ýeňil toraňňydan ýasalan eşek (108/18)

2. yaratmak.

höwesek edip ýasan gyzyna eden gadyrydyr ýogsam bu (137/28)

ýassan-: yaslanmak.

tamdyrynyň küliüni ýassanyp ýatyr garaşyp (55/15)

gözi düşen aýybyny gizlemek üçin ýassanyp ýatan ýassyklarynyň (117/25)

ýerlerde gijäni sarsdyryşyp üýrüşdiler öýüň gapdalyny ýassanyp (128/14)

Alabaýyň bosaganyň gapdalynda garysyny ýassanyp aladasyz (139/21)

ýaşa-: 1. yaşamak, ömür sürmek.

ykbalaryny hem onuň bilen berk baglaşyp ýaşayardylar (7/25)

dolanyp gelip öz Marydaky nebereleriniň arasynda ýaşapdyr(12/13)

eden ýigidiniň mährine çoýunyp ýaşajagyna göwün ýüwürdip (35/13)

berdi ýakut Watana gelip dogan-garyndaşlaryna duşansoň birnäçe ýyl ýaşapsegsen (77/32)

indi köp ýyllardan bäri öz güni bilen bolup ýaşamaga (151/7)

2. oturmak.

işikli ogullarynyň ese-boýa galan çagalary bilen ýaşasa gapdaldaky (7/16)

keýwanylary bilen ýaşayardylar (7/18)

bile oturylyp ýaşalandan soň Muhammetgylyç serdaryň(14/28)

töwerekde ýakyn goňşuçylykda ýaşayardylar(81/11)

bir obada ýaşayan-da bolsalar Hanumadyr Ahmediniň häzire (134/1)

ýat-: 1. yatmak, boylu boyunca uzanmak.

nä öýde saklap bolýarmy mamasynyň gapdalynda ýatan (27/2)

ymyzganyp käte agdarylyp ýatan Rahmannazaryň togarlanyp (34/6)

maýdaja garaşylmadyk bir ýagdaýda duýman ýatyrka böwrüne (69/1)

sürini töwerekläp aýlanyp ýatyp turup ýören goýun iti (113/24)

galan ýaly bolup sarsman ýatyrdy onuň tegelenip duran (137/20)

2. uyumak.

entegem öz arzyly ýerlerinde has uzagrak ýatmaklaryny(32/4)

bu ünji kalhoz başlygy Nurjumanyň düýn giçlik ýatar (35/15)

suwlap ýatman ýol gözläp ýörün men diýip galanlygam (75/11)

siz näme müňňüildeşip örüşip gelyäňiz entek ýatyberseňiz (105/4)
bulut ýorganyna çolanyp ýatmagy gowy görýän hemişe asmanda (109/30)

3. bir yerde uzun süre bulunmak.

ýatan türkmenler ir säher bilen özlerini ýurda atdyk diýip (11/18)
kölçe-kölçe bolup ýatan gamyş-ýylgynly ýerlerini oýtarlap (54/11)
ýatan suwunyň ýokarsynda lowurdap balyklaryň çapraz teňňeleri (54/24)
edip gapdalynda ýatan igini eline alyp ýerinden turup (85/29)
sapaňçasyny gysymlap tutup beýleki elini gapdalynda ýatan (153/2)

4. yatmak, boş durmak.

alyp tirsekleşip çaylaşyp ýatanlaryny Orazgyljyň bolsa dükançy (24/5)

ýatymlaý yat-: geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak.

bäri bir ýerlerde obanyň gazysyny ýatymlaý ýatyp gazyp (26/8)

ýüzin yat-: yüzükoyun yatmak.

gap böwründe ýüzin ýatan atalarynyň iki bolup arkasyna (26/16)
Staliniňki ýaly birkyýama ýüzin ýatan kepjäniň üstüne (60/1)

ýatla-: hatırlamak, anımsamak.

degişli garry atalary Muhammetgylç serdar ýatlanardy (9/19)
duzçy şol gezegem ýene ony ýatlapdy (45/16)
adam bar öz-ä şolam siz ýaly Orta Aziýaly bolmaly diýip Berdi Gotur ogluny
ýatlaýar (75/34)
gamçyly obada aýlanyan Numat garny ýatlansoňlar turmak (80/33)
edýänligini ýatladyp maslahatberiji hörpde gürlledi (154/3)

ýatyp tur: gece geçirmek.

çagalary hem niredede ýatyp-tursalar-da ertir irden kimsiniň (84/32)

ýatyr-: 1. boylu boyunca uzatmak, yatırmak.

galan ýaly bolup sarsman ýatyrdy onuň tegelenip duran (137/20)

2. yatırmak, uyutmak.

köşeşdirip yatyrdy (33/26)

3.içinekoymak, bastırmak (tuzlama vb.).

bolsa mal-garanyň soruny yatyrmak üçin ulanylardy her (23/28)

4. durdurmak, bastırmak.

basyp yatyrmak başardypdy ol soňra gozgalaňçylardan zalymlyk (13/17)

ýaý-: ifşa etmek, açıklamak.

ýaýmak üçin äý beý diýdigimiz gaty bir eý diýdigimizem (70/14)

her kim saňa ýetmeziňi örtüp ýagşyňy ýaýyp oturan Jemal (124/33)

ýaýyl-: serilmek, yayılmak.

ýumrulanyşyp ýaýlyp gidýän Pendi baýyrlary dykylyşyp (7/2)

ýaýlyp onuň bilen höwrügişipdiler (110/7)

ýaýdan-: kararsız kalmak, tereddüt etmek.

gürrüňiň üstünden göni baryp bilmän ýaýdanylyp (83/15)

ýaýna-: bolluk içinde, refah içinde.

arkaýyn ýaýnap ýaşamaga mümkinçilik döreden adamlardygyny (10/2)

ýaýra-: yayılmak.

düşen öýüne göwni ýeten gelin ýaly ýazylyp ýaýrap gönenip (29/31)

ýaýrap biraz suwlanan has ýaraşygyna gelen göwresiniň (34/25)

makullaýana onuň arkasyny alýana meňzäp ýaýrapdy (93/22)

ol gözýetimden gözýetime ýaýrap özüniň ýetişenligini mälüm (145/11)

ýaýrat-: birçok kimseye duyurmak, yaymak.

miwesidigine ynanyandyklary üçin toý ýaýradan maşgalanyň (142/8)

ýaz-: 1. yazmak, kaleme almak.

bir döwür gelip şonda bu obanyň taryhy ýazylsa oba adamlary ol taryhça Gyzył Goşun (25/30)

öz obasyndan baş maşgalanyň adyny hata ýazdyryp OGPU-nyň (69/22)

ayratyn buýsanç bilen ýazar(73/36)

habarlaşýara bu ýerde adam barmy diýip hat ýazýar Berdi kakalynyň çaky dogry (76/23)

üçden dördten tirkäp gezyärler diýip ýazypdy ine (131/30)

2. yaymak, sermek.

düşen öýüne göwni ýeten gelin ýaly ýazylyp ýaýrap gönenip (29/31)

gurçuklary iýer ýat ilde bize gel diýip saçak ýazyp (25/1)

közüni eýläk-beýläk ýazyşdyryp oturyşyna aýal bolup erkek (84/8)

ojagyň golaýynda ýazan saçagynyň başynda oturyp ondan- mundan (129/28)

agtygy ortada saçak ýazyp onda ertirki iýlip-içiljek zatlary (140/29)

bil ýaz-: biraz dinlenmek, yorgunluk çykarmak.

Kymyş duzçy bir gezek bilini ýazmak üçin güýmenip (147/28)

düşek ýaz-: yatak yapmak, yatak sermek.

törde giňiş ýazylan düşekçäniň üstünde hiç zatdan habarsyz (117/15)

ýük ýazdyr-: bir şýler yemek içmek üzere bir yerde konaklamak veya yapılan işe ara vermek.

gapdalynda dem-dynç almak üçin ýük ýazdyryp çöküp oturan (7/11)

ýazyp ýaý-: sınırı genişletmek.

çägene ýazyp-ýaýmaga çalyşdy (70/18)

ýekesire-: kendini yalnız hissetmek.

ýekesiräp gitmeli bolardym (134/20)

ýeňsäni tüňñert-: isyan etmek, kabullenmemek, razı olmamak, memnun olmamak.

ejesiniň bolubersini halaman ýeňsesini tüňñerdip çytyldy (129/9)

oňa tarap seredip ýeňsesini tüňñerdip täsirli bolup jytdaýlyp (134/14)

ýeldirge-: aklını kaybetmek.

ýeldirgäp öwsüp ýören sürä bolşewikler bolsa töwereğini it-eşekleri (48/18)

ýelme-: yapıştırmak, tutkallamak.

hamyr ýelmäniňdäki ýaly şarpa kabul edip alýanlygyna (68/22)

çalaryp arkasyna ýelmeşipdi ol ýetişjek bolup güpürdäp (110/22)

boldumly butlaryny jaýjardyp şol ýatan ýerinde ýere ýelmeşip(137/19)

köýnegi derden ýaña arkasyna ýelmeşip garalypdy ol öz (147/5)

2. yapıştırmak, vurmak, patlatmak.

şol murtlynyň dagy murtuny alakgetdin syrtyna ýelmäýseň (150/5)

ýelpe-: rüzgâr çarpmak.

ýaplanyşyp ýatan suw gamyşlarynyň arasyny daraklap ýelpäp(49/9)

bir pursadam bolsa ýüzi ýelpejek sergin şemalyň hem ýoklugydy (119/25)

ýempe-: topallamak, topallayarak yürümek.

çopan soňam daşyna garanjaklap aýagyny ýempäp alyp (55/30)

ýeň-: yenmek, galip gelmek, kazanmak.

syganok ýeňibilmezem öz obasynyň adamlary bolaýdy gomasa (46/13)

bar ana indi ýeň ony ýeňip bilýän bolsaň diýipdir (64/32)

Ogulbike öň bularyň ikisinem bilelikde ýeňip bilýärdi ýöne (126/22)

ýeňil-: kaybetmek, yenilmek.

olaryň ýeňilýän döwri däl munuň şýledigine Aman Orus (72/31)

ýeňle-: 1. hafıflemek, ağırlığı gitmek.

asyp gezyän dogaly tumaryny egninden aýryp ýeňläp ýatarman (36/8)

2. avunmak, teskin olmak, yatışmak.

edýärdi ol häzir ýeňlär ýaly özüne ýa-da başga birine (122/4)

3. hafiflemek, azalmak

ayagy ýeňläň Hardat töweregine seretmän ýeňil-ýeňil ädimläp (78/19)

süňňi ýeňle-:keyfi yerine gelmek, neşelenmek, neşeli duruma gelmek, şenlenmek.

süňňi ýeňläp bir mysgal bolan Ahmet öz ýany bilen (137/31)

ýeňlet-: işini azaltmak.

ýeňletjegini ýatlap göwün ýüwürdip umyt edýärdi şonda (92/1)

ýer basyp ýör-: yaşamak, hayatta olmak, varlığını sürdürmek.

içinde uzak ýaşan henizem ýer basyp ýöreni bir Kymyş (23/3)

ýerle-: yeni bir yerde yaşamaya alışmak, uyum sağlamak.

ýerde ýerlemän gaydarman bolupdy ol ilki Aşgabatda (50/9)

ýerleş-: 1. yerleşmek, sığmak.

göra adaty tertipde ýerleşipdiler (59/12)

2. yerleşmek, oturmak, yurtlanmak.

ýem çerenşip ýerleşdiler (94/32)

3. bulunmak.

Orus bilen onuň çep tarapynda ýerleşipdiler olaryň ikisi-de(59/31)

oturgyçlarda ýerleşen ellerini daňmaga berýän ýaly gowşuryşdyryp (61/17)

OGPU-nyň edarasyna ýetdi onuň ýerleşen ýeri täjir (76/7)

ýanynda ýerleşdirilendir (108/6)

ýet-: 1. yetmek, yeterli olmak.

ýabyň suwy içmegimize ýetse bor ekin ekmän çöle mal (14/25)

Orazgeldi aga eger pagta ekmäge tohumyň ýetmese (57/17)

ýeriň ders hessesem ýetendir güýz gaza gitmänkäk (97/22)

ýeten horjunyň agramyny duýman iki basanda howlугybrak (106/8)

2. yetişmek, arkasından yetişmek.

ýurt hanlygy maňa-da ýetäýjeg-ow diýen inçejik tama döredipdi (48/12)
Kerki ýolunyň ugrunda ýetipdirler özüni giňişligiň gujagyna (63/17)
gürrüň şu ýere ýetip biraz böwşeňlik ara düşende ojagyň (112/19)
olar aňyrdan ýetip gelenlerinde Orazgeldi bilen Orazgylyç (145/25)
gutararlar onsoň galmadymy döwek Nobat döwege ýetensoň(147/18)

3. varmak, yetişmek, erişmek.

Hywa ýetmäge bir günlük ýol galanda duşmanyň gapdalyndan (11/16)
yzyna alyp ýetip gelipdi (45/27)
áydyp olaryň barmaly ýerlerine sag-aman ýetmeklerini Taňrydan (51/19)
eltýän uly ýola gelip ýetdi töwerekde ertiriň seleň-serginligini (131/7)
çekilen Kymyş duzçy beýleden birtopar adamyň ýetip gelyänini (151/23)

4. erişmek, ulaşmak.

taň etdi bu birinjiden-ä türkmençilikde ýetip gelyän erbetligiň (9/8)
mallarynyň baş sany ýüze ýeten günleri bolupdy Kymyş (24/22)
ýetmejek derejesine ýetirip görmedik gowulyklaryny görkezeni (69/12)
zulumynyň güýjüp ýeten taryha 37 ady bilen giren (89/24)
Gün lowurdap ýetjek derejesine göterilen hem bolsa howa (151/13)

başyna ýet-: bir kimsenin ya da bir şeyin ölümüne veya yok olmasına sebep olmak.

onda giderin diýip Berdi ýakut özüniň başyna ýeten adamlaryň ol ýerde ýokdugyny (77/15)

çetine ýet-: bam teline dokunmak, birini kızdıracak şeyler yapmak veya söylemek, öfkelenmesine sebep olmak, kızdırmak, sinirlendirmek.

imperiyanyň çetine ýetip bu ýerdäki barlykly baýlary Işan-mollalary (152/27)

demi demine yetme-: nefes nefese kalmak, soluğu tıkanacak gibi olmak, hızlı hızlı ve güçlükle nefes almak.

ýerinden begenjini mälim edip tolgunyp demi-demine ýetmän (26/2)

göwni ýet-: hoşlanmak, sevmek, beğenmek.

göwünleri ýetýär bir ýyldan ol öz dogumy bilen kerwen ýanynda (22/10)

düşen öýüne göwni ýeten gelin ýaly ýazylyp-ýaýrap gönenip (29/31)

traktoryň ýeri ediberşine göwni ýeten Kymyş duzçynyň (93/14)

gulaga ýet-: işitilmek, duyulmak.

öýe girip baryan Jemal mamanyň gulagyna ýetirmek maksady (144/30)

kestiň ýet-: zarar ziyan vermek.

onuň gönülöp özüne hiç kest ýetirip bilmejegine bil baglap (95/29)

tarypy ýet-: öve öve bitirememek, aşırı derece övmek.

hâzir şol dürli döwürlerde tarypy ýeten Pendi çölünüň öz ýaz (131/15)

zyndan ýet-: yetişmek, arkasından yetişmek.

zyndan ýeteninem duýman galarsyň (83/13)

onuň zyndan ýetip çukura salyp bir emip galar ekeni (112/9)

zyndan ýeten mahaly Jemal mama ýene-de hyrra yzyna (144/32)

rugsat alyp bilsek hä diýmän zyňyzdan ýeteris (144/28)

ýetir-: 1. yetişmek, erişmek, dokunmak.

oturlara tarap salgap duran elini eňegine ýetirip sözüne (66/5)

papagyna ýetirip howlukdy soňundanam olaryň üçüsem habar (153/3)

2. yol açmak.

ýagyş ýagyp ýeriň ygal-nemini ýetirip durýardy onsoň (58/24)

3. götürmek, ulaştırmak, vardırmak, iletmek.

bilen yerli ýolbaşçylara hem ýetirmek üçin şeydende munuň (58/30)

ýetmejek derejesine ýetirip görmedik gowulyklaryny görkezeni (69/12)

damdyрман size ýetirmäge men sizi ynandyryň ýoldaş (78/4)

suwuny dökünini ýetirsek biziň kem kolhozyň pagtasyndan (97/28)

garly doňam bolupdy ýagynynam ýetiripdi töwerek sary (131/11)

4. vermek, teslim etmek, bildirmek.

ýolbaşçylaryň talap towuny ýetirip goýbermek bilen kätebir (61/7)

aňýardy ýöne onuň obanyň habaryny ýetirip (78/13)

habar ýetirdiler belki onuňam şu gün başlaýmagy-da mümkin (144/12)

habar ýetirmäge howlukdy ýas-ýaňyja getirilen bendileri (152/18)

dil ýetir-: lakap takmak, kulp takmak, kusur bulmak, iftira etmek, karalamak.

zat gyz uzak saklananda diliň ýetiberşi ýaly ýetişen hasylyňam (120/10)

göz ýetir-: akıl erdirmek, akly ermek, sırrını çözmek, anlamak, kavramak, sezmek.

Oguljuma çagasynyň gaýtadan uklanyňa göz ýetirensoň (34/2)

göz ýetirensoň bolsa OGPU-nyň ili urha-uruny kowha-kowuny (50/16)

gazanan zadynyňam bolmajagyna göz ýetirip töweregindäki (78/22)

ýerine ýetir-: bir işi yerine getirmek, gerçekleştirmek, hayata geçirmek.

ýerlerde ýerine ýetirilişine syrygypdy Ýakow Popogyň tribunadan (60/14)

ýerine ýetirilmeginde haýal-ýagallyga ýol berilýänligini birnäçe ýerli (60/16)

ýerine ýetirilmeli wezipeleriniň diňe bir özgelere degişli bolman (61/5)

ýüküni ýetir-: yükünü ağırlaştırmak.

horjunyň ýüküni ýetirenligini bildi Jemal mama her gezek (103/11)

ýetiş-: 1. zamanında bitirmek, tamalamak, hazır etmek.

ýetişmedik tüsse ysly sowujak çygly şemal öwüsyärdi Orazgeldi (31/23)

entek raýkom bilen maslahatlaşyp ýetişmän eken-ow diýip (65/13)

ähli dertlisine seretmäge ýetişibem baranok onsoňam onuň (90/22)

ellemäge ýetişmedik ýany bilen aljak köýneginiň çägin (102/24)

barybir iş-aladaña ýetişip bilmän hemişe başagaý (124/8)

2. bir işe başlamış olanlara veya gidenlere sonradan katılmak.

atypdylar gitmäge ýetişmän ahmal galanlaryň bolsa bolşewik (47/11)

çalaryp arkasyna ýelmeşipdi ol ýetişjek bolup güpürdäp (110/22)

aýlap ýetişmedi (124/5)

entek gyrkymyň yzyny ýygnap ýetişenoklar oraga (144/10)

3. yetişmek, olgunlaşmak, ergenlik çağına gelmek.

hem ýetişen gyz ýaly uzak saklanylmagy gowy görülmeyän (120/9)

4. olmak, olgunlaşmak, pişmek.

ornuny bugdayyň tizden ýetişip oraga gelmegi guşgursak (53/8)

olara-da öz artdyranyňyzdan hasyl ýetişende salgyd-a alýas (65/19)

ýetişip baryan pagtaň bardyr-da onsoň galany yhlasyňa (83/9)

zat gyz uzak saklananda diliň yetiberşi ýaly ýetişen hasylyňam (120/10)

ol gözýetimden gözýetime ýaýrap özüniň ýetişenligini mälüm (145/22)

5. yetişmek, ulaşmak.

ýetişip ýetişmäňkä oglanjyklar madallak atysyp onuň gapdalyndan (94/30)

ýetişdir-: 1. yetiştirmek, büyütmek.

hem ösdürip ýetişdirip özüniň gün-güzeran aladalaryna gatyp (7/32)

2. ekmek, yetiştirmek.

öz ýetişdiren bereketlerine seredip minnetdarlyk bilen ýatlaýardylar (146/13)

ýetişip daş-: yetişmek, olgunlaşmak, ergenlik çağına gelmek.

sekiz ýaşly ýetişip-daşyp oturan jigisi Jemal bilen häli-şindi (123/12)

ýit-: yitmek, kaybolmak, yok olmak.

durmuşda kemsiz bürdän öz önki tabyny ýitirip halys gallaç (17/1)

ýanyndan aýrylyp bilmän ýiten ýumagy gözleşenden (105/33)

ýitip baryan öçügişen közüň üstüne ýalazy odun atyp üfläp (121/3)

gaçyryp ýitiren zatlaryny gözleşip ýörene meňzeýişlerini (147/26)

gözden ýit-: gözden kaybolmak, ortalıkta görünmez olmak, ortadan kaybolmak.

*gözden ýitensoň Orazgylyç biraz özüne gelip ugran mahaly ýanlaryna
(150/15)*

ýogal-: ölmek.

Mary söweşleriniň birinde alan agyr ýarasyndan ýogalytpdy (17/4)
üstüne galyp özlerini tutup ugransoňlar adamsy ýogalan iki (22/31)

ýogna-: şişmanlamak.

başlygy bolup gelensoň biraz özüni tutup ýognapdy hem has (59/27)
barha ýognaýana meňzäp oturan OGPU-nyň başlygynyň (62/24)

ýolla-: yollamak, göndermek.

tiken tahýasyny ýollady sowgat öz habaryna uzak garaşdyrmady (35/1)

ýolun-: yolunmak, koparılmak.

bilen dolup duran gyssagarada ýakasynyň bagjygy ýolnup (138/6)

ýönel-: yönelmek, doğrulmak, yollanmak.

bilen sessiz ylalaşmaly boldy özüne tarap ýönelen Allanazary (109/3)
ýönelen wagty näderini bilmän elenişip duran kakasydyr (149/27)

ýöre-: 1. yürümek, gitmek.

bilen ýöreyän on atlydan ybarat goragyň başy bolýar şeydibem (22/11)
gurlan göze gelüwli jaýlarynyň boýuny syryp birsalym ýöränson (76/6)
çalt ýöräp öýüň arkasyna öwrüldi Orazgeldi ara biraz salym (116/7)
bilen ýöräberipdi Hanuma atyna artlaşdyryp almak üçin (136/7)
oglanlar siz ýöräberiň maňa garaşmaň bularyň akgalar-a (144/24)

2. hareket etmek, yapmak.

ýaly edip enter-pelegini aýlap olary nirä ýörejegini bilmez (46/23)

ýöret-: 1. yapmak, yürütmek.

ugramagy ähli zadyň hasabyny ýöredip bahasyny kesip (22/27)
hasaplaşyp söwda işlerini ýöredip duranyň görýärdiler (24/4)

2. harekete geçirmek, çalıştırmak.

bazarynda dükan ýöredýän Gulam pürsýan diýilýän adam (23/5)

3.herhangi bir politika gütmek, yürütmek.

indi bolsa täze hökimiýetiň ýekebaralylar baradaky ýöredýän (38/4)

ýugur-: yoğurmak.

ýugrup aýala öwrülip baryan ýaly duýýaryn diýip Jemal (9/11)

ýugrup ýasap oturan hamyrlaryny boldum edip gapdalda

ýugrarsyňyz beýlekiňizem kir-kiljige güýmenişiň agtyklary (124/20)

ýum-: yummak, kapamak.

oýlanyp onuň bu göz-açyp ýumasy salymyň içinde nädip (137/25)

ýumala-: yuvarlak hale getirmek, yuvarlamak.

Allanazary dessine ýumalap aşagyna aldy Allanazarýatan (126/19)

ýumalanyşyp ýören oganlara ýüzlenerdi (147/12)

ýumrukla-: yumrukla vurmak.

agdaryp-düňderip ýumruklap onuň eýini berse beýleki biri (27/11)

ýumrulan-: yuvarlak biçim, durum almak, toplanmak, top olmak. 2. yuvarlak hâle getirilmek.

ýumrulanysyp ýaýlyp gidýän Pendi baýyrlary dykylyşyp (7/3)

ýumşa-: 1. yumuşamak.

ýagtylan ýumşan ýaly bolup duýuldy (53/12)

ediberşini görüp onuň çepbe çöwürip ýumşadyp geçen yerinden (91/31)

ony saçakdaky bölek-bücek nanlary süýde basyp ýumşadyp (125/7)

2. sakinleşmek.

baryanyňy görüp ony biraz ýumşatmak niýeti bilen sözüne (93/6)

agtyklaryny raýyndan gaýtaryp almak üçin sesini ýumşatdy (142/22)

ýuw-: yıkamak.

giderdi ýuwup ardyp atasy öýüni öý etmäge doganlarynyň (18/13)

ýüňleri ýuwup saýyp ige salyp egrip ondan ellikdir jorap (99/10)

enelerine nahar iýlen çemçe-çanaklary ýuwmaga kömek eden (128/24)

gyrkymçylar ýüklerini düşürip ýuwnup ardynansoňlar ata- eneleriniň (129/24)

çekilip ýüzüniň çañ-tozuny ýuwuşdyrды töwerekde işleşip (149/17)

ýuwut-: yutmak.

essini agdyryp dilini ýuwdup sallanyp duran türkmeniň (11/10)

ýükle-: yüklemek, yükletmek

otdan mas ýükläp gelibermesi hem bardy (8/22)

düýe çökerip olara ýanap-ýanap çuwal-çuwal duz ýüklärdiler (23/30)

mas ýüklenen arabany at itinibräk çekip baryar arabadaky (40/16)

ýükleşip gelerdiler (99/7)

tarapa gitdi atyna taýlap telim halta ýüni ýüklän Orazgylyç (128/18)

ýüklen-: yüklenmek, yük vurulmak, hayvana yük yüklemek.

Orazgeldi hem görüni ýükem şeýlebir ýüklenipdir welip (129/8)

ýüwür-: koşmak.

suwly jürdege tarap ýüwürüşerdiler (147/15)

ýüz-: yüzmek.

ýola düşüp ugurly ýüzüp-ýüzmänkä ýene bir bela uçrayarlar bir ýerden bir äpet kit (74/26)

ýüz turşat-: yüzünü buruşturmak, yüzünü ekşitmek, surat asmak, somurtmak, öfke veya hoşnutsuzluğunu yüz ifadesiyle göstermek.

görüň aýagy basylan ýaly nägile bolup ýüzüni turşadyp (149/10)

ýüze dam-: talih yüzüne gülmek, talihi yaver gitmek.

ýüzüme damanja zadymy öldürip oturybermäýin diýip gölejigiň (45/32)

ýaşyňda ýüzüňe dammanmydy seniň häzir dagy bir öýlen (124/14)

ýüzlen-: yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek, yönelmek.

tamamlap öz ornuna gonan Aman Orsa ýüzlendi(71/3)

pikirini bilmek islöp oña ýüzlendi (92/3)
gapdalynda ymyzganyp ýatan aýalyna ýüzlendi(128/30)
ýumalanyşyp ýören oganlara ýüzlenerdi(147/12)
bir özüne ýüzlenen atlynyň birem atyň üstünde öz gözüne (149/3)

ýyg-: biçmek.

kime gamyş ýygyp gelip kepbe tutup berse ýene bir ýerde (44/17)

ýygna-: 1.toplamak, toparlamak, yığmak.

üçin bir gün öz töweregindäki adamlary gyssagly ýygnap (50/20)

2. toplamak, bir araya getirmek.

diýýän ýaly wagty bilen ernini ýygnap bilmän ýylgyryp (102/10)

3. yığmak, istif etmek, toplamak.

kesek üstüne çykan nany indi haýal etmänem ýygnamak gerekdi(120/8)

nesip bolsa şu ýylyň hasylyny ýygnasak seniňem (124/1)

bir gije Gullar çopanyň ýanynda bolup ýygnamaly ýüňlerini (130/16)

geçen güýzüň ahyrlaryna ekip ýygnan pagtasynyň bir bölegini (134/2)

ähli hasyly bir hüjümde ýygnap gutarýjaga meňzeýärdi (145/20)

4. toplamak, düzene sokmak.

gaýdybersin öý-goş bilen azary bolmasyn ony oganlar ýygnaram (133/21)

saçagy gyz agtyklaryna ýygnadyp daşaryk çykan (142/12)

ýygnal-: kaldırmak (yerden).

edinip omyň-töwirden soň saçak ortadan ýygnalyp öýüň uly (79/12)

ýygnan-: toplanmak, toplaşmak.

ýalazy oduna çay gaýnatmak üçin ýygnanyp turup gidensoň (36/22)

ýyk-: yıkmak, devirmek.

peýda bolup ol gämini guýrgy bilen urup ýykmagyň kastyna çykýar ol ondan gelip (74/27)

raýyny ýykma-: bir kimsenin kalbini kırmamak, ne isterse onu yapmak, onun istediği gibi hareket etmek.

raýyňy ýykmaýyn ýöne Buhara töwereginde men bulary(14/12)

ýykyl-: 1. düşmek, yıkılmak, devrilmek.

geçen ýylky häzir bolsa ýykylýsyp agaryşyp bir-birlerine (49/8)

emma göteren horjunyna çolaşyp ýykylarly görnen Orazgylyjy (100/33)

bir ýykylansoň galmak asla aňsat düşmeýän eken (18/8)

2. yıkılmak, çökmek, göçmek.

ýykylan öýüň zady ýykyljak öýe barar diýen asyrlaryň (48/24)

3. hezimete uğramak, mağlup olmak, yenilmek.

bolşewik Söýünala ak patyşa 1917-nji ýylda ýykylanam (47/14)

özüniňkileriň ýykylanyna söýget berýänem azaşanyňy gözläp (84/26)

seredip ýykylan göreşden doýmaz edip henizem has-has (127/13)

ak patyşanyň ýykylmagy basmaçylyk diýlip il başyna goparylan (150/16)

ýylgyr-: gülümsemek, gülmek.

janawer diýip köpmanyly ýylgyrды(55/7)

Orazgeldi akga ýylgyraýdyň-ow (86/6)

gepi bosagada saklady diňe ýylgyrды-da oňaýdy (93/17)

birhowa mys edip ýylgyrybam goýberdi (123/33)

bolaýarmykak diýip ýylgyrды öwrenşikli bolnany üçinmi- nämemi (145/8)

ýylgyrjakla-: gülümsemek (hafif).

ýansa alşyp hezil edişip ýylgyrjaklaşdylar (93/13)

ýylgyrjaklaşyp çyna ýazyp baryan deňişmäniň şaýady boldular (112/1)

ataly-gyz bir-birlerine sessiz düşünişip ýylgyrjaklaşdylar (128/6)

edişip ýylgyrjaklaşdylar (146/2)

ýylma-: düzeltmek.

soňundan raýkomyň sekretary bu bolan gelşiksizligi ýylmap(70/14)

ýylpylda-: parıldamak, ııldamak.

*maňlaýynda ownujak lagambir der düwmejikleriniňýylpyldaşandyklaryny
(39/6)*

hezil edip çay içen ýaly maňlaýynyň ýylpyldap derlänini (135/14)

zarynla-: sızlanmak, ağlamak, dert yanmak.

zarynlaşyp galypdylar ogly bendilige buýrulan aýal bolsa (75/5)

zaýalan-: bozulmak; sakatlanmak.

soň bir gün gidersiň ýüň ýüňdür-dä durup zaýalanjak (130/16)

zora-: güçlenmek, kuvvetlenmek: artmak, çoğalmak.

olam ýadymda indi olam zorajagyny ýagşy zorandyr (97/32)

zorla-: bir şeyi zorla yaptırmak, mecbur etmek, tecavüz etmek.

pagta ekişiniň barşy kolhozyň ýerleri zorlandyrmak üçin (80/1)

zoruk-: kuvvetlenmek, artmak, şiddetlenmek.

gömüp taşlan zoruğan dersimiziňem üstüni açayşakmykak (97/31)

zowzulda-: koşuşturmak, dört dönmek. telaşlanmak.

kümesinemi nirä saljagyny bilmän zowzuldap ýörşüne (45/21)

getiren esgeriň yzy bilen zowzuldaşyp daş çykdylar aňyrdan (153/4)

zyň-: fırlatmak, atmak.

bölüp galgadyp hol beýläk zyňdy öykeli hüňürdedi (20/23)

elinde başdaş edip zyňyp gapyp bökdürip oýnaýan bir pälwan (49/17)

Jotdy düýrmegi bilen onuň üstüne özüni zyňarly göründi bu (69/7)

zynçgyla-: kaskatı yapmak, sıkıştırıp katılaştırmak.

dören ýaly edip yörse-hä ol gül ýaly ýerimizi zynçgylap (92/5)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu teze başlamadan önce, Türkmen Türkçesinde, üzerine çalışma yapılmayan konular detaylıca araştırılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, bağlamli sözlük çalışmasının Türkmen Türkçesinde çalışılmış olduğu saptansa da Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Agageldi Allanazarov'un eserlerine dair herhangi bir çalışmayla karşılaşılmanıştır. Bu sebepten, Agageldi Allanazarov'un, hem Türkmen edebiyatında hem de Türkmen halkının kalbinde özel ve önemli bir yere sahip olan "Sürgünler" adlı romanı, böyle bir çalışma için uygun görülmüştür. Dört bölümden oluşan söz konusu eserin, çalışmamızda sadece birinci bölümü eylemler kapsamında incelenerek bağlam sözlüğü oluşturulmuş, Türkmen halkına, Türkmen Türkçesi ve Türkmen edebiyatına ayrıca "Sürgünler" adlı esere ve Agageldi Allanazarov'a yönelik araştırmalar yapılmıştır. Eserin söz varlığına ait eylemler esas alınarak, bu unsurlara dair genel sayısal verilere inceleme kısmında yer verilmiştir.

Eserde geçen yirmi bir eylemin metindeki bağlamına uygun karşılıkları sözlüklerde (bk. s. 9) tespit edilememiştir. Bu eylemler metinde yeni anlam kazanmıştır:

1. *Agdar*- (74/29) eylemi, eserde 'deniz araçları ters dönmek, alabora olmak' anlamıyla geçerken sözlüklerde eylemin bu anlamına rastlanmamıştır.
2. *Ala getir*- (39/2) deyimini, 'hileye getirmek, tuzağa düşürmek' anlamında kullanılmıştır. Fakat bu deyim sözlüklerde rastlanılmamıştır. Söz konusu anlam deyim metindeki bağlamından yola çıkılarak tespit edilmiştir.
3. *Bak*- (26/10) eyleminin 'önem vermek, aldırmaq' anlamı metindeki bağlamından yola çıkılarak tespit edilmiştir.
4. *Başla*-(8/14), (22/2), (119/22), (138/22), (150/33)eylemine, sözlüklerde yer almayan 'olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak' ve (50/30)'görünmek' anlamlarıyla yer verilmiştir.
5. *Çek*- (44/18), (80/2) eylemi için 'döşemek' anlamı sözlüklerde yer almıyor.
6. *Depin et*- 'defnetmek, gömmek' eylemine sözlüklerde, jaýlamak ve gömmek eylemlerinin anlamları içerisinde yer verilse de ayrı madde başı olarak alınmamıştır.
7. *Düş*- (139/1), (29/31), (35/15) eylemi, 'ısı, basınç, ateş vb. eksilmek, azalmak' ve 'biriyle yaşama, çalışma, birlikte olma durumunda kalmak' anlamlarında da kullanılmıştır.

8. *Düşnükli bol-* (56/5), (76/15), (78/33) (95/8) ‘açık olmak, belli olmak, anlaşılacak, açıklanmak’ eylemi, sözlüklerde yer almamasına rağmen eserde dört farklı yerde geçmektedir.
9. *Gel-* (25/1),(136/9) eylemi, ‘buyur, haydi gel, davran!’ anlamlarında bir temenni, davet ve çağırma sözü olarak kullanılmıştır. Fakat sözlüklerde eylemin bu anlamına yer verilmemiştir.
10. *Gör-* (124/23) eylemi, ‘gör bak, görürsün, göreceksin’ anlamında kullanılmıştır.
11. *Görün-* (46/8), (54/16), (82/30), (100/33), (139/16 vd.) eylemi, 15 farklı yerde “izlenim uyandırmak” anlamında kullanılmıştır.
12. *Göteril-* (56/26), (84/20) eylemi, karşıladığı anlamlardan farklı olarak ‘yükselmek, artmak, fazlalaşmak, çoğalmak’ anlamında kullanılmıştır.
13. *Otur-/ Otyr-*(46/21), (50/12) eylemi, sözlüklerde yer almayan ‘yer almak, geçmek’ anlamıyla da kullanılmıştır.
14. *Oýna-* (155/18)eyleminin sözlüklerde yer almayan ‘ oynamak, müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak’ anlamı, metindeki bağlamdan yola çıkılarak tespit edilmiştir.
15. *Öwrüm al-* (73/9), (75/15) eylemi eserde, ‘(bir yöne) dönmek’ anlamıyla yer alırken, sözlüklerde *öwrüm al-* şekilde bir yapıya rastlanmamıştır.
16. *Sürün-*(31/17) eyleminin, ‘sürünmek, sürünerek gitmek’ anlamı sözlüklerde geçmemektedir.
17. *Til et-* (156/22) ‘konuşmak’ deyimine sözlüklerde rastlanmamıştır.
18. *Uzal-* eylemi, ‘uzanmak, bir alana yayılmak’ anlamıyla kullanılmıştır.
19. *Uzat-* (27/5), (54/16), (112/33), (129/7), (132/22) eylemi eserde ‘uzatmak, yöneltmek’ anlamında kullanılırken, sözlükte söz konusu eylem farklı anlamlarda geçmiştir.
20. *Ýüze dam-* (45/32), (124/14) ‘talih yüzüne gülmek’. Sözlüklerde böyle bir deyim geçmemektedir. Dam- eyleminin böyle bir anlamı bulunmamaktadır.
21. *Ýüzünde ümür aýlan-* ‘yüzü karışmak (veya allak bullak olmak), can sıkıcı bir durum yüzünden belli olmak’ deyimini sözlükte yer almamaktadır. Deyim metindeki bağlamından yola çıkılarak tespit edilmiştir.

Bu eylemlerden bazıları metin içinde şu şekilde geçmektedir:

bir ýerde ala getir diýip ýumruk somlap gepläpdi (39/2)

Sygyr ýatagyna mallaryň üstünden aýlanmaga baryany düşnükli boldy (56/5)

Gurçuklary iýer ýat ilde bize gel diýip saçak ýazyp

Ýaşıňda ýüzüňe dammanmydy seniň häzir dagy bir öýlen (124/14)

Sähetdurdyňam ýüzünde ümür aýlandy (89/1)

Sonuç olarak, sözlüklerde anlamlarına rastlamadığımız halde eserde tespit ettiğimiz bu farklı anlamlar bize sözlüklerin sözcüklerin anlamlarını tam anlamıyla aktarmakta az da olsa yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu konuya önem verilerek modern sözlükçülük adına yapılacak daha kapsamlı sözlük çalışmalarıyla, sözlüklerde bulunmayan bu eylemler birer yeni madde başı olarak sözlüklerde kullanılabilir. Yeni anlamların tespit edilmesi, şüphesiz Türkmen sözlükçülüğüne ve sözvarlığına katkı sağlayacaktır.

Türkmen Türkçesinde hem Oğuz hem de Kıpçak Türkçelerinin dil özellikleri görülür. Eserde de Oğuz ve Kıpçak Türkçelerine ait unsurların bir arada kullanıldığı görülmektedir. *Ol-* ile *bol-* eylemlerinin kullanımı bunun en güzel örneklerindendir.

ol-: olmak, yetişmek, olgunlaşmak. *Äkitjek ýolda mamaňlara-da sowlarys olaň şol süýji eriklerem (142/24)*

bol-: olmak, yetişmek, olgunlaşmak. *Biziň pagtamyz kolhozyňkydan biraz giçkiräk boldy (97/18)*

Eserde aynı anlam ve işlevdeki bazı eylemlerin harf değişiklikleri ve harf eksiklikleri bulunmaktadır. Bu durum lehçelerde diyalektizmin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Örnekleri aşağıdaki gibidir. Sol taraf eylemlerin eserdeki kullanımlarını, sağ taraf ise sözlüklerdeki kullanımlarını göstermektedir.

bökele- / bökejekle-,

çaňat- / çaňyt-,

duşa- / duşakla-,

essini agdyr- / essini aýdyr,

elen- / eglen-,

ezele- / ezelen-,

duşuna gel- / duş gel-,

hetjikle- / heçjikle-,

hürseňle- / hürsekle-,

iş bor- / iş bol-,

jammyldaş- / jakgyldaş-,
joňkar / joňkulda-
jüplen / süplen-,
maýyp-müjpüp bol- / maýyp-müjrup bol-,
müňňülde- / müňkülde,
oýtarla-/oytar-,
pelesaň ur- / peleseň ur-,
ýazgynlyk berme- / ýazgynçylyk berme-.

Yine eserde, ‘*dünýäden öt- / dünýeden öt-, hor bor-/ hor bol-, İlerle-/ ilerile-, otur-/ otur-, uzat- / uzalt-*’ eylemlerinin görüldüğü üzere her iki şekilde de kullanıldığı tespit edilmiştir.

Eserde, asıl anlamı “büyüme, yetişme” olan *ös-* eyleminin eserin bir yerinde (40/31) “esme” anlamına gelen *öwüs-* eylemiyle aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Türkmen Türkçesine de bu kullanım yer etmiştir. *Ös-* eyleminin hem eserde hem de sözlüklerde *öwüs-* eylemiyle eşdeğer kullanımı mevcuttur. Bunun gibi ikili kullanım örneklerinin bu konuda alınacak net bir kararla sözlüklerde tek kullanım durumuna getirilmesi Türkmen sözlükçülüğü açısından önemli bir adım olacaktır.

Tarihin emrine göre yabancı yurtlara sürülüp götürülen Türkmenlerin güç durumlarını, yaşadıkları zulmü, sürgün meselesinin halkın ikbali üzerindeki ağır sonuçlarını romanı aracılığıyla duyurmaya çalışan, sürgün dönemini bizzat yaşamış, “Oğuz evladının ozanı” olarak tanınmış Agageldi Allazarov, halka ulaşmak, onlara mesajlar vermek adına şüphesiz mümkün olduğu kadar sade, yabancı öğelerden arınmış, halkın anlayacağı bir dille yazacak, halkın diline ait unsurları eserine yansıtacaktır. Böylece sözlüklerde anlamları kapsamlı olarak verilmeyen deyimlerin eserde halk arasında kullanılan çok daha farklı kullanımlarıyla karşılaşılmıştır. Bu deyimler şu şekildedir:

‘bal güne batyp ýör-, bal güne batyp otur- / bal güne bat-, çaly m ber- / çaly m et-, gepiniň eýesi bol- / gep- sözüniň eýesi bol-, henek gat- / henek at-, tumşugyny kese tut- / tumşugyny göğe / yukary tut-, yzyny ýel çalmanka iber- / yzyny ýel çalmanka git-, ýüzüni kese tut- / ýüzüni kese sow-.’

Eserde yazı dilinin yanı sıra bazı eylemler konuşma diliyle kaleme alınmıştır. Bu sözcükler genelde ‘ne’ ile ‘et-’ yardımcı fiilinin birleşmesiyle oluşmuştur. Örnekleri şu şekildedir: ‘*näden, nädip, nädibem, nätdigimiz, nätdiň, nätdimkäm, nätjegini, nädeniňde, nädenimizi*’ vb. farklı kullanımlar söz konusudur.

- ✓ Eserde en çok kullanılan tek anlamlı sözcük yapısındaki eylemler et- (211), meñze- (85), ýatla- (71), eşit- (47), tap- (35)''tır.
- ✓ Çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerden iki farklı anlam ile sıklığı en fazla olan diý- (442) en fazla anlama sahip olan ise on beş farklı anlamda kullanılan al- (89) eylemidir.
- ✓ Tek anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemlerden pikir et- (37), peýda bol- (22), duýman gal- (15), jogap ber- (10), niýet et- (9) en çok tekrar edilen eylemlerdir.
- ✓ Çok anlamlı söz öbeği yapısındaki eylemlerden de dört farklı anlamda kullanılan kabul et- (5) eylemi en çok tekrar edilen çok anlamlı sözcük yapısındaki eylemlerdir.

Söz konusu eser incelenirken göze çarpan en önemli hususlardan biri de deyimlerin fazlaca kullanılmasıdır. Deyimlere mecazlı söylem ve kafiye için sıklıkla yer verilmiştir.

- ✓ Eserde belli bol- (34), mälim et- (28), hasap et- (19), hezil et- (15), ýada düş- (15) deyimleri en fazla tekrar edilen deyimlerdir.

Eserde sözlüksel anlama sahip eylemlere dair sayısal veriler şu şekildedir:

- ✓ Tek anlamlı sözcük yapısında 837 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 2699''dur.
- ✓ Çok anlamlı sözcük yapısında 157 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 4201''dir.
- ✓ Tek anlamlı söz öbeği yapısında 139 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 310''dur.
- ✓ Çok anlamlı söz öbeği yapısında 3 eylem tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 12''dir.
- ✓ Eserde 510 tane tek anlamlı deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin sıklıkları toplamı 953''dir.
- ✓ Eserde 15 tane çok anlamlı deyim tespit edilmiştir. Bu deyimlerin sıklıkları toplamı 54''tür.
- ✓ Eserde 8 tane atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinin sıklıkları toplamı 8''dir.

- ✓ Eserde 3 tane dua tespit edilmiştir. Bu duaların sıklıkları toplamı 3'dir.
- ✓ Eserde 1 tane beddua tespit edilmiştir. Bu bedduaların sıklıkları toplamı 1'dir.
- ✓ Eserin tamamına bakıldığında 1136 farklı eylem incelenmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı ise 7222'dir. Kalıp sözler ise 536 defa farklı şekilde kullanılmış, kullanım sıklıkları toplamı ise 1018'dir. Sonuç itibari ile 1673 farklı unsur 8241 sıklıkta kullanılmıştır.

Tablo 11. İncelenen ögeler

İNCELENEN ÖGELER	SAYILARI	SIKLIK SAYILARI
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Eylemler	837	2699
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki eylemler	157	4201
Tek Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	139	310
Çok Anlamlı Söz Öbeği Yapısındaki Eylemler	3	12
Tek Anlamlı Deyimler	510	953
Çok Anlamlı Deyimler	15	54
Atasözleri	8	8
Dualar	3	3
Beddualar	1	1
Toplam	1673	8241

KAYNAKLAR

- Agageldi Allanazarow, https://tk.wikipedia.org/wiki/agageldi_allanazarow (21.02.2022).
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözvarlığı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü (Cilt I)*, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Allanazarow, A. (2008). *Ojak. Roman.3-nji Tom*, TDKP, Aşgabat.
- Allanazarow, A. (2008). “*Sürgünler“ Ojak: Romanlar ve Nowellalar*, Ylym Neşirýaty, Aşgabat.
- Allanazarow, A. (2009). *Ojak. Roman. 4-nji Kitap*, TDKP, Aşgabat.
- Atanyýazow, S. (2004). *Türkmen Diliniň Sözköki (Etimologik) Sözlügi*, Türkmenistanyň Milli Medeniýet «Miras» Merkezi, Aşgabat.
- Berdimuhamedow, G. (2016). *Türkmen Dilinin Düşündirişli Sözlügi*, Türkmenistan“ın Ilımlar Akademiyası Magtumbulı Adındaki Dil Ve Edebiyat İnsitutu, Aşgabat.
- Beşen Delice, T. (2010). *Türkmen Türkçesinde Fiil*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bingöl, Z. (2007). “Sözlük ve Sözlükçülük Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 9, s.197-207.
- Bulut, S. (2012). “Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözler Ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 7/4, p. 1117-1155, Ankara-Turkey.
- Çeneli, İ. (1983). *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Cilt 30-31, Sayı 1982-1983, s. 29-84.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ercilasun A.B. (ed.), (2012).“Türkmen Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, s.233-290, Akçağ Yayınları, II. Baskı, Ankara.
- Ersöz, S. (2014). “Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, s. 29-46.
- Gadymy Türkmen Sözlügi*
- Gelişim Hachett *Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, 1983.
- Gökçür, E. (2015). “Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 36, s.135-155.
- Gökçür, E. (2016). “Türkmen Türkçesinde Korunan Fonetik Unsurlar”, *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 10, s. 269-292.
- Gökdayı, H. (2015). *Türkçede Kalıp Sözler*, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (07.09.2020).

- Hamzaýev, M.Ý., Altaýew, S., Ataýew, G., Açylowa, G., Mesgudow, V., ve Meretgeldiýew, A. (1962). *Türkmen Diliniň Sözlügi*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilim İnstitutı, Aşgabat.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi Ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınları, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (1958). “Türkmen Adı, Manası Ve Mahiyeti”, *Jean Deny Armağanı*, s. 121-133, Ankara.
- Kara, M. (1996). “Çağdaş Türkmen Şiiri”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı V, (Türkiye Dışı Çağdaş Türk Şiiri), Mart, Sayı 531, s. 852-890.
- Kara, M. (2000). *Türkmençe (Giriş-Gramer-Sözlük)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kara, M. (2002). “Hazar Ötesi Türkmenler Ve Türkmenistan”, *Türk Dünyası Dil Ve Edebiyat Dergisi*, Güz, Sayı 14, s.235-252.
- Kara, M. Ve Karadoğan A. (2014). *Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- Kara, M. (2015). *Türkmen Türkçesi Grameri*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.
- Kaynak, M. (2021). “Ana Çizgileriyle Sözlük Bilimi Ve Türk Sözlükçülüğü”, *Kafdağı Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Haziran.
- Kenzhalin, K. (2017). “Türk Dünyasında Deyim Bilimi Çalışmaları” *Türk Dünyası, Dil Ve Edebiyat Dergisi/Turkish World, Journal Of Language And Literature*, Sayı/Issue: 43 (Bahar-Spring), Ankara, Turkey.
- Kitapcy, Agageldi Allanazarow, http://kitapcy.com/news/agageldi_allanazarow/2019-07-04-7501 (21.02.2020).
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kubbealti Lugati, Sözlük, <http://lugatim.com/> (07.09.2020).
- Meredow, A., Ahally, S. (1988). *Türkmen Klassıki Edebiyatınıň Sözlügi*, Türkmenistan Neşirýat, Aşgabat.
- Sağlam, S. (2020). *Türkmenistan Çocuk Edebiyatı (Dönemler-Temsilcileri-Türler)*, Bengü Yayınları, Ankara.
- Sis, N. (2005). “Türkmen Atasözleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies*, Cilt: V, Sayı 2, s.257-266, İzmir.
- Sağlam, S., Biray, N. (2018). XX. Yüzyıl Türkmen Edebiyatı, O. Söylemez, S. Azap (ed.), *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı* (1. baskı) içinde (s. 425-568), Kesit Yayınları, İstanbul.
- Sağlam, S. (2020). Bağımsızlık Dönemi Türkmen Edebiyatı (1991-2016), O.
- Söylemez, Ö.F. Ateş (ed.), *TÜRK DÜNYASINDA Çeyrek Asırlık Edebî Tecrübe: MİLLÎ RUH VE EDEBİYATA YANSIMASI* (1. baskı) içinde (s. 161-212), Bengü Yayınları, Ankara.
- Sümer, F. (2012). “Türkmenler”, *TDV İslâm Ansiklopedisi İstanbul Cilt 41*, s. 607-611.
- Şahin, H. (2006). “Terimlerin Genel Dile Yansımalarına Dair Bazı Gözlemler” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 20, s.123-29.

- Şahin, S. (2019). *Türkmen Türkçesinde Kalıp Sözler*, (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z., Eker, S. (1995). *Türkmençe – Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara.
- Toklu, O. (2003). *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (1963). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü Cilt I*, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.
- Türkmenistanyň Medeniýet Ministrliği, Agageldi Allanazarow,
<https://medeniýet.gov.tm/tk/art-world/137> (21.02.2022).
- Vardar, B. (ed.), (1980). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sevinç Basımevi, Ankara.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2016). *Mahtumkulu Eserlerinin Deyimler Sözlüğü (Türkiye Türkçesi-Türkmen Türkçesi)*, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÖZ GEÇMİŞ

